

วารสาร
มนุษย์กับสังคม

JOURNAL OF MAN AND SOCIETY

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 66 - ธ.ค. 66)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Faculty of Humanities and Social Sciences
Mahasarakham University
ISSN 3027-6780 (Print)
ISSN 3027-6829 (Online)

วารสารมนุษย์กับสังคม

Journal of Man and Society

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 66 - ธ.ค. 66)

เจ้าของ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วัตถุประสงค์: เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต รวมทั้งผู้สนใจได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัย ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษาวารสาร: คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอบเขตเนื้อหา บทความวิจัยและบทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ อักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์และปรัชญาแห่งศาสตร์ความรู้ การพัฒนา และวัฒนธรรมศึกษา

กำหนดการออกเผยแพร่

วารสารมนุษย์กับสังคม ตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)
มกราคม-มิถุนายน
กรกฎาคม-ธันวาคม

ทุกบทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewed) ในสาขาวิชานั้นไม่น้อยกว่าสามท่าน ทั้งคะแนนและความคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

ส่งบทความตีพิมพ์ได้ที่: <https://human.msu.ac.th/husocjournal>

ติดต่อกองบรรณาธิการวารสารมนุษย์กับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
อีเมล: husoc.msu.journal@msu.ac.th
โทร: 095-167-4698
เว็บไซต์: <https://human.msu.ac.th/husocjournal>

พิมพ์ทั้งหมด 50 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ISSN 3027-6780 (Print)

ISSN 3027-6829 (Online)

วารสารมนุษย์กับสังคม
Journal of Man and Society

พิมพ์ที่: บริษัท มาตา การพิมพ์ จำกัด

77/261 หมู่ 4 ตำบลบางคูรัด

อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ วารสารมนุษย์กับสังคม

บรรณาธิการ รองศาสตราจารย์ ดร.ภาคภูมิ ทรนภา
กองบรรณาธิการ (ภายนอก)

ศาสตราจารย์ ดร.บุษบา กนกศิลปธรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีศวรร ยืนแสน

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษ ทองเลิศ

มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ปัญญาเมธีกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ รัชขมณี

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจินทุล

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ศิริผล

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก้ตถวา บุญปรากการ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กองบรรณาธิการ (ภายใน)

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิติร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัรติ ณะไชย

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ทองสุขแก้ง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ สุขยิ่ง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์ ดร.พิมพ์พร ภูครองเพชร

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์ ดร.หนึ่งฤทัย จันทคามิ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์ ดร.อภิราตี จันทรแสง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ทองสุขแก้ง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ สุขยิ่ง
และอาจารย์ ดร.พิมพ์พร ภูครองเพชร

เลขานุการ

อาจารย์ ดร.มูจลินทร์ ลักษณะวงษ์

ผู้ช่วยเลขานุการ

นางสาวปภาวรินทร์ วรหิน

พิจารณาตรวจสอบภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ สุขยิ่ง

พิจารณาตรวจสอบภาษาไทย

อาจารย์ ดร.มูจลินทร์ ลักษณะวงษ์ และนางสาวปภาวรินทร์ วรหิน

ออกแบบ/จัดรูปเล่ม/จัดพิมพ์

อาจารย์พงษ์ศักดิ์ สังขมณี, นายอรรถสิทธิ์ ศรีรักษ์, นางสาวปภาวรินทร์ วรหิน,
นางสาวชาพีร่า ธนโรจน์ภา และนางสาวสุรัชชา เกตุไร

ดูแล/พัฒนาเว็บไซต์ และระบบสารสนเทศ

นายอรรถสิทธิ์ ศรีรักษ์

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์ สังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดพิมพ์ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัย และแลกเปลี่ยน แนวคิด ความรู้ ความก้าวหน้าใหม่ บทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้มีประเด็นครอบคลุม ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยบทความทุกเรื่องได้ผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหลายสถาบันการศึกษา

ปัจจุบันการศึกษากำลังก้าวสู่ความท้าทายใหม่ในการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนผ่านการเรียนรู้ที่เน้นสร้างบัณฑิตสายพันธุ์ใหม่ เพื่อให้มีคุณภาพที่นำไปสู่การผลิตนวัตกรรม สถาบัน การศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับบทบาทให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ พร้อมและสมบูรณ์แบบอย่างฉับพลัน ในขณะที่เดียวกันวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ที่ผูกติดกับสถาบัน การศึกษา ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อพร้อมรับความท้าทายและการเรียนรู้ใหม่เช่นกัน

วารสารมนุษยศาสตร์สังคม ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (ก.ค. - ธ.ค. 66) จะเป็นเวทีทางวิชาการ ที่จะกระตุ้นความคิดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของนักวิจัย นักวิชาการ และผู้อ่านทุกท่าน องค์ความรู้บทความวารสารฉบับนี้เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยของมนุษย์ ได้นำพาผู้อ่าน ไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังเช่น บทความด้านภาษา เรื่องระบบ การถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากพินอินเป็นอักษรไทย: ข้อเสนอแนะสำหรับการเรียนการสอนภาษา จีนในประเทศไทย เรื่องกลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนทางสังคมในวรรณกรรมเยาวชนของ ชมัยพร แสงกระจ่าง และเรื่องเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอคำทำนายเซียมซีในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ส่วนบทความด้านการพัฒนา ดังเช่น เรื่อง Farm-to-Market Road (FMR) in Agdangan, Quezon: A Janus-faced Development Program? เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจ ที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมสร้างภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน เรื่องอัตวิสัยและเพศวิสัยของผู้หญิง โสัดในสังคมเมือง: การวิจัยเชิงคุณภาพ บทความด้านความรู้ เรื่องปัญหาการจัดเก็บภาษีของเจ้าหน้าที่ ตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 เรื่องผู้ใช้อำนาจปกครองตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2446-พ.ศ. 2561 และเรื่องพระสงฆ์ศรีลังกาในความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศไทยกับศรีลังกา สมัยรัชกาลที่ 5-6 และสุดท้ายบทความวิจารณ์หนังสือ “ระหว่างทาง กลับบ้าน”: การออกเดินทางไปจากบ้านเพื่อพบว่า “ไม่มีที่แห่งไหนต่างจากที่แห่งเดิม”

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคม หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ประเด็นศึกษาสาระ ความรู้อันหลากหลายของบทความทั้งเก้าเรื่องในฉบับนี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของวารสารฯ ฉบับนี้ และยินดีรับข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงวารสารให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ภาควิชา
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

- ปัญหาการจัดเก็บภาษีของเจ้าหน้าที่ตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดิน
และสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 7
ศุภญา โรจน์ทั้งคำ และ พลัญญ์ แก้วศุภาสวัสดิ์
- ระบบการถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากพินอินเป็นอักษรไทย: ข้อเสนอแนะสำหรับการเรียน
การสอนภาษาจีนในประเทศไทย 31
ธนานันท์ ตรงดี, จรรยา ดุลยะลา และ หลัว เมิ่งหลาน
- กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนทางสังคมในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดี
ของخمัยกร แสงกระจ่าง 55
ชู ฟาติมาฟาติ และ นิตยา วรรณกิติร์
- เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอคำทำนายเซียมซีในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง 81
เศรษฐวิทย์ เรื่องตระกูล และ มุจลินทร์ ลักษณะวงษ์
- โครงการจากไร่สู่ตลาด (FMR) ใน อัดตางาน เคอซอน โครงการพัฒนาสองหน้า 103
มา โจชิพิน เทเรส อิมลี จี ทีเวส
- อัตวิสัยและเพศวิถีของผู้หญิงโสดในสังคมเมือง: การวิจัยเชิงคุณภาพ 189
ขวัญสุดา ราชแก้ว, เพ็ญจันทร์ ประดับมุข เซอร์เรอร์ และ ทิมพัลย์ บุญมงคล
- ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริง เสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน 209
และทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
วิรัตน์ สนั่นจันทร์, สราลี สนั่นจันทร์ และ สมพร ส่งตระกูล

บทความวิชาการ

- ผู้ใช้อำนาจปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2446 – พ.ศ. 2561 143
ภาณุวัฒน์ มูลเพ็ญ
- พระสงฆ์ศรีลังกาในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับศรีลังกา สมัยรัชกาลที่ 5–6 173
นครินทร์ พวงภู
- บทวิจารณ์หนังสือ ระหว่างทางกลับบ้าน: การออกเดินทางไปจากบ้านเพื่อพบว่า
‘ไม่มีที่แห่งไหนต่างจากที่แห่งเดิม’ 231
แอน ศรีวาลี
- ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการ/วิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยกับสังคม 236
- จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงาน 237

ปัญหาการจัดเก็บภาษีของเจ้าหน้าที่ตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดิน และสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562

ตุลญา โรจนทั้งคำ¹ และ พลัญญ์ แก้วศุภาสวัสดิ์²
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹ นักวิจัยอิสระ²
E-mail: saosmoc@gmail.com¹

วันที่รับบทความ: 13 มกราคม 2564

วันแก้ไขบทความ: 1 มีนาคม 2565

วันที่รับบทความ: 4 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องปัญหาการจัดเก็บภาษีของเจ้าหน้าที่ตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาของเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บภาษี ตามพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง 2) เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดเก็บภาษี ตามพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเพื่อให้เหมาะสมต่อไป โดยเป็นการศึกษาวิจัย ในเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) จากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านจัดเก็บภาษี จำนวน 5 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เป็นกฎหมายที่ออกมาใหม่ ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้เวลาในการศึกษา ประกอบกับกฎหมายลำดับรองที่ออกมามีล่าช้า ส่งผลให้เจ้าหน้าที่เกิดความสับสนในการปฏิบัติงาน จึงควรให้เจ้าหน้าที่เข้าร่วมอบรมด้านความรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม 2) ด้านนโยบายการบริหารจัดการนั้น ผู้บริหารขาดการเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชา จึงควรเพิ่มการเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน ทั้งเสริมแรงจูงใจเพื่อให้เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมกับการทำงานมากยิ่งขึ้น 3) ด้านการนำนวัตกรรมและเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อนำมาใช้ในการจัดเก็บภาษีนั้น ได้มีเจ้าหน้าที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการใช้โปรแกรมการจัดเก็บภาษี ทำให้การจัดเก็บข้อมูลไม่เป็นระบบ จึงควรเพิ่มเติมทักษะการใช้งานด้วยการให้เจ้าหน้าที่เข้าอบรมการใช้โปรแกรมอย่างต่อเนื่อง 4) ด้านการประชาสัมพันธ์นั้นงบประมาณที่ตั้งไว้ในแต่ละปีไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุม จึงควรมีการจัดตั้งงบประมาณให้เพียงพอในแต่ละปีและให้ประชาสัมพันธ์ครอบคลุมทุกช่อง 5) ด้านอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่นั้น มีไม่เพียงพอต่อปริมาณงานจำนวนมาก จึงควรจัดสรรอัตรากำลังที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อมีส่วนร่วมช่วยในการดำเนินการจัดเก็บภาษีอย่างมีประสิทธิภาพให้มากขึ้น

รวมถึงให้สลับเปลี่ยนเวรพักเพื่อดำเนินการให้บริการประชาชนอย่างต่อเนื่องและ
ทันท่วงที และ 6) ด้านงบประมาณนั้นได้รับการจัดสรรจจากส่วนกลางมาน้อยกว่า
วงเงินที่ต้องใช้จริง จึงไม่เพียงพอต่อการดำเนินการ หน่วยงานเองจึงควรจัดเก็บรายได้ให้ได้
ตามเป้า เพื่อนำรายได้มาจัดสรรในการดำเนินการเองได้อย่างเหมาะสม
คำสำคัญ: การบังคับใช้กฎหมาย พระราชบัญญัติ ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

The problems of officials in tax collection under the Land and Buildings Tax Act, B.E. 2562

Tunlaya Rojthangkham¹ and Paluz Kaewsupasawat²
Faculty of Law, MahaSarakham University¹
Independent Researcher²
E-mail: saosmoc@gmail.com¹

Received: January 13, 2021

Revised: March 1, 2022

Accepted: March 4, 2022

Abstract

This study on the problems of officials in tax collection under the Land and Buildings Tax Act, B.E. 2562, had the following purposes: 1) to study problems of officials in tax collection under the Land and Buildings Tax Act and 2) to propose appropriate solutions to the problems for further actions in the tax collection. The design of the study was qualitative research. A semi-structured, in-depth interview was conducted to collect data from five key informants with legal authority related to the tax. The data were then analyzed through description.

The study outcome highlighted several major problems, including: 1) knowledge of the law - It was found that the newly released act demanded much of the officials' time to study it. Moreover, secondary order laws were issued late. To solve this problem, the officials should be allowed to participate in related legal knowledge training. 2) Management policy - The management lacking attention to subordinates should raise their attention to the subordinates to enhance the incentive for them to get more involved in their work. 3) Innovation and tools for taxation - The officials encountered problems applying for the taxation programs. The data was not filed systematically. The officials should be continuously trained in the program application. 4) Public relations- The existing annual budget for public relations was insufficient and did not cover all requirements. A suggestion for this problem is to provide a sufficient budget each fiscal year so that public relations can cover all channels. 5) Manpower shortage - The staff size was insufficient to deal with the large workloads. To address this

problem, manpower with specific knowledge and skills should be provided in order to contribute to more efficient taxation operations. This includes the effective management of the staff shifts so that they can serve people on a continuous and timely basis. and 6) Budget from the central government - The budget that the central government allocated was less than the actual amount required, so it was not sufficient for the operations. The agencies are suggested to collect taxes according to the target amounts to earn adequate income to properly allocate their operations.

Keywords: Law Enforcement, Act, Land and Buildings Tax

บทนำ

จากการที่พระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 และพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 มีการบังคับใช้มาอย่างเนิ่นนานและไม่ได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จึงทำให้การจัดเก็บภาษีโรงเรือนที่ดินและภาษีท้องที่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับฐานภาษี อัตราภาษี และการลดหย่อนภาษีที่ไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ ในปัจจุบันส่งผลให้การจัดเก็บภาษีโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างที่ใช้ฐานค่ารายปีหรือค่าเช่าต่อปีในการประเมินภาษีนั้น เกิดความซ้ำซ้อนกับการจัดเก็บภาษีเงินได้จากการให้เช่าทรัพย์สิน การประเมินภาษีค่ารายปีขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการกำหนดค่าเช่าที่สมควรให้เช่าได้ในหนึ่งปี จึงส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่ ฐานภาษียังไม่มีมีการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งตามหลักการทางภาษีควรต้องมีการปรับปรุงทศรอบ 4 ปี ในการใช้ราคาปานกลาง และมีการลดหย่อนเนื้อที่ดินที่นำมาใช้ในคำนวณภาษีเป็นอันมากและลักษณะการจัดเก็บที่มีลักษณะถดถอย ทำให้ที่ดินที่มีมูลค่าสูงเสียภาษีในอัตราเฉลี่ยที่ต่ำกว่าที่ดินที่มีมูลค่าต่ำ จึงส่งผลให้การจัดเก็บรายได้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะได้รับมีสัดส่วนที่ต่ำเกินกว่าความเป็นจริง และส่งผลต่องบประมาณรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่นำมาเพื่อการจัดสรรในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น จึงมีการบัญญัติกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ โดยมีวัตถุประสงค์เป็นการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ จะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2563 ในการบังคับใช้กฎหมายย่อมต้องมีผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญคือ หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการประเมินภาษีและจัดเก็บ โดยกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นตามที่มีกฎหมายจัดตั้ง ยกเว้นองค์การบริหารส่วนจังหวัด และจากการกำหนดไว้ในกฎหมาย โดยเฉพาะการกำหนดให้หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายที่สำคัญในการทำหน้าที่ทั้งประเมิน เรียกเก็บภาษีและให้จัดเป็นรายได้ของท้องถิ่น จึงส่งผลให้เจ้าหน้าที่สังกัดของ อปท. มีอำนาจในการยึดอายัดและขายทอดตลาดได้เอง ดังนั้น การจัดเก็บภาษีดังกล่าวย่อมเป็นภาระหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาในการจัดเก็บภาษีเกิดขึ้นได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเฉพาะปัญหาการจัดเก็บของเจ้าหน้าที่ตามการบังคับใช้กฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 โดยทำการศึกษาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายเก็บภาษีจากเทศบาลตำบลขามเรียง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลของการศึกษามาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดเก็บกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างภายในหน่วยงานดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาของเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดเก็บภาษีของเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในการจัดเก็บภาษีตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562
2. เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการจัดเก็บภาษีตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในอันที่จะบังคับกฎหมายให้มีประสิทธิภาพต่อไป

แนวคิดทฤษฎีการวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีการบังคับใช้กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายเป็นการนำกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาบังคับใช้กับสมาชิกในสังคม เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย ความสงบสุขมาสู่การปฏิบัติ โดยวิธีการของการบังคับใช้นั้นต้องมีกระบวนการขั้นตอนของการบังคับใช้นั้นเป็นไปอย่างมีระบบ ระเบียบ มีขั้นตอนอย่างชัดเจน ถูกต้อง รวดเร็ว ก่อให้เกิดความยุติธรรมโดยเคารพต่อความเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ และมีบทลงโทษที่แน่นอนเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (พลวัฐฐ์ แก้วสุภาสวัสดิ์, 2559)
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดเก็บภาษีตามการบังคับใช้กฎหมายในองค์กรทุกองค์กร หรือทุกหน่วยงานที่ประกอบด้วยผู้ปฏิบัติงานนั้น ย่อมเกิดปัญหาอุปสรรคอันเกิดจากการทำงานขึ้นได้ เพราะการทำงานทุกอย่างย่อมเกิดปัญหาอุปสรรคขึ้นมาได้ทั้งสิ้น กล่าวได้ว่า ไม่มีองค์กรใดที่การดำเนินงานนั้นปราศจากซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพียงแต่การดำเนินงานจะให้ผ่านพ้นหรือราบรื่นไปได้นั้นแต่ละองค์กรหรือแต่ละหน่วยงานแต่ละบุคคลนั้นจะดำเนินการในการขจัดปัดเป่าปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2543 อ้างถึงใน ญัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ, 2561) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานในด้านขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมองว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นนั้นมีหลายด้าน อาทิ ปัญหาด้านโครงสร้างขององค์กร ปัญหาด้านบุคลากรที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างตลอดเวลา ในลักษณะของการโอนย้ายงาน ส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการรับผิดชอบงาน ความไม่เพียงพอของบุคลากร ปัญหาด้านเทคโนโลยี ส่วนใหญ่บุคลากร

จะขาดทักษะความรู้ในด้านดังกล่าวนี้ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชน การสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ในองค์กรกับประชาชนนั้นยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญและปัญหาด้านผู้บริหารที่มักมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานบางประการ รวมถึงการที่องค์กรมีภารกิจงานจำนวนมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาปัญหาของเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในเทศบาลตำบลขามเรียง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในส่วนการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง รวมจำนวน 5 คน โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาเอง และทำการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลมาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ประเด็น: ปัญหาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดเก็บภาษีของเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 มีดังนี้

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ของเจ้าหน้าที่ พบว่า การออกกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมีการเพิ่มเติมหลักการใหม่ ๆ และต้องมีการตรากฎหมายลำดับรองออกมารองรับการทำงาน เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านจัดเก็บภาษีต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจเพื่อเรียนรู้กฎหมายใหม่ทั้งหมด จึงก่อให้เกิดภาวะในการศึกษา นอกจากนี้การที่กฎหมายลำดับรองออกมาล่าช้า รวมถึงการบังคับใช้ยังไม่ถึง จึงก่อให้เกิดความสับสนต่อการปฏิบัติงานเพราะเมื่อถึงเวลาต้องทำการคำนวณเพื่อประเมินผลหรือเพื่อสำรวจเนื้อที่ ก่อให้เกิดปัญหาซ้ำเติมกับจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอ รวมถึงกฎหมายที่บังคับใช้บางฉบับไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน
2. ด้านการบริหารจัดการ นโยบายของหน่วยงานต่อการดำเนินงานด้านการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พบว่า

- 1) ปัญหาผู้บริหารที่ไม่มีเวลาเพียงพอในการดูแลเอาใจใส่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

2) ปัญหาที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอันเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่มีจำนวนไม่เพียงพอในการดำเนินการจัดเก็บภาษี เนื่องจากการปฏิบัติงานจำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น เจ้าหน้าที่ด้านช่างสำรวจ เจ้าหน้าที่ด้านคอมพิวเตอร์การใช้โปรแกรมต่าง ๆ ของภาษีเงินได้ เป็นต้น

3) ปัญหาที่เกิดจากประชาชนผู้เสียภาษีที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจและขาดจิตสำนึกที่ดีในเรื่องของภาษี และไม่เห็นถึงประโยชน์ ทั้งไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการจัดเก็บภาษี รวมถึงการไม่เข้าใจถึงหลักเกณฑ์ของการต้องชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างฉบับใหม่ ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องอธิบายทำความเข้าใจ แต่เนื่องจากการมีเจ้าหน้าที่อย่างจำกัด จึงทำให้ประชาชนคิดว่าเจ้าหน้าที่ไม่ใส่ใจให้บริการหรือทำความเข้าใจกับประชาชนและมองว่าหน่วยงานของรัฐเอาเปรียบประชาชนเพียงฝ่ายเดียว รวมถึงการที่ประชาชนผู้มีหน้าที่ต้องเสียภาษีมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่บ่อย ทำให้การแจ้งข้อมูลข่าวสารการจัดเก็บภาษีไปยังประชาชนนั้นเกิดความไม่ทั่วถึงและส่งผลทำให้การสำรวจเนื้อที่ของที่ดินสิ่งปลูกสร้างเพื่อการคำนวณภาษีเกิดความคลาดเคลื่อน เนื่องจากเจ้าของทรัพย์สินไม่ได้ทราบและไม่ได้ทำการโต้แย้งคัดค้านถึงความผิดพลาดดังกล่าว

4) ปัญหาอันเกิดจากการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การประสานงานกับกรมธนารักษ์ เนื่องจากการที่เทศบาลจะจัดเก็บภาษีได้นั้น กรมธนารักษ์เป็นหน่วยงานที่ต้องทำการสำรวจข้อมูลที่ดินและกำหนดราคาประเมินที่ดิน เมื่อกรมธนารักษ์ดำเนินการล่าช้าและได้ส่งข้อมูลที่ไม่เป็นปัจจุบันมายังเทศบาล การดำเนินการส่งเรื่องไปยังประชาชนผู้เสียภาษีและประเมินเนื้อที่และคำนวณภาษี เพื่อให้ประชาชนมาเสียภาษีกลับพบว่า ข้อมูลเนื้อที่ที่ดินไม่ถูกต้องและมีความคลาดเคลื่อน จึงส่งผลให้เกิดความชะงักงันไม่แล้วเสร็จ จึงเกิดปัญหาสะสมไปยังรายอื่น ๆ

3. ด้านการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ และเครื่องมือต่าง ๆ ที่รองรับต่อการจัดการเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พบว่า

1) มีการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดเก็บภาษีแม้จะได้รับการอบรมแล้วก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่ยังเกิดปัญหาในการใช้โปรแกรม ประกอบกับช่วงเวลาที่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากมีการบังคับใช้กฎหมายในการที่ต้องดำเนินการจัดเก็บภาษี จึงทำให้เจ้าหน้าที่ต้องเรียนรู้โปรแกรมควบคู่กับแก้ไขปัญหา

2) ประสบปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์สำนักงานในการนำมาใช้ในการจัดเก็บภาษี

4. ด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า แม้จะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ อาทิ ผ่านทางเว็บไซต์ของเทศบาล หรือการประกาศติดบอร์ดในเทศบาล หรือการส่งจดหมาย

ไปยังประชาชนผู้เสียหาย แต่เมื่อบุคลากรมีอยู่อย่างจำกัดจึงเป็นอุปสรรค ในการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงทุกคน ประกอบกับประชาชนบางส่วนไม่ได้เล่นโซเชียล จึงไม่ได้เข้ามาติดตามข่าวสารในเว็บไซต์ของทางเทศบาล ในส่วนของการติดบอร์ด ประชาสัมพันธ์มีประชาชนบางส่วนที่มาติดต่อกับทางเทศบาลเท่านั้นที่สนใจอ่านข้อมูล ข่าวสารบนบอร์ดที่มีการประกาศ

5. ด้านการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามระยะเวลา ที่กฎหมายกำหนด พบว่า เทศบาลมีมาตรการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย โดยการดำเนินการปรับ แต่ประชาชนมักไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษดังกล่าว

6. ด้านอัตราค่าสิ่งของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและด้านการดำเนินงานของ เจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พบว่า เทศบาลมีอัตราค่าสิ่งของ ต่อการรองรับการเสียภาษีจากประชาชนผู้มาเสียภาษี เนื่องจากประชาชนจะเข้ามาใช้ บริการจำนวนมากในคราวเดียวกัน ย่อมส่งผลให้เกิดความล่าช้าและเกิดความไม่พึงพอใจ ต่อการใช้บริการของประชาชน

7. ด้านงบประมาณในการดำเนินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พบว่า งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากส่วนกลางมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ประกอบกับการจัดเก็บภาษีของท้องถิ่นเองไม่ได้จัดเก็บได้อย่างเต็มที่ เทศบาลจึงจำเป็นต้อง ดำเนินงานในส่วนของโครงการปรับปรุงแผนที่ภาษี อันเป็นโครงการที่มีความจำเป็นก่อน และในส่วนอื่น ๆ จะทยอยดำเนินการตามสัดส่วนลดหลั่นลงไป จึงส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินงานด้านจัดเก็บภาษีได้ภายในงบประมาณเดียวได้

ประเด็น: แนวทางในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานตามการบังคับใช้ กฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาแยกเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ของเจ้าหน้าที่ เห็นว่า ควรต้องมีการทำความเข้าใจรายละเอียดกฎเกณฑ์ของกฎหมาย อย่างถ่องแท้ เพราะหากมีการปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบถ้วน หรือมีการละเว้นเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ จะเกิดความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่ โดยละเว้น หรือเกิดการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยมีขอบเกิดขึ้น ฉะนั้น จึงควรให้เจ้าหน้าที่ได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และควรมีการจัดกิจกรรม ให้เจ้าหน้าที่ศึกษาดูงานเพิ่มเติมในท้องที่ที่มีการบริหารจัดการเก็บภาษีที่ประสบความสำเร็จ และจัดโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการเพิ่มเสริมศักยภาพของเจ้าหน้าที่อันเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจในการทำงานต่อเจ้าหน้าที่มากขึ้น

2. ด้านการบริหารจัดการนโยบายการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เห็นควรให้มีการจัดทำแผนการจัดเก็บรายได้ให้มีความครอบคลุมและให้มีการจัดทำโครงการรับชำระภาษีแผนที่ให้ครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และให้มีการจัดช่องทางการชำระภาษีครอบคลุมในหลาย ๆ ช่องทาง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาใช้บริการ ในส่วนของข้อมูลผู้ต้องชำระภาษีที่ไม่สามารถติดต่อได้นั้น ให้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากฝ่ายทะเบียน ในส่วนผู้บริหารควรเพิ่มความดูแลและเอาใจใส่ผู้ได้บังคับบัญชาเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการดำเนินงาน

3. ด้านอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและการส่งเสริมสภาพการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน

1) ให้มีการเพิ่มอัตรากำลังจัดจ้างผู้มีประสบการณ์ในการทำงานและจัดหาเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อีกทั้งควรส่งเสริมให้มีการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้มากยิ่งขึ้น

2) กรณีไม่สามารถเพิ่มอัตรากำลังได้ให้จัดสรรอัตรากำลังเท่าที่มีอยู่นั้น เปลี่ยนเวรในการให้บริการประชาชนในเวลาพักกลางวัน โดยมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปพักและทำงาน เพื่อบรรเทาปัญหาในช่วงเดือนที่มีการกำหนดการชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

3) สร้างขวัญกำลังใจโดยการให้รางวัลในการทำงาน

4. ด้านเครื่องมือดำเนินการและงบประมาณนั้น ควรให้มีการจัดทำโปรแกรมแผนที่ภาษีให้มีความทันสมัยและให้ปรับปรุงโปรแกรมการประเมินภาษีให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในแต่ละองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมถึงให้เพิ่มงบประมาณเพื่อให้เพียงพอต่อการนำมาบริหารจัดการในการดำเนินงานในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

5. ด้านประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำท้องถิ่นให้แจ้งให้ทราบเพิ่มเติม รวมถึงจัดทำประกาศเผยแพร่หลากหลายช่องทาง อาทิ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย สื่อออนไลน์ เว็บไซต์หน่วยงาน พร้อมทั้งจัดทำโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับภาษีให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทั้งออกจดหมายแจ้งไปยังผู้ชำระภาษี

6. ด้านการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่เสียภาษีตามที่กฎหมายกำหนด ควรให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและให้ชำระเบี้ยปรับและดำเนินการแจ้งระงับการโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ประเด็น: ปัญหาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดเก็บภาษีของเทศบาลตำบลขามเรียง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ตามการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านความรู้ของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 กล่าวได้ว่า การบังคับใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปฏิบัติเพื่อให้ลุล่วงเป้าหมายขององค์กรและความรู้ความเข้าใจกฎหมายของเจ้าหน้าที่เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน เพราะหากข้อกฎหมายมีความไม่ชัดเจน แต่ผู้บังคับใช้กฎหมาย เข้าใจบริบทของกฎหมายได้เป็นอย่างดี ย่อมทำให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้เป็นอย่างดีเช่นกัน เพราะกฎหมายต้องนำมาใช้บังคับโดยเท่าเทียมกัน แต่หากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความเข้าใจกฎหมาย ย่อมก่อให้เกิดปัญหาได้ เพราะกฎหมายจะมีหรือไม่มีช่องว่างนั้นขึ้นอยู่กับผู้ที่รับผิดชอบ หรือผู้ที่ปฏิบัติตามกฎหมายอาจเลือกปฏิบัติและไม่บังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกันได้ (รัฐ กันภัย, 2559) สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในด้านความรู้ของเจ้าหน้าที่นั้นเกิดจากกฎหมายที่ออกมาใหม่มีลักษณะกว้าง ๆ และมีการกำหนดหลักการใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม จึงส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เพราะต้องมีการเรียนรู้และศึกษากันใหม่ทั้งหมด รวมถึงปัญหาในการออกกฎหมายระดับรองที่ต้องนำมาใช้ยังไม่ถึง หรือบางเรื่องยังไม่มีการออกกฎหมายลำดับรองมาทันเวลาที่ จึงสร้างความสับสนต่อผู้ปฏิบัติงาน สอดคล้องกับฉันทยา เชื้อทอง (2547) ที่กล่าวว่า การเสียภาษียังไม่เพียงพอเพราะการบังคับใช้ระเบียบ กฎหมายและข้อบังคับยังไม่เคร่งครัดเท่าที่ควร ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า ปัญหาของงานวิจัยนี้ก็มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เพราะการที่เจ้าหน้าที่ยังต้องทำการศึกษากฎหมายที่ออกมาใหม่ทั้งหมดและต้องทำการศึกษากฎหมายลำดับรองเพื่อนำมาใช้ปฏิบัติงาน แต่ขณะเดียวกันความไม่ถึงของกฎหมาย หรือความสับสนเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายย่อมอาจก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมา คือ การที่เจ้าหน้าที่ขาดความแม่นยำในหลักเกณฑ์ปฏิบัติย่อมส่งผลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้เช่นกัน เพราะเมื่อสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในประเด็นดังกล่าวนี้พบว่า เมื่อถึงเวลาต้องคำนวณ เพื่อประเมินผลหรือเพื่อสำรวจเนื้อที่และนำมาคำนวณ ก่อให้เกิดปัญหาซ้ำเติมแก่ผู้ปฏิบัติงานทำนองเดียวกับงานวิจัยของปิยธิดา โคกโพธิ์ (2555) ที่กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในทิศทางเดียวกันว่า ปัจจัยทางด้านกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการจัดหารายได้ที่จำกัดและการบริหารการคลังท้องถิ่นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาแหล่ง

รายได้ใหม่ นอกจากนี้งานวิจัยของเซาวิรินทร์ กองผา (2560) ก็ได้กล่าวตอกย้ำถึงประเด็นของเจ้าหน้าที่ว่า การที่เจ้าหน้าที่ขาดระบบระเบียบแบบแผนและความสามารถ ส่งผลต่อการดำเนินการจัดเก็บภาษี จึงควรให้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมขึ้น ยิ่งเป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บภาษีรายได้ย่อมต้องมีความรู้ความเข้าใจในตัวบทกฎหมาย ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เพราะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีได้อย่างถูกต้องนั่นเอง

ดังนั้น ในการดำเนินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างนั้น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ความเข้าใจโดยการได้รับการศึกษาอบรมด้านข้อกฎหมาย ทั้งกฎหมายหลักและกฎหมายลำดับรองเพิ่มเติมขึ้นย่อมทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้อย่างราบรื่นและสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาใช้บริการได้อย่างเต็มที่เพราะสามารถอธิบายให้ประชาชนผู้มาใช้บริการทราบถึงกฎเกณฑ์ของข้อบัญญัติกฎหมายรวมถึงระเบียบที่เกี่ยวข้องได้

2. ด้านการบริหารจัดการนโยบายของหน่วยงานต่อการดำเนินงานด้านการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ที่พบว่า การบริหารจัดการ การกำหนดนโยบายของหน่วยงานในการดำเนินงานย่อมมีผลต่อทุกระดับชั้น ทั้งต่อตัวผู้ปฏิบัติเองและต่อตัวประชาชนผู้มาใช้บริการ

ในกรณีของผู้บริหาร ผู้ได้บังคับบัญชามองว่าผู้บริหารไม่มีเวลา จึงส่งผลให้มีการละเลยเอาใจใส่ดูแลเจ้าหน้าที่และเกิดปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่อันส่งผลต่อการจัดเก็บรายได้ไม่เต็มที่ เพราะการทำงานนั้น ผู้บริหารและผู้ได้บังคับบัญชาจะต้องร่วมกันทำงานโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการกำหนดขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจทั้งสองฝ่ายในการทำงานร่วมกันเกี่ยวกับเป้าหมายขององค์กร (ปริศนา พิมพา, 2559) ดังนั้น การที่ผู้บริหารไม่มีเวลาที่จะลงมาเอาใจใส่ดูแลพนักงานย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินงาน เช่น เพราะผลของการละเลยยอมทำให้ไม่ใส่ใจถึงอัตราของบุคลากรที่มาดำเนินงานได้ (อำภา จำลองศักดิ์, 2554)

ปัญหาอันเกิดจากขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อาทิ เจ้าหน้าที่ด้านช่างสำรวจ เจ้าหน้าที่ด้านคอมพิวเตอร์การใช้โปรแกรมต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากกรณีที่ผู้บริหารขาดการเอาใจใส่ผู้ได้บังคับบัญชาสอดคล้องกับเอกราช บุญเรือง (2557-2558) ที่กล่าวว่า การที่ผู้บริหารไม่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อจ้างพนักงานเพิ่มเพื่อรองรับกับปริมาณงานแต่ทุ่มเทงบประมาณไปในการสร้างถนนหนทางยอมเป็นการไม่มองเห็นถึงปัญหาของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้มาใช้บริการอันเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการ การให้คำแนะนำเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของ การชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างฉบับใหม่ที่มีผลบังคับใช้นั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือเข้าใจแต่ไม่ถ่องแท้ เพราะอยู่ในขั้นตอนการศึกษา จึงส่งผลกระทบต่อประชาชน ผู้มาใช้บริการทำให้การบริหารจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนนั้นไม่ทั่วถึง สร้างความสับสนต่อประชาชน ประกอบกับตัวประชาชนเองมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ บ่อยครั้ง ทำให้การแจ้งข้อมูลข่าวสารไม่ทั่วถึงส่งผลกระทบต่อ การสำรวจเนื้อที่ดิน สิ่งปลูกสร้างเพื่อ การคำนวณภาษีเกิดความคลาดเคลื่อน เห็นได้ว่าปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการบริหาร จัดการภายในหน่วยงานทั้งสิ้น

3. ด้านการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ และเครื่องมือต่าง ๆ ที่รองรับต่อการจัด การเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ส่วนใหญ่ประสบปัญหาอันเนื่องมาจากนวัตกรรมนั้น ต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ค่อนข้างมาก เพราะการใช้โปรแกรมต่าง ๆ ย่อมต้องอาศัย ทักษะการฝึกฝน รวมถึงต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการนำ มาใช้ แต่ด้วยช่วงระยะเวลาอันมีจำกัดอันเนื่องมาจากเมื่อมีกฎหมายประกาศใช้บังคับ แล้วเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานย่อมต้องปฏิบัติงานทันที ดังนั้น เมื่อมีการนำโปรแกรมมาใช้ งานจริงประกอบกับต้องนำมาให้บริการกับประชาชนผู้เสียภาษีจำนวนมากย่อมก่อให้เกิด ปัญหาที่ต้องดำเนินการแก้ไขไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้การใช้งานควบคู่กันไปนั่นเอง ซึ่ง เซาวินทร์ กองผา (2560) กล่าวสอดคล้องกันว่า การดำเนินการด้านจัดเก็บภาษีต้องมีการ ดำเนินงานด้านเอกสารโดยการยื่นแบบเสียภาษี เมื่อระบบแผนที่ไม่เป็นปัจจุบัน การจัดการ ข้อมูลไม่เป็นระบบและขาดความถูกต้อง การนำระบบสารสนเทศด้านคอมพิวเตอร์เข้ามา ช่วยย่อมเป็นส่วนสำคัญในการลดขั้นตอนหรือระยะเวลาในการเสียภาษีของประชาชนได้ เห็นได้ว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ต้องอาศัยนวัตกรรมหรือเครื่องมืออันเป็นนวัตกรรม เข้ามาช่วยเหลือดำเนินการนั่นเอง นอกจากนี้ การประสบปัญหาในด้านวัสดุอุปกรณ์ สำนักงานที่นำมาใช้ในการจัดเก็บภาษีส่งผลกระทบต่อการทำงานเช่นกัน ซึ่งอำภา จำลองศักดิ์ (2554) กล่าวทำนองเดียวกันว่า ปัญหาในการดำเนินงานจัดเก็บภาษีของเทศบาลตำบลขุน ยอนนั้นประสบปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์เช่นกัน โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ในการสนับสนุน การทำงานจัดเก็บรายได้ คอมพิวเตอร์ และความทันสมัยของเครื่องมือโปรแกรม คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บภาษี เป็นต้น

4. ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้วยข้อจำกัดของบุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงดำเนินการประชาสัมพันธ์ข่าวสารการจัดเก็บภาษีไม่ทั่วถึง ประกอบกับประชาชนบาง ส่วนไม่ได้เล่นโซเชียลจึงไม่ได้เข้ามาติดตามข่าวสารในเว็บไซต์ของทางเทศบาล ในขณะที่

งานวิจัยของเซาอินทร์ กองผา (2560) กล่าวว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากการจัดสรรงบประมาณ ในแต่ละปีที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ค่อนข้างสูงทำให้เกิด การดำเนินการได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งผู้ศึกษาเห็นด้วยกับข้อคิดเห็นดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เมื่องบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาอย่างจำกัด หน่วยงานควรมีวิธีการประชาสัมพันธ์ผ่าน ช่องทางโซเชียลมีเดีย อาทิ เฟซบุ๊ก หรือเพจของหน่วยงาน โดยให้มีการจัดทำและอัปเดต ข้อมูลให้ทันสมัยต่อสถานการณ์ย่อมเป็นช่องทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหางบประมาณที่ไม่ เพียงพอได้ หรือการจัดให้ผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้กระจายข่าวสารอันเป็นช่องทางหนึ่งของการ ประชาสัมพันธ์โดยให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นจัดการอบรมความรู้ทางด้านกฎหมาย พร้อมทั้งวิธีการดำเนินการเสียภาษีผ่านช่องทางต่าง ๆ ซึ่งปิยดา โคกโพธิ์ (2555) ได้เสนอ ช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านประชาชนในพื้นที่ด้วยวิธีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานของการคลังท้องถิ่นอันเป็นการประชาสัมพันธ์ด้านข้อมูลการชำระภาษี ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายอีกช่องทางหนึ่ง นอกจากนี้ข้อค้นพบในงานวิจัยยังพบว่าการดำเนินงานด้านการคลังท้องถิ่นของเทศบาลนั้นประสบปัญหาในเรื่องของการเข้ามามี ส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ประชาชนขาดความสนใจต่อการเสียภาษีท้องถิ่นประจำปี รวมถึงขาดการมีส่วนร่วมในการเข้าตรวจสอบการดำเนินงาน โดยมีมุมมองในลักษณะของ ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ในการทำงาน จึงไม่ควรก้าวก่ายกัน อย่างไรก็ตาม ปิยธิดา โคกโพธิ์ (2555) มีการเสนอให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาษีหรือการเสียภาษีของ ท้องถิ่น เป็นการทำให้ประชาชนได้รับทราบถึงรายรับรายจ่ายของแต่ละโครงการใน การดำเนินงาน เป็นผลให้ประชาชนเกิดการตระหนักถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนหรือประชาชน จะได้รับจากการนำภาษีที่ตนชำระมาดำเนินการพัฒนาแก่ท้องถิ่นย่อมถือว่าเป็นช่องทาง หนึ่งของการประชาสัมพันธ์นั่นเอง

5. ด้านการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามระยะเวลา ที่กฎหมายกำหนดนั้น ส่วนใหญ่เห็นควรให้มีมาตรการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่เสียภาษีโดยการดำเนินการปรับหรือระงับการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเจ้าของ ทรัพย์สินที่ไม่เสียภาษี เพราะประชาชนผู้เสียภาษีมักไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษดังกล่าว ซึ่งแตกต่างกับกรณีที่เป็นบทลงโทษจากกรมสรรพากรที่มีการบังคับใช้กฎหมายแล้วผู้มีหน้าที่ เสียภาษีเกิดความยำเกรงต่อบทลงโทษ ในประเด็นปัญหานี้ ญัฐยา เชื้อทอง (2547) กล่าวถึงว่า ส่วนหนึ่งที่มีผู้ฝ่าฝืนไม่ชำระภาษีที่เกิดจากกฎหมายและข้อบังคับยังไม่เคร่งครัด เท่าที่ควรและประชาชนขาดจิตสำนึก ขาดความเข้าใจ ขาดความกระตือรือร้น และไม่มี การกำหนดบทลงโทษที่ครอบคลุมและชัดเจน และส่วนหนึ่งเกิดจากรัฐไม่มีวิธีการตรวจสอบเพื่อจัดเก็บภาษีให้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ (วรัญญา ฐูปทอง และธนวัฒน์ พิสิฐจินดา,

2562) ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า แม้เป็นการจัดเก็บคนละฐานภาษีกันแต่เหตุในการหลีกเลี่ยงหรือฝ่าฝืนไม่ชำระภาษีส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้น หากรัฐมีวิธีการที่ตรวจสอบที่เข้มงวดและเคร่งครัดก็ย่อมสามารถดำเนินการและกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสมได้นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาเห็นว่าแม้การลงโทษจะเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ควรนำมาใช้กับผู้ฝ่าฝืนก็ตาม การนำมามาตรการทางอ้อมโดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ผู้เสียภาษีได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีหน้าที่ต้องชำระเพื่อนำงบประมาณไปพัฒนาประเทศย่อมเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ซึ่งเซาวินทร์ กองผา (2560) ได้กล่าวถึงในทำนองเดียวกันว่า ปัญหาด้านการลงโทษของผู้ไม่เสียภาษีตามที่กฎหมายกำหนดนั้นควรมีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เสียภาษี เพื่อตระหนักถึงความสำคัญของการมาเสียภาษีโดยกฎหมายต้องให้อำนาจในการดำเนินคดีอย่างเด็ดขาดด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า มาตรการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนภาษีควรมีการนำมาใช้ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เสียภาษีเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการเสียภาษีเพื่อแก้ไขปัญหาในส่วนที่ประชาชนขาดจิตสำนึกและไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการชำระภาษี

6. ด้านอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและด้านการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พบว่า อัตรากำลังมีไม่เพียงพอต่อการรองรับการเสียภาษีของประชาชน เนื่องจากประชาชนเข้ามาใช้บริการจำนวนมากในคราวเดียวกัน ทำให้เกิดความล่าช้า และเกิดความไม่พึงพอใจของประชาชน ประเด็นนี้ค่อนข้างเป็นปัญหาในทุก ๆ หน่วยงาน ซึ่งอำภา จำลองศักดิ์ (2554) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า จำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่ต้องรับผิดชอบทั้งการขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่มีสาเหตุหลัก ๆ มาจากการโยกย้ายบุคคลและเจ้าหน้าที่ที่ตลอดเวลาทำให้ขาดความต่อเนื่องในการบริหารงาน เมื่อหน่วยงานแก้ไขปัญหาโดยการจัดหาบุคลากรลูกจ้างชั่วคราวมาปฏิบัติงานแทนซึ่งบุคคลที่มาปฏิบัติงานแทนย่อมขาดความรู้ ความเข้าใจ และความเชี่ยวชาญอยู่แล้ว เพราะไม่ได้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานหน้าที่นี้มาโดยตรง จึงเห็นได้ว่า การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรแม้จะช่วยให้ในระดับหนึ่งแต่กลับสร้างปัญหาต่อมาได้เพราะการให้บริการด้านภาษีย่อมต้องอาศัยประสบการณ์ในการทำงานเช่นกัน

ดังนั้น บุคลากรผู้มาปฏิบัติงานในด้านการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเป็นเครื่องมือทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการที่จะขับเคลื่อนให้องค์กรเกิดการพัฒนาก้าวไปสู่เป้าหมายขององค์กรได้เป็นอย่างดี ผู้บริหารจึงต้องเอาใจใส่อัตรากำลังของบุคลากรให้เพียงพอกับปริมาณงาน รวมถึงการให้เพิ่มทักษะความรู้ความชำนาญด้านงานที่รับผิดชอบด้วย

7. ด้านงบประมาณในการดำเนินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เห็นว่า งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากส่วนกลางมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน และการจัดเก็บภาษีของท้องถิ่นเองไม่ได้จัดเก็บได้อย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องดำเนินงานใน ส่วนของโครงการปรับปรุงแผนที่ภาษีอันเป็นโครงการที่มีความจำเป็นก่อน และในส่วน อื่น ๆ จะทยอยดำเนินการตามสัดส่วนลดหลั่นลงไป จึงส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินงานด้านจัด เก็บภาษีภายในงบประมาณเดียวได้ สอดคล้องกับปิยธิดา โคกโพธิ์ (2555) ที่พบว่า ปัญหา ทางการคลังที่สำคัญประการหนึ่งเกิดจากการที่เทศบาลเองยังมีการพึ่งพาเงินอุดหนุนจาก รัฐอยู่มาก แต่กลับได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐน้อยลง ทั้งยังได้รับการยกที่มากขึ้น ทำให้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย อีกทั้งไม่มีเงินเหลือเพียงพอในการที่จะนำมาพัฒนาเทศบาล ในด้านอื่นตลอดจนปัญหาการจัดเก็บภาษีที่ท้องถิ่นไม่มีการปรับปรุงในส่วนของปัญหา การคลังท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในเทศบาลทำให้เงินงบประมาณในแต่ละงวดที่ได้รับจากส่วนกลาง มีความล่าช้าทำให้การจัดเก็บรายได้ของเทศบาลไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ประกอบ กับเทศบาลเองขาดการจัดการที่ดีในการดำเนินการจัดเก็บและขาดรายได้แหล่งใหม่ ๆ เห็นได้ว่า การที่เทศบาลตั้งรับรอการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางมากเกินไป โดยไม่ ได้มีการจัดการปรับปรุงวางแผนเพื่อจัดหาแหล่งรายได้ใหม่ ๆ ย่อมทำให้ประสบปัญหาใน เรื่องงบประมาณได้

ดังนั้น ในประเด็นการขาดแคลนงบประมาณหรือการได้รับการจัดสรรไม่ เพียงพอเพื่อนำมาดำเนินการบริหารจัดการในหน่วยงานเพื่อเตรียมรองรับการดำเนินการ จัดเก็บภาษีนั้น เห็นได้ว่า การที่เทศบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่นไม่มีการปรับตัวเพื่อจัดหา แหล่งรายได้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม รวมถึงการที่เทศบาลเองไม่ได้ดำเนินการจัดเก็บภาษีที่เข้มงวด เพียงพอทำให้การจัดเก็บภาษีไม่ได้เป็นไปตามเป้าประสงค์นั่นเอง

ประเด็น: แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดเก็บภาษีของเจ้าหน้าที่ ฝ่ายจัดเก็บภาษีของเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด มหาสารคาม ตามการบังคับใช้กฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแยกเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ของเจ้าหน้าที่ ควรให้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาษีที่ดินและ สิ่งปลูกสร้างและกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และควรให้เจ้าหน้าที่ศึกษาดูงานเพิ่มเติม ในท้องที่ที่มีการบริหารจัดการเก็บภาษีที่ประสบความสำเร็จ รวมถึงจัดโครงการต่าง ๆ ที่เป็น การเพิ่มเสริมศักยภาพของเจ้าหน้าที่อันเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานต่อเจ้าหน้าที่ มากขึ้น และควรมีการทำความเข้าใจรายละเอียดกฎเกณฑ์ของกฎหมายอย่างถ่องแท้ มิฉะนั้น

จะเกิดปัญหาเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่โดยละเว้น หรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเกิดขึ้น สอดคล้องกับบุญเสริม กันมั่ง (2552) ที่ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในประเด็นของการขาดความรู้ในด้านข้อกฎหมายไว้ว่า ควรจัดให้เจ้าหน้าที่ที่มีการพัฒนาตนเองโดยการศึกษาอบรมและดูแลงานทั้งในส่วนการบริหาร พัฒนาการใช้เทคโนโลยี และแผนที่ภาษีเพื่อนำมาใช้ในการออกข้อบัญญัติตำบลและให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามระเบียบและเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ เห็นได้ว่า แนวทางดังกล่าวนี้หากเจ้าหน้าที่ได้เข้าร่วมอบรม รวมถึงมีการศึกษาดูแลยอมเข้าใจระบบการจัดเก็บภาษีรวมทั้งข้อกฎหมายและเมื่อเข้าใจถึงข้อกฎหมาย ระเบียบเป็นอย่างดีแล้วย่อมสามารถนำมาถ่ายทอดสู่ประชาชนโดยผ่านคำแนะนำทางช่องทางต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทำนองเดียวกับเชาวินทร์ กองผา (2560) ที่กล่าวถึงปัญหาการขาดระบบระเบียบแบบแผนและความสามารถนั้นสามารถแก้ไขได้โดยการให้จัดส่งเจ้าหน้าที่เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานจัดอบรม เพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ความเข้าใจในด้านกฎหมายเกี่ยวกับทุกภาษีที่เกี่ยวข้อง ทำนองเดียวกับ เอกราช บุญเรืองเช่นกัน (2558) ที่เห็นควรให้พนักงานมีการฝึกอบรมเรื่องกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง รวมถึงการจัดทำแผนที่ภาษีและทะเบียนทรัพย์สิน

2. ด้านการบริหารจัดการนโยบายการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เห็นควรให้มีการดำเนินการจัดทำแผนการจัดเก็บรายได้ให้มีความครอบคลุมและจัดทำโครงการรับชำระภาษีแผนที่ให้ครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และการรับชำระภาษีนั้นควรต้องให้มีการครอบคลุมในหลาย ๆ ช่องทาง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาใช้บริการ ในส่วนของข้อมูลผู้ต้องชำระภาษีที่ไม่สามารถติดต่อได้นั้น ให้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากฝ่ายทะเบียน และเพื่อให้การทำงานลุล่วงได้ด้วยดี ผู้บริหารควรเพิ่มการดูแลเอาใจใส่ผู้ได้บังคับบัญชาเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ทั้งเป็นการรับทราบถึงปัญหาในการดำเนินงานและสามารถนำมาปรับปรุงหาแนวทางในการแก้ไขได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับรสสุคนธ์ ฟองมูล (2551) ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุงแผนที่ภาษีและทรัพย์สินเมื่อมีเวลาว่าง และใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการเข้ามาจัดเก็บภาษีทั้งในส่วนของด้านข้อมูลและการรายงานผลการจัดเก็บต่าง ๆ ก่อนที่จะมีการดำเนินการจัดเก็บภาษีในแต่ละปี และมีการประชุมหารือเพื่อหาแนวทางและการวางแผนการจัดเก็บรายได้ให้ครอบคลุม มีการประชาสัมพันธ์โดยการใช้วิธีการส่งหนังสือแจ้งเตือนการเสียภาษี การรายงานผลการจัดเก็บภาษีและรายงานลูกหนี้ค้างค้ำและในส่วนของภาษีค้างชำระ ให้ดำเนินการแจ้งเตือนเป็นหนังสือเป็นระยะ ๆ และให้เจ้าหน้าที่มีการแบ่งความรับผิดชอบออกเป็นสัดส่วนและสามารถทำงานแทนกันได้ รวมทั้งได้มีการศึกษาขั้นตอน

ในการทำงานและทำความเข้าใจในเรื่องของการจัดเก็บรายได้อยู่เสมอ มีการติดตามข่าวสาร ระเบียบ หนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังมีแนวคิดในการพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ โดยการเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ ตลอดจนเร่งรัดการจัดเก็บให้ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยให้มีการบริการจัดเก็บภาษีประชาชนเคลื่อนที่ โดยการใช้บริการตามหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งอาจจัดเดือนละ 2-3 ครั้ง รวมทั้งการเปิดบริการชำระภาษีในวันหยุดราชการและควรมีการชี้แจงรายละเอียดของรายได้ที่ได้จากการเก็บภาษีของประชาชน ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลนำไปใช้ประโยชน์ด้านใดบ้าง อันเป็นการแสดงความโปร่งใสในการทำงานมากยิ่งขึ้น

3. ด้านอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและการส่งเสริมสภาพการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ควรดำเนินการดังนี้

1) ให้มีการเพิ่มอัตรากำลังโดยการจัดจ้างผู้มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการจัดเก็บรายได้เพื่อให้เพียงพอต่อปริมาณ รวมถึงจัดหาเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการทำงาน เพื่อส่งเสริมการทำงานและให้มีการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับราชชนทร์ นพณัฐกร, ศิริธัญญา เสือทอง และณัฐธรา รักษ์ถาวรกุล (2559) ที่เห็นควรให้จัดทำคู่มือในการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละตำแหน่งให้ชัดเจนและให้หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่เชี่ยวชาญ อีกทั้งต้องทำความเข้าใจกับประชาชนโดยการออกหนังสือชี้แจงให้ประชาชนรับทราบในการเข้ารับบริการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2) กรณีไม่สามารถเพิ่มอัตรากำลังได้ ให้จัดสรรอัตรากำลังเท่าที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้น โดยการเปลี่ยนเวรในการให้บริการประชาชนในเวลาพักกลางวัน โดยให้มีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปในการพักและในการทำงาน เพื่อบรรเทาปัญหาในช่วงเดือนที่มีการกำหนดการชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง สอดคล้องกับอำภา จำลองศักดิ์ (2554) ที่เสนอให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยอาจกำหนดช่วงเวลาในการให้บริการประชาชนที่ได้รับการติดต่อไป มาติดต่อรับชำระในช่วงเวลาที่กำหนดและอาจออกไปให้บริการรับชำระภาษีนอกสถานที่โดยเฉพาะในช่วงเย็นหรือวันหยุดสุดสัปดาห์ และควรมีการฝึกอบรมพนักงานให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีทุกภาษี เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานซึ่งมีปริมาณสูงกว่าปกติ

3) สร้างขวัญกำลังใจโดยการให้รางวัลในการทำงาน สอดคล้องกับความคิดเห็นของยุวดี ภูผาหลวง (2553) ที่กล่าวว่า ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรมีการทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ และยังเป็นการผ่อนคลายด้วยการให้พนักงานได้มีโอกาสสนทนาสนทนกันมากขึ้นอันส่งผลดีต่อบรรยากาศในการทำงาน

4. ด้านเครื่องมือดำเนินการและงบประมาณนั้น ควรให้มีการจัดทำโปรแกรมแผนที่ภาษีให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น และให้ปรับปรุงโปรแกรมการประเมินภาษีให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมถึงให้เพิ่มงบประมาณเพื่อให้เพียงพอต่อการนำมาบริหารจัดการในการดำเนินงานการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง สอดคล้องกับความเห็นของอำภา จำลองศักดิ์ (2554) ที่เสนอแนะให้จัดทำโปรแกรมแผนที่ภาษีเพื่อความสะดวกในการจัดเก็บภาษีและจัดซื้ออุปกรณ์ที่ทันสมัยมาเสริมให้เพียงพอต่อความต้องการ และจัดตั้งงบประมาณพัฒนาและศึกษาดูงานต่างพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ ในด้านการจัดเก็บรายได้ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหางบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอจาก ส่วนกลางแต่สามารถบริหารจัดการภายในหน่วยงานได้เท่าที่งบประมาณนั้นมีอยู่

5. ด้านประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบเพิ่มเติม รวมถึงการส่งเสริมข้อมูลข่าวสารโดยมีการจัดทำประกาศเผยแพร่ หลากหลายช่องทาง อาทิ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย สื่อออนไลน์ เว็บไซต์ หน่วยงาน พร้อมทั้งจัดทำโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับภาษีให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทั้งออกจดหมายแจ้งไปยังผู้ชำระภาษี ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของปิยธิดา โคกโพธิ์ (2555) ที่กล่าวว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรายรับรายจ่ายและลงพื้นที่ในชุมชนให้มากขึ้น ชี้แจงแสดงรายละเอียดรายรับรายจ่ายแต่ละโครงการเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงข้อมูลทางการคลัง และรสสุคนธ์ พงษ์มูล (2551) ได้เสนอแนะในทิศทางเดียวกันว่า ควรมีการชี้แจงรายละเอียดของรายได้ที่ได้จากการจัดเก็บภาษีของประชาชนว่าองค์การบริหารส่วนตำบลนำไปใช้ประโยชน์ด้านใดบ้าง อันเป็นการแสดงความโปร่งใสในการทำงานมากยิ่งขึ้น โดยควรใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมาย และประชาสัมพันธ์ทางวิทยุกระจายเสียง เสียงตามสายหมู่บ้าน และจัดบริการชำระภาษี ผ่านทางธนาคาร ทางไปรษณีย์ (บุญเสริม กันมั่ง, 2552)

6. ด้านการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่เสียภาษีตามที่กฎหมายกำหนด ควรมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและให้ชำระเบี้ยปรับ และดำเนินการแจ้งระงับการโอนกรรมสิทธิ์ ในที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้มีการเสนอแนะแนวทางอันเป็นผลมาจากการศึกษาเพื่อให้เกิดการดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมายของเจ้าหน้าที่ ควรมีการจัดการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีเพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น รวมถึงจัดกิจกรรมและโครงการเสริมเพื่อสร้างศักยภาพทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้มากขึ้น

2. ด้านการบริหารจัดการ 1) ในส่วนการดำเนินงาน ควรมีการจัดทำแผนการจัดเก็บรายได้ให้มีความครอบคลุมและจัดทำโครงการรับชำระภาษีแผนที่ให้ครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นและให้มีการรับชำระภาษีครอบคลุมในหลาย ๆ ช่องทาง 2) ในส่วนของข้อมูลผู้ต้องชำระภาษีที่ไม่สามารถติดต่อได้นั้น ให้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากฝ่ายทะเบียน และ 3) ในส่วนของผู้บริหาร ให้ผู้บริหารเพิ่มการดูแลเอาใจใส่ผู้ได้บังคับบัญชาให้มากขึ้น

3. ด้านอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่และการส่งเสริมสภาพการทำงาน

1) ให้มีการเพิ่มอัตรากำลังโดยจัดจ้างผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดเก็บรายได้และจัดหาเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2) กรณีไม่สามารถเพิ่มอัตรากำลังได้ ให้จัดสรรอัตรากำลังเท่าที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้น โดยให้มีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนการทำงานในช่วงระยะเวลาเร่งด่วนที่ต้องมีการจัดเก็บภาษี เพื่อบรรเทาปัญหาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

3) สร้างขวัญกำลังใจโดยการให้รางวัลในการทำงานเพื่อส่งเสริมสภาพการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้และงบประมาณ ควรจัดให้มีการจัดทำโปรแกรมแผนที่ภาษีและโปรแกรมการประเมินภาษีที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกองค์กรปกครองท้องถิ่น

5. ด้านประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางผู้นำท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมข้อมูลข่าวสารโดยมีการจัดทำประกาศเผยแพร่หลากหลายช่องทางเพิ่มมากยิ่งขึ้น

6. ด้านการลงโทษ ควรมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ณัฐยา เชื้อทอง. (2547). ศึกษาปัญหาอุปสรรคต่อการจัดเก็บภาษีของเทศบาลตำบล
ห้วยข้าวก่ำ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

[https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/
CMU.res.2004.582](https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CMU.res.2004.582)

พลัฎฐ์ แก้วศุภาสวัสดิ์. (2559). การบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 รอบเขตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม [ปริญญาานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล].

<https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/292927>

รัฐ กันภัย. (2559). การบังคับใช้กฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการ
ท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษาในเขตอำเภอเมืองและอำเภอชะอำ.
วารสารมนุษยศาสตร์ปริทัศน์, 18 (2), 47-48.

ราชนทร์ นพณัฐวงกรและคณะ (2559). สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาบุคลากร
องค์การบริหารส่วนตำบลคอกกระบือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ.
การประชุมวิชาการระดับชาติวิทยาการเอเชียอาคเนย์ (ครั้งที่ 3).

รสสุคนธ์ ฟองมูล. (2551). แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดเก็บรายได้
ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน.
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการ
ปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2020041758632234105_ref.pdf
(snru.ac.th).

วรัญญา ฐปทอง และ ธนวัฒน์ พิสิฐจินดา. (2562). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจัดเก็บ
ภาษีเงินดิจิทัล, การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ
ของนักศึกษาต้นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2 (19 มกราคม).
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ศิวัชทีปต์ จิรหิรัฐธนากร. (2560). .มาตรการทางกฎหมายกับการบังคับใช้กฎหมายในการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการ (Proceeding) ใน โครงการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ ภาคเหนือ ครั้งที่ 7. บูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน”. ณ ศูนย์วัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง วังจันทน์ริเวอร์วิว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก.

บุญเสริม กันมั่ง. (2552). ศึกษาการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดเก็บรายได้ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 11 แห่ง ในเขตพื้นที่อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ [รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปริศนา พิมพ์า. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม [ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ปิยธิดา โคนโพธิ์. (2555). ปัญหาการคลังท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลนิคมคำสร้อย [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. <http://repository.nida.ac.th/handle/662723737/2421>

ยุวดี ภูมาหลวง. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดเทศบาลในเขตอำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น] มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543). การกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและ
ขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542.

กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
อ้างถึงใน ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ. (2017). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัด
ทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. *Academic Journal
Phranakhon Rajabhat University*, 8(1), 10–23. [https://so01.tci-
thaijo.org/index.php/AJPU/article/view/64435](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/article/view/64435)

เอกราช บุญเรือง. (2557). ความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารการเมืองการปกครอง*,
5(1), 118-132.

อำภา จำลองศักดิ์. (2554). ปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดเก็บรายได้ของเทศบาล
ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน [ปัญหาพิเศษปริญญามหา
บัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ระบบการถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากพินอินเป็นอักษรไทย: ข้อเสนอแนะสำหรับการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย

ชนานันท์ ตรงดี¹, จรรยา ดุลยะลา² และ หลัว เมิ่งหลาน³
ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2,3}

E-mail: trongdeethananan@gmail.com¹, janya.dul@gmail.com², luo.m@msu.ac.th³

วันที่รับบทความ: 20 มกราคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ: 5 เมษายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 11 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตั้งข้อสังเกตหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนของสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2550 และนำเสนอเพิ่มเติมในระบบการถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากพินอินเป็นอักษรไทย เพื่อให้ผู้เรียนภาษาจีนในชั้นต้นออกเสียงได้คล้ายกับเสียงในภาษาเดิมมากที่สุด โดยมีแนวคิดหลักว่าพินอินทุกตัวเป็นตัวแทนของหน่วยเสียงและหน่วยเสียงทุกหน่วยมีเสียงย่อย หากถอดเสียงจากเสียงย่อยเหล่านั้นจะทำให้ได้เสียงที่คล้ายกับเสียงในภาษาเดิมมากที่สุด โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเสียงย่อยของหน่วยเสียงภาษาจีนมาตรฐาน เสียงย่อยที่เป็นอุปสรรคต่อการถอดเสียง เป็นอักษรไทย การเปรียบเทียบการทับศัพท์กับการถอดเสียงในงานวิจัยนี้ และผลการทดสอบกับเจ้าของภาษาจากการศึกษาพบว่า หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน พ.ศ.2550 มีเสียงพยัญชนะและเสียงสระที่ถอดเสียงด้วยอักษรไทยเหมือนกัน เช่น การทับศัพท์ของเสียงพยัญชนะ j z zh ถอดเสียงเป็น “จ” พยัญชนะ q c ch ถอดเสียงเป็น “ช ฉ” พยัญชนะ x s sh ถอดเสียงเป็น “ซ ส” และการทับศัพท์ของเสียงสระ ia และ ie ถอดเสียงเป็น “เอีย” เหมือนกัน ทำให้แยกแยะความแตกต่างได้ยาก ด้านการศึกษาภาษาจีนมาตรฐานทั้งหน่วยเสียง 3 ประเภท ได้แก่ หน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระ พบว่า หน่วยเสียงทุกหน่วยมีเสียงย่อยและบางหน่วยมีเสียงย่อยหลายเสียง เสียงย่อยเหล่านั้นส่วนใหญ่ถอดเป็นอักษรไทยได้ แต่มีเสียงย่อยของหน่วยเสียงที่ใช้พินอิน h, x, z, c, zh, ch, sh, r และ ü ที่จำเป็นต้องถอดเป็นอักษรไทยพร้อมมีเครื่องหมายกำกับ เนื่องจากไม่มีเสียงย่อยเหล่านี้ในภาษาไทยมาตรฐาน

คำสำคัญ: ภาษาจีนมาตรฐาน ระบบพินอิน การถอดเสียง การถอดเสียงเป็นอักษรไทย

A Transcription System of Standard Chinese from Pinyin into Thai Alphabets: Suggestions for Teaching Chinese in Thailand

Thananan Trongde¹, Janya Dulyala², Menglan Luo³
Department of Thai and Eastern Languages, Faculty of Humanities
and Social Sciences, Mahasarakham University^{1,2,3}

E-mail: trongdeethananan@gmail.com¹, janya.dul@gmail.com², luo.m@msu.ac.th³

Received: January 20, 2022

Revised: April 5, 2023

Accepted: April 11, 2023

Abstract

This research aims to observe the 2007 Prime Minister's Office's Chinese transliteration criteria and present a Standard Chinese transcription system from Pinyin into Thai alphabets so that beginning Chinese learners can pronounce sounds that are as similar as possible to the sounds in the original language within the notion that every Pinyin represents a phoneme and every phoneme has sub-sounds. The researcher studied the sub-sounds of standard Chinese phonemes and sub-sounds that hinder the transliteration into Thai characters. This study compares transliteration and transcription and test results with native speakers. The study found that the Chinese Transliteration Rules of 2007 have the same consonant and vowel sounds that are transliterated with Thai characters, such as the transliteration of the consonant j z zh as "j" and the consonant q c ch as "ch". The f" consonant x s sh is transliterated as "s s", and the transliteration of the ia and ie vowels is also transliterated as "ea", making it difficult to distinguish. The standard Chinese study includes three types of phonemes: consonant phonemes, vowel phonemes, and tonal units. It was found that all phonemes have allophones, and some have multiple allophones. Most of these subsonic sounds can be transcribed into Thai characters. But allophones of pinyin-based phonemes h, x, z, c, zh, ch, sh, r, and ü need to be transcribed into Thai characters with a mark since these minor sounds are not available in Standard Thai

Keywords: Standard Chinese, Pinyin System, Phonetic Transcription, Transcription into Thai Characters

บทนำ

ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาทุกระดับของประเทศไทยให้ความสำคัญกับภาษาจีนเป็นอย่างมาก เห็นได้ว่าในโรงเรียนทุกระดับชั้นไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ต่างมีรายวิชาและหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาจีนเปิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้ที่เริ่มเรียนภาษาจีนต่างจำเป็นต้องเรียนเกี่ยวกับระบบเสียงสัทอักษรจีน (พินอิน) ทั้งสิ้น เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการอ่านตัวอักษรจีน ทำให้สื่อการเรียนการสอนภาษาจีนมาตรฐานขั้นพื้นฐานจะต้องมีพินอินกำกับไว้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านตัวอักษรจีนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งในสื่อการเรียนการสอนภาษาจีนมาตรฐานบางอย่างได้ถอดพินอินเป็นภาษาไทย เพื่อความสะดวกต่อผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐานหรือมีพื้นฐานในระบบพินอินยังไม่ดีพอ

ในเรื่องของการถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานเป็นอักษรวิธีไทยนี้ ก็ถือเป็นปัญหาที่สั่งสมมายาวนาน ก่อให้เกิดความสับสนและทำให้เกิดปัญหาในการศึกษาด้านภาษาจีนเป็นอย่างมาก ดังนั้นในปี พ.ศ. 2543 สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้จัดตั้งคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีนเพื่อร่วมกันจัดตั้ง “เกณฑ์การถ่ายทอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักษรวิธีไทย”¹ จากนั้นในปี พ.ศ. 2550 ได้ปรับปรุงหลักเกณฑ์การถอดเสียงภาษาจีนไว้ตามที่ราชบัณฑิตยสถานขึ้นใหม่เป็น “หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน”² เป็นจากการ “ถ่ายทอดเสียง” เป็น “การทับศัพท์” โดยให้คำจำกัดความของการทับศัพท์ว่า “การทับศัพท์คือการนำคำภาษาต่างประเทศมาเขียนด้วยอักษรไทย โดยให้อ่านออกเสียงตามระบบอักษรวิธีไทยได้ใกล้เคียงกับการออกเสียงในภาษาเดิม และรักษารูปศัพท์ตามสมควร” เมื่อพิจารณาตามคำจำกัดความนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า การทับศัพท์ภาษาต่างประเทศเป็นการถอดเสียงคำนั้นออกมาเป็นอักษรไทย และอ่านตามอักษรวิธีไทยได้โดยสะดวก อีกทั้งมีการรักษารูปศัพท์เดิมตามสมควรเพื่อแสดงให้เห็นทราบว่คำนั้น ๆ เป็นคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ได้ถูกนำไปใช้ทับศัพท์ภาษาจีนในเอกสารของทางราชการ และใช้ทับศัพท์ภาษาจีนในการสื่อสารมวลชน อย่างไรก็ตาม การทับศัพท์ภาษาจีนด้วยเจตนาเพื่อให้อ่านตามอักษรวิธีไทยได้โดยสะดวก และรักษารูปศัพท์ด้วยนั้น แต่จากการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า สื่อการสอนภาษาจีนมาตรฐานทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อในอินเทอร์เน็ตก็ยังมีถอดพินอินภาษาจีนมาตรฐานออกมาเป็นอักษรไทยที่แตกต่างกัน เช่น “wǒ” อ่านเป็น “หว่า” หรือ “หั่ว” “gùó” อ่านเป็น “กั่ว” หรือ “กั่วอ” “hé” อ่านเป็น “เหอ” หรือ “เขอ” เป็นต้น

¹ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2543). เกณฑ์การถ่ายทอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักษรวิธีไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

² ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาฮินดี. (2550, 8 มกราคม)

จากการทบทวนและศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์การถ่ายถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักษรวิธียุคใหม่ (2543) และหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน (2550) พบว่า การทับศัพท์ด้านเสียงสระมีการใช้ที่แตกต่างกันในบางส่วน เช่น “ei” จาก “เอย” เป็น “เอย์” , ia จาก “อียา” เป็น “เอีย” (ซึ่งการถอดเสียงซ้ำกับสระ “ia”), ü จาก “อวี” เป็น “อวี” , uan จาก “อวาน” เป็น “อวัน, อวาน” , uang จาก “อวง” เป็น “อวัง, อวาง” , üe จาก “เอวี” เป็น “เอว” เป็นต้น ส่วนการทับศัพท์ด้านเสียงพยัญชนะไม่มีความแตกต่างใด ๆ แต่จะเห็นว่าการถอดเสียงพินอินเป็นภาษาไทยมีอยู่หลายตัวที่ออกเสียงคล้ายกัน เช่น การทับศัพท์ของเสียงพยัญชนะ j z zh ถอดเสียงเป็น “จ” พยัญชนะ q c ch ถอดเสียงเป็น “ช ฉ” พยัญชนะ x s sh ถอดเสียงเป็น “ซ ส” และการทับศัพท์ของเสียงสระ ia และ ie ถอดเสียงเป็น “เอีย” เหมือนกัน ทำให้ผู้เรียนชาวไทยที่เริ่มเรียนภาษาจีนขั้นต้นหรือผู้ที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีนเลย เมื่อศึกษาเรื่องการเรียนการสอนหรือตำราหนังสือที่มีการถอดเสียงภาษาจีน ทำให้ออกเสียงภาษาจีนไม่ถูกต้อง จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องปัญหาการออกเสียงสัทอักษรจีนของนักเรียนนักศึกษาชาวไทย เช่น *การศึกษาศัพท์ปัญหาการออกเสียงสัทอักษรจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี* ของเบญจอาภา พิเศษสกุลวงศ์ (2558) *การศึกษาศัพท์ปัญหาการออกเสียงภาษาจีนของนักศึกษาศาสาวิชาภาษาจีนธุรกิจ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่* ของตุลยบุตร สุธาษา และ Qi Xuehong (2560) ซึ่งผลการวิจัยจากงานวิจัยข้างต้นได้เสนอถึงประเด็นปัญหาการออกเสียงที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ เสียงพยัญชนะ x, zh, ch, sh, r, z, c, s และเสียงสระ ia, ie, üe, üan, ün และ er ที่มักเป็นปัญหาของผู้เรียนชาวไทยซึ่งไม่สามารถแยกแยะเสียงให้ชัดเจนได้

การถอดเสียง (transcription) เป็นวิธีการใช้อักษรแทนเสียง (alphabet) ชุดหนึ่งมาถอดเสียงของภาษาใดภาษาหนึ่ง เช่น การใช้สัทอักษรสากล (International Phonetic Alphabet) มาถอดเสียงภาษาไทยในคำว่า เพียงฟ้า ได้เป็น phi:əŋ33 fa:45 หรือการใช้อักษรโรมันมาถอดเสียง (Romanization) เช่น การถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานซึ่งระบบที่ใช้ในปัจจุบันมีชื่อว่าระบบพินอิน (Pinyin) ดังการถอดเสียงในคำว่า 家是 jiā หรือ 接 เป็น jiē เป็นต้น การถอดเสียงในการวิจัยนี้เป็นการถอดพินอินออกมาเป็นอักษรไทยอีกทอดหนึ่ง เช่น ระหว่างคำว่า jiā และ jiē ถ้ายึดตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน (2550) จะทับศัพท์เป็น “เจีย” เหมือนกัน แต่ถ้ายึดตามหลักการถอดเสียง (transcription) เราสามารถแยกสองคำนี้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยสามารถถอดเสียงเป็น “จียา” และ “จียะ” ตามลำดับ ระบบการถอดเสียงที่น่าเสนอในบทความนี้เป็นผลจากการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานออกมาเป็นอักษรไทย โดยให้อ่าน

ออกเสียงได้ใกล้เคียงกับเสียงในภาษาจีนมาตรฐานมากที่สุด เพื่อนำไปใช้ในสื่อการสอนต่อไป ขั้นตอนการวิจัยที่สำคัญ ได้แก่ การศึกษางานการวิเคราะห์ระบบเสียงภาษาจีนมาตรฐานของนักวิชาการจีนและนักวิชาการตะวันตกว่าได้มีการถอดพินอินออกมาเป็นสัทอักษรสากลไว้อย่างใดบ้าง ตลอดจนผู้วิจัยเองจะต้องวิเคราะห์ระบบเสียงภาษาจีนมาตรฐานด้วย เพื่อให้ได้ข้อสรุปว่าภาษาจีนมาตรฐานมีหน่วยเสียง (phoneme) ได้แก่ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์จำนวนเท่าใด และแต่ละหน่วยเสียงมีเสียงย่อย (allophone) จำนวนเท่าใดและมีเสียงใดบ้างตามระบบสัทอักษรสากล รวมถึงการวิเคราะห์ระบบพยางค์ (phonotactics) ของภาษาจีนมาตรฐาน

สาเหตุที่การวิจัยนี้มุ่งศึกษาว่าแต่ละหน่วยเสียงมีเสียงย่อยเสียงใดบ้างนั้น เนื่องจากผู้วิจัยมีแนวคิดที่ว่า ถ้าหากจะถอดเสียงให้ได้ใกล้เคียงกับภาษาเดิมมากที่สุด จะต้องถอดเสียงจากเสียงย่อยของหน่วยเสียงเท่านั้น มิใช่ถอดเสียงจากหน่วยเสียง เนื่องจากหลักการวิเคราะห์ระบบเสียงในตำราของโรช (Roach, 2009) ได้กล่าวไว้ว่า “หน่วยเสียงเป็นหน่วยนามธรรม (a set of abstract units) หน่วยเสียงแต่ละหน่วยอาจออกเสียงได้หลายเสียง เสียงที่เปล่งออกมาคือเสียงย่อยของหน่วยเสียงนั้น ๆ เปรียบหน่วยเสียงได้กับอักษรแทนเสียง อักษรแต่ละอักษรทุกครั้งที่เขียนออกมาอาจเขียนไม่เหมือนเดิมทุกครั้งไป แต่ก็ยังเป็นตัวแทนของอักษรตัวเดิมเสมอ” ด้วยแนวคิดดังกล่าว หากจะต้องถอดเสียงของหน่วยเสียง /k/ ในภาษาอังกฤษ จะต้องถอดออกมาเป็นเสียงค และ ก ในภาษาไทย เพราะหน่วยเสียงนี้มีเสียงย่อยอย่างน้อยสองเสียง ได้แก่ [kʰ] เช่นในคำว่า kill ต้องถอดออกเป็น คิล และ [k] เช่นในคำว่า skill ต้องถอดออกเป็น สกิล จึงจะถือว่าออกเสียงได้ใกล้เคียงกับภาษาเดิมมากที่สุด แนวคิดนี้ยังปรากฏในงานวิจัยของ Meng (1998) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการใช้พินอินในการสอนการออกเสียงภาษาจีนเป็นภาษาต่างประเทศ Meng ได้ศึกษาการออกเสียงของสระ un⁴ (uen) โดยให้นักเรียนชาวญี่ปุ่นออกเสียงคำว่า 兪 (gun), 困 (kun) และ 昏 (hun) ซึ่งในแบบทดสอบชุดแรก เขาให้นักเรียนอ่านโดยมีพินอินกำกับ ดังนี้ gun kun และ hun แบบทดสอบชุดที่สองมีพินอินกำกับ ดังนี้ guen kuen และ huen ผลปรากฏว่า เมื่อนักเรียนอ่านแบบทดสอบชุดที่สองที่มีพินอินกำกับแบบตรงตัวและไม่ลดรูป นักเรียนสามารถอ่านเป็น [kuən] [kʰuən] และ [xuən] ได้อย่างถูกต้องถึง 81% จากทฤษฎีดังกล่าว

³ เครื่องหมาย / / ใช้กำกับหน่วยเสียง หากเป็นเสียงย่อยกำกับด้วยเครื่องหมาย [ ]

⁴ สระพินอิน uen เมื่อประสมกับพยัญชนะจะลดรูปเป็น un

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตั้งข้อสังเกตหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนของสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2550 และนำเสนอเพิ่มเติมในระบบการถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากพินอินเป็นอักษรไทย เพื่อให้ผู้เริ่มเรียนภาษาจีนออกเสียงได้คล้ายกับเสียงในภาษาเดิมมากที่สุด และผลของการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนเรื่องเสียงในภาษาจีนมาตรฐาน โดยสามารถนำระบบการถอดเสียงนี้ไปประกอบกับการใช้ระบบพินอินที่ผู้สอนภาษาจีนใช้อยู่เดิมได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อตั้งข้อสังเกตหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนของสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2550 และนำเสนอเพิ่มเติมในระบบการถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากพินอินเป็นอักษรไทย เพื่อให้ผู้เริ่มเรียนภาษาจีนออกเสียงได้คล้ายกับเสียงในภาษาเดิมมากที่สุด

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดสำคัญที่นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยนี้มี 3 ประการ ได้แก่ แนวคิดเรื่องหน่วยเสียง แนวคิดเรื่องเสียงย่อยของหน่วยเสียง และแนวคิดเรื่องระบบพยางค์

1. แนวคิดเรื่องหน่วยเสียง

มนุษย์พูดออกมาเป็นคำ แต่ละคำอาจมีพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ติดต่อกันไป พยางค์แต่ละพยางค์สามารถแยกออกเป็นหน่วยแยกส่วน (segment) ได้ กล่าวคือแยกออกเป็นหน่วยพยัญชนะและสระได้ หลักฐานที่นำมาใช้ยืนยันว่า พยางค์สามารถแยกออกเป็นหน่วยแยกส่วนได้ ได้แก่ การที่มนุษย์สามารถประดิษฐ์อักษรแทนเสียงพยัญชนะและสระได้ หรือคนไทยสามารถทวนคำได้ เช่น นักร้อง เป็น น่องรัก หรือพูดสลับเสียงคำว่า จำกัด เป็น กำจัด ได้ หน่วยแยกส่วนของพยางค์นี้ ถ้าหากทำหน้าที่แยกคำให้เป็นคนละคำได้จะเรียกว่า หน่วยเสียง หรืออาจกล่าวอีกอย่างได้ว่า หน่วยเสียงคือหน่วยทางภาษาที่นำมาใช้แยกคำให้เป็นคนละคำ เช่น หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถูกนำมาแยกคำที่มีพยัญชนะและสระเหมือนกันออกได้เป็นหลายคำ เช่น คา ข่า ข้า คำ ขา เป็นต้น

นักสัทวิทยาถือว่าหน่วยเสียงเป็นหน่วยนามธรรมที่ปรากฏอยู่ในระบบหน่วยเสียง (phonemic system) โรช (Roach, 2009) อธิบายถึงสาเหตุที่กำหนดให้หน่วยเสียงเป็นหน่วยนามธรรมว่า เนื่องจากขณะที่มนุษย์ออกเสียงพยางค์เดิมในแต่ละครั้งเสียงที่ปรากฏอาจไม่เหมือนเดิมทุกครั้งไป เปรียบได้กับการเขียนอักษรตัวหนึ่งในแต่ละครั้งอาจไม่เหมือนเดิม ยิ่งกว่านั้นยังใช้รูปอักษรแตกต่างกันไปตามบริบทหรือกฎเกณฑ์ด้วย เช่น ใช้รูป a เมื่อพิมพ์เอกสาร ใช้รูป C เมื่อเขียนด้วยลายมือ และใช้รูป A เมื่อขึ้นต้นประโยค

หรือเป็นชื่อเฉพาะ เป็นต้น ดังนั้นโรซจึงถือว่าตัวอักษรเป็นนามธรรม ส่วนรูปอักษรเป็นรูปธรรม เฉกเช่นเดียวกันกับหน่วยเสียงและเสียงย่อย

2. แนวคิดเรื่องเสียงย่อยของหน่วยเสียง

เสียงย่อยเป็นเสียงที่ปรากฏจริง (realization) ของหน่วยเสียง เสียงย่อยของหน่วยเสียงจึงมีจำนวนไม่รู้จัก และเสียงย่อยบางเสียงผู้วิเคราะห์สามารถพบได้ว่าปรากฏในบริบททางเสียงใดหรือมีเงื่อนไขใดมากำหนด หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า พบกฎของการปรากฏเสียงย่อยนั้น ๆ

แลเดอโฟเกด และจอห์นสัน (Ladefoged & Johnson, 2010) ได้กล่าวถึงกฎของการปรากฏเสียงย่อยของหน่วยเสียงพยัญชนะ /t/ ในภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน หน่วยเสียงนี้มีเสียงย่อยไม่น้อยกว่า 6 เสียง กฎของการปรากฏมีดังนี้

1) [t^h] เสียงระเบิด ปุ่มเหงือก อโฆชะ ธนิต (เหมือนเสียง ท ในภาษาไทย) เมื่อปรากฏต้นพยางค์หนัก เช่น till [t^hɪl]

2) [t] เสียงระเบิด ปุ่มเหงือก อโฆชะ สติล (เหมือนเสียง ต ในภาษาไทย) เมื่อปรากฏหลัง /s/ เช่น still [stɪl]

3) [t̥] เสียงระเบิด ปุ่มเหงือก อโฆชะ ไม่ปล่อยเสียง (เหมือน ต ท้ายพยางค์ ในภาษาไทย) เมื่อปรากฏหน้าพยัญชนะกัก เช่น Pitbull ['pɪt̥ .bʊl]

4) [t̚] เสียงระเบิดเส้นเสียง (เหมือน อ ในภาษาไทย) เมื่อปรากฏหน้า /n/ ในพยางค์เบา (unstressed) เช่น beaten ['biːt̚n]

5) [ɾ] เสียงกระทบ ปุ่มเหงือก โฆชะ (เหมือน ร ที่กระทบปุ่มเหงือกครั้งเดียว ในภาษาไทย) เมื่อปรากฏระหว่างสระและอยู่ในพยางค์เบา เช่น data ['deɪrə]

6) [ɔ̥] (ไม่ออกเสียง) เมื่อปรากฏหลัง /n/ และอยู่ในพยางค์เบา เช่น winter ['wɪnɔ̥]

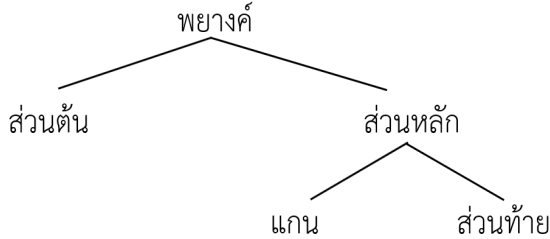
งานวิจัยนี้ ได้นำแนวคิดดังกล่าวนี้ไปใช้ถอดเสียงย่อยของหน่วยเสียงภาษาจีน เพื่อให้ได้เสียงที่คล้ายกับภาษาเดิมมากที่สุด

3. แนวคิดเรื่องระบบพยางค์

มนุษย์จะเปล่งเสียงของคำออกมาเป็นพยางค์หรือหลายพยางค์ติดต่อกันไปแต่ละพยางค์ มีโครงสร้างภายในซึ่งสามารถแยกออกเป็น ส่วน ๆ ได้ กัท (Gut, 2009) เชื่อว่าโครงสร้างภายในของพยางค์เป็นลักษณะสากล โดยพยางค์ทุกพยางค์ในทุกภาษาจะมีส่วนหลักของพยางค์ (syllable rhyme) และอาจมีส่วนต้นของพยางค์ (syllable onset) ด้วย ส่วนหลักของพยางค์ยังแยกต่อไปเป็นแกนของพยางค์ (syllable nucleus) และอาจมีส่วนท้ายของพยางค์ (syllable coda) แสดงได้ดังภาพ 1

ภาพ 1

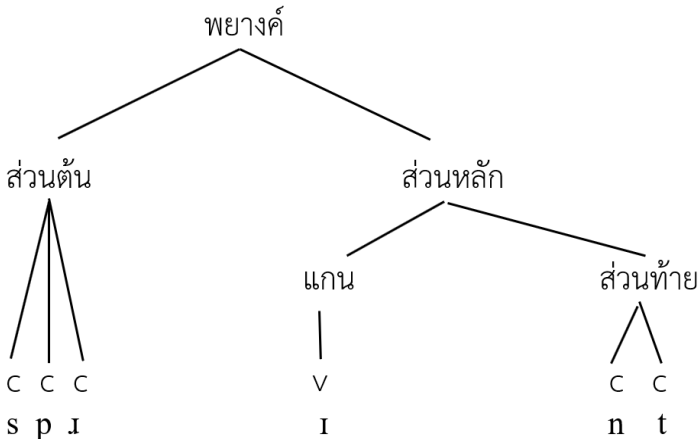
โครงสร้างภายในของพยางค์

แกนของพยางค์เป็นส่วนบังคับว่าต้องปรากฏและเป็นเสียงสระ ส่วนต้นและส่วนท้ายของพยางค์จะไม่บังคับและเป็นเสียงพยัญชนะ เหตุที่แกนของพยางค์ต้องเป็นเสียงสระ เพราะเสียงสระจะมีความดังมากกว่าเสียงพยัญชนะ แต่ในบางภาษาอาจปรากฏเสียงพยัญชนะนาสิกหรือพยัญชนะข้างลึ้นเป็นแกนพยางค์ได้ เช่นคำว่า rhythm และ bottle ในภาษาอังกฤษ ส่วนต้นและส่วนท้ายของพยางค์จะสามารถปรากฏเสียงใดก็ได้หรือควบได้จำนวนเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับกฎของระบบพยางค์ในแต่ละภาษา เช่น โครงสร้างพยางค์ของคำว่า sprint ในภาษาอังกฤษ แสดงได้ดังภาพ 2 (c หมายถึงพยัญชนะ v หมายถึงเสียงสระ)

ภาพ 2

องค์ประกอบของส่วนพยางค์

ในเรื่องของระบบพยางค์นี้เกี่ยวข้องกับผลของการถอดเสียง ดังเช่น หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษในประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี (2532) ที่ได้ระบุไว้ว่า “การทับศัพท์ให้ถอดอักษรในภาษาเดิมพอควรแก่การแสดงที่มาของรูปศัพท์และให้เขียนในรูปที่จะอ่านได้สะดวกในภาษาไทย” ด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าว การทับศัพท์ภาษาอังกฤษจึงไม่ต้องถอดให้ครบทุกเสียงและพยัญชนะตัวที่ไม่ออกเสียงก็ต้องใส่เครื่องหมายทัณฑฆาตกำกับไว้ สาเหตุเพราะภาษาไทยมีกฎทำให้ส่วนท้ายพยางค์มีเพียงเสียงเดียว เช่น คำว่า world ทับศัพท์เป็น เวิลด์ โดยไม่มี ร และไม่ต้องออกเสียง ด เป็นต้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ระบบพินอินของภาษาจีนที่นำมาถอดเสียงเป็นอักษรไทยคือระบบพินอินของภาษาจีนมาตรฐาน
2. หน่วยเสียงที่นำมาวิเคราะห์มี 2 ชนิด ได้แก่ หน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระ
3. ลักษณะทางเสียงที่นำมาถอดเป็นอักษรไทย ได้แก่ เสียงย่อยของหน่วยเสียงพยัญชนะและสระ
4. ลักษณะทางเสียงอื่น ๆ เช่น การเน้นหนัก (stress) จังหวะ (rhythm) และทำนองเสียง (intonation) ไม่อยู่ในขอบเขตของการวิจัยนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนแนวคิดเรื่องระบบเสียง หน่วยเสียง เสียงย่อยของหน่วยเสียง และระบบพยางค์
2. ศึกษาเอกสารการวิเคราะห์ระบบเสียงภาษาจีนมาตรฐานและระบบเสียงภาษาไทยมาตรฐานของนักวิชาการในเรื่องของหน่วยเสียง เสียงย่อย และระบบพยางค์
3. วิเคราะห์และหาข้อสรุประบบเสียงภาษาจีนมาตรฐานด้วยตนเองในเรื่องของหน่วยเสียง เสียงย่อย และระบบพยางค์
4. เปรียบเทียบหน่วยเสียง เสียงย่อย และระบบพยางค์ในภาษาจีนมาตรฐานกับภาษาไทยมาตรฐาน
5. สร้างระบบการถอดเสียงย่อยของหน่วยเสียงภาษาจีนมาตรฐานเป็นอักษรไทย
6. สร้างแบบทดสอบโดยนำโครงสร้างพยางค์ที่เป็นคำที่มีความหมายมาถอดเสียงเป็นอักษรไทย ซึ่งในตารางพินอิน (Chinese Pinyin Chart) มีโครงสร้างพยางค์

ที่มีความหมายจำนวน 404 โครงสร้าง จึงนำมาถอดเสียงเป็นอักษรไทยจนครบจำนวน 404 คำ คละคำกันแล้วนำไปอ่านด้วยเสียงภาษาไทย ให้อาจารย์สอนภาษาจีนที่เป็นเจ้าของภาษาจำนวน 2 คนฟังและเลือกคำตอบที่เป็นพินอิน 5 ตัวเลือก

7. นำผลการทดสอบมาพิจารณาว่าอาจารย์ที่เป็นเจ้าของภาษาเลือกคำตอบผิดเป็นเพราะสาเหตุใด

8. สรุปผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ เสียงย่อยของหน่วยเสียงภาษาจีนมาตรฐาน เสียงย่อยที่เป็นอุปสรรคต่อการถอดเสียงเป็นอักษรไทย การเปรียบเทียบการทับศัพท์กับการถอดเสียงในงานวิจัยนี้ และผลการทดสอบกับเจ้าของภาษา

1. เสียงย่อยของหน่วยเสียงภาษาจีนมาตรฐาน

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารเรื่องระบบเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากงานของนอร์แมน (Norman, 1988) ตวนมู่ (Duanmu, 2002) เหวอ (He, 2006) และหลิน (Lin, 2007) พบว่า มีหน่วยเสียง 3 ประเภท ได้แก่ หน่วยเสียงพยัญชนะ และหน่วยเสียงสระ ซึ่งใช้อักษรโรมันมาถอดเป็นพินอิน

1.1 เสียงย่อยของหน่วยเสียงพยัญชนะภาษาจีนมาตรฐาน

หน่วยเสียงพยัญชนะภาษาจีนมาตรฐาน เอกสารส่วนใหญ่ระบุว่า มี 22-24 หน่วย แต่เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วพบว่า ต้องเพิ่มเป็น 25 หน่วย และบางหน่วยต้องเพิ่มเสียงย่อย พินอินพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะกับเสียงย่อยแสดงในตาราง ⁵

---

⁵ จัดเรียงให้คล้ายกับระบบพินอิน ไม่ได้จัดเรียงตามแผนภาพสัทอักษรสากล (International Phonetic Alphabet Chart)

ตาราง 1

พินอินพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะ และเสียงย่อยในภาษาจีนมาตรฐาน

พยัญชนะ ฐานกรณ์	ระเบิด		กักเสียดแทรก		เสียดแทรก	นาสิก	ข้างลิ้น	เปิด
	อโฆชะ สถิล	อโฆชะ ชนิด	อโฆชะ สถิล	อโฆชะ ชนิด	อโฆชะ	โฆชะ	โฆชะ	โฆชะ
ริมฝีปาก	b /p/ [p]	p /p ^h / [p ^h]				m /m/ [m]		w /w/ [w][ʔ]
ริมฝีปาก-ฟัน					f /f/ [f]			
ฟัน-ปุ่ม เหงือก			z /ts/ [ts]	c /tʂ ^h / [tʂ ^h]				
ปุ่มเหงือก	d /t/ [t]	t /t ^h / [t ^h]			s /s/ [s]	n /n/ [n]	l /l/ [l]	
หลัง ปุ่มเหงือก			j /tɕ/ [tɕ]	q /tɕ ^h / [tɕ ^h]	x /ɕ/ [ɕ]			
ลิ้นม้วน			zh /tʂ/ [tʂ]	ch /tʂ ^h / [tʂ ^h]	sh /ʂ/ [ʂ]			r /ʐ/ [ʐ]
เพดานแข็ง								y /j/ [j] [ʔ]
เพดานอ่อน	g /k/ [k]	k /k ^h / [k ^h]			h /x/ [x] [h]	-ng /ŋ/ [ŋ]		
เส้นเสียง	ø /ʔ/ [ʔ]							

หมายเหตุ ø หมายถึง ไม่มีพินอิน และ -ng ปรากฏเป็นส่วนท้ายพยางค์เท่านั้น

ผู้วิจัยวิเคราะห์ที่ให้มีหน่วยเสียง w /w/ y /j/ ø /ʔ/ และวิเคราะห์ให้ h /x/ มีเสียงย่อยเพิ่มเติม ดังนี้

1) w /w/ มีเสียงย่อย 2 เสียง ดังนี้

[w] เสียงเปิด ริมฝีปาก-เพดานแข็ง โฆชะ เมื่อปรากฏหน้าสระที่ไม่ใช่ u เช่น wén [wən³⁵] wéi [wei³⁵] wān [wa:n⁵⁵]

[ʔ] เสียงระเบิด เส้นเสียง อโฆชะ เมื่อปรากฏหน้าสระ u เช่น wǔ [ʔu:²¹⁴]

2) y /j/ มีเสียงย่อย 2 เสียง ดังนี้

[j] เสียงเปิด เพดานแข็ง โฆชะ เมื่อปรากฏหน้าสระที่ไม่ใช่ i เช่น yā [ja:⁵⁵] yīn [jin⁵⁵] yān [je:n⁵⁵]

[ʔ] เสียงระเบิด เส้นเสียง อโฆชะ เมื่อปรากฏหน้าสระ i เช่น yǐ [ʔi:²¹⁴]

3) ø /ʔ/ ให้เป็นหน่วยเสียง เนื่องจากพบว่า [ʔ] ปรากฏจริงและหาคู่เทียบเสียง (minimal pairs) มายืนยันได้ ได้แก่ cān [ʔa:n⁵⁵] กับ kān [ka:n⁵⁵] และ hān [ha:n⁵⁵]

ยิ่งกว่านั้น [ʔ] ที่ปรากฏในคำพูดต่อเนื่อง เช่น tiān' ānmén [thiɛ:n⁵⁵ ʔa:n⁵⁵ mən³⁵] ไม่สามารถละเสียง [ʔ] ได้ ต่างจากภาษาอังกฤษที่เชื่อมเสียงได้โดยไม่มี [ʔ] แทรกอยู่ เช่น look at me ออกเสียงเป็น ['lʊkətmi:] ได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า โครงสร้างพยางค์ของภาษาจีนมาตรฐานต้องมีพยัญชนะต้นเสมอ

4) h /x/ เพิ่มเสียงย่อยเป็น 2 เสียง ดังนี้

[x] เสียงเสียดแทรก เพดานอ่อน อโฆชะ เมื่อปรากฏหน้าสระ e, u และสระประสมที่มี u เป็นเสียงแรก เช่น hé [xɛ:³⁵] hú [xu:³⁵] huān [xua:n⁵⁵]

[h] เสียงเสียดแทรก เส้นเสียง อโฆชะ เมื่อปรากฏหน้าสระอื่น ๆ เช่น hā [ha:⁵⁵] hēi [hei⁵⁵] hān [ha:n⁵⁵]

อนึ่ง นักวิชาการวิเคราะห์เสียงย่อยของพินอิน r แตกต่างกัน กล่าวคือ นอร์แมน (Norman, 1988) วิเคราะห์ให้ r มีเสียงย่อยเป็น [ɹ] เสียดเปิด ปุ่มเหงือก โฆชะ ตวนมู่ (Duanmu, 2002) วิเคราะห์ให้ r มีเสียงย่อยเป็น [ʒ] เสียดแทรก ลิ้นม้วน โฆชะ เหอ (He, 2006) วิเคราะห์ให้ r มีเสียงย่อยเป็น [ʒ] เสียดแทรก ลิ้นม้วน โฆชะ หลิน (Lin, 2007) วิเคราะห์ให้ r มีเสียงย่อยเป็น [ɹ] เสียดเปิด หลังปุ่มเหงือก โฆชะ ส่วนผู้วิจัยวิเคราะห์ให้ r มีเสียงย่อยเป็น [ɹ] เสียดเปิด ลิ้นม้วน โฆชะ

1.2 เสียงย่อยของหน่วยเสียงสระภาษาจีนมาตรฐาน

ภาษาจีนมาตรฐานมีสระซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนของพยางค์ 4 ประเภท ได้แก่ หน่วยเสียงสระเดี่ยว (monophthong) หน่วยเสียงสระประสมสองเสียง (diphthong) หน่วยเสียงสระประสมสามเสียง (triphthong) และเป็นแกนของพยางค์ที่มีพยัญชนะท้าย -n [n], -ng [ŋ] และ -r [ɹ] รวมกันเป็น 36 หน่วย บางหน่วยมีเสียงย่อยหลายเสียง พินอินสระ หน่วยเสียงสระ และเสียงย่อย แสดงดังตาราง 2 (เครื่องหมายด้านล่างสัทอักษร [u] หมายถึงเสียงที่ไม่ใช่แกนพยางค์และสั้นกว่า)

ตาราง 2

พินอินสระ หน่วยเสียงสระ และเสียงย่อยสระภาษาจีนมาตรฐาน

	-o	-i	-o/ -u	-n	-ng	-r
a	a /a/ [a:]	ai /ai/ [a:i]	ao /au/ [a:u]	an /an/ [a:n] [ɛ:n]	ang /aŋ/[a:ŋ]	
o	o /o/ [o:] [uo:]		ou /ou/ [ou]		ong /oŋ/ [oŋ]	
e	e /ɛ/ [ɛ:] [e:] ê /e/ [e:]	ei /ei/ [ei]		en /ɛn/ [ɛn]	eng /ɛŋ/ [ɛŋ]	er /ɛr/ [ɛr]
i	i /i/ [i:] [i:] ia /ia/ [ia:] ie /ie/ [ie:]		iu /iou/ [iou] iao /iaou/ [ia:u]	in /in/ [in] ian /ian/ [iɛ:n]	ing /iŋ/ [iŋ] iang /iaŋ/[iɛ:ŋ] iong /ioŋ/[ioŋ]	
u	u /u/ [u:] ua /ua/ [ua:] uo /uo/ [uo:]	ui /uei/ [uei] uai /uai/ [uai:i]		uan /uan/ [uan] uan /uan/ [ua:n]	uang /uaŋ/[ua:ŋ] ueng*	
ü	ü /y/ [y] üe /ye/ [ye:]			ün /yn/ [yn] üan /yan/ [yɛ:n]		

หน่วยเสียงสระที่มีหลายเสียงย่อย มีดังนี้

1) a /a/ มีเสียงย่อย 3 เสียง ดังนี้

[a:] เมื่อปรากฏหน้า ng เช่น bàng [pa:ŋ⁵¹]

[ɛ:] เมื่อปรากฏหลัง y และหน้า n เช่น yàn [jɛ:n⁵¹]

[a:] เมื่อปรากฏในบริบทอื่น ๆ เช่น bā [pa:⁵⁵] màn [ma:n⁵¹]

2) o /o/ มีเสียงย่อย 2 เสียง ดังนี้

[uo:] เมื่อปรากฏหลัง b p m f w เช่น bō [puo:⁵⁵] mō [muo:⁵⁵]

wō [wuo:⁵⁵]

[o:] เมื่อปรากฏหลังพยัญชนะอื่น ๆ เช่น lō [lo:⁵⁵] yō [jo:⁵⁵]

ò [ʔo:⁵¹]

3) e /ɛ/ มีเสียงย่อย 3 เสียง ดังนี้

[ɛ:] เมื่อปรากฏหลัง y เช่น yè [jɛ:⁵¹]

[ə] เมื่อปรากฏหน้า n, ng และ r เช่น pèng [phəŋ⁵¹]

pén [phən³⁵] èr [ʔə⁵¹]

[ɛ:] เมื่อปรากฏหลังพยัญชนะอื่น ๆ เช่น lè [lɛ:⁵¹]

4) i /i/ มีเสียงย่อย 2 เสียง ดังนี้

[i:] เมื่อปรากฏหลัง z, c, s, zh, ch, sh, r เช่น zī [tsi:⁵⁵]
zhī [ʃi:⁵⁵]

[i:] เมื่อปรากฏหลังพยัญชนะอื่น ๆ เช่น jī [tei:⁵⁵] dī [ti:⁵⁵]

5) ia /ia/ มีเสียงย่อย 3 เสียง ดังนี้

[iɛ:] เมื่อปรากฏหน้า n เช่น jiàn [tɕiɛ:n⁵¹]

[iɑ:] เมื่อปรากฏหน้า ng เช่น jiāng [tɕiɑ:ŋ⁵⁵]

[iɑ:] เมื่อปรากฏในบริบทอื่น ๆ เช่น jiā [tɕiɑ:⁵⁵]

6) ua /ua/ มีเสียงย่อย 2 เสียง ดังนี้

[uɑ:] เมื่อปรากฏหน้า ng เช่น guāng [kuɑ:ŋ⁵⁵]

[uɑ:] เมื่อปรากฏในบริบทอื่น ๆ เช่น guā [kuɑ:⁵⁵] guāi [kuɑ:i⁵⁵]

ผู้วิจัยวิเคราะห์ให้ ueng เป็น weng (w ตามด้วย eng) และด้วยเหตุที่ ueng ไม่ปรากฏกับพยัญชนะอื่นจึงไม่ให้มีเสียงสระนี้

ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ : (colon) แสดงความยาวของสระไว้ด้วย ถึงแม้ความสั้นยาวของเสียงสระในภาษาจีนไม่ได้ทำหน้าที่แยกคำให้เป็นคนละคำดังที่ปรากฏในภาษาไทยก็ตาม แต่ในการวิเคราะห์เสียงย่อยผู้วิเคราะห์สามารถแสดงความยาวของสระได้ในเมื่อสระเหล่านี้ออกเสียงเป็นเสียงยาวในคำเดี่ยว เช่น สระ a /a/ ใน wǎn [wa:n²¹] และสระเสียงยาวเหล่านี้จะออกเสียงสั้นลงโดยอัตโนมัติเมื่อปรากฏในพยางค์ที่ไม่เน้นหนัก เช่น wǎn ‘ǎn [wan²¹ ʔa:n⁵⁵] สระในพยางค์แรกจะสั้นลงโดยอัตโนมัติเพราะเป็นพยางค์ที่ไม่เน้นหนัก ส่วนสระในพยางค์หลังจะเป็นเสียงยาวตามเดิมเพราะเป็นพยางค์ที่เน้นหนัก

1.3 ระบบพยางค์ภาษาจีนมาตรฐาน

ระบบพยางค์ของภาษาจีนมาตรฐานมีพยัญชนะเดี่ยวต้นพยางค์เสมอ และไม่มีพยัญชนะควบต้นพยางค์ พยัญชนะท้ายพยางค์ที่ปรากฏได้มีเพียง -n -ng -r เท่านั้นและไม่มีพยัญชนะควบท้ายพยางค์ ส่วนสระซึ่งเป็นแกนของพยางค์มีทั้งสระเดี่ยว สระประสมสองเสียง และสระประสมสามเสียง อนึ่งมีนักวิชาการบางท่าน เช่น หลิน (Lin, 2007) ได้วิเคราะห์ระบบพยางค์เพื่อลดจำนวนสระประสม โดยวิเคราะห์ให้สระแรก ได้แก่ i, u, ü [i, u, y] ในสระประสมเป็นเสียงเลื่อน (glide) เช่น iao [iɑ:u] วิเคราะห์ให้เป็น [iɑ:u] หรือ uai [uɑ:i] วิเคราะห์ให้เป็น [ʷɑ:i] และ üe [yɛ:] วิเคราะห์ให้เป็น [yɛ:] ในตัวอย่างคำ เช่น jiāo [tɕiɑ:u⁵⁵] guāi [kʷɑ:i⁵⁵] jué [tɕyɛ:³⁵] ตามลำดับด้วยวิธีการนี้ ผลการวิเคราะห์ของหลินจึงไม่มีสระประสมสามเสียงในภาษาจีนมาตรฐาน

2. เสียงย่อยในภาษาจีนมาตรฐานที่เป็นอุปสรรคต่อการถอดเป็นอักษรไทย

เมื่อผู้วิจัยได้นำระบบเสียงภาษาจีนมาตรฐานมาเปรียบเทียบกับระบบเสียงภาษาไทยมาตรฐานที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานของกัลยา ติงศภัทีย์, ม.ร.ว. และเอแบรมสัน (Tingsabadh & Abramson, 1993) วิจินตัน ภาณุพงศ์ (2537) และสเลย์เด็น (Slayden, 2009) แล้วพบว่า เสียงย่อยในภาษาจีนมาตรฐานที่เป็นอุปสรรคต่อการถอดเป็นอักษรไทย คือ เสียงย่อยที่ไม่มีในภาษาไทยมาตรฐานหรือมีลักษณะทางเสียงบางประการแตกต่างกัน จำแนกเป็นเสียงย่อยพยัญชนะ เสียงย่อยสระ ดังต่อไปนี้

2.1 เสียงย่อยพยัญชนะที่เป็นอุปสรรคต่อการถอดเป็นอักษรไทย

เสียงย่อยพยัญชนะที่เป็นอุปสรรคมี 8 เสียง ได้แก่

1) h [x] เสียงเสียดแทรก เพดานอ่อน โอโฆชะ เสียงนี้ไม่มีในภาษาไทย ผู้วิจัยจึงได้ถอดเป็น ข หรือ ค และใช้ h เป็นเครื่องหมายกำกับ (diacritic) เป็น x^h หรือ c^h เพื่อให้ทราบว่าออกเสียงคล้าย ข หรือ ค ของไทยแต่เป็นเสียงเสียดแทรก h [x] ของภาษาจีน ส่วนเสียงย่อย h [h] นั้นได้ถอดเป็น ห หรือ ฮ ตามปกติ

2) z [ts] เสียงกักเสียดแทรก ฟัน-ปุ่มเหงือก โอโฆชะ สติล

3) c [tʃʰ] เสียงกักเสียดแทรก ฟัน-ปุ่มเหงือก โอโฆชะ ธนิต

เสียง [ts] และ [tʃʰ] ออกเสียงคล้าย จ และ ช แต่ต้องใช้ปลายลิ้นดันหลังฟันบนและลิ้นส่วนปลายดันปุ่มเหงือก หากต้องใช้เครื่องหมายกำกับของสัทอักษรสากลแล้วจะใช้เครื่องหมายบวกล้างอักษร เช่น [tʃʰ] แต่เครื่องหมายนี้ไม่สามารถเขียนด้านล่างหรือด้านบนของอักษรไทยได้ เนื่องจากมีสระอู อู อี อี อยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงใช้พินอินกำกับหลัง จ ช เป็น z^c ch^c

4) x [ç] เสียงเสียดแทรกหลังปุ่มเหงือก โอโฆชะ ออกเสียงคล้าย ซ แต่มีฐานกรณ์ด้านหลังกว่า ซ ผู้วิจัยจึงใช้พินอินกำกับหลังเป็น $x^ç$

5) zh [ʃʒ] เสียงกักเสียดแทรก ลิ้นม้วน โอโฆชะ สติล

6) ch [tʃʰ] เสียงกักเสียดแทรก ลิ้นม้วน โอโฆชะ ธนิต

7) sh [ʃ] เสียงเสียดแทรก ลิ้นม้วน โอโฆชะ

8) r [ʀ] เสียงเปิด ลิ้นม้วน โฆชะ

เสียงเหล่านี้ ออกเสียงคล้าย จ ช ซ ร แต่ต้องม้วนปลายลิ้นไปยังหลังปุ่มเหงือกก่อน ผู้วิจัยจึงถอดเสียงโดยใช้พินอินกำกับหลังเป็น z^h ch^h sh^h และ r^r ตามลำดับ

2.2 เสียงย่อยสระที่เป็นอุปสรรคต่อการถอดเป็นอักษรไทย

เสียงย่อยสระเดี่ยวในภาษาจีนมาตรฐานที่เป็นอุปสรรคมากที่สุดคือ ü [y] สระหน้า ชิด ปากห่อ ผู้วิจัยจึงถอดเป็นอักษรไทยเป็น อิว โดยใช้ ว ยกขึ้นเพื่อเป็น

เครื่องหมายว่าปากห่อ แล้วจึงนำไปใช้กับ [yn] และสระเลื่อนใน [yɛ:] [yɛ:n] โดยถอดเป็น อิวิน อิวเว และอิวแวน ตามลำดับ

เสียงย่อยสระประสมในภาษาจีนมาตรฐานที่เป็นอุปสรรคคือสระที่มีเสียงสระตัวที่สองเด่นกว่าหรือยาวกว่าเสียงสระตัวที่หนึ่ง เช่น ic [ja:] และ icɔ [ja:u] เพราะเสียงย่อยของสระประสมในภาษาไทยมาตรฐานมีลักษณะตรงข้าม กล่าวคือเสียงสระตัวที่หนึ่งเด่นกว่าหรือยาวกว่าเสียงสระตัวที่สอง เช่น เอีย [i:a] และ เอียว [i:au] ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาโดยใช้วิธีถอดเป็นสองพยางค์ เช่น ic [ja:] ถอดเป็น อिया และ icɔ [ja:u] ถอดเป็น อียว แต่มีข้อแม้ว่าในการอ่านออกเสียงพยางค์แรกต้องไม่เน้นหนัก เช่น jiō [tɕiɑ:⁵⁵] ถอดเป็น จिया แต่ต้องไม่อ่านว่า [tɕi?¹¹ ja:³³] ต้องอ่านว่า [tɕi³³ ja:³³] และ jiō [tɕiɑ:⁵⁵] ถอดเป็น จียว แต่ต้องไม่อ่านว่า [tɕi?¹¹ ja:u³³] ต้องอ่านว่า [tɕi³³ ja:u³³] ซึ่งเป็นไปตามลักษณะการออกเสียงในภาษาไทยมาตรฐานดังที่ได้กล่าวไว้ในงานของกัลยา ดิงศภทิพย์, ม.ร.ว. และเอแบรมสัน (Tingsabadh & Abramson, 1993)

2.3 ระบบพยางค์ที่เป็นอุปสรรคต่อการถอดเป็นอักษรไทย

ระบบพยางค์ของภาษาจีนมาตรฐานไม่มีพยัญชนะควบตันพยางค์ ไม่มีพยัญชนะควบท้ายพยางค์ พยัญชนะท้ายพยางค์ที่ปรากฏได้มีเพียงสามหน่วยเสียงเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่าไม่มีอุปสรรคในการถอดเป็นอักษรไทย แต่จะมีอุปสรรคอยู่บ้างในส่วนของสระประสมสองเสียงและสระประสมสามเสียงในแกนของพยางค์ซึ่งผู้วิจัยได้แก้ปัญหาโดยการถอดเสียงออกเป็นสองพยางค์โดยมีข้อแม้ว่าพยางค์แรกจะต้องไม่เน้นหนัก ดังที่กล่าวแล้วในหัวข้อ 3.2

3. การเปรียบเทียบการถอดเสียงแบบทับศัพท์และการถอดเสียงในงานวิจัยนี้

การถอดเสียงแบบทับศัพท์ในประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี (2550) และการถอดเสียงในงานวิจัยนี้มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง เนื่องจากเจตนาในการนำไปใช้ประโยชน์ไม่เหมือนกันดังที่กล่าวแล้วในหัวข้อบทนำ ดังนั้นการเปรียบเทียบในที่นี้จึงมิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะประเมินว่าแบบใดดีกว่าแบบใด แต่เป็นการเปรียบเทียบว่ามีความแตกต่างกันในการถอดพินอินตัวใดเท่านั้น

3.1 การถอดเสียงพยัญชนะแบบทับศัพท์และการถอดเสียงในงานวิจัยนี้

การถอดเสียงพยัญชนะแบบทับศัพท์และการถอดเสียงในงานวิจัยนี้ส่วนใหญ่เหมือนกัน มีความแตกต่างกันเฉพาะพินอิน h และ sh เท่านั้น ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3

การถอดเสียงพยัญชนะแบบทับศัพท์และการถอดเสียงในงานวิจัยนี้

พินอิน	เสียงย่อย	ทับศัพท์	ถอดเสียง	ตัวอย่าง			
				คำ	ทับศัพท์	ถอดเสียง	ความหมาย
b	[p]	ป	ป	bā	ปา	ปา	แปด
p	[pʰ]	พ ผ	พ ผ	pō pá	พั้ว ผา	ผวอ ผา	เนิน คลาน
m	[m]	ม หม	ม หม	mā	มา	มา	แม่
f	[f]	ฟ ผ	ฟ ผ	fàn fén	ฟั้น/ฟ่าน เฟิน	ฟ่าน เฟิน	ข้าว เผา
d	[t]	ต	ต	dà	ต้า	ต้า	ใหญ่
t	[tʰ]	ท ถ	ท ถ	tā táng	ทา ถ้ง/ถาง	ทา ถาง	เขา (สรรพนาม) ชื่อราชวงศ์
n	[n]	น นน	น นน	nán	นัน/ หนาน	หนาน	ผู้ชาย
l	[l]	ล หล	ล หล	lái	ไหล/หลาย	หลาย	มา
g	[k]	ก	ก	gē	เกอ	เกอ	พี่ชาย
k	[kʰ]	ค ข	ค ข	kàn kuí	คั้น ขุย	ค่าน ขุเหว-ย	ดู หัวหน้า
h หน้า e, u, ua, uan, uang, un	[x]	ฮ ห	ค ^h ข ^h	hē hú huáng	เฮอ หู หวาง	เค ^h อ ขู ^h ขู ^h หวาง	ตี๋ม ทะเลสาบ เหลือง
h หน้า a, ai, ao, an, ang, ei, en, eng, ong, ou	[h]	ฮ ห	ฮ ห	hǎo hēi	เห่า/ท่าว เฮย์	ท่าว เฮ-ย	ดี สีดำ
j	[tɕ]	จ	จ	jiāng	เจียง	จียาง	แม่น้ำ

q	[tɕʰ]	ช ฉ	ช ฉ	qiāng qián	เฉียง เฉียน	ฉิยาง ฉิหยาน	ปิ่น เงินตรา
x	[ç]	ช	ช ^x ส ^x	xiāng xiá	เฉียง เสี่ย	สิ ^x ยาง สิ ^x หย่า	หอม รองเท้า
z	[ts]	จ	จ ^z	zǒu	โจ้ว	โจ้ว	เดิน
c	[tʂʰ]	ช ฉ	ช ^c ฉ ^c	cāng cán	ซัง/ซาง ฉัน/ฉาน	ช ^c าง ฉ ^c าน	ฉางข้าว ตัวไหม
s	[s]	ซ ส	ซ ส	sān sǎo	ซัน/ซาน เส้า/ส้าว	ซาน ส้าว	สาม ปักกวาด
zh	[tʂ]	จ	จ ^{zh}	zhàn	จัน/จ้าน	จ ^{zh} าน	ยืน
ch	[tʂʰ]	ช ฉ	ช ^{ch} ฉ ^{ch}	chī chá	ชื้อ ฉา	ชื้อ ^{ch} ฉ ^{ch} า	กิน ชา
sh	[ʃ]	ช ฉ	ช ^{sh} ฉ ^{sh}	shéng shū	เฉิง ซู	เฉิง ^{sh} ซู ^{sh}	เชือก หนังสือ
r	[ʐ]	ร	ร ^r	rén	เหริน	เหริน	คน
w	[w]	ว	ว	wàn wǒ ¹	วัน/วาน หวัว	วาน หวูหว่อ	หมื่น ฉัน
w หน้า u	[ʋ]	-	อ	wǔ	อู่	อู่	ห้า
y	[j]	ย	ย	yín	หยิน	หยิน	แร่เงิน
y หน้า i	[ʏ]	-	อ	yī	อี	อี	หนึ่ง
∅	[ʔ]	-	อ	ān	อัน/อาน	อาน	สงบ
-ng	[ŋ]	ง	ง	bāng	ปัง/ปาง	ปาง	ช่วย

3.2 การถอดเสียงส่วนหลักของพยางค์แบบทับศัพท์และการถอดเสียง ในงานวิจัยนี้

การถอดเสียงส่วนหลักของพยางค์ในแบบทับศัพท์มีทั้งสระสั้นและสระยาว แต่การถอดเสียงในงานวิจัยนี้ส่วนใหญ่เป็นสระยาว และสระประสมถูกแยกเป็น 2 พยางค์ ดังแสดงในตาราง 4

⁶ wǒ มาจาก wuǒ จึงถอดเสียงเป็น หู ก่อนแล้วตามด้วย หว่อ ผู้พูดบางคนออกเสียงเป็น อุหว่อ หรือตัดเสียงเป็น หว่อ

ตาราง 4

การถอดเสียงส่วนหลักแบบทับศัพท์และการถอดเสียงในงานวิจัยนี้

พินอิน	เสียงย่อ	ทับศัพท์ ¹	ถอดเสียง	ตัวอย่าง			
				คำ	ทับศัพท์	ถอดเสียง	ความหมาย
a	[a:]	อะ/อา	อา	ma mā	มะ มา	มะ/มะ มา	ไหม/หรือ แม่
ai	[a:i]	ไอ/อาย	อาย	tài mǎi	ไท่ ไหม้/หม้าย	ท่าย หม้าย	เกินไป ซื้อ
an	[a:n]	อัน/อาน	อาน	kàn lán	คั้น หลั่น /หลาน	ค่าน หลาน	ดู สิ้นเงิน
ang	[a:ŋ]	อัง/อาง	อาง	chàng cháng	ชัง ฉัง/อาง	ช่าง ฉ่าง	ร้องเพลง บ่อย
ao	[a:u]	เอา/อาว	อาว	bào gāo	เป่า เกา/กาว	ป่าว กาว	อุ่ม สูง
e	[ɛ:]	เออ	เออ	lè	เล่อ	เล่อ	สนุก/ขินดี
e	[ɛ:]	เอ	เอ	yè	เย่	เย่	ไปไม้
ê	[ɛ:]	เอ	เอ	é	เอ๋	เอ๋	คำอุทาน
ei	[ɛ:i]	เอย์	เอ-ย ²	fēi	เฟย์	เฟ-ย	บิน
en	[ən]	เอน	เอน	běn	เบ็น	เบ็น	เล่ม(สักขณนาม)
eng	[əŋ]	เอ็ง	เอ็ง	děng	เต็ง	เต็ง	คอย
er	[ɛ]	เออร์	เออ-ร ³	èr	เอ๋อร์	เอ๋อ-ร	สอง
o หลัง ø y	[ɔ:]	โอ	ออ	ōyō lō	โอโย --	ออยอ ลอ	คำอุทาน คำอุทาน
o หลัง b p m f w	[uɔ:]	อัว	อุว	mō	มัว	มูว	คล้า
ou	[ou]	โอว	โอว	lóu	โหลว	โหลว	ตึกสูง
ong	[oŋ]	อง	อง	lóng	หลง	หลง	มังกร
i	[i:]	อี	อี	nǐ	หนี่	หนี่	คุณ/เธอ
i	[i:]	อี(เสียงเนา)/ อีอ	อี(พยางค์ เนา)/อีอ	érzǐ shǐ	เอ๋อร์จี้ ฉื่อ	เอ๋อ-ร ³ จี้ สี่ ³ อ	ลูกชาย ใช้

⁷ ในต้นฉบับการถอดเสียงแบบทับศัพท์ไม่ได้ใส่ ่ ไว้ เช่น ไม้/ เอ-ว/ โ-ว แต่ในที่นี้ได้ใส่ ่ ไว้ด้วยเพื่อความสะดวกในการเปรียบเทียบ และการพิมพ์

⁸ ผู้วิจัยเพิ่มขีดใน เอ-ย เพื่อป้องกันไม่ให้ออกเสียงเป็น เออ ย และไม่ใส่การันต์เพราะต้องการให้ออกเสียง ย ด้วย

⁹ ผู้วิจัยเพิ่มขีดใน เออ-ร³ เพื่อป้องกันไม่ให้ออกเสียงเป็น เอ-ออน และต้องการให้ออกเสียง ร³ ด้วย

ia	[ia:]	เอีย	อียา	jiā	เจีย	จียา	บ้าน
iao	[ia:u]	เอี้ยว	อียวา	biāo	เปี้ยว	ปี่ยว่าว	นาฬิกา
ie	[ie:]	เอีย	อีย	jiè	เจี้ย	จีย่	ยืม
iu (iou)	[iou]	อิ้ว	อิวัว	niú	หนิว	หนิวโฮ้ว	วัว
ian	[iɛ:n]	เอียน	อียน	tiān	เทียน	เทียน	ฟ้า
iang	[ia:ŋ]	เอียง	อียง	niáng	เหนียง	หนิวหยาง	ผู้หญิง
in	[in]	อิน	อิน	lín	หลิน	หลิน	ป่าไม้
ing	[iŋ]	อิง	อิง	dīng	ติง	ติง	ตะปู
iong (ปรากฏเฉพาะกับ j q x)	[iɔŋ]	อียง	อียง	xiōng xióng qióng jiǒng	ชียง สียง ฉียง จียง	สิ'ยง สิ'หยง อิหยง จิหยง	ตุ๋ราย หมี่ ยากจน เก้อเขิน
u	[u:]	อู	อู	bù	ปู้	ปู้	ไม่
ua	[ua:]	อวา	อวา	guā	กวา	กวา	แดง
uai	[ua:i]	ไอ่ว/อววย	อววย	guāi	โกว/กววย	กววย	ว่านอน สอนง่าย
uí (uei)	[uei]	อวย	อวยเว	huí	หุย	ฮู'เหวเว	กลับ
uo	[uo:]	อัว	อัวอ	guó	กัว	กหวอ	ประเทศ
uan	[ua:n]	อ้วน/ อวาน	อวาน	duàn	ต้วน/ ต้วน	ต้วน	ผ้าตัวน
uang	[ua:ŋ]	อว้ง/อวาง	อวาง	guāng	กวง/กวาง	กวาง	แสง
un (uen)	[uɛn]	อุน	อุนเวิน	dùn	ตุน	ตุนเวิน	ทื่อ
ü (เมื่อปรากฏหลัง j q x y ไม่ต้องมีจุด)	[y]	อวี	อวี	yú nǚ	ยวี นวี	ฮวี หนวี	ปลา ผู้หญิง
üe	[yɛ:]	เอว	อวีเว	yuè nüè	เยว เนว	อิวีเว นิวีเว	เดือน /พระจันทร์ ใช้จับสั้น
üan	[yɛ:n]	เอเวียน	อวีเวิน	quàn	เชเวียน	จิวเวิน	ชักชวน /เดือน
ün	[yn]	อวิน	อวีวิน	yún	ยวิน	อิวิน	เมฆ

4. ผลของการทดสอบกับเจ้าของภาษา

ภาษาจีนมาตรฐานมีพยัญชนะที่ปรากฏต้นพยางค์ 24 หน่วย มีส่วนหลักของพยางค์ 35 หน่วย เมื่อประกอบเข้าด้วยกันเพื่อสร้างพยางค์จะทำให้ได้โครงสร้างพยางค์เป็นจำนวนมาก แต่พยางค์ที่สามารถเป็นคำที่มีความหมายได้มีเพียง 404 โครงสร้าง

โครงสร้างเหล่านี้มักถูกแสดงเป็นตารางพินอิน (Chinese Pinyin Chart) ซึ่งพบได้ในเอกสาร การสอนภาษาจีนพื้นฐานและในเว็บไซต์การสอนภาษาจีนในอินเทอร์เน็ต

ผู้วิจัยนำคำจากตารางพินอินในเว็บไซต์ของ purple culture.net (2021) ซึ่งมีคำเป็นอักษรจีนและพินอินในช่อง 404 ช่อง บางช่องมีหลายคำตามจำนวนวรรณยุกต์ แต่ผู้วิจัยเลือกมาช่องละ 1 คำ โดยเลือกคำที่มีเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 เป็นหลัก แล้วนำมา ถอดเสียงเป็นอักษรไทยจนครบจำนวน 404 คำ คละคำกันแล้วนำไปอ่านด้วยเสียงภาษาไทยให้อาจารย์สอนภาษาจีนซึ่งเป็นเจ้าของภาษาจำนวน 2 คนฟังและให้อาจารย์ผู้สอน เลือกตัวเลือกที่เขียนเป็นพินอิน 5 ตัวเลือก

ผลของการทดสอบปรากฏว่าอาจารย์เจ้าของภาษาสามารถเลือกตัวเลือก ได้ถูกต้องเกือบทั้งหมด ข้อที่ผิดมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เมื่อพิจารณาดูแล้วเห็นได้ว่าข้อที่ผิด จะเป็นข้อที่โจทย์กับตัวเลือกมีคู่เสียงสระ i-ü และข้อที่โจทย์กับตัวเลือกมีคู่เสียงพยัญชนะ k-h, z-zh, c-ch, s-sh สาเหตุที่เลือกตัวเลือกผิดเป็นเพราะว่าการถอดเสียงแต่ละคู่เสียง เป็นภาษาไทยจำเป็นต้องใช้อักษรตัวเดียวกัน และยิ่งกว่านั้นคู่เสียงเหล่านี้สามารถประกอบ เข้ากับส่วนหลักของพยางค์ที่เหมือนกันได้เป็นส่วนใหญ่ เช่น ke-he, kuo-huo, kan, han, zi-zhi, ze, zhe, zu-zhu, zuo-zhuo, zai-zhai, ceng-cheng, cou- chou, suo-shuo, sen-shen เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้สามารถถอดเสียงภาษาจีนมาตรฐานจากพินอินเป็นอักษรไทยได้ ตามวัตถุประสงค์ แต่ก็ยังมีเสียงย่อยของพยัญชนะและสระจำนวนหนึ่งที่ยังคงเป็นอุปสรรค เนื่องจากไม่มีเสียงย่อยเหล่านี้ในภาษาไทยมาตรฐานจำนวน 9 เสียง ได้แก่ เสียงย่อยของ h, x, z, c, zh, ch, sh, r และ ü จำเป็นต้องถอดเป็นอักษรไทยที่มีเสียงใกล้เคียงและ ใช้พินอินหรือเครื่องหมายอื่นกำกับไว้เป็น ค^h ซ^x จ^z ซ^c จ^{zh} ซ^{ch} ซ^{sh} ร^r และ อิว ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายแบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ความเหมาะสมของแนวคิดที่นำมาใช้ ในการวิจัย และการอ่านการถอดเสียงได้ไม่สะดวกเนื่องจากการถอดเสียงที่รักษารูป คัพท์เดิมน้อย

แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้นับว่ามีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัยที่ต้องการถอดพินอินภาษาจีนมาตรฐานเป็นอักษรไทยโดยให้อ่านได้ใกล้เคียง กับภาษาเดิมมากที่สุด โดยใช้แนวคิดทางสัทวิทยาที่ว่าหน่วยเสียงหนึ่งหน่วยอาจมีหลาย

เสียงย่อยและเสียงย่อยปรากฏในบริบททางเสียงที่ต่างกัน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้ถอด h /x/ ให้มีเสียงย่อย 2 เสียง ได้แก่ [x] และ [h] ซึ่งเอกสารระบบเสียงภาษาจีนมาตรฐานส่วนใหญ่มีได้ระบุว่าไม่มีเสียงย่อย [h] และมีได้ระบุชัดเจนว่าเสียงย่อย [x] ปรากฏเมื่อใด แต่ในงานวิจัยนี้สามารถระบุบริบทที่เสียงย่อย 2 เสียงดังกล่าวปรากฏได้อย่างชัดเจน สอดรับกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการถอดเสียงให้ใกล้เคียงกับภาษาเดิมมากที่สุดได้

การถอดเสียงในงานวิจัยนี้อาจทำให้ผู้เรียนอ่านได้ไม่สะดวก เนื่องจากมีการถอดเสียงย่อยพร้อมกับการใช้เครื่องหมายและใช้วิธีการด้านโครงสร้างพยางค์มาประกอบ เช่น การใช้พินอินกำกับในการถอดคำว่า Húnán เป็น หุนาน หรือการเพิ่มพยางค์ เช่น การถอดคำว่า jī เป็น จียา หรือการแยกอักษร เช่น การถอดคำว่า bèi เป็น เป๋-ย เป็นต้น วิธีการถอดเสียงในงานวิจัยนี้จึงอ่านได้ไม่สะดวกเมื่อเทียบกับระบบการทับศัพท์

ข้อเสนอแนะ

การถอดเสียงเป็นอักษรไทยโดยกำกับด้วยพินอินนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสอนเสียงภาษาจีนมาตรฐานควบคู่ไปกับการใช้ระบบพินอินได้ เพราะการใช้พินอินกำกับอักษรไทยจะเป็นเครื่องหมายบอกให้ผู้เรียนทราบว่าต้องออกเสียงให้ตรงกับเสียงใดในภาษาเดิมดังในกรณีของ จ^z กับ จ^{zh} ที่ใช้อักษร จ เหมือนกัน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เบญจอาภา พิเศษสกุลวงศ์. (2558). การศึกษาปัญหาการออกเสียงลัทอักษรจีนของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ. (2532,
14 กันยายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 106 ตอนที่ 153. หน้า 439-464.
ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาอินดี.
(2550, 8 มกราคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 24 ตอนพิเศษ 2 ง. หน้า 1-25.
ศุลยอนุสรณ์ สุภาษา และ Qi Xuehong. (2017). การศึกษาปัญหาการออกเสียงภาษาจีน
ของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงใหม่. **วารสารบัณฑิตวิจัย**, 8(1), 115-124.
วิจิตรนั ภาณุพงศ์. (2537). **คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาภาษาไทย 3 (บรรณาธิการ)
เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3: หน่วยที่ 1-6. ระบบเสียง**. มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2543). **เกณฑ์การถ่ายถอดเสียงภาษาจีนแมนดาริน
ด้วยอักษรวิธีไทย**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
He, P. (2006). **Chinese pronunciation: Fundamental**. Beijing University Press.
Duanmu, S. (2002). **The phonology of standard Chinese**. Oxford University
Press.
Gut, U. (2009). **Introduction to English phonetics and phonology**. Peter Lang
GmbH.
Ladefoged, P., & Johnson, K. (2010). **A course in phonetics (6th ed.)**.
Wadsworth.
Lin, YH. (2006). **The sound of Chinese**. Cambridge University Press.
Meng, Z. (1986). **Several Problems with Using the “Chinese Pinyin Scheme”
in Teaching Chinese Phonetics as a Foreign Language**. In J. Chao
and Z. Meng (Eds.), *Yuyin yanjiu yu duiwai hanyu jiaoxue*. Beijing
Language and Culture University Press.
Norman, J. (1988). **Chinese**. Cambridge University Press.
Roach, P. (2009). **English phonetics and phonology: A practical course
(4th ed.)**. Cambridge University Press.

Purple culture.net. (2021). **Chinese Pinyin chart with audio.**

<http://www.purpleculture.net/chinese-pinyin-chart>.

Slayden, G. (2009). **Central Thai phonology.**

<http://www.thailanguage.com/resources/slayden-thai-phonology>.

Tingsabath, K, M.R., & Abramson, A. (1993). Illustration of IPA: Thai.

Journal of the International Phonetic Association, 23(1), 24-28.

การสัมภาษณ์

อี ฟาง. (การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2564). อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.

หลิว ซายลี่. (การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มีนาคม 2564). ผู้เชี่ยวชาญ สถาบันขงจื้อ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม
จังหวัดมหาสารคาม.

กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนทางสังคมในวรรณกรรม เยาวชนประเภทบันเทิงคดี ของสมัยภร แสงกระจ่าง

ชู ฟาติมาฟาติ¹, นิตยา วรรณกิตร์²
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}
E-mail: soutima98@gmail.com¹, nittaya.w@msu.ac.th²

วันที่รับบทความ: 8 ธันวาคม 2565
วันที่แก้ไขบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2566
วันที่ตอบรับบทความ: 3 มีนาคม 2566

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนทางสังคม ซึ่งศึกษาวิจัยวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของสมัยภร แสงกระจ่าง จำนวน 10 เล่ม และนำเสนอข้อมูลโดยพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการใช้ภาษามี 6 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำซ้ำ การใช้คำซ้อน การใช้คำแสดงอารมณ์ การใช้คำย่อ การใช้คำประสม และการใช้คำภาษาต่างประเทศ ส่วนกลวิธีการใช้ประโยคมี 4 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ประโยคสั้น การใช้ประโยคยาว การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ และการใช้ประโยคขัดความ กลวิธีการใช้สำนวน พบการใช้สำนวนมี 7 สำนวน และกลวิธีการใช้ภาพพจน์มี 6 ลักษณะ ได้แก่ อุปมา อุปสรรค บุคคลวัต สัญลักษณ์ อติพจน์ และปฏิทรรศน์ ส่วนภาพสะท้อนสังคม พบการใช้ 4 ลักษณะ ได้แก่ ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ ภาพสะท้อนด้านการศึกษา ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม และภาพสะท้อนด้านครอบครัว

คำสำคัญ: กลวิธีการใช้ภาษา ภาพสะท้อนทางสังคม วรรณกรรมเยาวชนบันเทิงคดี

Strategies of Language Used and Social Reflections in Young Adult Literature on Fiction of Chamiporn Saengkrajang

Fatimafaty SOU¹, Nittaya Wannakit²

Department of Thai Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University^{1,2}

E-mail: soutima98@gmail.com¹, nittaya.w@msu.ac.th²

Received: December 8, 2022

Revised: February 20, 2023

Accepted: March 3, 2023

Abstract

This study aimed to explore strategies of language used and social reflections in fiction for young adults from 10 pieces of work of Chamiporn Saengkrajang. The data were analyzed through descriptive findings.

The findings revealed six types of language strategies: word used, reduplication, compound words, expressive words, abbreviations, and foreign words. There were four sentence formats: short sentences, long sentences, rhetorical questions, and contradictory sentences. There are six types of idiom and six aspects of figures of speech: simile, metaphor, personification, symbol, hyperbole, and paradox. There were four aspects of social reflections: economy, education, morality and culture, and family

Keywords: Strategies of Language Used, Social Reflection, Young Adult Literature Toward Fiction

บทนำ

วรรณกรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันกับสังคมและเป็นสมบัติร่วมของมนุษย์ในสังคม ทุกยุคทุกสมัย การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องควบคู่กับสังคม วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมด้วยการสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัย ไม่ว่าจะนักเขียนจะจงใจหรือไม่ก็ตาม นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่า วรรณกรรมเป็นคั่นฉ่องแห่งยุคสมัย เนื่องจากได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตของสังคม เกศินี จุฑาวิจิตร (2550) ได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า วรรณกรรมคือผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็น “ภาพสะท้อน” ของสังคม จากความคิดและจินตนาการของนักเขียนภายใต้แนวคิดหรือกรอบของคุณค่าแบบหนึ่ง ที่เรียกว่า “โลกทัศน์” ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หากผู้ศึกษาให้ความสนใจกับโลกทัศน์ในวรรณกรรม ดังที่ ตรีศิลป์ บุญขจร (2542) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นภาพชีวิตที่มีลักษณะ “เหมือนจริง” ซึ่งสะท้อนผ่านโลกทัศน์ของนักเขียนแต่ละคน ไม่ใช่ภาพชีวิตจากประสบการณ์โดยตรง

วรรณกรรมเยาวชนของสมัยกร แสงกระจ่าง นับว่ามีความสำคัญต่อเยาวชน เพราะช่วยนำเสนอให้เห็นว่า เยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม ดังนั้น การผลิตหนังสือสำหรับเยาวชน จึงเป็นงานของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจโลกให้กว้างขึ้น วรรณกรรมเยาวชนแต่ละเรื่องสอดแทรกคุณธรรม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และเรื่องราวของสังคม รวมถึงการแสดงแนวคิด ผ่านประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ โดยนับว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อมของผู้อ่าน ดังนั้นการอ่านจึงเป็นการเปิดโลกใหม่ ๆ ซึ่งอาจเปรียบได้กับยานพาหนะที่นำพาผู้อ่านไปยังจุดมุ่งหมายสำคัญต่าง ๆ ได้ วรรณกรรมเยาวชน จึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเชื่อมโยงเยาวชนเข้ากับสังคม

สมัยกร แสงกระจ่าง เริ่มเขียนหนังสือเมื่อ พ.ศ. 2534 มีผลงานการเขียนหลายด้าน เช่น นวนิยาย 35 เล่ม, นวนิยายร้อยกรอง 1 เล่ม, เรื่องสั้น 7 เล่ม และวรรณกรรมเยาวชนและนวนิยาย 18 เล่ม วรรณกรรมเยาวชนของสมัยกร แสงกระจ่าง ทั้ง 18 เรื่องดังกล่าวข้างต้น มีบางเรื่องที่มีเนื้อหาและกลวิธีการใช้ภาษาในการแต่งขึ้นเพื่อนำเสนอภาพสะท้อนให้เห็นความคิด ความเป็นอยู่ในอดีตที่น่าสนใจ เช่น เรื่องคุณปู่แว่นตาโต เป็นวรรณกรรมเยาวชนหรือเป็นหนังสือประเภทบันเทิงคดีที่เกี่ยวกับสาระความรู้ได้อย่างดี ผู้ประพันธ์ใช้ภาษาน่าสนใจ กับเหตุการณ์และตัวละคร ตัวละครเป็นศาสตราจารย์วัยเกษียณอายุกับเด็กวัยอนุบาลและเด็กประถมน่ารักจำนวนห้าคนและได้ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2544

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษากลวิธีการใช้ภาษา และภาพสะท้อนทางสังคม ในด้านต่าง ๆ ในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของชมัยภร แสงกระจ่าง ผลงานจากการศึกษาครั้งนี้ จะทำให้มองเห็นภาพสะท้อนทางสังคม แนวคิด วิถีชีวิต และพฤติกรรมผู้คนในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดี ที่จะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาด้านอื่น ๆ และกระตุ้นจิตสำนึก การสร้างสรรค์สังคมให้เกิดแก่เยาวชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของชมัยภร แสงกระจ่าง
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของชมัยภร แสงกระจ่าง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของชมัยภร แสงกระจ่าง ที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นและรางวัลชมเชย ซึ่งจัดขึ้นในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติมาวิเคราะห์ระหว่าง พ.ศ. 2542 - พ.ศ. 2557 มีจำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ บ้านนี้มีรัก (2542) คุณปู่แวนตาโต (2544) ป่าจำ ไก่ ตีตตี๋ นะจ๊ะ (2544) สวีตตี้...ข้างถนน (2547) เด็กหญิงแห่งกลางคืน (2548) คุณยายหวานซ่าส์ส์ส์ (2549) ขวัญสงฆ์ (2551) แสงดาวกลางเมือง (2553) คุณปู่แวนตาแตก (2554) และอำมาบคนคอนโต (2557)

ผลการวิจัย

1. กลวิธีการใช้ภาษา

กลวิธีการใช้ภาษาในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของชมัยภร แสงกระจ่าง พบดังต่อไปนี้

1.1 กลวิธีการใช้คำ

- 1) คำซ้ำ หมายถึง คำที่ออกเสียงสองครั้งคำเดิม โดยใช้เครื่องหมายไม้ยมก (๗) เดิมหลังคำ ดังต่อไปนี้

“พอถึงวันเสาร์ก็เดือดร้อนแม่หนูกับพ่อหนู (อาทิตยน์นี่พ่อมาแล้ว) ต้องขับรถไปรับพวกเพื่อน ๆ ที่ยืนคอยอยู่ที่หน้าตลาดอันเป็นจุดนัดหมาย ก่อนไปรับแม่แวะซื้อขนมหลายอย่าง รวมทั้งของสดที่จะเอาไปทำให้พวกหนูกินกันตอนกลางวัน พอถึงบ้านสวน พวกเพื่อน ๆ ก็กรี๊ดกร๊าดกับหมาทั้งสิบสามตัวเป็นอันดับแรก”

หมายเหตุ. จาก “26.มันทุกก้าว,” โดย กว่าซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณยายหวานซำลัสส์* (น. 127), 2549. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า มีการใช้คำซ้ำ คือคำ “เพื่อน ๆ” เพราะผู้เขียนมีเป้าหมายให้นักอ่านเห็นภาพชัดยิ่งขึ้นและส่งผลให้นักภาพได้ชัดเจน โดยใช้เครื่องหมาย (๑) เพื่อเน้นย้ำความหมายให้ชัดยิ่งขึ้น คำว่า “เพื่อน” หมายถึง ผู้ชอบพอรักใคร่กัน, ผู้สนิทสนมคุ้นเคยกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) การนำเครื่องหมาย (๑) มาวางข้างหลังคำว่า “เพื่อน” ให้ได้คำว่า “เพื่อน ๆ” คำนี้แสดงความหมายว่ามีเพื่อนหลายคน เพื่อเพิ่มน้ำหนักและความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) คำซ้อน หมายถึง การนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน หรือคล้ายกัน หรือประเภทเดียวกันมาเรียงซ้อนกัน เมื่อซ้อนคำแล้วทำให้เกิดความหมายใหม่

“ห้องด้านหลังเป็นห้องโถงโถงกว้างใหญ่ ปุกเดินไปเปิดตู้ไม้ แล้วหยิบเสื้อผ้าพร้อมผ้าเช็ดตัวยกมาส่งให้”

หมายเหตุ. จาก “บ้านของยาย,” โดย กว่าซิ่น บางคมบาง, ใน *แสงดาวกลางเมือง* (น. 48), 2553. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่าง ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่า คำว่า “เสื้อ” กับคำว่า “ผ้า” มีความหมายเหมือนกัน โดย “เสื้อ” หมายถึง เป็นเครื่องสวมกายท่อนบนทำด้วยผ้า เป็นต้น เรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น เสื้อกั๊ก เสื้อเชิ้ต และสำหรับคำว่า “ผ้า” หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยเยื่อใย เช่น ฝ้ายไหม ขนสัตว์ โดยวิธีทอหรืออัดให้เป็นผืน มักเรียกตามลักษณะของสิ่งที่ทำ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าขนสัตว์ หรือตามลักษณะที่ใช้ เช่น ผ้ากราบ ผ้าอาบ ผ้าอ้อม

3) คำแสดงอารมณ์ เป็นคำที่มาจากปฏิกิริยากายภาพ มีความสัมพันธ์กับกระบวนการกลายเกิดเป็นศัพท์ใหม่และการแผ่ขยายความหมายที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

“โอ๊ย ๆ” ผมหัวเราะจนท้องคัดท้องแข็ง รู้แล้วละครับ “ยวนกวนคน...” ผมละเว้นไม่เอ่ยถึงประโยคหลังในความรู้สึกของแกมันคงไม่หยาบคายเท่าไรเพราะเป็นภาษาของคนอื่น แต่ถ้าเป็นพี่สาวผมหรือครูภาษาไทยได้ยินเข้า รับรองคอนโดแตกแน่

หมายเหตุ: จาก “เอาเปรียบกัน,” โดย กว๋ซิ่น บางคมบาง, ใน *อาม่าบนคอนโด* (น. 165), 2557. สำนักพิมพ์คมบาง.

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ให้ความหมายของคำว่า “โอ๊ย” คำที่เปล่งออกมาแสดงความรู้สึกเจ็บปวด หรือรู้สึกว่ามันยิ่ง แปรก เป็นต้น จากตัวอย่างการที่ผู้พูดเปล่งเสียง โอ๊ยนั้นตีความว่า เป็นการแสดงอารมณ์รำคาญ จึงพยายามพูดตัดบทให้จบประเด็นนี้ไปเสีย เพราะไม่อยากเอาเรื่องร้ายมาใส่ตัว

4) คำย่อ คือ คำที่เขียนไม่เต็ม ที่เรียกว่าอักษรย่อ คือ อักษรที่ใช้แทนคำเต็ม ซึ่งมักจะเป็นคำหรือศัพท์เฉพาะที่ยาวเพื่อการสื่อสารที่รวดเร็วและกระชับ ซึ่งใช้ทั้งในการพูด และการเขียน สามารถใช้ในในกลุ่มผู้รับสารที่เข้าใจอักษรย่อนั้น เมื่อใช้อักษรย่อแทนคำเต็มให้เขียนกำกับด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (.) การอ่านอักษรย่อต้องอ่านเต็มทุกคำ ดังต่อไปนี้

...ว่าแล้วผมก็ลงลิฟต์ไปอย่างสง่าผ่าเผย พอออกจากลิฟต์ผมก็มองไปที่ห้องของแม่บ้าน ที่ตามปกติธรรมดาผมจะเห็นป้าดา นั่งคุยอยู่ บางทีก็คุยกับคนที่มาซื้อของที่ชั้นล่าง บางทีก็คุยกับ **รปภ.** แต่คราวนี้ผมกลับไม่เห็นแกนั่งอยู่ บางทีแกอาจกำลังไปซื้อของให้อาม่าอยู่ก็ได้ ผมคิด

หมายเหตุ: จาก “สัญญาณ,” โดย กว๋ซิ่น บางคมบาง, ใน *อาม่าบนคอนโด* (น. 81), 2557. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างข้างต้นที่ได้แสดงว่า เป็นการพูดหรือการเขียนย่อ ที่ทำอย่างไรให้มีความรวดเร็ว อักษรที่ใช้แทนคำเต็มมักจะเป็นคำหรือศัพท์เฉพาะที่ยาวเพื่อการสื่อสารที่รวดเร็วและกระชับนั้น เมื่อใช้อักษรย่อแทนคำเต็มมักเขียนกำกับด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (.) การอ่านอักษรย่อต้องอ่านเต็มทุกคำ ตัวอย่าง “**รปภ.**” มีความหมายว่า เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย

5) คำประสม คือ คำที่สร้างจากคำมูลตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประสมกัน หรือมารวมกันให้เกิดคำใหม่ มีความหมายใหม่ และคำที่นำมารวมกันนั้นอาจเป็นคำไทยแท้หรือคำที่มาจากภาษาต่างประเทศก็ได้ แต่ต้องมีความหมายที่ต่างกัน เมื่อรวมกันเป็นคำใหม่แล้ว คำมูลที่มีความหมายหลักจะอยู่หน้า คำมูลที่เป็นส่วนขยายจะอยู่หลัง ดังต่อไปนี้

*เขาเห็นลูกตาสามคู่นี้ผ่านไม้เลื้อยริมรั้ว นัยน์ตาที่เต็มไปด้วยแวว
อยาก رؤ้อยากเห็น แต่ต้นกล้วยไปพร้อมกัน หัวใจของคุณปู่แว่นตาโตเด่นแรง นิ้วของนิ้วแข็ง
กดยังไม่ทันที่จะกดลงบนออก คุณปู่แว่นตาโตก็หันมาทางเสียงคิกคักของเด็ก ๆ เสียก่อน*

หมายเหตุ. จาก “1.คุณปู่อยู่ต้นชอย,” โดย กวีวาทิน บางคมบาง, ใน *คุณปู่แว่นตาโต* (น. 27), 2544. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากเนื้อความ คำว่า “หัวใจ” เป็นคำประสมที่ทำหน้าที่เป็นคำนามที่มีโครงสร้าง คำขึ้นเป็นคำนาม “หัว” หมายถึง ส่วนบนสุดของร่างกายของคนหรือสัตว์ เป็นคำแรก ประสมกับคำนาม “ใจ” หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่รู้ รู้สึก นึก และคิด ตัวอย่างเช่น “ใจคิดไปเอง” ถ้าเอาคำทั้ง 2 มาประสมกันกลายเป็นคำใหม่ มีความหมายใหม่ ดังตัวอย่าง หัวใจ หมายถึงอวัยวะภายในที่ทำหน้าที่สูบฉีดเลือดให้หมุนเวียนเลี้ยงร่างกาย

6) คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ คำที่ถ่ายทอดเสียงจากภาษาอังกฤษ มาเป็นภาษาไทย โดยใช้สำเนียงให้ใกล้เคียงกับภาษาเดิมหรือรักษาให้ยังคงรูปภาษาเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง พบว่าคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ปรากฏอยู่ในภาษาไทยเป็นจำนวนมากที่สุด ดังต่อไปนี้

มนุษย์สัมพันธ์มนุษย์ พวกหนูจะเติบโตต่อไปเป็นคนรุ่นใหม่ของสังคม หนูอาจจะไปเรียนในสาขาวิชาต่าง ๆ กัน ไปประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน ไปเรียนรู้อุทยานการสมัยใหม่ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ถึงตอนนั้นถ้าหนูไม่มีพื้นฐานของวิชาต่างดานวิทยา หนูก็จะพาชีวิตเดินไปอย่างยากลำบาก

หมายเหตุ. จาก “โรงเรียนดัดดานวิทยา,” โดย กวีวาทิน บางคมบาง, ใน *คุณปู่แว่นตาโต* (น. 296), 2544. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างคำว่า “เทคโนโลยี” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “technology” หมายถึง วิทยาการที่นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในทาง

ปฏิบัติ และอุตสาหกรรม แทบทุกประเทศนิยมเลือกใช้คำนี้เพราะเป็นคำที่ทำให้เข้าใจง่าย ถ้าได้ฟังคำนี้แล้วจะเข้าใจความหมายทันที

1.2 กลวิธีการใช้ประโยค

ประโยค เป็นการเรียบเรียงถ้อยคำให้ตามลำดับ เช่น ประธาน กรรม และส่วนขยาย จัดให้มีความสัมพันธ์กันของถ้อยคำ โดยมีเนื้อหาสมบูรณ์เพื่อให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านสามารถเข้าใจกันและสอดคล้องตามความต้องการของผู้พูด และผู้เขียน ถ้าการจัดถ้อยคำไม่ตรงตามหน้าที่ของความหมายก็แตกต่างกันไป นักเขียนมักมีวิธีเรียบเรียงประโยคเป็นลักษณะเฉพาะตัว บางท่านนิยมประโยคยาวลีลาหนัก-ช้า บางท่านชอบประโยคสั้นกะทัดรัด (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2550) ดังต่อไปนี้

1) ประโยคสั้น คือ ประโยคที่ไม่ซับซ้อน ง่าย เป็นประโยคที่ใช้ถ้อยคำที่กะทัดรัด ตรงไปตรงมา ดังตัวอย่าง

เราหลับกันนานแค่ไหนไม่รู้ / ฉันรู้แต่ว่าตื่นขึ้นมาเพราะได้ยินเสียง / นกร้องกรือก่า ๆ สิ่งแรกที่เห็นคือเสาไม้และเงาดำ ๆ / มันคือโต๊ะอาหารนกของพ่อเลยขึ้นไปเป็นห้องฟ้าสีฟ้า / ฉันกระพริบตา

หมายเหตุ. จาก “โต๊ะตัวใหม่,” โดย กว่าซิ่น บางคมบาง, ใน *ป่าจำ ไก่ ตีตี ตี นะจ๊ะ* (น. 101), 2544. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าเป็นประโยคสั้น ในโครงสร้างประโยค มีประธาน กริยา และกรรม เช่น เรา / หลับ / กันนานแค่ไหนไม่รู้

2) ประโยคยาว คือ ประโยคที่มีการขยายความต่อเนื่องกันออกไป ประโยคยาวมีการใช้ถ้อยคำพอสสมควร บางทีมีความซับซ้อนและมีลักษณะเป็นประโยคความรวม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บ้านของคุณปู่แว่นตาโตอยู่ต้นชอย ส่วนบ้านของเด็ก ๆ กลุ่มนี้อยู่ท้ายชอย เด็ก ๆ จึงมักเห็นคุณปู่กันทุกครั้งที้ออกจากชอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปีนี้ เพราะคุณปู่เลิกไปมหาวิทยาลัยแล้วผู้ใหญ่พูดกันว่า คุณปู่เกษียณอายุ ทุกครั้งที่นั่งรถโรงเรียน หรือรถพ่อแม่ หรือขี่จักรยาน (คันสีแดง) เทียวไปต้นชอย หรือเดิน เด็ก ๆ จะมองเข้าไปในบ้านคุณปู่ และมักเห็นคุณปู่นั่งตากลมแว่นตาโตอยู่ที่สนาม

หมายเหตุ. จาก “คุณปู่อยู่ต้นชอย,” โดย กว่าซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณปู่แว่นตาโต* (น. 25), 2544. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นการนำกลุ่มคำขยายที่มีขนาดยาวมาขยายคำนามให้มีความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ คำนาม “คุณปู่” ที่มีการขยายขนาดยาว ส่วนบางคำคือคำว่า “เด็ก ๆ” ที่มีบ้านอยู่ท้ายซอย จึงทำให้เห็น “คุณปู่” ทุกวันเพราะคุณปู่เป็นศาสตราจารย์มหาวิทยาลัย ไปทำงานเป็นประจำ ต่อมาคุณปู่เลิกไปมหาวิทยาลัยแล้ว เพราะคุณปู่เกษียณอายุแล้วก็ยังเห็นคุณปู่ โดยคุณปู่นั่งตากลมแวนตาโตอยู่ที่สนามทุกวัน

3) ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ คือ ประโยคที่มีการใช้คำถามเท่านั้น แต่ไม่ต้องการให้มีใครตอบการสอบถาม ประโยคแบบนี้ส่วนใหญ่เป็นการถามด้วยตนเองอย่างเดียว ผู้พูดพูดเพื่อเพียงต้องการ “บ่น” ในประโยคเท่านั้น คำที่มักใช้ในประโยคคำถาม เช่น ทำไม อะไร อย่างไร เป็นใคร ผิดไหม ใช่มั้ย ดังตัวอย่าง

“....ฉันถามตัวเองแล้วว่า ฉันแก่พอไหมที่จะพูดเรื่องนี้ ฉันก็พบว่า ฉันแก่พอแล้ว ฉันมีสิทธิ์ที่จะเตือนคนอื่นได้แล้ว ฉันถามตัวเองต่อไปอีกว่า แล้วคนที่ฉันจะพูดด้วยนั้นเป็นใคร ฉันก็ได้คำตอบว่า คนหนึ่งเป็นหลานแท้ ๆ ของเราเอง ส่วนอีกคนหนึ่งที่เป็นลูกผู้หญิงเหมือนเรา เหมือนลูกเราเหมือนหลานของเรา เราควรจะบอกเขา...ในฐานะยายก็ได้ ในฐานะผู้หญิงคนหนึ่งที่มีประสบการณ์มากกว่า ฉันยังถามตัวเองต่อไปอีกว่า ถ้าเราไม่เตือนไม่บอกเราจะรู้สึกอย่างไร เราจะผิดไหม ฉันก็ตอบตัวเองว่า ผิด แต่ถ้าบอกแล้วเขาไม่ฟังล่ะ...ฉันก็ถือว่าฉันบอกแล้ว ถ้าบอกแล้วไม่ฟัง ก็ไม่เป็นไร ไม่ฟังวันนี้ วันหน้าเขาก็จะต้องฟัง ขอเพียงแต่เราบอก ขอเพียงแต่เราสื่อสารให้เขารู้ ทุกวันนี้ ที่เรามีปัญหาหนักก็เพราะเราไม่บอกกัน เราไม่เตือนกัน **ใช่มั้ย**”

หมายเหตุ. จาก “วิธีของยาย,” โดย กว๋าซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณยายหวานซึ้ง* (น. 142), 2549. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากเนื้อความนี้มีการนำเสนอมาให้เห็นว่า ในประโยคมีการใช้คำถาม เช่น “พอไหม เป็นใคร อย่างไร ผิดไหม ใช่มั้ย” ซึ่งคำทั้งหมดเป็นคำถามเชิงวาทศิลป์ของผู้เขียนที่ใช้ในการเขียนเพื่อให้ผู้อ่านอยากรู้ว่าเรื่องนี้จะเป็นอย่างไรร

4) ประโยคขัดความ คือ ประโยคความเดียวตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปมารวมกัน โดยมีเนื้อความขัดแย้งกัน กริยาในแต่ละประโยคตรงกันข้ามกัน ส่วนใหญ่จะมีสันธาน แต่, แต่ทว่า, กว่า...ก็, แม้ว่า เป็นตัวเชื่อม ดังตัวอย่าง

“ปากกลับมาคราวนี้ ป้าเหนื่อยมาก เพราะงานที่ป้าไปทำมัน
สาหัสสากรรจ์เหลือเกิน ป้าจึงอยากจะทำอะไรที่สบายใจเล่นสักวันหนึ่ง เดิมป้าคิดว่าป้า
จะขับรถพยายามีมีกับยายตัดตีไปเที่ยวสุพรรณเหมือนที่เคยทำมา แต่พอสอบถามไปที่บ้าน
ยายตัดตีก็ปรากฏว่าเขาเพิ่งไปสุพรรณกันหยก ๆ ไปดุนกกันใช้ไหมละ ป้าก็เลยได้ความคิด
ใหม่ว่า ถ้าป้าขับรถไปสุพรรณแล้วรับโก้มมาเที่ยวกรุงเทพฯ เสียบ้าง โก่อ๊ก็จะไม่ขาดทุนเพื่อน ๆ
จากกรุงเทพฯ ”

หมายเหตุ. จาก “น้ำตาเทวดา,” โดย กว๋าซิ่น บางคมบาง, ใน *ป้าจ๋า โก่อ๊ ตัดตี นะจ๊ะ* (น. 141), 2544. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างประโยคตัดความที่จะเห็นได้ว่า เนื้อความส่วนแรกเป็นด้านบวก
แสดงความชื่นชอบในด้านการบริการ ส่วนเนื้อความหลังสันธาน “แต่” เป็นการแสดงทัศน
ปฏิเสธไม่สามารถบริการได้ ผู้เขียนเขียนประโยคแบบตัดความทำให้ผู้อ่านมีความสนใจ
อยากติดตามอ่านคล้อยตามกับข้อขัดแย้งที่ผู้เขียนแสดงใหม่

1.3 กลวิธีการใช้สำนวน

สำนวน เป็นการเรียบเรียงถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษ
เฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้ไปตีความ ทำความเข้าใจด้วยตนเองอีกชั้นหนึ่ง
หรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร คือ
พูดอย่างหนึ่ง มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง หรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ มีความไพเราะ
คมคายให้ความหมายลึกซึ้งกินใจเพื่อเป็นการสั่งสอนคติสอนใจในเชิงเปรียบเทียบ (ชนินฐา
จิตชินะกุล, 2545) ดังต่อไปนี้

นั่นเป็นประโยคที่ดีที่สุดที่เพื่อนคนหนึ่งจะใช้อธิบายลักษณะ
ของเพื่อน ผมรู้สึกประทับใจในความเป็น “คน” ขึ้นมาจับใจ และผมเรียนรู้ในเวลาอีก
หลายปีต่อมาว่า แท้จริงแล้วคนด้วยกันเขาไม่ค่อยทำสิ่งนี้ต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่โต ๆ
แล้ว ที่เด็กโหน่งทำกับผมได้อย่างเต็มปากเต็มคำก็เพราะเขายังอยู่

หมายเหตุ. จาก “ลาและรับ,” โดย กว๋าซิ่น บางคมบาง, ใน *สวัสดิ...ข้างถนน* (น. 79-80), 2547. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างนี้ สำนวน “เต็มปากเต็มคำ” ใช้เมื่อเพื่อนคนหนึ่งกล่าวอธิบาย ลักษณะของเพื่อน ทำให้การพูดได้อย่างไม่กระดากปาก ไม่อ้อมแอ้ม พูดด้วยสนิทปาก ผู้เขียนนำสำนวนนี้ มาใช้ถูกต้องตามกาลเทศะ เหมาะสม และเพื่อให้ผู้อ่านมีความประทับใจ อยากติดตามการอ่านวรรณกรรมเยาวชนที่มีความรู้ รวมถึงประสบการณ์มากมายที่ได้สอดแทรกไว้ให้ผู้อ่านทั้งหลายเป็นประโยชน์และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง

กินข้าวอิ่มแล้ว พวกผู้ใหญ่ก็ยังนั่งคุยกันอยู่ พ่อถามยายว่า
“แม่รู้ได้ไงว่ายายสาวไปบ่อน ... พวกเรายังไม่รู้”
ยายนั่งทำหน้ายิ้ม ๆ เหมือนอยากเล่ากับไม่อยากเล่าพร้อมกัน
ก่อนจะถอนหายใจใหญ่แล้วว่า “แม่สังหรณ์ใจ...มันก็เข้าสำนวนที่ว่า ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่
นั่นแหละ...”

หมายเหตุ: จาก “ความจริงที่เปิดเผย,” โดย กว๋างซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณยายทวนซำลัสส์* (น. 195), 2549. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สำนวน “ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่” นี้ผู้เขียนนำมาใช้เพื่ออยากให้อ่านเห็นภาพว่า ปกติแล้วไม่มีใครเคยได้เห็น ตีนงู หรือ นมไก่ เพราะว่างูไม่มีตีนและไก่ก็ไม่มีนม ด้วยเหตุนี้การใช้สำนวนที่กล่าวข้างต้นเป็นสำนวนที่เกี่ยวกับความลับเป็นสำนวนที่อธิบายคนสองคนต่างกันก็รู้ความลับ หรือนิสัยใจคอของกันและกันเป็นอย่างดี แต่คนอื่นนั้นไม่รู้เรื่องของทั้งสอง ในกรณีนี้ยายของกระต่ายก็เล่าเรื่องตาของกระต่ายที่ชอบเล่นไฟ ตอนหนุ่ม ๆ ชอบไปบ่อนเป็นประจำแล้วเป็นคนติดการพนัน สิ่งแรกที่เป็นก็คือ โทก ทาแกชอบโทกทายเสมอ มีข้ออ้างอื่น ๆ ต่าง ๆ นานา จนยายจับได้

1.4 กลวิธีการใช้ภาพพจน์

ภาพพจน์ เป็นถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหาร ทำให้นึกเห็นภาพ ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงเป็นโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิภาพต่อความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก ให้จินตนาการ และถ่ายทอดอารมณ์ได้กว้างขวางลึกซึ้งมากกว่าการบอกเล่าที่ตรงไปตรงมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ดังต่อไปนี้

1) อุปมา คือ การใช้ถ้อยคำที่แต่งขึ้นอย่างมีชั้นเชิงเพื่อเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ด้วยทำให้ผู้อ่านกับผู้ฟังเห็นภาพแจ่มชัด ทำให้นึกเห็นภาพและรู้สึกถึงสิ่งในเนื้อหา โดยมักใช้คำว่า “เหมือน เสมือน ดัง ตั้ง คลาย ดูราว เหมือน ตั้ง ดุง

ประจุก ประหนึ่ง ละม้าย เสมอ ปาน เพียง ราว รวากับ ฟ่าง เทียบเทียม เฉก เช่น ฯลฯ ในการแสดงการเปรียบ ดังตัวอย่าง

เด็กชายต้นหันมามองหน้าคนพูด เขานึกไม่ออกเหมือนกันว่า เขาอยากเป็นทหารหรือเปล่า บางวันเขาก็อยากเป็นทหาร บางวันเขาก็อยากเป็นนายอำเภอ **เหมือนพ่อ** แต่แน่นอนที่สุด เขาไม่อยากเป็น**ครูเหมือนแม่** หรือ**เหมือนครูสายใจ** เพราะแม่กับครูพูดมากเกือบจะเท่าห้องแตน

หมายเหตุ. จาก “ท.ทหารอดทน,” โดย กว่าจะขึ้น บางคมบาง, ใน *บ้านนี้มีรัก* (น. 89), 2542. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนใช้ภาพพจน์อุปมา คือ การเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าเป็นการเปรียบเทียบว่า ลูกชายอยากทำงานเหมือนพ่อ แต่แน่นอนลูกชายไม่อยากทำงานเหมือนแม่ หรือเหมือนครูสายใจ เพราะเขาคิดว่าการทำงานเป็นครูต้องการพูดมาก เขาไม่ชอบการพูดมาก ทำงานเป็นครูต้องการพูดมาก เพราะครูอธิบายให้ลูกศิษย์เข้าใจบางเรื่อง

2) อุปลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบกันนั้นมีความหมายเป็นสิ่งเดียวกันโดยไม่ต้องมีคำเชื่อมโยง และไม่ต้องมีการคำแสดงการเปรียบเทียบ เช่นคำว่า เหมือน ปรากฏอยู่ มักใช้คำว่า “เป็น” หรือ “คือ” ในการแสดงการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผมกับเขาจึง**เสมือนเป็น**เพื่อนแท้กันไปโดยปริยาย ผมนั่งกินก๋วยเตี๋ยวอยู่นอกบ้าน มองไปในบ้านก็เห็นคุณพงษ์นั่งกินก๋วยเตี๋ยวอยู่เช่นกัน ผมอ้าปากขำสามครั้งก๋วยเตี๋ยวก็หมดชาม มองเข้าไปก็เห็นคุณพงษ์กำลังสาวเส้นก๋วยเตี๋ยวคำสุดท้ายเข้าปากเช่นกัน เป็นอันว่าผมกินเร็ว และเขาก็กินเร็ว โอ...เราช่างเหมือนคู่แฝดกันอะไรปานนั้น

หมายเหตุ. จาก “มีเหตุ,” โดย กว่าจะขึ้น บางคมบาง, ใน *สวัสดิข้าง...ถนน* (น. 105), 2547. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า มีการใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์เปรียบเทียบ คำว่า “**เสมือนเป็น**” ผู้เขียนนำภาพพจน์อุปลักษณ์มาใช้เพื่อทำการเปรียบเทียบเพื่อนสองคน**เสมือนเป็น**เพื่อนแท้ เพื่อนคนหนึ่งนั่งกินก๋วยเตี๋ยวอยู่นอกบ้าน แต่เพื่อนอีกคนหนึ่งนั่งกินก๋วยเตี๋ยวในบ้าน เพื่อนที่นั่งกินนอกบ้านอ้าปากขำสามครั้งก๋วยเตี๋ยวก็หมดชาม

ขณะที่เพื่อนที่นั่งกินในบ้านกำลังสาวเส้นก๋วยเตี๋ยวคำสุดท้าย ข้อความดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบการกินก๋วยเตี๋ยวระหว่างเพื่อนทั้งสองคน แสดงให้เห็นว่า เพื่อนที่นั่งกินก๋วยเตี๋ยวอยู่ข้างนอกบ้านกินเร็วกว่าเพื่อนที่นั่งกินก๋วยเตี๋ยวข้างในบ้าน

3) บุคคลวัต คือ การกล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีความคิด ไม่มีวิญญาณ เช่น อิฐ โต๊ะ เก้าอี้ หรือสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น สัตว์ ต้นไม้ โดยให้สิ่งอื่น ๆ เหล่านี้ แสดงกิริยาอาการและมีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ ทำให้มีลักษณะเหมือนสิ่งที่มีชีวิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สอยดาวหันมองชายชวาทด้วยความหวาดระแวง รู้สึกว่ามีใครบางคนยืนอยู่แถวนั้น ทำให้สอยดาวเกิดกลัวขึ้นมาอีก แต่ก็ไม่มีใครอย่างที่คิด นกตัวหนึ่งบินลงโฉบหัวสอยดาวพร้อมเสียงร้อง

“แจ็บ ๆ ๆ”

“อู๋ย...” สอยดาวร้อง ยกมือขึ้นปิดป้าย นกร้อง “แจ็บ ๆ ๆ”
อุบาทานหรือเปล้า สอยดาวเห็นนกหมุนคอหันมามองด้วย

“แจ็บ ๆ เธอจะปลอดภัย แจ็บ ๆ ๆ”

แน่ะ สอยดาวยังฟังภาษาของมันออกเสียอีกด้วย สาวน้อยรู้สึกแปลกใจ ยาที่หมอนิดทำให้สอยดาวมีความสามารถพิเศษในการฟังภาษาสัตว์อย่างนั้นหรือ สาวน้อยเอามือจิบไปตามเนื้อตัว “หรือว่ายายของหมอทำให้เรากลายเป็นสัตว์ไปแล้ว”

“เฮ้อ” สอยดาวร้องอย่างโล่งอกที่ตนยังเหมือนเดิม

“กริ้ว กรู๊ก ๆ ๆ ๆ” นกอีกตัวหนึ่งบินมาโฉบเฉี่ยวบ้าง

“ระวังคนให้ดีนะ...ระวังคนให้ดีนะ”

ภาษาของนกเตือนสอยดาวอีก

“อ้อ...กริ้ว ๆ ๆ กรู๊ก ๆ ๆ ...ระวัง อย่าทำให้คนเขารู้ว่าเธอมาจากบ้านนอกนะ...กรู๊ก ๆ ๆ”

หมายเหตุ. จาก “บนภูเขา,” โดย กวีชื่น บางคมบาง, ใน *แสงดาวกลางเมือง* (น. 16), 2553. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นกเป็นสัตว์พูดด้วยภาษามนุษย์ได้ มาบอกสอยดาว เมื่อสอยดาวพักโรงพยาบาล เพื่อให้สอยดาวระมัดระวังและบอกว่าเธอปลอดภัยแล้ว โดยร้อง แจ็บ ๆ ๆ และบอกเพิ่มอีกว่า ให้ระวังตัวระวังคนให้ดีด้วย ไม่ต้องบอกคนอื่นให้

เขารู้ว่าเธอมาจากบ้านนอก ผู้เขียนนำเสนอน่าสนใจอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้อ่านอ่านแล้วเกิดความเพลิดเพลินและติดตามการอ่าน

4) สัญลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบที่เรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยการใช้คำอื่น ๆ มาแทน ไม่เรียกตรง ๆ ส่วนใหญ่คำที่ได้นำมาแทนจะเป็นคำที่เกิดจากการเปรียบเทียบและการตีความ ซึ่งใช้มานานจนเป็นที่เข้าใจและรู้จักกันทั่วไป ดังตัวอย่าง

“กับปุ่นะสิ” คุณปู้ว่า หันไปมองคุณย่านิจแล้วว่า “คุณย่าด้วย”
คุณย่าหัวเราะ คุณปู้หันไปพยักพืดกับคุณย่าว่า “พวกเลือดกรู๊ปเดียวกัน”
มีหรือน้องหมวยจะปล่อยให้เรื่องนี้ผ่านไปง่าย ๆ
“กรู๊ปอะไรคะ คุณปู้ชา”
“กรู๊ปปี” คุณปู้ว่าแล้วก็หัวเราะกับคุณย่าอีก ไม่รู้ทำอะไรกัน
นักหนา

หมายเหตุ. จาก “3.ห้องหนังสือคุณปู้,” โดย กว๋ซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณปู้แวนตาโต* (น. 37), 2544. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากข้อความ ผู้เขียนได้นำสัญลักษณ์มาใช้ในการเขียน เพื่อให้ผู้อ่านได้สนใจติดตามการอ่าน “กรู๊ปปี” ในที่นี้มีความหมายว่า เป็นพวกเก็บบก ที่เต็มไปด้วยความช่างสงสัย เด็กที่มีวัยเดียวกันเรียนชั้นประถมน่ารักห้าคน ชอบเก็บความรู้สึกไว้ระเบิดออกทีเดียว กรู๊ปปี สามารถสร้างความประทับใจให้คนอื่นได้ กรู๊ปปี เป็นคนสร้างสีสันและเสียงหัวเราะให้คนรอบข้าง กรู๊ปปี ชอบทำอะไรหรือตัดสินใจทุกอย่างตอนวินาทีสุดท้าย

5) อติพจน์ คือ โวหารกล่าวเกินความจริง ซึ่งเป็นความรู้สึกและอารมณ์ ความคิดของผู้กล่าวที่ตีความการย่อความหมาย จะทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกลึกซึ้ง โดยไม่เน้นความเป็นจริง เพราะจะต้องการให้ผู้รับสารเกิดความประทับใจ ดังต่อไปนี้

คุณปู้พาเด็ก ๆ ไปนั่งที่เก้าอี้สนามอีกตามเคย แดดยามสายลอดผ่านต้นมะม่วงลงมาตกบนโต๊ะเป็นช่อง ๆ ลมอ่อนยามเช้าโบกโบย คุณปู้แวนตาโตเงยหน้าขึ้นมองท้องฟ้า แล้วหันมาบอกเด็ก ๆ ว่า

“หนู ฟังอะไรนี่นะ ปู่จะท่องบทกวีให้ฟัง”
เด็ก ๆ หันมาดูคุณปู่เป็นตาเดียว
“ฉันทออบแสงที่มาจากฟากฟ้า”

หมายเหตุ. จาก “ออบแสงจากฟ้า,” โดย กว๋าซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณปู่แว่นตาโต* (น. 54), 2544. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้ถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นอดีตพจน์ที่มีการกล่าวเกินความจริง ดังในตัวอย่างว่า “ฉันทออบแสงที่มาจากฟากฟ้า” คำว่าออบ หมายถึง เอนน้ำรดตัว ส่วนประโยค แสงที่มาจากฟากฟ้า หมายความว่า ความสว่างมาจากท้องฟ้าที่อยู่สถานที่สูงที่มองเห็นครอบคลุมแผ่นดินอยู่ คุณปู่ท่องบทกวีนี้ให้เด็ก ๆ ชั้นประถมฟังเพื่อปลุกใจให้เด็ก ๆ มีความคิด ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ถ้าเด็ก ๆ มีความสามารถได้เรียนจนถึงชั้นสูง เด็ก ๆ จะได้รับความสว่างอย่างกว้างขวางที่ตีเหมือนออบแสงที่มาจากฟากฟ้า

6) ปฏิทรรศน์ คือ การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมากกว่าร่วมกันอย่างกลมกลืนกัน เพื่อช่วยให้ความหมายมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น ภาพพจน์ประเภทนี้ผู้รับสารจะต้องมีความสามารถในการศึกษาความหมายหรือตีความที่ทำให้เข้าใจได้อย่างดี ดังตัวอย่าง

นักเขียนหนึ่งไปพักใหญ่ “ไม่รู้ลึ”
จนกระทั่งผ่านไปหนึ่งอาทิตย์ ขณะสอยดาวกระวนกระวายใจ
บ่นกับดวงดีว่า “ไม่รู้ว่าจะจดหมายจะถึงมือนักเขียนไหม ข้างฝ่ายนักเขียนก็บอกกับลูกสาวว่า
“วันนี้ขับรถพาแม่ไปแถวบางกะปิหน่อยนะ”
“ไปทำไมล่ะแม่ ไกลบ้านเราจะตาย” ลูกสาวถาม
นักเขียนหัวเราะเสียงดัง ตอบชัดเจนว่า
“แม่อยากไปสืบทหาร้านหมอนิ่มนวล อยากรู้ว่ามีจริงมัย...”
“เอ๊ะ .... “ ลูกสาวสงสัย “ถ้ามีจริงแล้วยังไง”

หมายเหตุ. จาก “จดหมาย,” โดย กว๋าซิ่น บางคมบาง, ใน *แสงดาวกลางเมือง* (น. 99), 2553. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่าง ผู้เขียนใช้ปฏิทรรศน์ เพื่อแสดงให้เห็นผู้อ่านติดใจการอ่านและทำความเข้าใจความคิดลูกสาวของผู้เขียนในเรื่องสอยดาวที่อยากไปพบสอยดาวเพราะว่า

สอยดาวคิดว่า เรื่องที่ผู้เขียนเขียนนั้นเป็นเรื่องจริงของตนเอง ผู้เขียนได้บอกว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องของสอยดาวแต่สอยดาวไม่ยอมเชื่อ จึงทำให้ผู้เขียนอยากไปพบและชวนลูกสาวให้ขับรถพาไปพบสอยดาว แต่ลูกสาวก็กล่าวคำว่า โกลบ้านจะตาย แต่เมื่อลูกสาวพาแม่ไปพบสอยดาว **ความจริงไม่เห็นตาย** ทางก็ไม่ค่อยไกลจากบ้านเท่าไร

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การที่ผู้เขียนนำภาพพจน์มาใช้ในการเขียนวรรณกรรมเยาวชนนี้ เพราะผู้เขียนมีวัตถุประสงค์นำอารมณ์ผู้อ่านให้ติดตามการอ่านให้มีความรู้สึก ความคิดวิเคราะห์ และนำความรู้เหล่านี้ไปอธิบายให้ลูก ๆ ฟัง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ภาพสะท้อนสังคม

2.1 ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

ภาพสะท้อนเศรษฐกิจ เป็นภาพการสะท้อนหรือการแสดงให้เห็นว่า ในวรรณกรรมเยาวชนผู้เขียนได้เขียนเรื่องราวเศรษฐกิจ โดยสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมเยาวชน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาเศรษฐกิจในสมัยนั้น เพราะว่าผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่า เศรษฐกิจมีบทบาทหน้าที่อย่างสำคัญที่สุดในการช่วยแก้ไขปัญหาบ้านเมืองให้มีความพอเพียงในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพเป็นข้าราชการ การทำงานเป็นพนักงานองค์กรเอกชน การแสวงหารายได้โดยการผลิต การจำหน่าย การขายสินค้าในตลาดหมู่บ้านหรือ ชุมชน (ทับทิม วงศ์ประยูร และพรทิพย์ คำพอ, 2545) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ท่าทางคุณปู่อยากกินทอดมันลูกชิ้นเป็นกำลัง ผู้อำนวยการสายจันทร์จึงตัดสินใจซื้อ ครั้นหันมาถามเด็ก ๆ ว่าจะกินอะไร ก็เห็นเด็กหญิงนี้วก้อยทำหน้าที่ฝย่นแล้วว่า “เผ็ด หนูไม่กินหรอก” เด็กหญิงสะท้อนขวัญผู้ไม่ยอมเหมือนใคร ยื่นหน้าเข้ามาพูดบ้าง “เผ็ด แต่หนูกินได้นะเออ...” ทอดมันใส่ถั่วถูกซื้ออีกสองสามถุง เด็ก ๆ มองตามตาเป็นมัน ทำท่าอยากกิน แต่ผู้อำนวยการสายจันทร์สรุปว่า “ใครอยากกินอะไร หรือชิมอะไร บอกครูจะซื้อรวม ๆ กันไว้ แล้วเดี๋ยวเราไปนั่งที่ร้านอาหารร้านไหน เราก็จะเอาออกมากินกัน ...”

นิ้วของเด็ก ๆ ซี่ไปที่อาหารที่ตนชอบ หอยทอด ปอเปี๊ยะ ก๋วยเตี๋ยวหลอด หมูปั้น ห่อหมก ครอบแครงกรอบ ทองม้วน อาลัว ข้าวตูกุ ดอกจอก ข้าวเม่า ไอคอกรีม ...

หมายเหตุ. จาก “ตลาดน้ำแตก,” โดย กว๋าซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณปู่แวนตาแตก* (น. 66), 2554. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่า ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจเป็นการขายของ ดังเช่น การทอดลูกชิ้น หอยทอด ปอเปี๊ยะ ก๋วยเตี๋ยวหลอด หมูπίง ห่อหมก ครองแครงกรอบ ทองม้วน อาลัว ข้าวตูดดอกจอก ข้าวเม่า ไอศกรีม... เพื่อการหากำไรสำหรับเลี้ยงลูก สมาชิกในครอบครัว และอีกส่วนหนึ่งสำหรับการเตรียมให้ลูกได้เข้าโรงเรียนหรือได้เข้ามหาวิทยาลัย

2.2 ภาพสะท้อนด้านการศึกษา

ภาพสะท้อนด้านการศึกษา เป็นสภาพหรือลักษณะที่ผู้เขียนเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกษา โดยสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมเยาวชน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจการศึกษาในแต่ละสมัย หรือเป็นภาพในกระจกเงาสำหรับให้ทุกคนทราบเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาเกี่ยวกับการศึกษา การศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นการสร้างความดีงามหรือคุณธรรมให้เกิดในตัวบุคคล และการพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถควบคุมตนเอง โดยอาศัยความสามารถในการใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือ เพราะเป็นความสำคัญมาก การศึกษาเรียนรู้จะทำให้มนุษย์ได้รับความรู้ต่าง ๆ อยู่ในตัว การศึกษาการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการ ควรมีกันทุกคน เพราะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญมากในชีวิตประจำวันของคน ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีการศึกษาตั้งแต่ประถม ไปถึงมหาวิทยาลัย (พิชัยยุทธ สยามพันธกิจ, 2553) ดังต่อไปนี้

...โต๊ะทำงานของครูนอนที่อยู่อีกห้องหนึ่ง ประตูเปิดโล่ง ในห้องมียายทองสายนั่งอยู่ด้วย ครูนนท์จะเรียกเด็ก ๆ ไปอ่านหนังสือให้ฟังทีละคน แล้วแต่ว่าใครกำลังอ่านหนังสือเล่มไหน การที่ครูผู้ชายเรียกเด็กผู้หญิงหายไปทีละคนนั้น ทำให้สอยดาวใจสั่นระริก มันทำให้เธอนึกถึงภาพเก่า ๆ

เด็กหญิงจิวออกไปหาครูก่อน สอยดาวกำลังอ่าน “บ้านเขаб้านเรา” ซึ่งเป็นหนังสือของกระทรวงศึกษาธิการอยู่ ถึงกับหยุดอ่าน และกังวลว่าเด็กหญิงจิวอาจจะกลับเข้ามาพร้อมกับอาการตื่นตระหนก เธอนิ่งเกร็งจนแทบจะล้มหายใจ แต่พอเด็กหญิงจิวกลับเข้ามา เธอกลับเห็นรอยยิ้มเบิกบาน เด็กหญิงปุกก็เช่นเดียวกัน แทบอดใจที่จะออกไปหาครูนนท์ไม่ไหว และกลับมาด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใสเช่นเดียวกัน

หมายเหตุ. จาก “ครูนนท์,” โดย กว่าจะขึ้น บางคมบาง, ใน *แสงดาวกลางเมือง* (น. 65), 2553. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ควรจัดการเรียนการสอนเด็ก ๆ ที่อยู่ในสถานที่แห่งนี้ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ เพราะการศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาทำให้มนุษย์มีองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อยู่ในตัว และสามารถทำให้

กลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ซึ่งอาจจะทำให้งานมีการดำเนินการโดยไม่มีปัญหา และการพัฒนาอื่น ๆ ก็จะเข้ามาในขณะเดียวกัน การศึกษาจะช่วยพัฒนาการทำงานตนเองให้ดีขึ้นและเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงแก้ไขปัญหาได้รวดเร็ว ในข้อความนี้ได้นำเสนอว่า เด็ก ๆ ที่มาอยู่กับยายต้องเข้าเรียนหนังสือ เด็ก ๆ ที่อยู่กับยายเรียกรายว่า ยายทองสาย บ้านที่เด็ก ๆ อยู่เรียกว่า บ้านทองสาย ปลูกอยู่ในป่าเล็ก ๆ กลางเมืองหลวง ยายจะเป็นคนเลือกเองว่าจะให้ใครมาอยู่ที่บ้านหลังนี้ ใครจะมาเป็นหลานของยาย... เมื่อมาแล้วก็ต้องทำตามกติกาของยาย...บอกความจริงทั้งหมดว่าเป็นใครมาจากไหนแล้วยายจะบอกเองว่าจะทำอะไร...มีหลายคนเข้ามาที่นี่ ทุกคนมาเพื่อให้ยายดูแล จนกว่าจะออกไปดูแลตัวเองได้

2.3 ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม

ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม เป็นภาพสะท้อนหลักธรรมที่สร้างความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์ อันเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขยินดี การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดี คือ ความชื่นชมยกย่อง การเป็นผู้มีคุณธรรม คือ การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดีงาม และเป็นการเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง หรือความเจริญงอกงาม (ประภาศรี สีหอำไพ, 2540) และ (दनัย ไชโยธา, 2546)

หลังจากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า การตอบสนองพ่อแม่เป็นการจำเป็น เพราะลูกทั้งหลายต้องเอาใจใส่ดูแลและเลี้ยงพ่อแม่เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่า การกระทำนี้เป็นคุณธรรม ส่วนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและปรับปรุงจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ดังต่อไปนี้

แม่เป็นลูกที่น่ารักจริง ๆ เพราะแม่ซื้อเครื่องสังฆทานเตรียมมาสองชุด บอกว่าตั้งใจจะเอามาให้ยายถวายสังฆทานวันอาทิตย์ พ่อบอกยาย ยายก็ยิ้มหวาน กระดับกระแฉ่งขึ้นมาทีเดียว ราวกับเป็นเด็กที่พ่อแม่จะพาไปสวนสนุกคึกคัก ปรายตาสดใส แต่พอถึงตอนแต่งตัวยาย ก็ทำให้แม่กับหนูต้องแอบยิ้มให้กัน เพราะว่ายายแต่งตัวเด็ดขาดไปเลย ผ้าถุงของยายนั้นเป็นผ้าเก่าโบราณ ผ้าไหมโบราณ สักเมื่อล้านล้านปีมาแล้วกระมัง เพราะมันออกเป็นจุด ๆ ลาย ๆ แปรก ๆ ยายใส่เสื้อสีขาวนวล ๆ พอมายู่กับผ้าไหมสีน้ำตาลลายแปรก ๆ ก็ดูเก๋ไปอีกแบบหนึ่ง ยายมีกระเป๋าถือด้วย หนูก็ยังดูไม่ออกเลยว่าเป็นกระเป๋า หรือตะกร้า หรือว่าเขียนหมาก เพราะมันเป็นได้หมดทุกอย่าง หนูแอบกระซิบบอกแม่ว่า “กระเป๋ายายไปใหญ่ไปหน่อยนะ”

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่า ลูกสาวของยายหวานซำส์ส์ เป็นลูกสาวที่ดีที่สุด ลูกสาวที่ดูแลแม่ที่มีสูงอายุ ที่เข้าใจแม่ เขาได้ซื้อเครื่องสังฆทานมาให้แม่เพราะอยากพาแม่ไปวัดไปถวายสังฆทาน ส่วนยายมีความดีใจยิ้มแย้ม แต่งตัวสวยงามและยายนุ่งผ้าถุงเป็นผ้าเก่าโบราณ ผ้าไหมโบราณสักเมื่อล้านล้านปีมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่เก่าแก่ สิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่ง สามารถแสดงออกผ่านล้านปีที่ยายได้รักษาได้ เป็นการสะท้อนสินค้าวัฒนธรรมระดับสูง

2.4 ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

ภาพสะท้อนด้านครอบครัว เป็นการสะท้อนสังคมขนาดเล็กแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกคน มีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดมานานตั้งแต่เกิดจนตาย ครอบครัวหนึ่ง ๆ ซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่และลูกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ให้ความรัก ความอบอุ่นจากพ่อแม่ นอกจากนี้พ่อแม่เป็นผู้ให้การศึกษา ให้ความรัก ความเมตตา การเอาใจใส่ ห่วงใย อาหารสร้างความเข้าใจ พยายามเข้าใจ และสร้างสมาชิกในครอบครัวให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมต้องอบรมเลี้ยงดูลูก ๆ ทุกคนจนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มีการรับรู้ความทุกข์สุขตลอดจนการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกัน ถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สมาชิกที่อยู่ร่วมกัน (ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2545) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หนูเล่าเรื่องยายกินแฮมเบอร์เกอร์แล้วท้องอืดให้แม่ฟัง แม่ขำกใหญ่ แล้วก็เลยเล่าเรื่องขนมปังปอนด์ (ต้องมีคำว่าปอนด์ด้วย แม่บอก) ให้ฟังว่าตอนเล็ก ๆ แม่ก็กินขนมปังแบบนี้จิ้มนมเป็นประจำ ที่ตลาดมีคนทำขนมปังแบบนี้ขาย ดูว่าเขาเป็นคนทันสมัยที่สุดในสมัยนั้น แม่บอกว่าคนที่โตมากับขนมปังปอนด์จริง ๆ เป็นน้ำเตานลูกสาวคนเล็กที่ยายรักที่สุด (เวลาได้ยินชื่อน้ำเตานหนูก็สะดุ้งโหยง ตั้งแต่ถูกเตานต่อยครานั้นแล้ว หนูก็เลยไม่ค่อยอยากจะโอภาปราศรัยกับตัวเตานและคนชื้อเตาน)

หมายเหตุ. จาก “ข้าวดีของยาย,” โดย กว๋วซิ่น บางคมบาง, ใน *คุณยายหวานซำส์ส์* (น. 60), 2549. สำนักพิมพ์คมบาง.

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า ลูกสาวที่อยู่กับยายเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่ออยู่กับยายให้แม่ฟัง เวลาแม่กลับบ้านวันเสาร์และวันอาทิตย์อย่างสนุกสนาน เวลาพ่อแม่กลับบ้านลูกสาวจะดีใจอย่างยิ่ง เพราะได้คุยกับพ่อแม่เกี่ยวกับเรื่องนี้เรื่องโน้น ส่วนแม่ก็รำลึกเรื่องราวที่ได้พบเมื่อแม่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ให้ลูกฟัง แม่คุยเรื่องราวในครอบครัวและ

สังคมให้ลูกฟัง ผู้เขียนได้นำเสนอภาพสะท้อนเรื่องราวเหล่านี้ให้ผู้อ่านเห็น ให้มีความรู้
ให้ความสนุกสนานเกี่ยวกับสังคมและความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของสมาชิกในครอบครัว

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดี
ของ ชมัยภร แสงกระจ่าง ได้พบการใช้คำ 6 ชนิด โดยพบการใช้ภาษาทับศัพท์
ภาษาอังกฤษจำนวนมาก ด้านกลวิธีที่ใช้ประโยค พบการใช้ประโยคสั้นมากที่สุด
การใช้ประโยคขนาดยาว การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ และการใช้
ประโยคขัดความ ด้านการใช้สำนวน พบการใช้สำนวนไทยเดิมในงานเขียนวรรณกรรม
เยาวชนของ ชมัยภร แสงกระจ่าง มีความหมายไม่ตรงตามตัว ความหมายแฝงอยู่
และมีความหมายเปรียบเทียบในเชิงอุปมาอุปไมย ส่วนการใช้ภาพพจน์ พบกลวิธี
การใช้ภาพพจน์ 6 ชนิด ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคคลวัต สัญลักษณ์ อดีพจน์
และปฏิทรรศน์ ส่วนกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนทางสังคม พบภาพสะท้อน
ครอบครัว ภาพสะท้อนด้านการศึกษา พบภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจจำนวนมาก
และรองลงมาคือ ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม

จากการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนทางสังคมในวรรณกรรม
เยาวชนประเภทบันเทิงคดีของ ชมัยภร แสงกระจ่าง ครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า กลวิธีการใช้
ภาษาในงานเขียนของ ชมัยภร แสงกระจ่าง มีการใช้ภาษาได้เหมาะสมกับตัวละคร
ส่วนเนื้อหาเรื่องแต่ละเรื่องมีการแต่งขึ้นอย่างดั่งงามเหมาะสมกับสถานการณ์การใช้
คำเหมาะสมกับตัวละครในแต่ละเรื่อง ดังเช่น การใช้คำหรือการใช้ประโยคจึงมี
ความโดดเด่นอย่างมากสอดคล้องกับที่ สุนันท์ อัญชลินุกูล (2556) ร่วมกับ จงชัย
เจนหัตถการกิจ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า คำเป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดความหมายเพื่อ
ใช้ในการสื่อสารกัน โดยการถ่ายทอดการพูด การเขียนตัวอักษรเป็นสื่อถ้อยคำที่เป็น
ตัวอักษรจะประกอบไปด้วย รูปพยางค์ สระ และวรรณยุกต์ ส่วนการนำเสนอ
ภาพสะท้อนทางสังคมในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของ ชมัยภร
แสงกระจ่าง ได้ทำหน้าที่อย่างสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคม ในวรรณกรรม
เยาวชนประเภทบันเทิงคดีนี้ได้สะท้อนในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ
ประชาชน ดังที่ ตรีศิลป์ บุญขจร (2547) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของ
สังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรมหมายถึง เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นใน
สังคม ส่วนด้านนามธรรมหมายถึง ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความ
รู้สึกนึกคิดของผู้เขียน ดังนั้น วรรณกรรมจึงเป็นการตอบสนองทั้งทางด้านการกระทำและ

ความคิดของมนุษย์ต่อสังคม นักเขียนบางคนมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างดี เราจะสะท้อนความปรารถนาที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น วรรณกรรมของเขาฉายให้เห็นสิ่งที่เรียกว่าอุดมการณ์ ดังนั้น การพิจารณาวรรณกรรมในฐานะเป็นภาพสะท้อนของสังคม จึงควรให้ความสำคัญกับตัววรรณกรรมและกลวิธีในการเสนออุดมการณ์ที่อาจปรากฏในวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ ด้วยวรรณกรรมกับชีวิต และวรรณคดีกับสังคม เป็นต้น

ภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม และด้านครอบครัวในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของขมัยกร แสงกระจ่าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจ ส่วนมากเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพเป็นข้าราชการศาสตราจารย์มหาวิทยาลัย เป็นครูสอนในโรงเรียนทั่วไป เป็นเจ้าหน้าที่และการทำงานเป็นพนักงานขององค์กรเอกชน และการขายของต่าง ๆ ในตลาด ในหมู่บ้าน ในชุมชน สอดคล้องกับที่ จักรเพชร วรสินธ์ (2557) ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของขมัยกร แสงกระจ่าง จำนวน 11 เรื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนจากวรรณกรรมเยาวชนหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ โลกาภิวัตน์ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2552 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ โดยศึกษาจากวรรณกรรมเยาวชนที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2555 ผลการวิจัยวรรณกรรมเยาวชนพบว่า

1) ภาพสะท้อนการนันทนาการจากวรรณกรรมเยาวชนหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

2) ความสัมพันธ์ระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับแผนนันทนาการแห่งชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน คือการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนการจัดการศึกษาแห่งชาติ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนภาพสะท้อนด้านการศึกษา การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวัดความสามารถของสังคม ในวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของขมัยกร แสงกระจ่าง ผู้เขียนได้นำเสนอในทุก 10 เล่ม โดยใช้นามปากกาของตนเขียนสะท้อนการศึกษาทั้งในมุมมองของผู้เรียนและผู้สอนเกษียณอายุที่เป็นตัวละครสำคัญอย่างยิ่งในเรื่อง ตัวละครเป็นศาสตราจารย์มหาวิทยาลัย เป็นครูประถมศึกษา ส่วนผู้เรียนเป็นเด็กประถมศึกษา ผู้เขียนก็ได้เขียนโดยเน้นการศึกษา เพราะการศึกษาหรือความรู้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างให้มีโอกาสในการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างรายได้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และครอบครัวให้ดีขึ้น ดังที่

อมรวิซซ์ นาครทรรพ (2552) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาในสังคมไทยว่า การศึกษาและพัฒนาเยาวชนเริ่มตั้งแต่เด็กเล็กที่ต้องพัฒนาร่างกาย จิตใจ และสมอง จากครอบครัว โรงเรียนอนุบาลหรือศูนย์เด็กเล็ก จนถึงวัยการศึกษาในระดับประถม มัธยม ที่เน้นความใฝ่รู้ ช่างคิด มากกว่าเนื้อหาความรู้อย่างเดียว เมื่อโตขึ้นมาอีกก็มีทั้งระบบอาชีวศึกษาเพื่อการทำงาน หรือเรียนต่อระดับปริญญา และท้ายที่สุดเมื่อออกจากระบบการศึกษาแล้วก็ต้องไม่ทิ้งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและหน้าที่การงานได้อย่างสม่ำเสมอ”

ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม คุณธรรม คือ ความดีงามที่ถูกปลูกขึ้นในจิตใจ และภาพคุณงามความดีภายในตัวบุคคลทำให้เกิดความชื่นชมยินดี ส่วนวัฒนธรรม คือ ความเจริญในทางวิชาความรู้ เช่น วิทยาศาสตร์ ศิลปวิทยา วรรณคดี กวีนิพนธ์ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้างประชาชาติวัฒนธรรมเป็นการดำรงชีวิตที่กลุ่มคน หรือสังคมกำหนดขึ้นและยึดถือร่วมกัน วัฒนธรรมเป็นกิจกรรมของมนุษย์ และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิตด้วยการเรียนรู้กันและกัน โดยสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย เพื่อความเจริญงอกงามและความเหมาะสม

ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมและวัฒนธรรมในวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 10 เล่มของ ชมัยภร แสงกระจ่าง ได้นำเสนอภาพสะท้อนให้เห็นว่า คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในสังคม โดยผู้เขียนใช้เทคนิคการสร้างตัวละครให้มีลักษณะเป็นผู้สนใจใฝ่รู้ผ่านกระบวนการการทำกิจกรรมในช่วงวันหยุด โดยคุณพ่อคุณแม่เป็นผู้ร่วมกิจกรรมกับลูก ๆ เช่น การเรียนรู้ธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ มีเรื่องราวของสัตว์เลี้ยงเข้ามาเกี่ยวข้อง สะท้อนความผูกพันระหว่างคนกับสัตว์เลี้ยง คนกับธรรมชาติ และคนกับความรู้ นอกจากนี้ภาพสะท้อนในเรื่อง คุณปู่แวนดาโต (2544) ผู้เขียนก็ได้นำเทคนิคที่ดีมาใช้ด้วย ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวของเด็กทำขอยกับคุณปู่คุณย่าวัยหลังเกษียณด้วยการพาเด็ก ๆ ไปทัศนศึกษาเรียนรู้วิชาศิลปะ การใช้ชีวิตโดยใช้ฐานคิดเชิงปรัชญาสร้างกิจกรรมต่าง ๆ มากมายเพื่อสอบวิชาความรู้ให้แก่เด็ก ๆ การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า การกระจายข่าวเกี่ยวกับความรู้แก่เด็ก ๆ ให้ได้รับความรู้ที่มีประโยชน์เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาประจำวันของตน สอดคล้องกับ กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฐ์ (2545) ร่วมกับ อคิน รพีพัฒน์ (2551) ได้กล่าวว่า คุณธรรมเป็นลักษณะนิสัยที่ดีของ อุบนิสัย เป็นคุณภาพหรือนิสัยของมนุษย์ ซึ่งคนทั่วไปชมเชยและเห็นคุณค่า เป็นการจัดระเบียบของแรงกระตุ้นทางจิตใจ เป็นเจตคติ หรือรูปแบบ

การแสดงออกซึ่งคุณค่า ความดีทางศีลธรรม ส่วนความหมายของวัฒนธรรม คือ องค์กรรวมทั้งชีวิต ซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ และลักษณะนิสัยอื่น ๆ ที่คนได้รับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม

นอกจากนี้ ภาพสะท้อนด้านครอบครัว ครอบครัวมีความสำคัญในสังคม มีความร่วมมือกับสังคม ครอบครัวเป็นการรวมตัวของบุคคลที่มีความรัก ความผูกพันกันเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดของสังคม ครอบครัวมีภาระต้องเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้เจริญเติบโต ครอบครัวคือเริ่มตั้งแต่คนสองคนที่ได้แต่งงานกัน มีความผูกพันกันทางโลหิต ในวาระกรรมประเภทบันเทิงคดีของ ชัยภร แสงกระจ่าง ได้พบการนำเสนอภาพสะท้อนครอบครัวเป็นจำนวนมาก เช่น ในเรื่อง คุณยายหวานซ่าส์ซ่าส์ ได้นำเสนอภาพสะท้อนครอบครัวทั้งเรื่อง ลูกสาวของคุณยายซ่าส์ซ่าส์ไปประกอบอาชีพทำงานไกลจากบ้าน แล้วฝากลูกหลานให้อยู่กับยายดูแล หลานที่ฝากให้อยู่กับยายเป็นลูกศิษย์มัธยมศึกษา ดังที่ จำนง อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2552) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัว เป็นการที่คนสองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดที่สุด ให้ความรักความอบอุ่นสมาชิกในครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ วิจิตรกุล. (2550). การศึกษาลีลาการใช้ภาษาไทยในงานเขียนของบิณฑล
สันกาลาศิรี [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์].
www.dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/262612
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2550). **โลกทัศน์ของนักเขียน: ภาพสะท้อนจากเรื่องสั้นยุควิกฤติเศรษฐกิจ**.
กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จงชัย เจนहतถการกิจ. (2551). **หลักภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัทธนาเพรส
จำกัด.
- จักรเพชร วรสินธ์ (2557). **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของขมัยภร แสงกระจ่าง
จำนวน 11 เรื่อง หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ โลกาภิวัตน์ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2552**
[วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ. (2552). **สังคมวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จงชัย เจนहतถการกิจ. (2551). **หลักภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท
ธนาเพรสจำกัด.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ. (2552). **สังคมวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และคณะ. (2556). **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**. นครปฐม: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาทย์น อิ่มสำราญ. (2548). **ภาษากับการสื่อสาร**. นครปฐม:
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2542). **บ้านนี้มีรัก**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2544). **คุณปู่แว่นตาโต** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2544). **ป่าจำ ไก่ดีดี นะจ๊ะ**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2547). **สวัสดี...ข้างถนน**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2548). **เด็กหญิงแห่งกลางคืน**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2549). **คุณยายหวานซ่าส์ส์**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2551). **ขวัญสงฆ์**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2553). **แสงดาวกลางเมือง**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ขมัยภร แสงกระจ่าง. (2554). **คุณปู่แว่นตาแตก**. กรุงเทพฯ: คมบาง.

- หม่อมราชวงศ์ ประจักษ์ศิลปาคม. (2557). **อำมาตย์คนนอก**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ชูศักดิ์ ศุภครุฑ. (2533). **การวิเคราะห์บทกวีร้อยกรองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน จากวารสารในช่วง ปี พ.ศ. 2528-2530** [ปริญญาานิพนธ์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). **ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: ศีกษิตสยาม.
- คณีย์ ไชโยธยา. (2546). **สังคมวัฒนธรรม และประเพณี**. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). **ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: ศีกษิตสยาม.
- ทับทิม วงศ์ประยูร และพรทิพย์ คำพอ. (2545). **สังคมกับเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ: บูชาคุณ.
- ฉัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2545). **สถาบันครอบครัวกับความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม**. กรุงเทพฯ: ฟ้าอภัย.
- บุญเกิด มาตหมาย. (2550). **วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยศิริพร อำไพพงษ์** [การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ประไพ ศรีสุข. (2541). **ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติกอบจิตติ** [ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
<https://book.pbru.ac.th/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=21359#>
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2540). **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชัยยุทธ์ สยามพันธกิจ. (2553). **ว่าด้วย...เรื่องของไส้ศึกและปมปัญหาในระบบการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สยามมิส พับลิชชิ่ง เฮ้าส์.
- พิเชษฐ์ คงโต. (2546). **แนวคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย: การศึกษาเชิงวิเคราะห์** [ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรวรรณ คงมานุสรณ์. (2545). **รู้ถ่วงสำนวนไทย**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สมเกียรติ รักษ์มณี. (2551). **เอกสารคำสอนรายวิชา 361322 ภาษาวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุจริต เพียรชอบ. (2539). **ศิลปะการใช้ภาษา**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุนันท์ อัญชลินกุล. (2556). ระบบคำภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนันต์ เลียงเพ็ชร. (2535). ศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้น จากวารสาร
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ช่วงปี พ.ศ. 2520-2524 [ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

อมรวิรัช นาครทรรพ. (2552). วิกฤตคุณภาพการศึกษาประชาชาติในความเสี่ยง.
กรุงเทพฯ: กลุ่มส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอคำทำนายเซียมซี ในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง

เศรษฐวิทย์ เรื่องตระกูล¹, มุจลินทร์ ลักษณะวงษ์²
ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}
E-mail: 62010110006@msu.ac.th¹, mudjalin.l@msu.ac.th²

วันที่รับบทความ: 10 เมษายน 2566

วันแก้ไขบทความ: 1 ตุลาคม 2566

วันที่รับบทความ: 9 ตุลาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำทำนายเซียมซีออนไลน์ในด้านเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอ โดยเก็บข้อมูลจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ที่มีคำทำนายเซียมซีจากวัด และศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงในประเทศไทย จำนวน 20 แห่ง แห่งละ 30 ใบ รวมทั้งสิ้น 600 ใบ ผลการศึกษาพบว่า คำทำนายเซียมซีมีการทำนายในลักษณะร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยด้านเนื้อหาประกอบด้วยคำทำนายจำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ โชคลาภ ความรักและคู่ครอง สุขภาพ คดีความ หนี้สิน ญาติมิตร บุตร อาชีพการงาน ศัตรู คำสอน และการเดินทาง ตามลำดับ ส่วนด้านกลวิธีการนำเสนอพบว่ามี การนำเสนอ 3 ส่วน ได้แก่ การเกริ่นนำ การทำนาย และการจบคำทำนาย โดยการเกริ่นนำ พบการเกริ่นนำโดยให้คำทำนายมากที่สุดรองลงมาคือการกล่าวถึงธรรมชาติ การกล่าวถึงระยะทางและความพลัดพราก การกล่าวถึงมนุษย์ การกล่าวถึงพุทธประวัติ การกล่าวถึงทรัพย์สิน การกล่าวถึงสัตว์ การกล่าวถึงตัวละครในนิทาน และการกล่าวถึงการเดินทาง ตามลำดับ การทำนาย พบการทำนายในทางที่ดีมากที่สุด รองลงมาคือ การทำนายที่ไม่ดี-ไม่ร้าย และการทำนายในทางที่ไม่ดี ตามลำดับ ส่วนการจบคำทำนาย พบการบอกหมายเลขมากที่สุด รองลงมาคือ การเกริ่นจบคำทำนาย การให้คำแนะนำ และการให้คำอวยพร ตามลำดับ

คำสำคัญ: การนำเสนอ เนื้อหา คำทำนาย เซียมซี แอปพลิเคชัน

Contents and Strategies of Foretelling Descriptions on an Application of Fortune Sticks: Siamsi DooDuang

Setthawit Ruentragul¹, Mudjalin Laksanawong²

Department of Thai and Eastern Languages

Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University^{1,2}

E-mail: 62010110006@msu.ac.th¹, mudjalin.l@msu.ac.th²

Received: April 10, 2023

Revised: October 1, 2023

Accepted: October 9, 2023

Abstract

This article aimed to explore the foretelling of an online fortune stick towards its descriptive contents and strategies. The data collection was conducted via an application called Siamsi DooDuang. The application gathered foretelling of the fortune sticks from 20 famous temples and joss houses in Thailand. There was a total of 600 sticks, 30 sticks from each place. The findings revealed that the foretelling was in prose and verses with 11 topics: luck, love & mate, health, lawsuit, debt, relatives, children, careers, enemies, teaching, and traveling. The description had three parts of strategies: introducing, foretelling, and ending. The descriptions in the introduction were mainly relevant to foretelling, nature, distance and separation, humans, biography of Lord Buddha, properties, animals, characters in tales, and traveling, respectively. The descriptions in the foretelling mostly showed positive signs, mediocre signs, and negative signs, respectively. The descriptions at the end were mostly relevant to numbers, closing hints, suggestions, and blessings, respectively.

Keywords: Description, Content, Foretelling, Fortune Stick, Application

บทนำ

การเสี่ยงทายหรือการทำนายดวงชะตาเป็นความเชื่อที่อยู่คู่คนไทยมาแต่โบราณ ดังปรากฏหลักฐานในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น เรื่องลิลิตพระลอ ตอนพระลอเสี่ยงน้ำ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนพระฤๅษีเสี่ยงลูก เรื่องอิเหนา ตอนบุษบาเสี่ยงเทียน เป็นต้น เป็นการกระทำที่เกิดจากผู้เสี่ยงทายมีความขัดแย้งภายในจิตใจไม่สามารถตัดสินใจได้ จึงมีการตั้งจิตอธิษฐานขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยในการตัดสินใจ (ชุมสาย สุวรรณชมภู, 2551) แม้ยุคสมัยจะมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป แต่ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทายยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากสัญชาตญาณหนึ่งของมนุษย์ต้องการความมั่นคงทางจิตใจ จึงมีการพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการเสี่ยงทายในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งวิธีการเสี่ยงทายตลอดจนสิ่งที่ยากรู้จากการเสี่ยงทายก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละสมัยด้วย

วิธีเสี่ยงทายหรือการทำนายดวงชะตาที่ได้รับความนิยมอีกวิธีหนึ่งในปัจจุบันคือ การเสี่ยงเซียมซี ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ให้ความหมายของเซียมซีไว้ว่า “ใบทำนายโชคชะตาตามศาลเจ้าหรือวัด มีเลขหมายเทียบกับเลขที่เลือกได้” โดยใบเซียมซีถือเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคำทำนายเหตุการณ์ในอนาคตของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือเรื่องร้าย หากเนื้อหาคำทำนายเป็นเรื่องดี จะช่วยเสริมสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิต แต่หากเนื้อหาคำทำนายเป็นเรื่องร้ายก็จะเป็นเครื่องเตือนสติให้ผู้เสี่ยงทายได้เตรียมตัวรับมือกับสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต แม้ว่าคำทำนายนั้นจะเป็นเพียงความเชื่อที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ก็ตาม แต่การเสี่ยงเซียมซีถือเป็นที่พึ่งทางใจของผู้ที่ทุกข์ร้อน ดังที่ ลักขณา โทวิวัฒน์ (2539) กล่าวว่า เซียมซีเป็นกลวิธีทางจิตวิทยาที่แยบยล ผสานกับความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ แล้วนำเสนอเนื้อหาที่เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตแต่ละประเด็น โดยการให้ความหวังให้กำลังใจในเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ผู้เสี่ยงเกิดความมั่นใจและมุ่งมั่นในการดำรงชีวิต แต่ชีวิตมนุษย์บางครั้งอาจพบอุปสรรคบ้างเป็นเรื่องธรรมดา หากเป็นเช่นนั้นเนื้อหาในใบเซียมซีก็ยิ่งปลอบประโลมใจและเสนอแนวทางแก้ไขอุปสรรคทั้งหมดด้วยความละมุนละม่อม

ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ได้เชื่อมโยงพลเมืองดิจิทัลรุ่นใหม่ในรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมเสมือนจริง ซึ่งไร้ขีดจำกัดทั้งในเรื่องเวลาและสถานที่ จึงทำให้การเสี่ยงเซียมซีมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ผู้คนไม่จำเป็นต้องเดินทางไปวัดหรือศาลเจ้า เพราะสามารถเสี่ยงเซียมซีผ่านทางโทรศัพท์มือถือของตนเองได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดหรือทำอะไร ซึ่งมีวิธีการเสี่ยงเซียมซีผ่านระบบสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านช่องทางเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่มีให้เลือกหลากหลาย โดยบุคคลสามารถเลือกวัดหรือศาลเจ้าที่

ต้องการจะเสี่ยงเซียมซี จากนั้นให้ตั้งจิตอธิษฐานนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสมือนอยู่ ณ ที่แห่งนั้น แล้วจึงกดปุ่มเสี่ยงเซียมซีเพื่อเขย่าเซียมซี โดยใช้วิธีการเขย่าโทรศัพท์หรือกดที่กระบอกเซียมซีหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้หมายเลขเซียมซีที่เสี่ยงได้ สุดท้ายก็กดหมายเลขที่ได้เพื่ออ่านดวงชะตาของตนเองจากใบเซียมซี ถือได้ว่าการเสี่ยงเซียมซีออนไลน์เป็นบริการทางโหราศาสตร์ที่เป็นรูปธรรม เข้าใจได้ง่าย และมีความยืดหยุ่นในเรื่องของเวลา อีกทั้งยังช่วยเติมเต็มความต้องการ มีความเป็นส่วนตัว สร้างความมั่นใจ และเข้าถึงข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ หรือได้รับทราบถึงทางเลือกในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันอีกด้วย

ผู้ศึกษาเห็นว่าใบเซียมซีเป็นวรรณกรรมที่เต็มเปี่ยมด้วยคุณค่าทางภาษา จากการทบทวนวรรณกรรมมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเซียมซีในประเด็นเนื้อหา การใช้ภาษา ภาพพจน์ ความเชื่อและวัฒนธรรม โดยเก็บข้อมูลจากใบเซียมซีกระดาษตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น เพ็ญศรี บูรพาวิจิตรนนท์ (2539) ศึกษาการวิเคราะห์ภาพพจน์ เนื้อหา และความเชื่อจากใบเซียมซีของวัดในภาคเหนือ, สุทธิพงษ์ นามเกิด (2549) ศึกษาเรื่องโวหารภาพพจน์ เนื้อหา และความเชื่อที่ปรากฏในใบเซียมซีในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, มะลิ จรุงเกียรติ (2549) ศึกษาวรรณกรรมใบเซียมซีของวัดในจังหวัดภาคกลาง, ลักษณ์วิไล ภูเขา วิโสธรณ์ (2551) ศึกษาการใช้ภาษาและเนื้อหาในใบเซียมซี, วราภรณ์ แซ่ลี้ม (2551) ศึกษาเรื่องการเสี่ยงเซียมซี เนื้อหา และความเชื่อที่ปรากฏ, ต่อศักดิ์ เกษมสุข และคณะ. (2558). วรรณกรรมใบเซียมซีไทยและลาว เป็นต้น ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าเรื่องกลวิธีในการนำเสนอคำทำนายเซียมซีเป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจและยังไม่มีผู้ใดใช้ข้อมูลจากคำทำนายออนไลน์บนแอปพลิเคชันมาศึกษา

แอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง สร้างขึ้นเมื่อปี 2561 เพื่อเป็นแอปพลิเคชันสำหรับเสี่ยงทายเซียมซี ผู้เสี่ยงทายจะต้องเลือกสถานที่ที่จะเสี่ยงทายก่อน โดยในแอปพลิเคชันจะมีชื่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เลือกจำนวน 20 แห่งที่คนไทยให้ความเคารพนับถือ อีกทั้งยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมทั้งจากชาวไทยและชาวต่างชาติด้วย ได้แก่ วัดท่าไม้ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดใหญ่ชัยมงคล วัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร วัดมิ่งกรมลาวาส วัดโสธรวรารามวรวิหาร วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดมิ่งคลบพิตร วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดหลวงพ่อดำ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร วัดไชยธาราราม ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เขตพระนคร ศาลเจ้าพ่อเสือเขตพระนคร วัดชัยชนะสงคราม วัดบรมราชากาญจนานุกิษะกอนุสรณ์ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี และเทวสถานโบสถ์พราหมณ์เขตพระนคร สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 20 แห่งดังกล่าว เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักจากทั่วทุกภูมิภาคและ

ส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่สำคัญในภาคกลางและกรุงเทพมหานคร แอปพลิเคชัน ซีเอ็มซี ดูดวง ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการที่มียอดผู้ดาวน์โหลดสูงสุดใน App Store ในปี 2565 แสดงให้เห็นว่าโลกออนไลน์ได้ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้เป็นอย่างดี ทำให้การเสี่ยงทายมีความสะดวกสบาย ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางได้อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอ ในคำทำนายซีเอ็มซีจากแอปพลิเคชัน ซีเอ็มซี ดูดวง เพื่อที่จะให้ทราบถึงเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอที่ปรากฏในคำทำนายไบซีเอ็มซี คำทำนายที่มีความหลากหลาย ในการลำดับเนื้อความและถ่ายทอดภาษาบนพื้นที่ที่มีขนาดจำกัด ที่ทำหน้าที่ให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิต ให้ความหวัง และความสบายใจ เพื่อการดำรงชีพและช่วยลดความเครียดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของบุคคลทั้งด้านร่างกายและจิตใจในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอคำทำนายซีเอ็มซี ในแอปพลิเคชัน ซีเอ็มซี ดูดวง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาในคำทำนายซีเอ็มซีจากแอปพลิเคชัน ซีเอ็มซี ดูดวง ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวคิดของ มะลิ จรุงเกียรติ (2549) และ วราภรณ์ แซ่ลี้ม (2551) นำมาปรับใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้ เนื้อหาคำทำนายไบซีเอ็มซี ประกอบด้วย เรื่องความรัก เรื่องโชคลาภ เรื่องคติความ เรื่องสุขภาพ เรื่องบุตร เรื่องหนี้สิน เรื่องญาติมิตร เรื่องศัตรู เรื่องการเดินทาง เรื่องอาชีพการงาน เรื่องคำสอนไบซีเอ็มซีและการเสี่ยงทายสะท้อนให้เห็นถึง ความเชื่อด้านบุญ กรรม โชค ลาง ตลอดจนค่านิยมด้านการศึกษา ความกตัญญู และความซื่อสัตย์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย ส่วนกลวิธีการนำเสนอเนื้อหา ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ การเกริ่นนำ การทำนาย การจบคำทำนาย โดยการเกริ่นนำ ประกอบไปด้วย การกล่าวถึงตัวละครในวรรณคดี ตัวละครในนิทานพื้นบ้านและนิทานชาดก เกริ่นนำโดยยกเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทย การกล่าวถึงธรรมชาติ การกล่าวเปรียบเทียบ เกริ่นนำด้วยสำนวน สุภาพเชิด คำพังเพย เกริ่นนำด้วยพุทธประวัติ เกริ่นนำด้วยการกล่าวถึงพระพุทธรูปหรือภิกษุที่เคารพนับถือ และเกริ่นนำด้วยการให้คำทำนายโดยตรง การทำนายจะมี 3 ลักษณะ คือ คำทำนายในทางที่ดี คำทำนายในทางที่ไม่ดี และคำทำนายปานกลาง ส่วนการจบคำทำนาย จบด้วยการบอกหมายเลข การอธิบายความว่าได้ตอบคำถามตามคำทำนายแล้ว จบด้วย

การยกเรื่องราวในพุทธประวัติ ตัวละครในวรรณคดี จบด้วยการให้คำทำนายในเรื่องต่าง ๆ จบด้วยการแนะนำวิธีแก้ไข เพื่อสะเดาะเคราะห์ จบด้วยการกล่าวอ้างถึงพระสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และจบด้วยการยกสำนวนโวหาร

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาในคำทำนายเซียมซีจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ในครั้งนี้ ผู้ศึกษารวบรวมคำทำนายเซียมซีที่ปรากฏในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ซึ่งมีที่มาจากวัดและศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงในประเทศไทย จำนวน 20 แห่ง สามารถจำแนกตามภูมิภาคได้เป็น ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร 16 แห่ง ภาคเหนือ 2 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 แห่ง และภาคใต้ 1 แห่ง โดยแต่ละแห่งจะมีใบเซียมซี 30 ใบ รวมใบเซียมซีที่ใช้ในการศึกษาทั้งสิ้น 600 ใบ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอในคำทำนายเซียมซีจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ผู้ศึกษาดำเนินตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหา เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดหัวข้อในการศึกษา กำหนดข้อมูล และเป็นแนวทางในการศึกษา

2. ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลคำทำนายใบเซียมซีของวัดและศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง โดยการใช้โทรศัพท์กดสุ่มคำทำนายจนครบหมายเลขของทุกแห่ง จำนวน 20 แห่ง แห่งละ 30 ใบ รวม 600 ใบ เพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ ผู้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอในคำทำนายเซียมซีจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ของสถานที่แต่ละแห่งจนครบทุกใบ ตามกรอบแนวคิดเรื่องการศึกษาวรรณกรรมใบเซียมซีของวัดในจังหวัดภาคกลางของ มะลิ จรุงเกียรติ (2549) มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอ และเรื่องความเชื่อเรื่องเครื่องเซียมซีในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: กรณีศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐมของ วราภรณ์ แซ่ลิ้ม (2551) มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์การทำนาย

4. ขั้นตอนการสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5. ขั้นตอนการนำเสนอผลการศึกษา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอคำทำนายเซียมซีในแอปพลิเคชันเซียมซี ดูดวง จำนวน 20 แห่ง แห่งละ 30 ใบ รวม 600 ใบ สรุปผลได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เนื้อหาคำทำนายใบเซียมซี

จากการศึกษาเนื้อหาคำทำนายใบเซียมซีในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง พบว่ามีเนื้อหาในคำทำนายใบเซียมซี 11 เรื่อง ได้แก่ เรื่องโชคชะตา เรื่องความรัก - คู่ครอง เรื่องสุขภาพ เรื่องคติความ เรื่องหนี้สิน เรื่องญาติมิตร เรื่องบุตร เรื่องอาชีพการงาน เรื่องศัตรู เรื่องคำสอน และเรื่องการเดินทาง ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 เรื่องโชคชะตา หมายถึง คำทำนายที่มีการกล่าวถึงความปรารถนาในเรื่องโชคชะตา เช่น การซื้อลอตเตอรี่ การเล่นเกมได้ดิน การพนัน การลงทุน การเล่นเกม ความสมหวังในลาภที่มุ่งไว้ พบจำนวน 567 ใบ คิดเป็นร้อยละ 94.5 เช่น *ถามหาลาภใบนี้ว่าดีนัก คงจักสมจิตศึคิประสงค จงอุตสาห์หมั่นทำในจาง ที่เก้าคงว่าดีเท่านี้เอยๆ, ถ้ารำพึงถึงลาภจงทราบเถิด ไม่ประเสริฐผิดเคืองเรื่องลาภผล ใบที่แปดบอกความตามยูล หมดนิพนธ์สำคัญเท่านี้เอยๆ*

1.2 เรื่องความรัก - คู่ครอง หมายถึง คำทำนายที่มีการกล่าวถึงความรัก ความปรารถนาการมีคู่ครอง การเลือกคู่ครอง ลักษณะของคู่ครองหรือเนื้อคู่ ความสมหวัง หรือความผิดหวังจากรัก พบจำนวน 558 ใบ คิดเป็นร้อยละ 93 เช่น *ถ้าเป็นชายหมายหน้าหาคนรัก คงจักพบนางสะอาดศรี ได้เป็นคู่เสนาหาไม่ราศี จักเป็นที่หายกลุ้มกระชุ่มกระชวย, ถามหาคู่สูสมภิมย์พัคตร์ ว่าคงจักได้สมอารมณ์หมาย, ถามถึงคู่สูสมภิมย์รัก ว่าร้ายนักพันเพื่อนเหมือนคำเอย จงสงบจิตรใจไว้ก่อนเอย จบคำพึงเพยใบที่สามตามที่กล่าวมาฯ*

1.3 เรื่องสุขภาพ หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึงเรื่องสุขภาพ การเจ็บป่วย โรคร้ายทั้งของตนและผู้อื่น การมีสุขภาพที่ดี มีอายุยืน การตกเตียงเรื่องสุขภาพ พบจำนวน 546 ใบ คิดเป็นร้อยละ 91 เช่น *ถามถึงโรคร้ายในกายตัวอีกสักหน่อยค้อยยังชั่วสิ้นโคกคัลย์, เมื่อไม่ได้เสร์จสมอารมณ์มาด เกิดอาพาธคลื่นเหียนเวียนนักหนา จึงอาเจียนเป็นโลหิตผลิออกมา ไม่ก็ช้วนาฬิกาก็วางวาย, ขึ้นทำแต่อกุศลไม่พ้นภัย, ถามคนไข้หายยากลำบากครัน, ถามเรื่องไข้โรคาที่อาพาธ เห็นร้ายกาจมันคงอย่าสงสัย*

1.4 เรื่องคดีความ หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึง การเป็นคดีความกับบุคคลอื่น การสู้คดีความ และผลของคดีว่าจะชนะหรือแพ้ความ โดยผู้เสี่ยงทายต้องการคำตอบ ซึ่งอาจเป็นคำตอบในเชิงบวกหรือลบ พบจำนวน 531 ใบ คิดเป็นร้อยละ 88.5 เช่น *ถามถึงเรื่องเป็นความนำขามเข็ด ยากสำเร็จอย่าเสี่ยงควรเสี่ยงหนี, ถามเรื่องความขึ้นศาลท่านชนะ อย่าไปละความสัตย์จะบัดสี, แม้นเป็นความตามมีคดีสู้ จงเร่งรู้มีชัยไม่เสียศรี*

1.5 เรื่องหนี้สิน หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึงหนี้สิน ลูกหนี้ และเจ้าหนี้ พบจำนวน 512 ใบ คิดเป็นร้อยละ 85.33 เช่น *ถามพี่น้องเจ้าของหนี้ที่ค้างกัน ไม่นานวันจะเห็นหน้ามาทักทาย, ถามหาลูกหนี้พี่น้องพวกฟ้องญาติ ทายไม่พลาดคงพบสบสมาน, ถามลูกหนี้ยังหนีไกลไม่แสดง ดึงฟ้าแกล้งไม่ให้พบประสบกัน*

1.6 เรื่องญาติมิตร หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึง การได้พบญาติมิตรหรือบุคคลอื่น ลักษณะของญาติมิตร การคบมิตรที่ดีและไม่ดี การได้รับความเมตตา ความช่วยเหลือ สนับสนุนจากญาติมิตร และตกเตือนให้ระมัดระวังญาติมิตรที่ปองร้าย พบจำนวน 457 ใบ คิดเป็นร้อยละ 76.17 เช่น *วงศาคณาญาติผู้สนิท ทั้งคู่คิดเนื้อคู่ที่คู่หา ล้วนแต่ผู้อารีมีเมตตา โรคาไม่แผ้วพานมารไม่เบียดเบียน, ระวังภัยใกล้ชิดมิตรสหาย จะทำลายเกียรติศักดิ์ให้รักษา สมปากวาที่ที่เจรจา อย่าให้ขวางหูตาจะพาพาล*

1.7 เรื่องบุตร หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึงคำทำนายเพศของบุตรในครรภ์ ว่าเป็นชายหรือหญิง ความสมหวังในการขอบุตร และความไม่สมหวังในเรื่องบุตร พบจำนวน 409 ใบ คิดเป็นร้อยละ 68.17 เช่น *แม้อถามหาบุตรสุดที่รัก ยังยากนักบอกไว้ในใบสิบสาม, ถามเป็นความว่า แพ้แก่ไม่ตก ถามทารกบุตรในครรภ์นั้น จะได้ บุตรหญิงแจ้งจริงประจักษ์ใจ ถามคนใช้หายยากลำบากเลย, จงค่อย ๆ คิดไปจะได้คล้า แม้อถามบุตรบอกย่ำว่าหญิงเอ๋ย, ถามถึงบุตรสุดที่รักว่าจักมีใบที่ ห้านี่พาที่ทายว่าชายเอ๋ย*

1.8 เรื่องอาชีพการงาน หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึงงานที่ทำ ลักษณะของงานหรืออาชีพ ความเจริญก้าวหน้าของงาน การตกเตือนและอุปสรรคต่าง ๆ ของการงาน พบจำนวน 395 ใบ คิดเป็นร้อยละ 65.83 เช่น *ใครเสี่ยงได้ใบนี้ว่าดีนัก ลากนั้นจักเนื่องนองเป็นของขวัญ จะค้าขายก็ตีมีผลครันอย่าได้พรั่น คิดความตามจิตปอง, เข็มซิบใบนี้ว่าไว้ ผลงานของท่านโดดเด่นเข้าตาผู้ใหญ่ จะได้เลื่อนตำแหน่งในด้านการงานที่ดีขึ้น หมั่นสร้างบุญกุศล และผลนั้นจะบังเกิดให้ท่านเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป ลูกน้องบริวารให้ความจงรักภักดี คิดจะทำการใหญ่สำเร็จสมหวัง*

1.9 เรื่องศัตรู หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการตกเตือนเรื่องภัยจากศัตรูหรือผู้เบียดเบียน การได้เผชิญหน้า การต่อสู้กับอุปสรรคอันเกิดจากศัตรู

และการเอาชนะศัตรู พบจำนวน 364 ใบ คิดเป็นร้อยละ 60.67 เช่น จะกินนอนร้อนใจ ไม่เป็นสุข มีแต่ทุกข์เพิ่มพูนไม่สูญหาย เหล่าศัตรูแห่งห้อมล้อมรอบกาย ทายว่าร้ายจงเร่งระวังตัว, ถ้ามึงศัตรูไม่กล้าจะร้าว ถ้ามึงช้ยายีจะหายพลัน

1.10 เรื่องคำสอน หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึง หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาในเรื่องเวรกรรม บาปบุญคุณโทษ เพื่อสั่งสอนแนะนำ และตักเตือน อีกทั้งการให้ข้อคิด มีสติ มีปัญญา เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ อันนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างสงบสุข พบจำนวน 238 ใบ คิดเป็นร้อยละ 39.67 เช่น *แต่ถ้าคิดการใหญ่ว่าร้ายอยู่ จะสุดรู้ฮัดคัดถึงขัดเขิน ต้องลำบากยากเข็ญเช่นบังเอิญ อย่าให้เพลินปลั่งสติดำรง, จงทำบุญให้ทานประสานมิตร แล้วอุทิศโภชนากระยาหาร ให้เจ้ากรรมนายเวรเป็นพยาน จะเบิกบานใจกายสบายจริง*

1.11 เรื่องการเดินทาง หมายถึง ข้อความในคำทำนายที่มีการกล่าวถึง ทิศทาง ความปลอดภัย เคราะห์ในการเดินทาง พบจำนวน 81 ใบ คิดเป็นร้อยละ 13.5 เช่น *ทิศทักษิณทิศประจิมริมวิถี ว่าไปดีมาดีเป็นศรีใส, คุณจะมากลับมาอำนาจดั้งเดิม คุณจะสมหวังและจะได้ลาภ จากการเดินทางไปทางทิศตะวันตกและทิศใต้*

จากผลการศึกษาเนื้อหาคำทำนายเชื่อมโยงในแอปพลิเคชัน เชื่อมชี ดูดวง จำนวน 20 แห่ง แห่งละ 30 ใบ รวม 600 ใบ สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 1

เนื้อหาคำทำนายเชื่อมโยงในแอปพลิเคชัน เชื่อมชี ดูดวง

ลำดับ	เนื้อหาคำทำนายเชื่อมโยง	จำนวน (ใบ)	ร้อยละ
1	เรื่องโชคลาภ	567	94.5
2	เรื่องความรัก - คู่ครอง	558	93
3	เรื่องสุขภาพ	546	91
4	เรื่องคดีความ	531	88.5
5	เรื่องหนี้สิน	512	85.33
6	เรื่องญาติมิตร	457	76.17
7	เรื่องบุตร	409	68.17
8	เรื่องอาชีพการงาน	395	65.83
9	เรื่องศัตรู	364	60.67
10	เรื่องคำสอน	238	39.67
11	เรื่องการเดินทาง	81	13.5
	รวม	600	100

2. กลวิธีการนำเสนอ

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอคำทำนายเชื่อมโยงในแอปพลิเคชัน เชื่อมชี ดูดวง พบกลวิธีการนำเสนอ 3 ส่วน ได้แก่ การเกริ่นนำ การทำนาย และการจบคำทำนาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การเกริ่นนำ หมายถึง ข้อความตอนเริ่มเรื่องเป็นการเกริ่นนำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในคำทำนายไบเซียมซี โดยการเปรียบเทียบผู้เสี่ยงทายกับสิ่งต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ดิน ฟ้า อากาศ ดวงจันทร์ ดวงดาว ก้อนเมฆ สัตว์ ตัวละคร ยานพาหนะ และเขียนนำเข้าสู่ประเด็นสำคัญ จากการศึกษาพบว่า ไบเซียมซีจำนวน 600 ใบ พบการเกริ่นนำ 9 ลักษณะ ได้แก่ การเกริ่นนำโดยการทำนายเรื่องต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงธรรมชาติ การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงระยะทางและความพลัดพราก การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงมนุษย์ การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงพุทธประวัติ การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงทรัพย์สิน การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงสัตว์ การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงตัวละครในนิทาน และการเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงการเดินทางตามลำดับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

*“ใบที่เก้าเค้าความอุปมา ตัวมัจฉาชาติสุดได้หลุดถอน
ประเสริฐสรพรกลับร่างเป็นมังกร แม้นจะจรทาลากจงทราบดี อยู่ประจักษ์
ทักษิณประจิมทิศ ลากสถิตริมทางข้างวิถี แสงสว่าง่ายดายภัยไม่มี
เหมือนวาริรมหุนเป็นบุญเรือ มังกรกบังใหญ่ยังกลายเพศ จงเห็นเหตุ
อัศจรรย์นำพันเผื่อ ถึงหน้าแล้งโชคดียังมีเชื้อ ก็ได้เพื่อวิฤกต์กวาริน
จะสมบุรณ์พูนเกิดประเสริฐสม ลากอุคมเหลือดีมีทรัพย์สินจะได้ยลคนที่
จากเหมือนตั้งจินต์ ถามถึงคู่อยู่กินไม่ง่ายตาย จะสำเร็จเสร็จพลันไม่ทันจิต
แม้ริบคิดแซเขื่อนไม่เหมือนหมาย ถามถึงข้าที่เป็นว่ามากมาย ในเรื่องหาย
ยากหนอขอบอกเอยฯ”*

(ไบเซียมซีที่ 9, วัดพระศรีมหาอุมาเทวี)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทำนายไบเซียมซีที่ 9 ของวัดพระศรีมหาอุมาเทวี มีการเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงสัตว์ คือ “มัจฉาชาติ” หมายถึง พวกปลา โดยเปรียบเทียบตัวมัจฉาชาติว่าได้กลายร่างเป็นมังกร ซึ่งเป็นสัตว์ชั้นสูงในตำนานของประเทศจีน มังกร คือ สัตว์ที่ทรงพลังและศักดิ์สิทธิ์แห่งฟ้าและดิน ได้รับการกล่าวขานกันว่ามีความเป็นมิตรมากกว่าความร้ายกาจ มังกรยังได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สร้างกฎแห่งความใจบุญ เป็นสิ่งที่เสริมสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่น การเกริ่นนำลักษณะนี้เป็นการทำนายว่าผู้เสี่ยงทายจะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพฐานะหรือดวงชะตาไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีความเจริญรุ่งเรือง มั่งคั่ง มั่งมีเงินทอง ตั้งมัจฉาชาติที่กลายร่างเป็นมังกรผู้ยิ่งใหญ่

ตัวอย่างที่ 2

*“ใบที่ 23 ความว่าเกตราใหญ่ ซึ่งแล่นไปในมหาศาลาสิทธิ์
ชนบรรทุกสินค้าอยู่อาฉิน ไม่หมดสิ้นมีสุขทุกคืนวัน ใครเสี่ยงได้ใบนี้
ว่าคืนัก ลากนั้นจักเนื่องนองเป็นของขวัญ จะค้าขายก็มีผลดีครั้น อย่าย่าได้
พรั่นคิดความตามจิตต์บอง ถ้าถามถึงหาซู้เนื้อคู่สร้าง ประเสริฐอย่างแสนดี
ไม่มีสอง จะสมเนื้อสมรักสมศักดิ์ศรีครอง ไม่มีหมองคงสุขทุกเวลา ถามคนเจ็บ
ว่าคลายจะหายขาด แต่วิวาทเรื่องความไม่งามหน้า จะแพ้ขายย่อยยับอัปรา
หนิติติกว่าพันข้อนี้ คืนักเอเยฯ”*

(ใบเขียนซีที่ 23, วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทำนายใบเขียนซีที่ 23 ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีการเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงการเดินทางด้วยยานพาหนะ คือ “เกตรา” หมายถึง เรือ, ลำเกา ที่เดินทางในท้องทะเลและบรรทุกสินค้านำไปค้าขายในต่างแดน อยู่เสมอ ซึ่งการเกริ่นนำลักษณะนี้เป็นการเปรียบเทียบดวงชะตาของผู้เสี่ยงทายกับการเดินทางในทางที่ดี

ตัวอย่างที่ 3

*“เขียนซีใบนี้ว่าไว้ คุณจะสมหวังในทุกสิ่งที่คุณปรารถนา
จะมีผู้ใหญ่ หรือผู้อุปถัมภ์ ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลคุณเป็นอย่างดี
หากในช่วงนี้คิดจะทำโครงการใดสามารถดำเนินการได้เลยทันที แต่ต้อง
ทำด้วยความใจเย็น คิดไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน อย่ายีร์ร้อน แล้วงาน
ของคุณจะประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทางด้านเพื่อนฝูงคนรอบ
กายจะมีความสุขกายสุขใจดี ถ้าถามถึงเรื่องทางด้านของสุขภาพร่างกายนั้น
ถ้าป่วยอยู่อาการก็จะบรรเทาเบาบางลง และในส่วนของลูกหนี้ที่หยิบยืมเงิน
แล้วหายหน้าไปนาน จะกลับมาจ่ายคืน ถามถึงด้านโชคลาภ ขอให้คุณทำใจ
เย็น ๆ เข้าไว้ คิดไตร่ตรองให้ดีกว่าก่อนแล้วคุณจะสมหวังในลาภที่ฝันไว้ ในเรื่อง
ของคู่ครองคนรักที่หวังว่าจะได้พบเจอกันนั้น ก็จะได้พบกับคนดีสมดังใจหวัง
จบคำทำนายเพียงเท่านี้”*

(ใบเขียนซีที่ 1, วัดโสธรวรารามวรวิหาร)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทำนายใบเขียนซีที่ 1 ของวัดโสธรวรารามวรวิหาร เป็นการเกริ่นนำเข้าสู่คำทำนายของผู้เสี่ยงทายโดยตรงว่าจะสมหวัง จากนั้นจึงเชื่อมโยงแล้วอธิบายดวงชะตาในด้านอื่น ๆ ตามลำดับ

2.2 การทำนาย หมายถึง การพยากรณ์ หรือพยากรณ์ศาสตร์ เป็นการใช้กรรมวิธีหรือขั้นตอนปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการบอกกล่าวถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จากการศึกษาคำทำนายไบเซียมซีในแอปพลิเคชันเซียมซี ดูดวง โดยใช้กรอบแนวคิดของ วราภรณ์ แซ่ลิ้ม (2551) นำมาปรับใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษาวิเคราะห์ พบว่ามีการทำนายอยู่ 3 ลักษณะ คือ การทำนายในทางที่ดี การทำนายที่ไม่ดี-ไม่ร้าย และการทำนายในทางที่ไม่ดี ตามลำดับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.2.1 การทำนายในทางที่ดี

การทำนายในทางที่ดี คือ การทำนายดวงชะตาของผู้เสี่ยงทายเป็นไปในทิศทางที่ดีตลอดทั้งใบ โดยใช้ถ้อยคำที่สร้างพลังบวก สื่อถึงความสุข ความสมหวัง การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรืออาชีพ การชนะคดีความหรือการปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ เป็นการให้ความหวัง สร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตแก่ผู้เสี่ยงทายพบจำนวน 361 ใบ คิดเป็นร้อยละ 60.17 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

*“ใบสิบเก้าสิ้นทุกข์สุขสุดยอด จะอยู่ปลอดภัยดังคำขาน
ทุกทีวราตรีล้วนเบิกบาน ลากและงานพร้อมศราพาสุใจ ทั้งคู่ครองเป็น
เรื่องคืออย่างที่สุด สามเดือนผูกเป็นเนื้อคู่ร่วมอาศัย หากพบแล้วไม่เห็นเป็น
บุญใจ ทุกข์กับใครก็อ่อนน้อมพร้อมไมตรี หากถามถึงเป็นความในโรงศาล
ทุก ๆ ด้านชนะเขาสมศักดิ์ศรี ถามหาญาติพี่น้องพร้อมลูกหนี้ ทายว่าดีจะ
ประสบได้พบคืน อยู่ถิ่นฐานแดนใดไม่อัปโชค หายจากโรคคนนอนน้อม
พร้อมสดชื่น ยามแก่กายสบายเพิ่มทุกวันคืน เรื่องอื่น ๆ ต่างว่าดีเท่านั้นเอ๋ย”*

(ไบเซียมซีที่ 19, วัดพระศรีรัตนศาสดาราม)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าไบเซียมซีที่ 19 ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีลักษณะการทำนายที่ดีตลอดทั้งใบ โดยมีการใช้ถ้อยคำที่สร้างพลังบวกให้ความหวังให้กำลังใจ ซึ่งมีเนื้อความกล่าวถึงผู้เสี่ยงทายว่าจะมีความสุข ปราศจากความทุกข์ มีความสมหวังในเรื่องโชคลาภและหน้าที่การงาน การได้พบคู่ครองที่ดี การชนะคดีความ และการได้พบลูกหนี้ หรือผู้เสี่ยงทายจะไปอาศัยอยู่ถิ่นฐานใดก็จะไม่แตกยากลำบาก

2.2.2 การทำนายที่ไม่ดี-ไม่ร้าย

การทำนายที่ไม่ดี-ไม่ร้าย คือ การทำนายดวงชะตาของผู้เสี่ยงทาย โดยการใช้ถ้อยคำที่สื่อถึงเนื้อหาไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีในคำทำนายไบเซียมซีเดียวกัน การทำนายลักษณะนี้เป็นการเตือนสติผู้เสี่ยงทายว่าจะประสบพบเจอกับเรื่องที่ดีและไม่ดีในเวลาเดียวกัน พบจำนวน 146 ใบ คิดเป็นร้อยละ 24.33 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ใบที่ห้าขอแกลงแจ้งสนธิ์ ตามยุบลลอกความที่ถามไถ่
ถามหาลากตามประเด็นไม่เป็นไร คงจะได้สมหวังดังฤดี ถามหาคู่ผู้สม
ชมสวาท ว่ายังขาดเห็นห่างทางวิถี ดังเรือน้อยลอยคว้างกลางวารี ผังนที
นั้นไซ้ไกลสุดตา ต้องเนิ่นหน้อยลอยล่องท่องสมุทร ไกลถึงจุดสมมาด
ปรารถนา ถึงท่าสุขสมสองครองวิวาห์ วาสนาทำให้สบาย ถามถึงโชคลาภ
คงสมอารมณ์นีก ถามถึงคีคู่ความไม่ขามหลาย ต้องชนะจริงจังดังภิปราย
ถามคนเจ็บว่าหายสบายดี ถามลูกหนี่ที่หลบไม่พบหน้า ขอทายว่าไม่พบเขา
หลบหนี ถามถึงบุตรสุดที่รักว่าจักมี ใบห้านี้พาที่ทายว่าชายเอย”

(ใบเขียนซีที่ 5, วัดมงคลบพิตร)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าใบเขียนซีที่ 5 ของวัดมงคลบพิตร มีลักษณะ
การทำนายที่ไม่ดี-ไม่ร้าย โดยมีเนื้อความกล่าวถึงผู้เสี่ยงทายว่าจะสมหวังในเรื่อง
โชคลาภ การชนะคดีความ การมีสุขภาพที่ดี หายป่วยจากโรคร้าย การสมหวังในเรื่องบุตร
แต่จะไม่สมหวังในเรื่องของคู่ครองหรือเนื้อคู่ และไม่พบลูกหนี่

2.2.3 การทำนายในทางที่ไม่ดี

การทำนายในทางที่ไม่ดี คือ การทำนายดวงชะตาของผู้เสี่ยงทายไป
ในทิศทางที่ไม่ดี ซึ่งปรากฏอยู่ตลอดทั้งใบเขียนซี โดยมีการใช้ถ้อยคำด้านลบ เพื่อสื่อถึง
ความทุกข์ ปัญหา ความลำบาก การต่อสู้ฝ่าฟันกับอุปสรรค อีกทั้งยังสอดแทรกคำแนะนำ
สั่งสอน ตักเตือน เช่น การมีสติ ความรอบคอบ ระวังระมัดระวัง ความประมาท
หรือความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อสะเดาะเคราะห์ พบจำนวน 93 ใบ คิดเป็นร้อยละ 15.5
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ใบที่สามความยากลำบากล้น จะทำการก็เป็การรำคาญ
คน ว่ามีคนปองร้ายไม่วายวัน กินไม่อิ่มนอนไม่หลับให้กลับทุกข์ ไม่มีสุขสัก
เวลาแทบอาลัย แต่ถามเรื่องเป็นความไม่คร้ำมกัน คงผ่อนผันผู้ได้เป็นไรมี
จะไปหาผู้ใดก็ไม่ยาก ถามลูกหนี่ที่จากพลัดปลากหนี่ ว่ายังไม่ได้กิน
ในทันที ถามหาลาภนี่ยากลำบากกาย ถามเรื่องคู่ผู้สมภิรมย์รัก ว่าร้ายนัก
พันเพื่อนไม่เหมือนหมาย จงสงบไว้ก่อนค่อยผ่อนคลาย หมดคำทายที่สาม
จบความเอย”

(ใบเขียนซีที่ 3, วัดชัยชนะสงคราม)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าไบเซียมซีที่ 3 ของวัดชัยชนะสงคราม มีลักษณะการทำนายในทางที่ไม่ดี โดยมีเนื้อความกล่าวถึงผู้เสี่ยงทายในด้านลบว่าจะประสบกับความทุกข์ เช่น ความยากลำบาก กินไม่มึนนอนไม่หลับ ฟันเฟือง อาสัณ หรือความไม่สมหวังเรื่องโชคลาภ ไม่พบคู่ครอง และศัตรูหมายปองร้าย

2.3 การจับคำทำนาย

การจับคำทำนาย หมายถึง ข้อความตอนท้ายของไบเซียมซี โดยมีลักษณะการกล่าวจบที่สั้นกระชับ หรือกล่าวจบเพื่อให้ผู้เสี่ยงทายเกิดข้อคิดหรือความรู้สึกเกิดความหวัง ประทับใจ จบเพื่อเตือนสติ หรือจบด้วยการแนะนำแนวทางให้แก่ผู้เสี่ยงทาย ในการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี จากการศึกษา ผู้ศึกษาใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อความที่นำไปสู่การจับคำทำนาย พบว่า มีการจับคำทำนายอยู่ 4 ลักษณะ คือ การจับคำทำนายด้วยการบอกหมายเลข การจับคำทำนายด้วยคำแนะนำ การจับคำทำนายด้วยการให้คำอวยพร และการจบด้วยการเกริ่นจบคำทำนาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.3.1 การจับคำทำนายด้วยการบอกหมายเลข

การจับคำทำนายด้วยการบอกหมายเลข เป็นการกล่าวจบคำทำนายด้วยการบอกย้ำหมายเลขไบเซียมซีที่ผู้เสี่ยงทายเสี่ยงได้ตามดวงชะตาของตนเองอีกครั้ง พบจำนวน 226 ใบ คิดเป็นร้อยละ 37.67 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ไบที่สิบเจ็ดไม่เสร็จสมอารมณ์หมาย จะทำการหว่านทุน จะร่นวาย จะหาร้ายใส่ตัวจงกลัวเกรง อย่าร้อนรนดวงแดงจะแพ้ศึก ค่อยครองตรีภพเคราะห์ที่เหมาะสมจะสมหมายสบายขึ้นได้ครั้นครบ ตัวเราจะต้องเจียมเสียมตัว ทำการใดตั้ง “เชือดเนื้อหนัง” เราทั้งสิ้น ควรผันผินเสี่ยงหลีกเลี่ยงจากชั่ว ถ้ามคนเจ็บป่วยไข้ไม่ต้องกลัว สบาย ตัวสุขอยู่จริง ถ้ามเรื่องความตามตำราว่าชนะ ถือสัจจะมูลคติเป็นมีหวัง ถ้ามลูกหนี้หลบหน้าล้าละลึง เพื่อนฝูงยังไม่พบประสบตาม ถ้ามถึงลากจะมีมาข้างหน้า ทั้งหน้าที่การงานพบพานหนา จงยึดมั่นขันติธรรมพระสัมมา ตามตำราไบสิบเจ็ดทายเสร็จเอย”

(ไบเซียมซีที่ 17, วัดมงคลพิตร)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทำนายไบเซียมซีที่ 17 ของวัดมงคลพิตร มีการกล่าวจบคำทำนายด้วยการบอกหมายเลขของไบเซียมซี

2.3.2 การจบด้วยการเกริ่นจบคำทำนาย

การจบด้วยการเกริ่นจบคำทำนาย เป็นการกล่าวจบด้วยการทำนายดวงชะตาของผู้เสี่ยงทายด้วยเนื้อหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ความรัก คู่ครอง โชคลาภ บุตรคดีความ หรือความทุกข์ พบจำนวน 199 ใบ คิดเป็นร้อยละ 33.17 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ยี่สิบดวงชะตานำไปให้อาภัพ การตกอับในชีวิตอาจมีบ้าง
พวงญาติมิตรคิดเป็นภัยอย่าไว้วาง เรานี้ทางคนซึ่งจะพึงพา ใครเสี่ยงได้ใบนี้
จะมีเคราะห์ ต้องสะเดาะเคราะห์ด้วยน้ำมันน้มนและหนา เดิมตะเกียงจุดไฟไว้
บูชา แผ่เมตตารักษาศีลสันราศี คัดรูปร่างกลายเป็นมิตรสนิทมัน ถ้ามลาภนั้น
จะเกิดประเสริฐศรี ถ้ามคนเจ็บว่าหายสบายดี แม้ความมีชนะแน่ไม่แท้แฮย”

(ใบเขียนซีที่ 20, วัดมงคลพิตร)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทำนายใบเขียนซีที่ 20 ของวัดมงคลพิตร มีการกล่าวจบคำทำนายด้วยการทำนายเรื่องคดีความ โดยการกล่าวจบเช่นนี้เป็นการทำนายว่าดวงชะตาของผู้เสี่ยงทายจะชนะคดีความ

2.3.3 การจบคำทำนายด้วยคำแนะนำ

การจบคำทำนายด้วยคำแนะนำ เป็นการกล่าวจบคำทำนายด้วยการแนะนำให้ผู้เสี่ยงทายนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นการเสริมดวงชะตาหรือสะเดาะเคราะห์ นอกจากนี้ยังสะท้อนค่านิยมในสังคมไทยที่มีมาแต่โบราณ ที่เชื่อว่าการทำบุญจะช่วยหนุนนำดวงชะตาให้มีชีวิตที่ดีขึ้น โดยการทำบุญ ตักบาตร สวดมนต์ถือศีลภาวนา การปิดทองพระ ถวายสังฆทาน ถวายน้ำมันตะเกียง หรือการทำบุญถวายพระพุทธรูป เป็นต้น พบจำนวน 107 ใบ คิดเป็นร้อยละ 17.83 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ใบที่ 21 ว่าพระภริยัตตดา เป็นนาคาจำศีลอยู่ถิ่นเขา
เผ่าเนสาทเจ้ากรรมมันทำเอา ใช้เชือกบาศคล้องเข้าแล้วนำไป พาลดเลี้ยว
เที่ยวแสดงทุกแห่งหน สุดแต่คนจะมีอยู่ที่ไหน มันใช้เวทมมตร์ระงับบังคับใจ
ต้องเล่นกลทนให้เขาที่คณา ถูกใบนี้ว่าไม่ได้จะลำบาก ต้องปลัดพรากรณ์เร
จากเคหา ควรทำบุญปิดทองพระไสยา ตั้งสังฆาขอพันทุกข์เป็นสุขแฮย”

(ใบเขียนซีที่ 21, วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทำนายใบเขียนซีที่ 21 ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีการจบคำทำนายด้วยคำแนะนำ โดยแนะนำให้ผู้เสี่ยงทายทำบุญปิดทองพระไสยาสน์ ซึ่งมีคติความเชื่อว่ามีโอกาสปิดทองพระ ไม่ว่าจะเกิดภพชาติใด จะมีผิวพรรณผ่องใสงดงาม มีสง่าราศรี เป็นที่ถูกเนื้อต้องใจของผู้ที่พบเห็น อีกทั้งชาวพุทธมี

ความเชื่อว่าการปิดทองพระเป็นการสร้างบุญมหาศาลอันยิ่งใหญ่ และยังแนะนำให้
ผู้เสี่ยงทายตั้งสัจจะขอพรให้ตนเองหลุดพ้นจากความทุกข์และประสบกับความสุขในชีวิต

2.3.4 การจับคำทำนายด้วยการให้คำอวยพร

การจับคำทำนายด้วยการให้คำอวยพร เป็นการกล่าวจบด้วยการ
ทำนายว่า ดวงชะตาของผู้เสี่ยงทายจะมีความสุข ปราศจากความทุกข์ พบจำนวน
68 ใบ คิดเป็นร้อยละ 11.33 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ใบที่สิบห้าว่าไว้ในอักษร จะทำการสิ่งใดไม่อาทร
ไม่เดือดร้อนสุขสันต์พันทวี จะทำการค้าขายรายได้สูง มีเพื่อนฝูงสมาคม
สมศักดิ์ศรี ถามหาคู่ชุ่มชมสมฤดี ถ้าบุตรมีว่าเป็นชายสมหมายปอง
ถมาถึงของที่หายว่าได้พบ ถามหาลาภจะประสบไม่ขัดข้อง ถมาถึงลูกหนี้มี
กายกอง นำเงินทองมาถ่วยสบายครั้น ถมาถึงคนป่วยใช้หายสนิท สบายจิต
สุขยังเป็นมิ่งขวัญ คงอยู่เย็นเป็นสุขทุกคืนวัน เกษมสันต์แสนสมอารมณ์เอย”

(ใบเซียมซีที่ 15, วัดมงคลบพิตร)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทำนายใบเซียมซีที่ 15 ของวัดมงคลบพิตร
มีการกล่าวจบคำทำนายด้วยการให้คำอวยพร โดยการกล่าวจบเช่นนี้เป็นการอวยพรให้
แก่ผู้เสี่ยงทายว่าชีวิตจะมีความสุขราบรื่น มีความสุขทั้งทางกายและทางใจ คิดหวังสิ่งใดก็จะ
สมปรารถนาทุกประการ

ตาราง 2

กลวิธีการนำเสนอคำทำนายเซียมซีในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง

กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา	ลักษณะ	จำนวน (ใบ)	ร้อยละ
1. การเกริ่นนำ	1.1 การเกริ่นนำโดยการทำนายเรื่องต่าง ๆ	213	35.5
	1.2 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงธรรมชาติ	183	30.5
	1.3 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงระยะทางและความพลัดพราก	52	8.67
	1.4 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงมนุษย์	37	6.17
	1.5 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงพุทธประวัติ	34	5.67
	1.6 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงทรัพย์สิน	28	4.66
	1.7 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงสัตว์	24	4
	1.8 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงตัวละครในนิทาน	20	3.33
	1.9 การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงการเดินทาง	9	1.5
	รวม		600
2. การทำนาย	2.1 การทำนายที่ดี	361	60.17
	2.2 การทำนายที่ไม่ดี-ไม่ร้าย	146	24.33
	2.3 การทำนายที่ไม่ดี	93	15.5
	รวม	600	100
3. การจับคำทำนาย	3.1 การจับคำทำนายด้วยการบอกหมายเลข	226	37.67
	3.2 การจับคำทำนายด้วยการเกริ่นจับคำทำนาย	199	33.17
	3.3 การจับคำทำนายด้วยคำแนะนำ	107	17.83
	3.4 การจับคำทำนายด้วยการให้คำอวยพร	68	11.33
	รวม	600	100

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอคำทำนายเซียมซีในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านเนื้อหา การศึกษาเนื้อหาของคำทำนายเซียมซีในแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง พบเนื้อหาเกี่ยวกับโชคลาภมากที่สุด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุทธิพงษ์ นามเกิด (2549) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “โหรา ภาพพจน์ เนื้อหา และความเชื่อที่ปรากฏในใบเซียมซี ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี” ธนภรณ์ ภูแก้ว (2562) ศึกษาเรื่อง “ภาษา เนื้อหา และความเชื่อในใบเซียมซีภาษาจีน วัดมังกรกมลาวาส (วัดเล่งเน่ยยี่ 1) และวัดบรมราชากาญจนานิเชกอนุสรณ์ (วัดเล่งเน่ยยี่ 2)” รพีพรรณ เทียมเดช (2564) ศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมเซียมซีของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” ที่พบเนื้อหาเรื่องโชคลาภมากที่สุดเช่นกัน รองลงมาคือ เรื่องความรัก ซึ่งจะแตกต่างจากผลการศึกษาของ มะลิ จรุงเกียรติ (2549) ที่ศึกษาวรรณกรรมใบเซียมซีของวัดในจังหวัดภาคกลาง และต่อศักดิ์ เกษมสุข

และคณะ (2558) วรรณกรรมไบเซียมซีไทยและลาว ที่พบเรื่องความรักมากที่สุด รองลงมาคือ เรื่องโชคลาภ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความแตกต่างเรื่องค่านิยมของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญในเรื่องที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองเรื่องล้วนมีความสำคัญในชีวิตของมนุษย์เป็นอันดับต้น ๆ เนื่องจากเรื่องโชคลาภมักเกี่ยวข้องกับเงิน ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น นอกจากปัจจัย 4 แล้ว เงินก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 เหล่านั้น เงินจึงช่วยตอบสนองความต้องการทางด้านกายภาพของมนุษย์ นอกจากเงินที่ได้มาจากการทำงานแล้ว มนุษย์ยังแสวงหาโชคลาภ โดยเฉพาะโชคลาภจากการเสี่ยงด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเล่นหวย การเล่นหุ้น เป็นต้น หรือการได้มาของ โชคลาภที่เรียกกันว่า ลาภลอย เป็นการได้ลาภมาโดยที่ไม่ต้องลงทุน อันเป็นความปรารถนาความใฝ่ฝันที่มนุษย์ต้องการ ส่วนความรักก็เป็นความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจของมนุษย์ที่ต้องการความมั่นคงทางจิตใจ ต้องการที่พึ่งและกำลังใจ อีกทั้งยังเป็นค่านิยมของสังคมไทยว่าการมีคู่ครองคือเครื่องหมายแสดงถึงการมีชีวิตที่สมบูรณ์หรือการประสบความสำเร็จอย่างหนึ่งในชีวิต

2. ด้านการนำเสนอเนื้อหา จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอเนื้อหาในคำทำนายเซียมซีจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ผู้ศึกษาพบว่า คำทำนายไบเซียมซีมีกลวิธีการนำเสนอเนื้อหา จะมีโครงสร้าง 3 ส่วน ได้แก่ การเกริ่นนำ การทำนาย และการจบคำทำนาย สามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

การเกริ่นนำเป็นกลวิธีการนำเสนอที่เป็นข้อความตอนเริ่มเรื่อง เป็นการเกริ่นนำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจก่อนนำเข้าสู่เนื้อหาคำทำนายตามลำดับ ซึ่งจากการศึกษาไบเซียมซีออนไลน์ทั้งหมด 600 ใบนั้น พบการเกริ่นนำโดยการให้คำทำนายโดยตรงไปตรงมา เช่น การทำนายว่าจะมีความสุข การทำนายว่าจะพบเจอกับความยากลำบาก การทำนายว่าจะสมหวังหรือไม่สมหวัง รองลงมาคือ การเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงธรรมชาติ และการเกริ่นนำโดยการกล่าวถึงการเดินทางพบน้อยสุด สอดคล้องกับผลการศึกษามะลิ จรุงเกียรติ (2549) เรื่อง “การศึกษาวรรณกรรมไบเซียมซีของวัดในจังหวัดภาคกลาง” ที่พบว่า การเกริ่นนำโดยการให้คำทำนายเรื่องต่าง ๆ แก่ผู้เสี่ยงทายโดยตรง พบมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก คำทำนายเซียมซีถูกบรรจุอยู่ในพื้นที่ที่จำกัด จำเป็นต้องใช้ภาษาที่กระชับ เข้าใจง่าย และนำเสนอโดยการเข้าประเด็นเนื้อหาให้เร็วที่สุด

การทำนายในคำทำนายเซียมซีจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง ผู้ศึกษาพบว่า มีการทำนาย 3 ลักษณะ ได้แก่ การทำนายที่ดี การทำนายที่ไม่ดี-ไม่ร้าย และการทำนายที่ไม่ดี ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนภรณ์ ภูแก้ว (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ภาษา เนื้อหา และความเชื่อในไบเซียมซีภาษาจีน วัดมังกรมลาวาส

(วัดเล่งเน่ยยี่ 1) และวัดบรมราชากาญจนภิเษกอนุสรณ์ (วัดเล่งเน่ยยี่ 2)” ผลการศึกษาพบ คำทำนายที่ตีมากที่สุด รองลงมาคือ คำทำนายปานกลาง และคำทำนายที่ไม่ตี พบน้อยที่สุดเช่นกัน

เซียมซีเป็นวรรณกรรมที่เต็มไปด้วยคุณค่าด้านเนื้อหาและการใช้ภาษา ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ เพราะทำหน้าที่ให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิต ให้ความหวัง ความสบายใจเพื่อการดำรงชีพ และช่วยลดความเครียดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การทำนายในใบเซียมซีจึงมีลักษณะการทำนาย ที่ตีมากกว่าการทำนายที่ไม่ตี เพื่อสร้างพลังบวก ทำให้ผู้เสี่ยงทายมองเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการปลุกพลังและเสริมสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมให้มีความหวัง อีกด้วย ด้วยเหตุนี้คำทำนายใบเซียมซีจึงปรากฏการทำนายที่ตีมากที่สุด ส่วนคำทำนายที่ไม่ตีนั้นก็ เป็นถ้อยคำที่มักจะถูกแฝงไปด้วยการเตือนสติให้ผู้เสี่ยงทายระมัดระวังตัว ไม่ประมาทหรือรู้จักยับยั้งชั่งใจ บางครั้งอาจจะเป็นการกล่าวถึงความผิดหวัง ความล้มเหลวหรือผิดพลาด ให้รู้จักยอมรับความจริง ยอมรับความผิดหวัง ให้คิดว่าเรื่องที่ไม่ดี เป็นเรื่องของกรรม ปล่อยประโลมจิตใจให้รู้จักความพ่ายแพ้ ถึงอย่างไรก็ตาม ใบเซียมซีมี การทำนายโดยมุ่งเพื่อให้กำลังใจ ให้ความหวัง หรือทำให้เกิดความสบายใจเป็นหลัก จึงทำให้ ภาษาในการสื่อความหมายในทางที่ไม่ตีปรากฏน้อย เพราะคำทำนายมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้เสี่ยงทาย

ส่วนการจับคำทำนายในคำทำนายเซียมซีจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง พบการจับคำทำนายด้วยการบอกหมายเลขมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ต่อศักดิ์ เกษมสุข และคณะ (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมใบเซียมซีไทยและลาว” ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมใบเซียมซีไทยมีการกล่าวจับคำทำนายด้วยการบอกหมายเลข มากที่สุดเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าอิทธิพลความเชื่อเรื่องเลขศาสตร์มีความสัมพันธ์กับศาสตร์ ของการดูดวง การทำนาย การพยากรณ์ และโหราศาสตร์ต่าง ๆ รวมไปถึงใบเซียมซี อีกด้วย ซึ่งทำให้รับรู้ความหมายผ่านตัวเลขได้ว่าหมายเลขใดมีความหมายที่ดีหรือไม่ดี เช่น ความเชื่อของชาวจีน หมายเลข 8 เป็นเลขแห่งความร่ำรวย และหมายเลข 4 เป็นเลข อับมงคล เพราะสื่อถึงความตาย ส่วนความเชื่อของคนไทย เชื่อว่าหมายเลข 9 เป็นเลขที่ มงคล เพราะออกเสียงคือคำว่า “ก้าว” อาจหมายถึง ความก้าวหน้า ความเจริญรุ่งเรือง และความเชื่อของอิทธิพลตะวันตก เชื่อว่าหมายเลข 13 ถือเป็นเลขแห่งความโชคร้าย หาก ผู้ใดที่เกี่ยวข้องกับเลขนี้ก็เชื่อกันว่าจะมีแต่ความวิบัติในชีวิต อีกทั้งความเชื่อของศาสตร์ ตัวเลขเหล่านี้จึงกลายมาเป็นข้อสังเกตในการกำหนดหมายเลขของคำทำนายใบเซียมซี

ในงานวิจัยนี้ พบว่า ไบเซียมซีที่ 9 ส่วนใหญ่จะปรากฏคำทำนายในทางที่ดี และไบเซียมซีที่ 13 ส่วนใหญ่เป็นคำทำนายที่ไม่ดี

นอกจากนี้การกำหนดตัวเลขของไบเซียมซีอาจขึ้นอยู่กับอิทธิพลของความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ หรือชนชาติเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย อย่างเช่น วัดมิ่งกรมลาวาส เป็นวัดจีนที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย จึงมีอิทธิพลด้านความเชื่อและวัฒนธรรมของจีนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดหมายเลขคำทำนายไบเซียมซี ตามความเชื่อของคนจีน คือ คำทำนายไบเซียมซีหมายเลขที่ 13 จะมีการทำนายในทางที่ไม่ดี เพราะความเชื่อของชาวจีนเชื่อว่าหมายเลข 13 เป็นเลขที่ไม่นำโชค เพราะหากนำ 1 กับ 3 มารวมกัน จะได้ผลรวมคือหมายเลข 4 ซึ่งหมายถึง ความตาย จึงทำให้ปรากฏคำทำนายในทางที่ไม่ดีในไบเซียมซีหมายเลขที่ 4 ของวัดจีน

จากการสังเกตในการกำหนดหมายเลขคำทำนายไบเซียมซีของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือที่คนไทยรู้จักกันในนามว่า “วัดพระแก้ว” พบว่า มีอิทธิพลความเชื่อของไทย ตะวันตก และจีน ปะปนกันไปตามหมายเลขต่าง ๆ อาจเนื่องมาจากเป็นวัดไทยที่มีชื่อเสียงและมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในเมืองหลวง ทำให้มีนักท่องเที่ยวไทย จีน และต่างประเทศหลากหลายเชื้อชาติ ที่มักนิยมเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย หรือเข้ามาไหว้สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเสี่ยงทายด้วยการเสี่ยงเซียมซีเพื่ออยากทราบดวงชะตาของตนเองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงทำให้เกิดความหลากหลายในด้านอิทธิพลความเชื่อและวัฒนธรรมของไทย จีน และตะวันตกเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดหมายเลขไบเซียมซีของแต่ละวัดด้วย

อนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษากับงานวิจัยที่ผ่านมา ๆ มาจะเห็นได้ว่า เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอของคำทำนายที่พบในไบเซียมซีออนไลน์นั้นมีความคล้ายคลึงกันกับแบบกระดาษที่มีอยู่ตามวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่จะแตกต่างกันก็เพียงความถี่ของเรื่องที่ปรากฏเท่านั้น ซึ่งเป็นความแตกต่างเพียงเล็กน้อย แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าเซียมซีจะอยู่ในรูปแบบใด เนื้อหาที่ปรากฏก็จะสะท้อนความปรารถนาอยากรู้อนาคตของมนุษย์ได้เช่นเดียวกัน ปัจจุบันเซียมซีออนไลน์รวมไปถึงการพยากรณ์ออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ตอกย้ำให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของไบเซียมซีในด้านการเป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม กล่าวคือ ในไบเซียมซีก็จะมีเนื้อหาที่แฝงไปด้วยคำสอนให้ประพฤติอยู่ในครรลองคลองธรรม ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท และยังมีส่วนช่วยในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากไบเซียมซีที่มีคำทำนายไปในทางที่ไม่ดี ก็จะมีคำแนะนำให้มันทำบุญทำทาน นอกจากจะสร้างความสบายใจแล้วยังเป็นกุศโลบายในการทำนุบำรุงพระพุทธ

ศาสนาให้คงอยู่สืบไปด้วย ถือได้ว่าไบเซียมซีเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ช่วยทำให้มนุษย์สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดของเวลา พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และพื้นที่ทางสังคมได้ นอกจากนี้ ปุณณทริย์ เจริญวิริยบุญญา (2563) ศึกษาเรื่อง มานุษยวิทยาการพยากรณ์: ประสบการณ์ในการพยากรณ์ดวงชะตาบนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันของชาวดิจิทัลไทย พบว่า การพยากรณ์ออนไลน์ยังมีบทบาทในด้านการวางแผนอนาคต และเพื่อความบันเทิงอีกด้วย ซึ่งเรื่องของความบันเทิงนี้เองที่ทำให้วัตถุประสงค์ของการเสี่ยงเซียมซีแบบออนไลน์แตกต่างจากการเสี่ยงตามวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอในคำทำนายเซียมซีจากแอปพลิเคชัน เซียมซี ดูดวง มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาและการใช้ภาษาในคำทำนายเซียมซีจากวัดไทยกับวัดจีน หรือศาลเจ้าในภูมิภาคที่แตกต่างกัน

2. ควรมีการศึกษาคำทำนายเซียมซี โดยใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ในการศึกษา เช่น การใช้วจนกรรมในคำทำนายเซียมซี หรืออุปลักษณ์เชิงมนต์ที่ปรากฏในคำทำนายเซียมซี

เอกสารอ้างอิง

ชาคริต อนันทรวัน. (2539). **วรรณกรรมไบเซียมซี**. โอเดียนสโตร์.

ชุมสาย สุวรรณชมภู. (2551). การเสี่ยงทายในวรรณคดีไทย: เสียงน้ำ เสียงลูก เสียงเทียน.

วารสารอักษรศาสตร์, 30(1), 80-94.

ต่อศักดิ์ เกษมสุข และคณะ. (2558). วรรณกรรมไบเซียมซีไทยและลาว.

วารสารบัณฑิตศึกษา, 12(56), 125-134

ธนภรณ์ ภูแก้ว. (2562). ภาษา เนื้อหา และความเชื่อในไบเซียมซีภาษาจีนวัดมังกรกมลาวาส (วัดเล่งเน่ยยี่ 1) และวัดบรมราชาภาณุจนาภิเษกอนุสรณ์ (วัดเล่งเน่ยยี่ 2). ฐานข้อมูลบทความวิจัยของนักศึกษาสาขาวิชาเอเชียศึกษาคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

<http://isas.arts.su.ac.th/wp-content/uploads/2562/>

langliterature/05590613.pdf

- บุญฤทธิ์ เจียวิริยบุญญา. (2563). มานุษยวิทยาการพยากรณ์: ประสบการณ์ในการพยากรณ์ดวงชะตาบนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันของชาวดิจิทัลไทย. วารสารมนุษยศาสตร์สาร, 22(2), 137-160
- เพ็ญศรี บูรพาวิจิตรนนท์. (2539). วิเคราะห์ ภาพพจน์ เนื้อหา และความเชื่อจากใบเซียมซีของวัดในภาคเหนือ. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มะลิ จรุงเกียรติ. (2549). การศึกษาวรรณกรรมใบเซียมซีของวัดในจังหวัดภาคกลาง. [วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). นานมีบุ๊คส์.
- ลักขณา ไตรวิวัฒน์. (2539). เก็บตกใบเซียมซีที่มอดินแดง. วารสารวรรณวิทัศน์, 2, 159 – 166.
- ลักษณวิไล ภูษาวิโครน์. (2551). ศึกษาการใช้ภาษาและเนื้อหาในใบเซียมซี. [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วราภรณ์ แซ่ลิ้ม. (2551). ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงเซียมซีในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: กรณีศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- สุทธิพงษ์ นามเกิด. (2549). โวหาร ภาพพจน์ เนื้อหา และความเชื่อที่ปรากฏในใบเซียมซีในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- สุวิทย์ ภักดีราษฎร์. (2537). ศิลปวัฒนธรรมดำเนินการ เสี่ยงทายเซียมซี. วัฏจักรการเมือง.
- วราภรณ์ แซ่ลิ้ม. (2551). ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงเซียมซีในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: กรณีศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

โครงการจากไร้สู่ตลาด (FMR) ใน อดตงาน เคอซอน โครงการพัฒนาสองหน้า

มา โจซิฟิน เทเรส อิมิลี จี ทีเวส
สาขาวิชาพัฒนศึกษา สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ มะนิลา
E-mail: mgteves@up.edu.ph

วันที่รับบทความ: 4 กุมภาพันธ์ 2565
วันที่ไขบทความ: 26 สิงหาคม 2566
วันที่ตอบรับบทความ: 28 สิงหาคม 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาชิ้นนี้ชี้ถึงส่วนราชการด้านการพัฒนาจากรัฐบาลญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์ ให้ความช่วยเหลือโครงการจากโครงสร้างพื้นฐานจากไร้สู่ตลาดที่ได้รับทุนจากความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ได้อย่างไร ซึ่งโครงการนี้เกิดขึ้นเพื่อลดความยากจน ปฏิรูประบบเกษตรกรรม และเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนา

การศึกษานี้ศึกษาแรงกระตุ้น บทบาทความสัมพันธ์ และกระบวนการตลอดจน การบริหารโครงการ และการศึกษานี้ยังวิเคราะห์ว่าโครงการจากไร้สู่ตลาดนี้แก้ไขปัญหาให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิรูปเกษตรกรรมได้อย่างไร จากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ ‘ความปรารถนาที่จะพัฒนา’ โดย ทาเนีย มูเรย์ ลี การวิเคราะห์การวางตำแหน่งแห่งหนของโครงการ ตลอดจนกระบวนการจัดการในกรอบแนวคิดการปกครองชีวญาณ โดยเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Governmentality) เพื่อเปิดเผยมุมมองในประเด็นที่โครงการได้ทำไม่สำเร็จ โครงการจากไร้สู่ตลาดไม่สามารถทำให้ชีวิตผู้คนได้รับผลประโยชน์ในภาพรวมให้ดีขึ้นได้ การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐฯ แบบสอบถามจากออนไลน์ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และสัมภาษณ์แบบกลุ่ม เพื่อหาแรงกระตุ้นวาทกรรม กระบวนการคิด และเทคนิคของหน่วยงานภาครัฐทั้งญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์ การศึกษานี้สรุปได้ว่า โครงการนี้มีลักษณะแบบตีสองหน้า กล่าวคือในระดับต้น โครงการกระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเข้าใจร่วมกัน และการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน แต่เมื่อวิเคราะห์เชิงลึกแล้วพบว่า การทำงานเชิงตลาดทำให้ผู้เล่นที่ไม่ใช่กลุ่มคนจนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่เหมาะสมได้

คำสำคัญ: ฟิลิปปินส์ การปกครองชีวญาณโดยเสรีนิยมใหม่ ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการโดยรัฐบาลญี่ปุ่น โครงการจากไร้สู่ตลาด หน่วยงานความช่วยเหลือญี่ปุ่น หน่วยงานความช่วยเหลือฟิลิปปินส์

Farm-to-Market Road (FMR) in Agdangan, Quezon: A Janus-faced Development Program?

Ma. Josephine Therese Emily G. Teves
Development Studies Program, Department of Social Sciences,
University of the Philippines Manila
E-mail: mgteves@up.edu.ph

Received: February 4, 2022

Revised: August 26, 2023

Accepted: August 28, 2023

Abstract

This study demonstrates how Japanese and Filipino aid authorities facilitate a Japan Official Development Assistance (ODA)-funded Farm-to-Market Road (FMR) subproject as a solution aiming to achieve the Philippines' overall poverty reduction, agrarian reform, and social development goals. Specifically, it examines their general motives, roles, interactions, and procedures during the project management process. It also analyzes how the FMR solves agrarian reform beneficiaries (ARBs) issues and challenges. Drawing on Tania Murray Li's "The Will to Improve" framework, the study analyzes how positioning the FMR project management process within the logic of neoliberal governmentality uncovers an exciting perspective on the claim that it failed. The FMR fails when ARBs do not improve their overall wellbeing from this perspective. It utilizes study instruments such as government sources, online questionnaires, semi-structured interview questions, and focus group discussions (FGDs) to determine Japanese and Filipino aid authorities' motives, discourses, rationalities, and techniques. It shows how the FMR is Janus-faced, which is usually defined as sharply contrasting policy aspects and deliberate deceptiveness. On the surface, FMR promotes economic growth, mutual understanding, and reciprocity. However, a critical perspective reveals that its permeation of market logic allowed the non-poor sector to access disproportionate benefits.

Keywords: Philippines, Neoliberal Governmentality, Japan Official Development Assistance, Farm-to-Market Road, Japanese Aid Authorities, Filipino Aid Authorities

Introduction

The farm-to-market road (FMR) is an infrastructure development priority as it gives access to markets for agriculture and smallholders, strengthening the exchange of goods and services. However, the Agdangan Quezon Philippine case failed to help agrarian reform beneficiaries (ARBs) overcome their poverty status. As a result, most ARBs in Agdangan Quezon Province suffer bankruptcy with a meager yearly income of USD 420, struggling to meet their farms' maintenance and input expenses.

ARBs in Agdangan Quezon shared that the Japan-funded FMR is necessary but insufficient to increase income and improve productivity. They shared that it did not directly affect their farm productivity but shifted their income sources to non-farm ones. As the FMR aimed to help them alleviate poverty, the current situation showed that its outcome did not meet its original objectives during the last (7) seven years after its construction. It failed to help them substantially improve their income and productivity. Hence, its inability to help them improve their productivity and income denotes its failure.

Some studies have demonstrated how FMR fails to achieve its intended outcome to improve users' income and productivity. In his study in Nepal, Hanan Jacoby (1998) recommends that although FMR could benefit poor households, it is inadequate to drastically reduce their income inequality as its benefits accrue more to wealthy landowners. Kongen Lyngby (2008) examines that limited evidence supports that FMR impacts agricultural extension services and output. He stipulates that FMR promotes material inequality, with landowners and political elites benefitting from the right-of-way (ROW) compensation payments and suffering the risk of elite capture over the project development process. Aniruddha Dasgupta and Victoria Beard (2009) convey that FMR presents unequal benefits due to elite capture in community-level planning and governance. Lastly, Anton Lucas (2016) shows a power elite capture situation in Sumatra wherein official development assistance (ODA) was rechanneled benefits to village elites, claiming kickbacks and illegal payments exist in a development project. Previous scholars

have discussed how FMR fails to increase income and productivity among poor beneficiaries. However, despite the results, Japanese and Filipino aid authorities constantly include their FMR initiatives to pursue market-oriented agricultural development and a private investment-conducive environment. This study addresses the current research gaps. Generally, it shows how aid authorities' interactions, rationalities, ideologies, and techniques and current economic structure failed poor farmers to take advantage of the FMR opportunities

First, the study uses community-level observations, documents, and FMR experts' narratives to demonstrate how FMR created beneficial relationships among aid authorities and non-poor (i.e., landowners and investors). Second, it contributes a detailed neoliberal governmentality analysis of a Japan-funded FMR during the project management process.

A. Japanese and Filipino Aid Authorities

Japan's proactive lending activities in the Philippines intend to bring development, infrastructural projects, and foreign capital and create local employment. As a result, it provided the Philippines with \$39.4 billion between 1960 and 2018 (Trinidad, 2001). The Japanese foreign aid authorities comprised bureaucrats from Japan and International Cooperation Agency Officials (JICA), project consultants from the Japanese private sector representatives, and national politicians who allocated and approved Japan's overall ODA budget. They provide a substantial amount to Philippine agriculture and rural development. They also invested in infrastructures stimulating economic activity and trans-border transport imperative to economic development. They acted as good neighbors and essential participants in Philippine ARBs' agricultural reform activities. Philippine ODA Portfolio Review assessments showed that they supported the Philippine government's agricultural interventions and funded various agrarian reform programs, such as the farmers' distribution and irrigation management system modernization for agricultural productivity.

On the other hand, Filipino aid authorities consist of bureaucrats from cabinet-level inter-agency coordination committees called the National Economic and Development Authority- Investment Coordination Committee (NEDA-ICC) and implementing agencies such as the Department of Agrarian Reform (DAR). They also include national and local politicians in the project site who have the “power of the purse” as they have the final say on the budget and contractors and consultants as private sector representatives. They exhibit a neoliberal ideology and are inclined towards infrastructure and value-adding production interventions such as logistical improvements. They believe that FMRs improve ARBs’ productivity and income generation by providing agricultural infrastructure. For instance, they facilitate supply-side interventions in the local communities, such as the rural and market infrastructure provision, to accelerate farm commercialization and encourage technically efficient solutions to agricultural issues and challenges.

Upon scrutiny, a different narrative appears - the FMR result falls short of what was promised, and the actual beneficiaries are the non-poor. This scenario occurs as the non-poor sector, such as landowners, investors, and politicians within the local community, has disproportionate benefits and stable sources to maximize FMR opportunities. The FMR led to more economic activities wherein the concentration of asset holdings had an immense bearing on capturing its benefit

B. ARBs for Rural Development

ARBs are poor and landless farmers to whom the Philippine government granted lands. They are vulnerable to economic and social shocks, getting the lowest daily wage. A baseline study prepared by the University of the Philippines Los Baños in 1997 showed that most ARBs live in poverty and suffer from underproductivity, while 70% live below the poverty line. According to representatives from the National Anti-Poverty Commission, ARBs have the second-highest poverty incidence (46.6%) as of 2006. Thus, their role in the Philippine economic growth cannot be underplayed, and improving their productivity is imperative to faster recovery and poverty reduction.

C. Hypothesis

The FMR presented itself as a form of aid authorities' power to facilitate change among project beneficiaries by redistributing its benefits through market participation. For instance, all landowners, landowner-traders, and landowner-subcontractor may improve their income and economic status at the expense of ARBs by leveraging their asset holdings and power relations to maximize the FMR opportunities. On the other hand, ARBs and other small farmers may fail to increase their income and improve productivity due to the unequal market mechanisms that expose them to oppression, dispossession, and deprivation. For instance, the non-poor sector, such as the traders and subcontractors, may display opportunistic behavior.

The FMR's failure to deliver its objectives, address the real problems, and pay attention to the current scenario may speak of a preset and implicit agenda aligned with the primary goal of market expansion—which conflicts or even skews with the needs of ARBs. However, the predominant structural problems (i.e., unbalanced social structure and unequal concentration of asset holdings and land distribution) were unsolved and had an immense bearing on defining how impacts occur in the ARC.

D. Project Site

The Silangan Maligaya Dayap FMR was built last 2013 under the ARISP III. It is a 5.1-kilometer FMR with a 6.4-kilometer bridge subproject in the Sildakin Arc, Agdangan, Quezon, funded by the Japan Bank for International Cooperation, a subset of JICA. It is part of Japan's comprehensive assistance in contributing to the Philippines' poverty reduction programs by improving ARBs' livelihood and income living in ARCs. Its main objective is to increase ARBs' income by enhancing their productivity and connecting the community to new markets and other development opportunities surrounding the area. In addition, it intended to reduce the travel time and the transportation costs of agriculture products within the locality to improve ARBs' productivity and income, resulting in ARBs' improved productivity, hence increased income.

The chosen project site is in Agdangan Municipality, a 5th-class municipality in Quezon province, southeast of Metro Manila, Philippines. It was chosen because of its ARBs' poverty incidence despite the efficient implementation of land reform measures, with land transfer at 98.71 percent while agricultural leasehold scope at 100 percent. As of 2015, the municipality's population is 12,851, of which most are into prime agricultural activities, such as coconut farming and fishing. Thus, apart from a sufficient timeframe for impacts to manifest, the FMR also presents a standard technology that the government adopts to achieve rural economic growth and poverty reduction agenda. However, it did not alleviate ARBs in poverty, with their double-digit poverty index, despite significant investments due to unaddressed socio-political challenges that hamper their income and productivity.¹

This study focuses on the FMR context of Japanese ODA projects in the Philippines. It uses the FMR project for two reasons. First, it represents a typical Japan ODA project as it belongs to the economic infrastructure sector classification of the third tranche of a 25-year-old Japan ODA-funded ARISP. The ARISP has been one of the Philippine government's interventions and the first Japan ODA loan assistance to poverty reduction and rural development. Second, it also denotes a typical Japanese infrastructure project used by the Philippine authorities to pursue economic development. However, issues and challenges regarding inequality still linger as benefits accrue mainly to the non-poor sector (e.g., landowners, landowner-subcontractors, and traders). Hence, it is high time to scrutinize the process and identify who reaps the short- to long-term benefits.

The units of analysis are the participants' narratives, interactions and project documents. It analyzes the interplay of practices and interactions from project rationalization to implementation and assesses the impact of

---

¹ Philippine Statistics Authority defines poverty index pertains to the part of families/ individuals with per capita income/expenditure lower than the per capita poverty threshold. As of 2015, its poverty index of 15.2, higher than some of its neighboring provinces.

those developmental governmentalities on the beneficiaries. Moreover, the researcher used narratives to examine how relationships among different institutions and populations have evolved and affected the FMR.

Research Method:

A. Study Instruments

The researcher used combined study instruments such as government sources, online questionnaires, semi-structured interview questions, and focus group discussions (FGDs) to determine Japanese and Filipino aid authorities' motives, discourses, rationalities, and techniques. First, government reports such as Philippine national and local development plans, evaluation reports, Japan ODA Charter and Country Assistance Policy, and other pertinent documents were used to know their ideologies, rationalities, and techniques. The reports show how aid authorities' thinking process reflects and uncovers their rationalities and ideologies. They also analyze quotations from official reports and interpretations of practical texts to study the Philippines-Japan ODA relations. Second, the online questionnaires and online semi-structured interviews with key experts and primary actors were used to know their motives, roles, perceptions, and knowledge in the authorities' interaction in the FMR subproject and to understand the complexity, issues, and challenges of the relation and supplement the documentary analysis. Third, the researcher also used FGDs with various project beneficiaries, especially ARBs, to know their standpoints on the FMR implementation processes and FMR impact on their living conditions and livelihood activities.

B. Study Participants

This study adopted two criteria in selecting target participants. The first criteria are those who took part in the Agrarian Reform Infrastructure Support Program (ARISP) III approval and the Agdangan Quezon's FMR subproject development processes, meetings, and consultations at national and local levels. Second, those who influenced the process, such as the Japanese and Filipino aid authorities. The data collection ran from November 2020 to December 2021,

where participants were selected using purposive sampling methods based on their expertise, qualifications, background, involvement, and availability. The researcher facilitated online questionnaires and interviews among fourteen Filipino aid authority representatives and their four Japanese counterparts who participated in the FMR project management process. Moreover, four face-to-face FGDs were conducted in Agdangan, Quezon, among sixteen ARBs to identify the FMR's impact on them, and two FGDs were done among eight landowners, landowner-subcontractors, and landowner-traders. Eight ordinary citizens (non-farmers) to recognize the difference in access to capital among those in the project sites. Below are the participants' profiles.

Table 1

Participants' Demographic Profile

Nationality	Role	Gender	Age	Participants' Code
Japanese	Japan International Cooperation Agency (Only questionnaire administered)			
Japanese	Head Consultant (from the Private Japanese Consultancy Firm affiliated with ARISP I-III)	Male	80	JCM80
Japanese	Consultant (from the Private Japanese Consultancy Firm affiliated with ARISP I-III)	Male	70	JCM75
Japanese	Consultant (from the Private Japanese Consultancy Firm affiliated with ARISP I-III)	Male	72	JCM72
Japanese	Consultant (from the Private Japanese Consultancy Firm affiliated with ARISP I-III)	Male	72	JCM72a
Filipino	DAR (Administered Questionnaire and Conducted Follow-up online interview)			
Filipino	Former Local Politician	Female	60	FFLPF60
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Female	78	FPF78
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Female	66	FPF66
Filipino	Bureaucracy	Male	55	FBM55
Filipino	Bureaucracy	Female	56	FBF56
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Male	59	FPM59
Filipino	Former Local Politician	Male	65	FFLPM65
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Male	55	FPM55
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Female	71	FPF71
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Female	70	FPF70
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Female	60	FPF60
Filipino	Former Local Politician	Male	64	FFLPM64
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Male	52	FPM52
Filipino	Private Sector (Former Bureaucracy)	Female	61	FPF61
Filipino	Former Local Politician	Male	60	FFLPM60
Canadian	Academe (Informant)	Male	Na	CAMNa
Filipino	Academe (Informant)	Male	64	FAM64
Filipino	Consultant	Male	60	FCM60
Filipino	Contractor(Former Representative of Contractor 1)	Male	66	Fcon1M66

The Japanese research participants were all males who actively participated in all ARISP and the FMR as part of the decision-making and technical team that facilitated the detailed engineering design. One of them started to work in the Philippines in 1981 as a consultant for several agricultural & irrigation development projects of the Philippines under Japan ODA (JICA technical assistant projects, Overseas Economic Cooperation Fund (OECF) yen loan projects, and others) for National Irrigation Authority (NIA), Department of Agriculture (DA), and Department of Public Works and Highways (DPWH). He was the head consultant and an irrigation engineer who conceptualized and implemented the ARISP project, the FMR, and the project implementation policy manual conceptualization. He and his three Japanese colleagues worked with their Filipino counterparts to achieve the overall project objectives. They are still employed in the same Japanese consultancy firm looking for possible ODA-funded infrastructure projects. They were interviewed to know their participation in the overall FMR project management process and their collaborations among actors.

On the other hand, Filipino research participants were predominantly male and participated in ARISP III and the actual FMR implementation process. Specifically, due to a lack of project documents, the DAR bureaucrats provided online answers and granted follow-up interviews to provide in-depth responses. Former DAR bureaucrats who led the CPMO were also interviewed to share their experiences and clarify issues and interactions in facilitating the FMR project. It is worth noting that most of them have developed their expertise while working with Japanese consultants. While some became DAR Regional Directors, most became consultants of other multilateral organizations or were even hired as Japanese consultancy firm consultants in the Philippines.²

---

² Philippine Statistics Authority defines poverty index pertains to the part of families/ individuals with per capita income/expenditure lower than the per capita poverty threshold. As of 2015, its poverty index of 15.2, higher than some of its neighboring provinces.

Filipino consultants from the domestic consultancy firm that facilitated the ARISP III were also interviewed to know their participation and clarify issues regarding consultants' payment gap and rigid reporting system that affected their stint during the FMR management process. In addition, former and current politicians were interviewed to clarify the Local Government Unit's (LGU) participation and the benefits they incurred in the FMR. Moreover, former representatives of contractors were also interviewed to know their interactions and relationships among actors and to clarify the FMR contract's variation order.

Table 2

Project Beneficiaries' Demographic Profile

Village	Role	Gender	Age	Participants' Code
1	Landowner-Subcontractor	Male	57	LM57
2	Landowner- Trader	Female	50	LF50
1	Landowner-Trader	Male	67	LM67
2	Landowner	Male	45	LM45
1	Landowner	Male	47	LM47
2	Landowner	Female	48	LF48
1	Landowner-Trader	Male	65	LM65
2	Landowner	Female	66	LF66
1	Ordinary Citizen(non-farmer)	Female	50	OF50
2	Ordinary Citizen(non-farmer)	Female	59	OF59
1	Ordinary Citizen(non-farmer)	Male	75	OF75
2	Ordinary Citizen(non-farmer)	Male	71	OF71
1	Ordinary Citizen(non-farmer)	Male	54	OM54
2	Ordinary Citizen(non-farmer)	Male	55	OM55
1	Ordinary Citizen(non-farmer)	Female	70	OF70
2	Ordinary Citizen(non-farmer)	Female	65	OF65
1	ARB	Male	75	AM75
1	ARB	Female	66	AF66
1	ARB	Male	66	AM66
1	ARB	Male	70	AM70
2	ARB	Male	40	AM40
2	ARB	Female	80	AF80
2	ARB	Male	65	AM65
2	ARB	Male	73	AM73
1	ARB	Male	59	AM59
2	ARB	Female	61	AF61
1	ARB	Female	63	AF63,
2	ARB	Female	69	AF69

1	ARB	Female	68	AF68
2	ARB	Female	71	AF71
1	ARB	Female	72	AF72
2	ARB	Female	74	AF74

The project beneficiaries were divided into landowners, ARBs, and ordinary citizens. Half of them are female and are active farmers from the project site. They were interviewed to know their participation in the FMR management process and how they were affected by the FMR.

C. Data analysis:

Governmentality is the first level of governance (Turner, 2020). It is the overarching mechanism from which governance flows (Dean, 2010). It is also the way governors interact with those they govern (Muller, 2019).

Tania Murray Li's (2007) *The Will to Improve* framework refers to persistent determination to improve people's conditions and conducts (Kumar, 2021). Her framework is suitable for study in several ways. It helps analyze the FMR project management process and its impact on project beneficiaries by demonstrating how the FMR is entangled with formal and informal practices and knowing the difference between FMR's plan and what it has accomplished. According to Foucault, as Tania Murray Li narrated, practices are fragments of reality. They "induce a whole series of effects in the real, crystallize into institutions and act as grids for the perception and evaluation of things (Li, 2007). Lastly, it scrutinizes how FMR reduced socio-political issues in mere technical and apolitical terms and failed to consider core political-economic questions. Using Tanya Murray Li's *Will to Improve* framework in analyzing governmentality will aid authorities' decision-making approach, management style, and culture process to improve ARBs' productivity and income. Second, it details how aid authorities introduce capitalist accumulation, put ARBs in the market economy, view them as deficient, and need development to partake in the capitalist preference of competition, accumulation, and progress. Lastly, it draws attention to the FMR's peculiarities, effects, and the inevitable gap between what is desired and what is accomplished.

The framework describes Japanese and Filipino aid authorities' motives, discourses, rationalities, and techniques to facilitate the FMR subproject. It shows that FMR is insufficient to increase ARBs' income and productivity as their usufructuary rights need to be considered. It also demonstrates that non-poor access to resources and capital allows them to exploit the FMR opportunities. Therefore, it is a valuable tool to scrutinize how an FMR subproject fails ARBs from pursuing poverty reduction, agrarian reform, and social development.

D. Scope of the research

The focus of the study is the 5-kilometer with a 35-linear meter bridge FMR subproject in Agdangan, Quezon. It was completed in 2014 and situated in a 5th class municipality in Quezon province southeast of Metro Manila, Philippines. It is a Japan-funded subproject under the Agrarian Reform Infrastructure Support Program (ARISP) III intended to contribute to the Philippines' poverty reduction programs by enhancing local ARBs' productivity. Specifically, it aimed to reduce agriculture products' travel time and transportation costs to improve ARBs' productivity and income. The FMR in Agdangan, Quezon, presents how a typical FMR infrastructure failed to help ARBs overcome poverty. It also represents a typical Japan-funded project as it belongs to the economic infrastructure sector classification of the third phase of a 25-year-old Japan ODA-funded ARISP. Furthermore, the ARISP was the first demand-driven and integrated agricultural development ODA project facilitated by the Philippine government and the first Japan ODA loan assistance for poverty reduction and rural development. Lastly, it also denotes Japanese and Filipino how aid authorities pursue economic development.

Research Results:

FMR Initiation Stage:

The Japanese consultancy firms are proactive in the Philippines' agriculture development. It works with various Philippine government agencies for JICA's agriculture development projects. Its consultants depend upon the ODA process and are primarily technical assistance personnel worldwide from

one assignment to another. It influenced ODA projects through research and consultancy in recipient countries. For instance, the ARISP preliminary phase showed how the Japanese private sector made it happen. A Japanese participant from the study shared his official response via an online questionnaire:

I had a chance to discuss (about) the new project for supporting the Comprehensive Agrarian Reform Program (CARP) with the DAR Secretary (Mr.) Ernest D. Garilao. The Secretary introduced Mr. Jose Mari B. Ponce (who was) the Director of DAR Project Development Management Staff (PDMS).

He was in a flexible working arrangement with DAR representatives. He developed a close professional relationship while working on the ARISP details during the JICA and NEDA's project appraisal process. Relatedly, DAR enthusiastically supported the Japanese consultant's offer to strengthen DAR's land redistribution program. As DAR's main thrust was to distribute agricultural lands, it also recognizes the provision of necessary support services at the same pace as land redistribution. The Japanese consultant mentioned that he also helped prepare the ARISP III document. Driven by mutual understanding, NEDA-ICC and JICA facilitated the loan agreement on December 18, 2007, under the 27th Yen Loan Package, thus sustaining joint agricultural projects for the small-scale comprehensive agricultural and rural development subprojects targeting the whole country. The Japanese foreign aid authorities use ODA to secure projects for the Japanese private sector, which is structurally included in their policymaking activities, even if modalities change over time. The FMR subproject may not be possible, to begin with, without the Japanese private sector. For instance, JICA's request-based loan procedure created an incentive for the Nippon Koei to plant requests in the DAR and allowed JICA to continue a case-by-case decision-making process.

Although the Philippine ODA Act of 1996 prioritizes Filipinos over foreign suppliers in procuring services and goods. No local consultancy firm contested the Nippon Koei's involvement. Instead, Nippon Koei subcontracted Filipino firms and created connections between DAR and JICA. He also shared that the FMR aimed to help ARBs improve productivity and combat

poverty by increasing the overall real household income by 30 percent, from PhP58,331 (\$ 1,214) to PhP75,830 (\$ 1,579)³. Specifically, he provided more comprehensive copies of FMR documents than the DAR representatives.

This stage was characterized by contingent convergence. It shows a flexible structure wherein the recipient agrees with the donor's objectives and processes. For instance, DAR followed Japan's project processes entirely and adapted institutional arrangements that impacted FMR's everyday politics and implementation options. It utilized Japanese consultants' project management guidelines. It enabled FMR to align with the Japanese' flexible project cycle management system, which manifested Japanese counterparts' easy access to FMR's project implementation systems.

On the other hand, this shows how Japan could easily dictate to recipients what the project implementation system should be and create knowledge instrumental to its objectives and procedures, undermining the subproject ownership. Aside from the issue of its indirect encroachment, this observation is consistent with the claim that decision-makers set conditions to arrange things to preserve the system as people following their self-interest will do as they ought to (Scott, 1998).

The relationship formed, interactions, deep knowledge, and complete access to the ARISP processes exhibited the Japanese private sector's proactive participation in Japanese ODA. It is consistent with David Arase's (1994) claim that the Japanese private sector and its bureaucracy worked together to ensure Japan's overall national (business and economic) interest in ODA projects.

FMR Selection and Prioritization

The Filipino bureaucrats and politicians had significant interactions during this stage. For example, this stage commenced when the Agdangan local politicians expressed their desire to get an ARISP III package in 2009. They saw the FMR as a significant intervention in facilitating the

---

³ Converted using the Annual Philippine Peso Per US Dollar Rate End-of-Period (1 US Dollar= 48.036 PhP) as of 2020

municipality's agricultural base. First, it was meant to create economic opportunities for ARBs by enhancing Agdangan's supply chain. It could facilitate efficient delivery of primary agricultural output surpluses, such as rice, corn, coconuts, processed oil, sugar, soap, and other coconut products, from the farm to local and regional market sites and food processing centers. One of the local politicians involved in the FMR request shared via FGD:

FMR is helpful for the community, especially for the traders and coconut farmers. They need the road to transport their agricultural products, such as coconuts, rice, and corn, towards their business clients. Therefore, we did everything to get DAR's approval for this FMR.

Second, it was intended to improve Agdangan's farm-level productivity by reducing transportation costs of input and output prices and delivery time. Overall, a reduction in transportation costs will encourage ARBs to pursue efficient crop production and diversification, generate market activity, increase competition among input suppliers, and promote the commercialization of their farm products upon harvest. On the other hand, DAR agreed to fund it partially and prepared both Indicative and Sectoral Development Plans through the ARISP III Provincial Project Management Office (PPMO). One former DAR employee shared that DAR benefitted from the project as it helped to achieve its mandate of implementing support services to ARBs and harnessing their growth potential.

Aside from the market-oriented reasons, the political context back then also heavily influenced the decision about the FMR construction. To begin with, most of the local politicians who requested the subproject belonged to the prevailing political party of the president back then. As the FMR was requested a year before the elections, the president may have exercised reciprocity or clientelism to the Agdangan's local politicians. Therefore, those local politicians who requested the FMR have used that opportunity to gain disproportionate benefits to strengthen their sociopolitical capital within the community. Former politician participants shared that they benefitted politically from the project. One participant shared via FGD:

I was confident that we would secure the FMR because it was a promise by the Philippine president. Since our municipality was included in her regional agricultural development for resource-based cluster areas program, it was easy to lobby for this project. Aside from that, since most of us (local politicians in the municipality) belong to her political party, we used our political narrative that the FMR would be useful in the upcoming elections. It was true enough! The farmers were happy, and most of us won for reelection. I hate to say this, but it is always political will and affiliation that would truly matter if we wanted to get these infrastructures at the national level.

The ARISP III's DAR Steering Committee (DAR-SC) comprises representatives from DAR, the Japan International Cooperation Agency (JICA), and the Department of Public Works and Highways (DPWH) representatives. The DAR-SC followed the project management guidelines as its governance structure, which manifested liberal governmentality. For instance, DAR is the overall implementer of the project, while FMR decisions only entail concurrence from JICA. The decision-making process was guided by the economic and administrative goals in the project management guidelines. DAR was responsible for project approvals based on the area's development plans, while JICA was responsible for reviewing and concurring FMR plans based on the necessity and viability indicators from the project management guidelines perspective. Other sub-implementing agencies, such as DPWH, reported to DAR and were responsible for implementing the subproject from the bidding process to its turnover. Accordingly, it approved and classified Agdangan as a high development priority using the selection criteria in ARISP III implementation guidelines.

The Japanese and Filipino aid authorities' interactions, roles, and procedures present their liberal ideology and market-oriented rationality in facilitating the FMR. Their "will to improve framework" aligns with the World Bank policy of rural development (1975) that stipulates that FMR is a significant component of rural development in stimulating local growth and helping integrate the rural economy into the economy. They rationalize

FMR as a viable solution in achieving the Philippine overall development goals of poverty reduction, agrarian reform, and social development.

Consequently, they perpetuated local agriculture aimed to be conducive to all market actors, such as ARBs (as a supplier) and local businesses (as consumers), making FMR an image of progress, modernity, and development (Menga, 2018). Using Mitchell Dean's (2010) work, it can be inferred that they had a neoliberal culture that led to neoliberal governmentality. Their behavioral and judgment norms were focused on preparing both local indicative and sectoral development plans to transform ARBs' situation economically. They implemented mechanisms that governmentalize power relations under their patronage while demonstrating their high-modernist views and pursuing their economic and political interests (Ferguson, 1991). Culture influenced governmentality. Weber & Hsee (2000) shared that culture influences decision-making processes via behavioral norms and choices.

FMR Implementation Stage

The actual FMR implementation process showed how governmentality created cohesion among actors. The project management guidelines allowed all actors to work smoothly while pursuing each other's interests. For instance, along with subcontracted Filipino consultants, the Japanese undertook the design phase of the FMR's road and bridge components while DAR approved the design and implementation processes. DPWH facilitated the pre-engineering, construction, and implementation while the Local Government Unit (LGU) coordinated the planning and local consultations. These actors collaborated using the defined scope of work, cost-sharing arrangements, and implementation scheme.

Japanese consultant ensured FMR implementation process alignment with the project management guidelines. He gave his suggestions while DAR decided on the final implementation. For instance, though he wanted to provide the best materials, such as a more expensive Portland Concrete Cement Pavement (PCCP) for FMR, DAR still used gravel in most

FMR parts due to a limited budget. With the Japanese consultant having technical expertise while DAR has decision-making power, this interaction highlighted their reciprocity on power resources within formal institutions.

Moreover, he visited the project site whenever necessary. He visited the FMR twice, in October 2013 for a pre-construction meeting and in March 2015 for a site inspection. In addition, he had a formal meeting among DAR, DPWH, LGU, beneficiaries, and the contractor related to the FMR's design modifications, which entailed increased contract duration, price escalation, and back and front commitment fees for the ARISP III loan. As a result, he was immersed in FMR's construction activities and aware of what the FMR was expected to achieve. In addition, a former DAR regional staff had a chance to work with him as she cared for him during fieldwork. She shared that he was flexible and ensured that the FMR processes followed the project management guidelines.

JICA ensured a smooth FMR implementation process based on loan agreement provisions, and the project implementation guidelines monitored the FMR and facilitated the fund disbursements. However, it did not have an active role during this stage and relied heavily on DAR and Japanese consultants as the conduit of information. Though it did not visit the site during construction, its representatives were still updated due to the reporting protocols underscored in the project implementation guidelines. On the one hand, DAR had to submit the quarterly progress report to JICA while the Japanese consultant had official/unofficial meetings to report essential topics about the FMR implementation.

The bureaucracy, such as DAR and DPWH, ensured actual FMR construction. DAR led the FMR implementation and exercised overall administration, planning, control, management, and supervision to develop a harmonious relationship with other FMR actors (ARISP III Project Implementation Manual, n.d.). On the other hand, DPWH selected, worked, and supervised the contractors, assessed FMR implementation status, resolved operational issues at its level, and took actions to solve FMR implementation

problems. In addition, DAR worked with the Japanese consultant and JICA to ensure FMR alignment with the approved guidelines. DAR decentralized the FMR implementation to LGU to provide customized technical support to a specific project in a specific area using the local government code and the ARISP III project implementation guidelines. For instance, the LGU assisted in preparing the pre-engineering studies consisting of feasibility studies (F/S), detailed design (DD), and Program of Works (POW). It rarely worked with Japanese and Filipino consultants but collaborated with DAR and DPWH according to an agreed implementation scheme. A former DPWH participant shared that local politicians benefitted from the FMR construction due to their access to the planning and governance process and affiliations with his former colleagues and the contractor. It shows how local politicians demonstrate constant negotiation and circumstantial coalition-building within the FMR subproject.

Filipino private construction firms ensured FMR alignment with the approved budget contract and schedule. The two construction firms, M.G. Salazar Construction Corporation and R.A. Mendiola Construction & Developer, participated in a joint venture for the FMR construction subject to the Philippine procurement law. Due to their experiences, knowledge of local conditions, and familiarity with Filipino workers, domestic construction firms relied on technical aspects during FMR implementation. As a result, the Philippine construction firm Contractor 1, with a joint venture with Contractor 2, bagged the Agdangan FMR subproject. A DPWH representative shared that both companies were chosen because of their better Net Financial Contracting Capacity (NFCC) and Constructor's Performance Evaluation System (CPES) compared to their competitors, which were essential requirements in the Philippines procurement law (V. Saplala, personal communication, August 13, 2021). On the other hand, one former DPWH employee shared that these firms were affiliated with a local politician as they had previous engagements. However, it is worth noting that the FMR contractor still won the bidding despite pending court cases (Lalu, 2019). Despite the court cases,

the construction companies were still allowed to participate in the FMR bidding and other big-ticket infrastructure projects. It is worth noting that these FMR contractors were top DPWH contractors from July 2016-December 2017, with Contractor 1 occupying the top 120th contractor of DPWH, while Contractor 2 is in 340th place, getting 784,291,736.05 PHP (\$16.3M) and 235,478,217.39 PHP (\$4.9M) of the total value awarded DPWH contracts, respectively (PCIJ, 2017).⁴

Lastly, project beneficiaries, particularly landowners and investors in coconut-related businesses, maximize the assumed FMR opportunities by exploring economic cooperation within and outside the community. Agdangan, Quezon, is included in the Bondoc Peninsula Agrarian Reform Community (ARC) Connectivity Cluster Plan for coconut production; hence, most significant investors and landowners in the area are into coconut-related businesses and developed indirect business relations with Japanese firms. Some were already in talks with prospective Japanese firms during FMR construction to expand their business opportunities. For instance, one of Agdangan's local Filipino business exporters, JNJ Oil Industries, created a coconut hub facility to strengthen the coconut industry within the locality after FMR construction. As early as FMR construction, several investors in Agdangan recognized their Japanese clients to be a significant part of their business portfolio once FMR was operationalized. Some also shared the opportunities of doing business with the Japanese as they are keen on sharing their agricultural technology with local Filipino enterprises. They even mentioned that some Japanese businesses were eager to meet due to FMR construction.

All actors created an aligned working relationship despite the FMRs' issues regarding increased contract duration, price escalation, and back and front commitment fees for the ARISP III loan. The FMR implementation

---

⁴ Income calculated using the Annual Philippine Peso Per US Dollar Rate End-of-Period 1 US Dollar= 48.036 PhP) of Bangko Sentral ng Pilipinas as of 2020.

demonstrated how Japanese and Filipino aid authorities worked and complemented each other. It aligns with John Jay, Alexander Hamilton, and James Madison's (2003) description of how actors play a crucial role in delivering benefits detrimental to minority groups and the poor. On the other hand, project beneficiaries, particularly investors and landowners, clearly understood the FMR opportunities and took advantage of the setup. The actors' interactions, roles, and procedures in the FMR implementation stage demonstrated liberal governmentality. Governmentality influenced the democratic culture in the decision-making process, pursuing their objectives and goals while considering the relationship with other actors, reflecting consistent and stable working relationships among various actors. The project management guidelines, characterized by rational and economic principles, become its rules of engagement that define how actors should work together and what decisions should be made. This scenario is consistent with Ralf Muller, Li Zhai, and Anyu Wang's (2017) study that exhibits liberal governmentality as a governance structure on which the decision-making process is delegated to project implementers and decisions are based on economic rationale.

This stage supports the observation that JICA and the Japanese consultant exercised the passive power stage. Though the Japanese consultant had enough basis to push to use PCCP, he chose to act nominally and let DAR decide. As a result, he had minimal interference in the FMR dynamics unless his interests were disregarded. He also developed a good working relationship and had less friction among actors. Moreover, JICA was also passive, allowing DAR to conduct overall supervision. However, it was not done in the spirit of participation. Instead, the primary purpose was to co-opt DAR in the Japanese-created project management guidelines.

Situation in 2022

The FMR led to greater value chain incomes. Actual site-visitation showed that it created more economic activities as traders and other

businesses were more than willing to transact with these barangays due to their accessibility. Hence, significant business profits were generated. Specifically, the FMR connected the community to the nearest market and production areas. The production areas/farms were accessible to the existing and prospective markets. As a result, the community's ARC level of development assessment (ALDA) increased from level 1 to level 3 in 2019, denoting its growth. However, ARBs rarely participate in business engagements. Based on project site observation, ARBs usually have minimal investments, high reliance on family labor, inadequate access to information, lack of support services, and no direct contact with significant market players. Some ARBs usually sell their produce immediately after harvest within their neighborhood at low prices due to low quality. On the other hand, landowners would subcontract ARBs to ensure their quota requirement during the high-demand season. Hence, it shows that the FMR site benefitted a minimal number of ARBs and small landless farmers.

The FMR Impact on ARBs

This part briefly describes how FMR, as a governmental technology, impacts project beneficiaries' social and economic conditions and tangible examples of how they benefitted or even disadvantaged. Using Tania Murray Li's (2007) *The Will to Improve* framework, which is based on the Foucauldian concept of governmentality, this part details how the FMR was deployed and scrutinises its impacts through outcome indicators to grasp how power is lived, produced, and contested. It also examines the FMR's capital formation processes to produce current conditions and identify the inevitable gap between what it attempted and what it accomplished and its persistence in its shortcomings and failures.

All ARB research participants in Agdangan Quezon are active farmers. They are engaging with multiple-output markets (i.e., short-term crops and coconut markets) because of the dual role of crops for consumption and market sales. ARBs produce vegetables, corn, and coconut as sources

of income, regardless of their level of market integration. Corn is usually intercropped with coconuts and remains a staple food and a significant livestock feed. Vegetables serve as an additional source of income, while coconut is the primary source of income and the leading exporting agricultural commodity in the area. Some have alternative livelihoods as a babysitter and a faith healer. Their yearly per capita household income ranges from PhP 10,000 (\$208)⁵ to 80,000 (\$1,665), averaging PhP 37 555 (\$781), while their land sizes range from 1 to 3 hectares, averaging 1.95 hectares per capita.

All ARB participants' average yield per cropping season is insufficient to address their needs. They recognize an improvement in the average yield per cropping season (ton/ha) by 20- 30 percent. Some ARBs admitted that the FMR made them pursue cash crop cultivation to earn an average additional annual income of PhP 19,000 (\$395) to PhP 23,500 (\$489) per hectare. However, they still could not feel increased income. For instance, though their production increased, the selling prices were unchanged due to lowball offers from landowners/traders and traders citing excessive supply; AM65 shared, "the traders control prices, and we cannot do about it (contract price) since we have an existing contract with them" (FGD, August 23, 2021). Nevertheless, cash crops enabled them to survive, continue their relations, and earn money for everyday needs.

Moreover, the scenario shows that the FMR enable them to accommodate cash crops to increase income sources, a manifestation that their income depends on the traders or subcontractor controlling the prices. Specifically, cash crop cultivation subjected them to commodity price fluctuations, leaving them unable to diversify to other income sources. This observation supports Li's (2019) statement that cash crops are used to improve farmers' economic status. Like landowners, ARBs saw it as a market

---

⁵ Converted using the Annual Philippine Peso Per US Dollar Rate End-of-Period (1 US Dollar= 48.036 PhP) as of 2020

opportunity and adopted those cash crops simultaneously without a further push from the aid authorities. However, it subjected them to inequitable market relations and high transaction costs, leaving most of them destitute.

The ARBs have expressed various critiques of the FMR and its insufficiency in addressing their current challenges. They complain about how aid authorities failed to deliver on their promises to improve poverty status and promote economic growth within the ARC. However, they did not challenge the structure that gave aid authorities the power to intervene in their ARCs. For instance, they complain that farm inputs, such as fertilizers and pesticides, are becoming expensive due to a lack of or minimal technical assistance from the government. The costs range from PhP 12,000 (\$250) to 17,000 (\$353)/cropping, offsetting the preliminary gains of cash crop cultivation. They even shared that those agricultural extension agents visit the municipal office and landowners more frequently, expecting that information and support services to cascade to them and other small farmers within the ARC. However, the cascading of information and support services towards them barely happened. They felt that they did not receive enough support services from the government or non-government organizations due to their antagonistic stance towards a local politician. For instance, AM70, an ARB, shared that he had to access informal credit from a landowner charging exorbitant interest, to wit:

I always borrow money from a landowner-subcontractor to plant my crops. I will just pay it once I sell all my crops. The lender charges high interest, but I cannot do anything because he is the closest that can lend me that much. Unfortunately, no government programs provide credit support services. (FGD, August 25, 2021).

Thus, though their produce yield improved, it was not commensurate with the overall price increases in farm inputs and essential commodities (e.g., coffee, cooking oil and salt, detergents) for daily sustenance. In addition, AF69, an ARB, shared that DAR's provision of support services in the ARC is weak and sometimes skewed towards the relatively rich ones, to wit:

Besides FMR, we need credit facilities and accessible farm inputs. We also need cropping skills and agricultural education. DAR could visit us in the ARC so our children or we could study different seed varieties and cropping skills that we need to grow our produce. I always try to use new seed varieties, but I still need to figure out the process. I wish someone could help me with the appropriate process. I wish someone could teach us while setting up a model village to pilot-test the seed varieties. That is good! (FGD, August 26, 2021).

On the other hand, information scarcity of adaptable crop varieties is primarily due to weak extension service delivery of the government, relative to the numerous unfamiliar crop varieties released onto the market without adequate agricultural education on the types and economic benefits of improved varieties to improve their adoption decisions (Langyintuo & Setimela, 2007). Therefore, AF63, an ARB, suggested the LGU institute mechanisms that could improve the farm-related livelihood of its constituents, to wit:

The LGU focused on requesting FMR maintenance funding and should also request other resources to improve agricultural support service here in Agdangan. They should not merely follow the policies or approaches being advocated by DAR and PCA (Philippine Coconut Authority). Instead, they should create innovative programs, facilitate the creation and strengthening of ARB associations and cooperatives, and promote the development of the coconut, vegetables, and livestock industries. All these should be given along with FMR to overcome poverty. Hence, the government simultaneously provides the FMR, agricultural support services, and livelihood activities at the national and local levels. Yes, we already have a walkway, and we can walk quickly, but when it comes to farming, it does not help. Only traders benefit from it. (FGD, August 26, 2021).

ARBs expressed a deep-rooted and exemplified critique whose earlier livelihoods had been challenged by the FMR, notably those who

directly suffered from asset access asymmetry, low market information, and low extension services. They translated unmet promises into demands for accountability, as AF61, an ARB, shared:

They involved us in the commercialization process through FMR. However, they exposed us to the landowner-subcontractor and traders who are greedy for profit. The government should have supported us to compete with them initially, but they neglected us. Like they said, oh, there is an FMR; your lives will get better. But it is not the case. The road is rough and uneven [laughs]. Honestly, we just need to participate without traders to distribute our marketable surplus. During the pandemic, there were no traders. Many vegetables became rotten. We could have given these away for free. At present, we really rely on traders and landowner-subcontractor. (FGD, August 25, 2021).

The claim shows that aid authorities' FMR deficiencies are more readily identified and contested than the usual exploitation when production is arranged along capitalist lines. It also shows that ARBs made sense of their situation on their own terms without attempting to change the structure and failing to collaborate and disassemble the current relations. However, their claim is consistent with the idea that asset holdings such as social, political, financial, and human capital and farm implements are crucial for marketable surplus production and can help alleviate production and market shocks. (Jayne et al., 2010). On the other hand, it also demonstrates the FMR as a misguided and insufficient intervention due to a lack of support services. It presents aid authorities' systematic infrastructure bias toward fostering agriculture development. ARBs claim that aid authorities failed to accompany support that would maximize the FMR opportunities and address imbalances due to ARBs' lack of asset holding. They even argued that aid authorities included them in the market agenda, further exacerbating the problem that FMR tried to resolve.

All ARBs recognized that their net annual farm income (pesos/year/household) increased but did not commensurate with the increasing

prices of overall production costs. Like previous participants, most of them could not share the percentage increase explicitly. Therefore, some cultivate vegetables, corn, and short-term subsistence crops such as bananas, cassava, and other root crops for subsistence needs. AM73, an ARB, shared their need for crop and livestock-specific intervention:

New variety seeds are expensive, but it would be great if DAR could provide them. Then, once we can afford it, we will purchase it ourselves. I hope they provide us with assistance so that we can bountifully farm. They should include financial assistance so we can develop hog-raising here in ARC. We can benefit and utilize the FMR if we earn the same as the traders. The [government] should provide overall assistance, not just a rough and uneven FMR. [laugh] (FGD, August 25, 2021)

As coconut farming is not labor-intensive, others were into alternative income generation strategies outside agriculture (e.g., babysitting and faith healing services). However, they all agreed to save money by veering away from house renovation and reducing meal intakes from three to two per day. In this way, they could, at best, satisfy the basic survival needs of their family and improve their basic food security. However, they could not increase their asset holdings or production assets. AM40, an ARB, mentioned that he bought a motorcycle not because his income improved but because he needed it to pursue alternative jobs other than farming, to wit:

I am compelled to buy a motorcycle because it is the most efficient transportation for other job opportunities outside Agdangan while waiting for the harvest season. However, to be honest, farming alone will not help us buy our everyday needs. We still must get jobs outside the community. FMR did not help, but I had to deal with it. (FGD, August 23, 2021)

His claim shows that FMR expanded his income source to non-farm activities but did not affect his farm productivity. However, on the other hand, this shows a possible long-term problem since FMR can cause agricultural diminution and ARBs' further dependency on the monetary system in return for short-term and higher incomes if they do not mind its source. Moreover,

since ARBs can choose the job they want, they may pursue jobs in the industrial and services sector, as the agriculture sector offers little financial compensation compared to others.

All ARBs recognized that travel time was reduced by 40 minutes due to FMR. As a result, it became quicker for them to transact their farm products. Before, it was so burdensome for them to transport their produce because they did it through manual hauling, wherein they had to travel on foot, and the road was muddy and difficult, especially during the rainy season. It is easier for them to go from one place to another because of the FMR and motorized vehicles such as tricycles. However, most of them shared that travel time reduction did not affect their overall income. They further shared that only those who owned a vehicle would feel the impact of travel time reduction. They would continue to walk down the FMR no matter how rough the surface and their products would unlikely be sufficient to pay for transport by others in trucks. This scenario shows a symptom of ‘uneven development’ (Bebbington, 2004; Smith, 2008). For instance, only those with vehicles could get the FMR benefits. For instance, landowner-subcontractor or traders could carry their products to the local market or food processing centers and benefit from the FMR. On the other hand, ARBs have to hire transportation and shell out money for transportation costs or negotiate with traders or subcontractors who own the delivery vehicles, making them susceptible to lowballers, which is inequitable in the first place.

FMR, the aid authorities’ Will to Improve, was futile in helping ARBs obtain better prices and expand the reach for their products. Although ARBs recognized transportation cost reduction of PhP 50 (\$1), only one ARB claimed to have felt its impact, claiming that going from one place to another has become cheaper, while most of them expressed that though FMR reduced transportation costs as shared by their traders and rented horse-rider, farm input costs increased, offsetting the gains presented by the former. For example, AF80, an ARB, shared that the buyer of her products is the one who would go to her farm, so she does not need to spend on

the fare for transporting her produce. However, she revealed that the same buyer gave lowball offers. Furthermore, she shared that she still has debt and an existing supply agreement when asked why she pursued selling her products to the trader.

On the other hand, some ARBs recognized that FMR reduced transportation costs but offset the gains due to the high-interest rates from informal creditors. For example, AM59, an ARB, shared that his subcontractor gives credit and inputs provision but puts a 20 percent interest payable in a year, to wit:

My landowner-subcontractor saved on transportation costs. Since we do not have a vehicle, I did not experience that convenience. I think the trader pities us that when transportations costs are low, they give us some incentive. However, I could not accept that the interest rate for loans that informal creditors give us is pegged at 20 percent. It's really steep. It will take time to pay off (FGD, August 26, 2021).

This situation led ARBs to share unnoticeable differences in selling their products before or after the FMR construction. Hence, this indiscernible difference could be attributed to the changes in trade position and entire social structure where ARBs are often committed to selling their crops back to their debtors as part of their supply agreement. As a result, ARBs are chronically indebted to the same traders and have little to no chance to maneuver in deciding whom they sell to and at what price.

Most ARBs cannot buy their transportation. Remarkably, only those who own transportation or could buy horses and other vehicles could benefit from the FMR benefits. AM66, an ARB, emphasized that they need financial support to enhance their livelihood activities apart from FMR provision. He also mentioned that this would create multiplier effects as he could hire other poor farmworkers to get his farm going. They also mentioned that free plant seedlings would also be helpful. His father also planned to create a mini fishpond within the ARC for an additional income. In addition, some ARBs could not reap the FMR benefits due to low resources

and even sold their lots to the landowner-traders. For instance, some ARBs decided to sell their lands due to their tax deficiencies, while others sold them to other landowners for only PHP 16,000 (\$ 333) per hectare, significantly lower than the market price (i.e., the buyer paid the total land cost, real estate tax, and government fees and the PHP 16,000 pocket money for ARBs while illegally leasing the land). This scenario was illegal, but banks were used as accomplices to enable ARBs to sell their lands legitimately and are aligned with Li's (2001) observation on the existence of "capitalism from below" on which Indonesian highlanders who have switched to commercial crops have displaced subsistence production and became landless and jobless. In this study, some ARBs have been displaced over time as landowner-traders and subcontractors whose financial resources and connections enable them to take advantage of opportunities, withstand market adversities, and take over ARBs' land. However, it is worth noting that displacement has not occurred through obviously coercive means but voluntary, constant negotiation, and piecemeal. Surprisingly, no one challenged the land ownership and ARC concept; contra Polanyi (2001), ARBs did not dispute land commodification, which allowed landowners who had prospered to illegally accumulate land from those who were struggling to make ends meet. Using the concept of governmentality, FMR presents itself as a mechanism displacing ARBs from livelihoods and resources. However, the transformation, with its damaging effects on their livelihoods, is apparently because of voluntary and individual transactions.

This study provides an example of Li's (2007) claim that farmers are not necessarily interested in structural change but in conveying their right to a modest life, as seen in their relationship with the dominant group through an implied social contract that subtly mediates and articulates their needs. They seemed to want some government intervention, as long as it was benign and perceived to be beneficial. Many ARBs saw the need for an FMR to create profit and access appropriate support services from aid authorities. They were not anti-government but merely wanted to get aligned

and adequate support services and be recognized as a productive member of society. AM37, an ARB, shared that FMR did not affect his overall status, to wit:

Just like other ARBs, FMR is nothing to me. It is there, so I must live with it. It did not give substantial profit to my farm but enabled landowners, traders, and investors to create business profits at the expense of ARBs. The rich became prosperous because of the FMR, while the poor became poorer. It should have been done along with other support services, such as credit facilities for ARBs. (FGD, August 25, 2021).

Moreover, it also aligns with the concept of everyday resistance (Scott, 1990). On the outside, most ARBs seemed to accept FMR and tried to live peacefully but with certain apprehensions that the non-poor sector would generally maximize FMR benefits. However, such appearances are slightly contrary to what they feel. For instance, the results of observations and FGDs show that ARBs' submissions are intertwined in their subjectivities: while in language, some show outrage and apathy to the FMR, and most of them demonstrate its insufficiency to help them, in action, they still choose to use it and follow aid authorities' conventional norms and rules and continue their market participation. During FGDs, they easily express FMR's deficiency and disbenefits while displaying compromise, talking to local aid authorities and participating in market opportunities. Unlike other resistance, theirs is typically hidden, occurs in unconventional places and ways, and is not politically articulated, ingenious, and disguised in nature. They tried to fight back using the so-called "weapons of the weak." However, it did not displace the structural foundation of these inequitable scenarios.

Aid authorities' Will to Improve FMR failed to achieve its primary objective of helping ARBs overcome their poverty status. For instance, it failed to help ARBs and other small farmers within the project site increase their income and improve productivity due to the unequal distributive consequences of market-led growth. Its failure to deliver its objectives, address the real problems, and pay attention to the current scenario may speak of a preset and implicit agenda aligned with the primary goal of market

expansion—which conflicts or even skews with the needs of the intended beneficiaries. The predominant structural problems (i.e., unbalanced social structure and unequal concentration of asset holdings and land distribution) were unsolved and had an immense bearing on defining how impacts occur in the ARC.

Nevertheless, recognizing how assets are distributed is essential in understanding how benefits accrue and planning mitigation and complementary measures to enable those lacking assets to benefit from any planned investment. For instance, the non-poor sector’s inclination to productivity, efficiency, and optimal FMR objectives could exacerbate their capture due to their vast array of available resources. Simultaneously, some ARBs lack the resources and capacity to supply big companies, rely on the former, and enter unjust contractual arrangements.

Most ARBs supply produce at a lower market price. Specifically, they continue to offer lower prices per kilo than the prevailing market rate due to landowner-traders’ assertiveness in getting discounted prices for bulk orders. Comparatively, market-led growth’s transaction costs (e.g., monthly land amortization, farm operation costs, and family’s daily sustenance) hampered them in maximizing the FMR while helping the non-poor sector pursue their business interests. On the other hand, while the aid authorities provide ARBs’ de jure political power, the current institutional framework provides the non-poor sector’s de facto sociopolitical power to exercise their opportunistic behavior.

This study shows scenarios of critiques of “technology” generated by those who directly experience the FMR effects in the name of their wellbeing. For instance, it shows wherein ARBs questioned and scrutinized aid authorities’ discourse by exploring the interplay between the latter’s practices in the FMR management process. It also demonstrates how ARBs, who have been FMR’s target, developed their critical realization of FMR’s insufficiency and analysis of their societal problems but lack the will to confront the authorities.

The FMR rendered socio-economic and political issues into technical ones and adjusted its indicators to portray beneficial results. Consequently, it facilitated social and economic relations among project beneficiaries and became a space of economic relationships through which bonds facilitate individual settlements to microcultures of values and meanings. For instance, most ARBs started to transact with the non-poor sector (e.g., landowner-subcontractor and landowner-traders) despite lacking formal agreements/contracts. However, on the other hand, FMR demonstrated capitalist expansion while its project beneficiaries experienced dispossession. Notably, it produced negative impacts among ARBs by disproportionately supporting the non-poor sector and enabling them to increase their asset holdings and improve their poverty and economic status at the expense of ARBs. Notably, it subjected the latter to the former's inequitable market mechanisms, exposing them to stories of oppression, dispossession, and deprivation. For instance, the non-poor sector, such as the traders and subcontractors, displayed opportunistic behavior, demonstrated by weighing losses, price-fixing, and using English contracts even if it is incomprehensible to other parties. This situation persists because ARBs fear that the non-poor sector would not get their products and instead deal with other flexible small farmers since it would be easy for them to do so as the ARC became accessible to traders with big pickup trucks.

Discussion and Conclusion:

This study demonstrated aid authorities' neoliberal governmentality in facilitating FMR to improve ARBs' productivity and income. First, they see problems in terms of technical and economic solutions by framing poverty as a result of low productivity due to inadequate infrastructure. They highlighted the persistent quality of development as an anti-politics machine wherein they focused on processes and calculable interventions and transformed political questions of resources into technical ones responsive to the infrastructure development intervention.

Second, they situated ARBs into the market economy and oriented them with capitalist accumulation and progress standards to improve productivity. FMR created market opportunities to address poverty through trade engagement and possible capital flows between ARBs, traders, and subcontractors within the ARC. This scenario demonstrates Li's (2007) "the Will to Improve" framework because it illustrates how aid authorities claim to know how project beneficiaries should live and decide what is best for them and what they need.

Moreover, this study revealed how aid authorities' FMR is Janus-faced. This scenario pertains to contrasting policy aspects and deliberate deceptiveness. This means that, on the surface, FMR promotes economic growth, mutual understanding, and reciprocity. However, a critical perspective reveals that its permeation of market logic allowed the non-poor sector to access disproportionate benefits.

On the surface, it promotes economic growth, mutual understanding, and reciprocity. However, a critical perspective reveals that its permeation of market logic allowed the non-poor sector to access disproportionate benefits. It failed ARBs and disregarded their socio-economic complexity. Consequently, due to their neoliberal governmentality ideology, aid authorities demonstrated their lack of situational awareness of the FMR's sociopolitical nature when they failed to determine its impact on ARBs and identify the appropriate capital needed to capture its opportunities. Therefore, although they succeeded in modifying ARBs' conduct towards market and accumulation and agricultural production activities, they still need to facilitate radical changes in property regimes and create activities to help ARBs promote their rights, get sufficient capital, and correct the skewed land distribution.

Suggestions

The government should address the barriers that hinder ARBs from improving productivity and income, accessing their agricultural programs, and finding alternatives to development discourse to address the wide variations within the agriculture sector. For instance, DAR should deal with this ambiguity in similar future programs; program goals and targeting guidelines must be clarified and communicated with project beneficiaries, especially those marginalized, so they understand their benefits and privileges. Some landowners and investors engage in unethical pricing by giving lowball offers to undercut prices, which not only cheats ARBs out of their meager cash resources but permanently damages loyalty over time.

Though allowing local politicians to interfere in the FMR provision enables DAR to identify the needs of the project beneficiaries at a relatively low cost, it also allows the FMR to suffer from elite capture, where those with social connections and resources obtain a disproportionate share of the benefits. For example, based on online interviews, though DAR explicitly targets the beneficiaries, relatively well-off individuals, such as landowners and investors with preliminary capital and resources, captured the primary FMR benefits. Moreover, some of the FMR processes allow local politicians to access benefits, consistent with the idea of elite capture in community-based programs.

Appropriate government programs and especially the proper market incentives could thus assure a sequence of improvements with poor farmers catching up. In addition, it should push for development policies with equity objectives for the lagging groups, such as ARBs. Finally, the possibilities for catching up could be realized by providing credit facilities and extension programs that cater to their needs rather than bypassing them. Rural poverty's economic and political considerations are far more complex and intertwined. What appears to be a simple “infrastructure-enhances-agricultural-productivity-and economic growth” formula must be taken with caution in viewing agrarian reform interventions as it could not be done by simply providing physical infrastructure.

References

- Arase, D. (1994). Public-private sector interest coordination in Japan's ODA. **Pacific Affairs; Vancouver**, 67(2), 171-199.
- Dasgupta A., & Beard V. A. (2007). Community-driven development, collective action and elite capture in Indonesia. **Development and Change**, 38(2), 229-249.
- Dean, M., (2010). **Governmentality: Power and Rule in Modern Society**. second ed. London, UK: SAGE Publications Ltd.
- Ferguson, J. (1991). **The Anti-Politics Machine: "Development," Depoliticization, and Bureaucratic Power in Lesotho**. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Jacoby, H. (1998). **Access to Markets and the Benefits of Rural Roads: A Nonparametric approach**. Worldbank.org.
<http://web.worldbank.org/archivApproache/website01066/WEB/IMAGES/11851832.PDF>
- Jay, J., Hamilton, A., & Madison, J. (2003). **The Federalist Papers**. New York, United States: Random House Publishing Group.
- Lalu, G. (2019, October 2014). COA: Quezon Town's P12-M payment for water system disallowed. **Inquirer.net**.
<https://newsinfo.inquirer.net/1177492/coa-quezon-towns-p12-m-payment-for-water-system-disallowed>
- Li, T. (2007). The Will to Improve: Governmentality, Development, and the Practice of Politics. **Development and Change**, 40(2).
https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2009.01519_5.x
- Lyngby, K. (2008). **General Study of the Impact of Rural Roads in Nicaragua**. Organization for Economic Cooperation and Development.
<http://www.oecd.org/countries/nicaragua/42214904.pdf>
- Lucas, A. (2016). Elite Capture and Corruption in Two Villages in Bengkulu Province, Sumatra. **Human Ecology**, 44, 287-300. doi: 10.007/s10745016-9837-6

- Menga, F. (2018). Bigger is Better or How governments Learner to Stop Worrying and Love Megaprojects. **Studies of Transition States and Societies**, 10(1), 3-14. <http://publications.tlu.ee/index.php/stss/article/view/350/522>
- Muller, R. (2019). Governance, governmentality and project performance: the role of sovereignty. **International Journal of Information Systems and Project Management**, 7(2), 5-17.
- Muller, R., Zhai,L., Wang, A. (2017). Governance and governmentality in projects: profiles and relationships with success. **International Journal of Project Management**, 35(3), 378-392. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2017.01.007>
- Scott, J.(1998). **Seeing like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Conditions Have Failed**. New Haven, CT: Yale University Press.
- Trinidad, D., (2001). **Japan’s Official Development Assistance to the Philippines**. Japan Institute Cooperation Agency website. https://www.jica.go.jp/jica-ri/publication/other/l75nbg0000196hdeatt/background_paper_No12.pdf.
- Turner, J.R. (2020). How does governance influence decision-making on projects and in project-based organizations?. **Project Management Journal**, 51(6), 670-684. <https://doi.org/10.1177/8756972820939769>
- Villanueva, R. (2011, November 30). **JICA Pours P6.8B for Agri Projects**. *Philstar.com*. Retrieved from <https://www.philstar.com/nation/2011/11/30/753007/jica-pours-p68-b-agri-projects>
- Weber, E. & Hsee, C. (2000). Culture and Individual Judgement and Decision Making. **Applied Psychology: An International Review**, 49(1), 32-61.
- National Economic and Development Authority. (2004). **Medium-Term Philippine Development Plan (2004-2010)**. Manila, Philippines: National Economic and Development Authority.

Hub Trains Farmers to Add Value to their Coco Products. (2019, December 18).

Magazine Agriculture. Retrieved from <https://www.agriculture.com.ph/2019/12/18/hub-trains-farmers-to-add-value-to-their-coco-products/>

World Bank. (1975). **Transportation Sector Working Paper.** Washington D.C.

ผู้ใช้อำนาจปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พ.ศ. 2446 - พ.ศ. 2561

ภาณุวัฒน์ มูลเปีย
นักวิชาการอิสระ

E-mail: moolpia01@gmail.com

วันที่รับบทความ: 21 พฤศจิกายน 2565

วันแก้ไขบทความ: 10 พฤษภาคม 2566

วันที่รับบทความ: 19 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

คณะสงฆ์เป็นองค์กรทางศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย แม้จะไม่มีอำนาจโดยตรงทางการเมือง แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าคณะสงฆ์มีอำนาจแฝง และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนเป็นจำนวนมาก รัฐจึงกำหนดให้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปได้ตามหลักพระธรรมวินัย และตามหลักการปกครองแห่งรัฐ บทความนี้จึงศึกษาพัฒนาการของผู้ใช้อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตั้งแต่พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 โดยการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์เชิงลึก และพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อศึกษา ว่ามีผู้ใดเป็นผู้ใช้อำนาจหรือดวันการใช้อำนาจอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้อำนาจปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยทรงใช้อำนาจผ่านการแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์และตำแหน่งสำคัญในคณะสงฆ์ 2) กลุ่มพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญ คือ สมเด็จพระสังฆราช และมหาเถรสมาคม ใช้อำนาจบริหารอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ นอกจากนี้ อำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการปกครองคณะสงฆ์มากหรือน้อย ยังสัมพันธ์ถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2561 พระมหากษัตริย์มีอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์มาก แตกต่างจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484, พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมอื่น ๆ การที่คณะสงฆ์มีผู้ใช้อำนาจเพียง 2 กลุ่ม ทำให้ขาดการตรวจสอบการเกิดระบอบอุปถัมภ์ในคณะสงฆ์ ซึ่งจำเป็นต้องแก้ไขเพื่อให้คณะสงฆ์เป็นองค์กรที่ตรวจสอบได้จากรัฐ องค์กรอิสระ และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

คำสำคัญ: การปกครองคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม พระราชอำนาจ

Ruling Authority of the Sangha Act B.E.2446 - B.E.2561

Panuwat Moolpia
Independent Scholar
E-mail: moolpia01@gmail.com

Received: November 21, 2022

Revised: May 10, 2023

Accepted: May 19, 2023

Abstract

Sangha is the biggest religious organization in Thailand. Even without direct political power, it is undeniable that the sangha has hidden power and influence on many people's lives. The government, therefore, established the Sangha Acts to administer affairs of the sangha according to moral disciplines in Buddhism and principles of state governance. This article aimed to examine the evolution of authorities governing the sangha following the Sangha Acts, from the Sangha Administration Act Rattanakosin Era 121 to the Sangha Act (No. 4) B.E. 2561, by studying documents and performing in-depth analysis and descriptive analysis, to find out the authorities who enforced power or omitted enforcing power. The results revealed that the authorities governing based on the Sangha Acts included two groups: 1) the monarchy using power through appointing and removing titles and important positions in the sangha, and 2) the group of Buddhist monks holding important positions, i.e., Supreme Patriarch and the Sangha Supreme Council of Thailand, exercising power of administration, legislation, and judicature. In addition, the monarchy's high or low level of ruling power over the sangha was associated with the government's political ideology in each period. With the Sangha Administration Act Rattanakosin Era 121 and Sangha Act B.E. 2561, the monarchy especially had a great deal of ruling power over the sangha, which was different from the Sangha Act B.E. 2484, B.E. 2505, and other amended editions. As there are only two groups of authorities, it led to the lack of investigation of the patronage system within the sangha. A revision, therefore, is needed so that the sangha can be verified by state power, independent organizations, and the Buddhists in general.

Keywords: Sangha Administration, Sangha Supreme Council of Thailand, Royal Power

บทนำ

คณะสงฆ์ คือ หมู่แห่งพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีระบบระเบียบและ การบริหารจัดการมาตั้งแต่ยุคพุทธกาล โดยสมัยพุทธกาลคณะสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรง เป็นประมุขบริหาร บัญญัติข้อห้ามที่เรียกว่าศีล และสร้างวัตรปฏิบัติสำหรับให้พระภิกษุ ปฏิบัติตาม ทั้งทรงตัดสินความประพจน์ที่ไม่เหมาะสมของพระภิกษุด้วย ปรากฏเมื่อทรง ชราภาพนั้น เกิดความวิตกกังวลในคณะสงฆ์ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานใครจะเป็น ผู้ปกครองคณะสงฆ์เป็นเหตุให้พระอานนท์ทูลถามถึงเรื่องนี้และทรงมีพุทธดำรัส “โยโวอานนท์ ธรรมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญุตโต, โส โว มมจฺเจเนน สตถา” (ที.ม. (บาลี) 10/178/141) แปลว่า “ดูก่อนอานนท์ ธรรม และวินัยอันใด เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและ วินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา” (ที.ม. (ไทย) 10/123/141) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้มอบอำนาจการบริหารคณะสงฆ์ให้กับผู้ใดผู้หนึ่ง เป็นการเฉพาะ แต่ให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองด้วยพระธรรมและพระวินัย ซึ่งชี้ชัดลงไป ได้ว่าเป็นการปกครองโดยรูปแบบสามัคคีธรรม การปกครองคณะสงฆ์เป็นกิจกรรมของ คณะสงฆ์ ทุกอย่างให้เป็นไปตามมติของสงฆ์ (แสง อุดมศรี, 2533 อ้างถึงใน ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2541)

เมื่อสิ้นสุดยุคพุทธกาล คณะสงฆ์มีการปกครองกันเอง เคารพกันตามลำดับ อาวุโส แต่กระบวนกรตัดสินโทษหรือว่ากล่าวตักเตือนก็เป็นไปตามระบบสหวิหิกกับ อันตเววาสิก หรืออาจารย์กับลูกศิษย์ ปรากฏการสังคายนาครั้งที่ 3 ซึ่งมีพระโมคคัลลี บุตรติสสเถระเป็นประธาน พระเจ้าอโศกมหาราชชำระพระศาสนา โดยทำการสักเดียรถีย์ ปลอมบวช ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) เห็นว่า เป็นการใช้อำนาจรัฐแทรกแซงคณะสงฆ์ รวมถึงสะท้อนความไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาภายในคณะสงฆ์ จึงต้องพึ่งพา อำนาจภายนอกคณะสงฆ์ เมื่อได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศก คณะสงฆ์จึงเป็นระบบ องค์กรมมากขึ้น มีการแบ่งพระธรรมทูตเป็น 9 สาย เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสายที่ 8 พระโสณะและพระอุตตระเถระได้เดินทางไปยังสุวรรณภูมิประเทศหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน (ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย) ทำให้ไทยได้รับ พระพุทธศาสนาจากอินเดียและมีพัฒนาการเรื่อยมา

พระพุทธศาสนาเข้าสู่อาณาจักรต่าง ๆ และเริ่มประดิษฐานถาวรในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ เพราะสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของผู้คน การปกครองคณะสงฆ์จึง เริ่มมีพัฒนาการจากที่พระสงฆ์ดูแลกันเอง ก็ได้เริ่มการอุปถัมภ์และสร้างรูปแบบการปกครอง โดยรัฐหรืออาณาจักรต่าง ๆ สุนทร ฌ รัชชี (2539) อธิบายว่า ในสมัยสุโขทัยแบ่งการปกครอง สงฆ์เป็นฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสี มีพระสังฆราชของแต่ละฝ่าย เมื่อถึงยุคอยุธยาที่เกิด

การแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายคามวาสีชาย ฝ่ายคามวาสีขวา และฝ่ายอรัญวาสี ซึ่งพ้องกับการแบ่งอำนาจการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในการแบ่งฝ่ายกลาโหมและฝ่ายพลเรือน (นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย, 2559) แต่การปกครองพระสงฆ์เองยังเป็นไปด้วยตนเองภายในคณะสงฆ์ ตามระบบสหอิทธิจาริกและอันเตวาสิก ความสัมพันธ์หรือการแทรกแซงการใช้อำนาจจากรัฐยังไม่มี ความจำเป็น เพราะพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้อาศัยวัด วัดเป็นของชาวบ้าน เมื่อพระสงฆ์ประพฤติไม่สมควร ชาวบ้านก็มีอำนาจที่จะขับไล่พระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นรูปแบบการปกครองตามความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับสังคมตามจารีตมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังเรื่องภิกษุชาวโกสัมพีที่วิวาทกัน จนพระพุทธรูปเจ้าไม่อาจตั้งได้ จึงหลีกไปจำพรรษาที่ป่าเลไลยก์ เป็นเหตุให้ชาวเมืองโกสัมพีไม่ยอมทำบุญตักบาตร จนทำให้สงฆ์ทั้งสองฝ่ายต้องยอมระงับอธิกรณ์และไปขอขมาต่อพระพุทธรูปเจ้า (โกสัมพีกัณฑ์ ๓ ธรรมบท ภาค ๒) ในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อวัดถูกกำกับจัดประเภทและแบ่งหมวดหมู่โดยกฎหมาย วัดจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจรัฐ พระสงฆ์มีสถานภาพเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ พระและวัดจึงห่างจากอำนาจของชาวบ้าน เป็นเหตุให้ต้องใช้อำนาจรัฐแทรกแซงและบังคับใช้กับคณะสงฆ์

คณะสงฆ์มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์เถรวาทในประเทศไทยปัจจุบันแบ่งย่อยเป็น 2 นิกาย ได้แก่ มหานิกาย เป็นนิกายดั้งเดิมและธรรมยุตินิกาย นิกายที่ถูกสถาปนา โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงสมณเพศเป็นพระวชิรญาณ ภิกษุ แม้จะมีพระธรรมวินัยและวัตรปฏิบัติไม่แตกต่างกัน แต่ก็มี การแบ่งนิกายอย่างชัดเจน ดังนั้นการบริหารจัดการคณะสงฆ์จึงต้องมีระบบการปกครอง มีกฎหมาย และมีผู้ใช้อำนาจทางปกครองเพื่อบริหารคณะสงฆ์ตามลักษณะขององค์กรสมัยใหม่ บทความนี้ศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตั้งแต่พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 เพื่อศึกษาพัฒนาการของการใช้อำนาจ มีใครเป็นผู้ใช้อำนาจ มีการใช้หรืองดเว้นการใช้อำนาจอย่างไรและมีการใช้อำนาจรูปแบบใดบ้าง

บททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในประเทศไทยมีผู้ศึกษาความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐไทยหลายเรื่อง อาทิ การศึกษาเรื่อง “การสถาปนาอำนาจรัฐในพุทธจักรของราชสำนักสยามผ่านการแต่งตั้งสมณศักดิ์ พ.ศ. 2325-2445” ของ ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ และวารจกานา นิพัทธ์สุขกิจ (2563) ซึ่งแสดงให้เห็นความสำเร็จของราชสำนักสยามตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ เป็นต้นมา ในการสถาปนาอำนาจ

ในคณะสงฆ์ นอกจากนี้ยังทำให้เห็นทัศนะของพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ที่มองว่า พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของกลไกอำนาจราชสำนัก โดยการที่พระสงฆ์มีพันธกิจต่อกษัตริย์ รวมถึงการได้ตำแหน่งสมณศักดิ์ เกียรติยศ จากกษัตริย์และกษัตริย์สามารถปลด ลดตำแหน่งได้ ในทางกลับกันอำนาจศาสนจักรก็เป็นสิ่งอุปถัมภ์ค้ำชูพระมหากษัตริย์ให้ ดำรงสถานะมั่นคง รวมทั้งหีบยกแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในอุดมการณ์ทาง การเมือง พระมหากษัตริย์ จันทวโรสุ (มาบัตติย) (2562) ทำการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย พ.ศ. 2154-2394” พบว่า พระมหากษัตริย์และศาสนามีความสัมพันธ์กันในภาวะพึ่งพากัน ต่างได้รับประโยชน์ซึ่งกัน และกัน พระมหากษัตริย์ได้รับคตินิยมราชา จักรพรรดิราชา การเสริมสร้างพระราชอำนาจ บุญบารมี เพื่อความชอบธรรมในการปกครอง ขณะเดียวกันศาสนาก็ได้รับการอุปถัมภ์และ ยกไว้ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุรพศ ทวีศักดิ์ (2561) ที่มอง ว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาการเมือง มีบทบาทสนับสนุนสถานภาพของพระมหากษัตริย์ไทย มาโดยตลอด พระสงฆ์ก็ได้รับสิ่งตอบแทนเป็นสมณศักดิ์ เบี้ยหวัด เงินเดือน ขณะที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2537) กล่าวในหนังสือ “รัฐกับพระพุทธศาสนาถึงเวลาชำระล้าง หรือยัง” ว่า รัฐหรืออาณาจักรมีบทบาทหน้าที่ ในการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์มีหน้าที่ศึกษาธรรม รวมทั้งสั่งสอนให้ประชาชนในรัฐเป็นพลเมืองดี ซึ่งเป็น ประโยชน์ต่อรัฐ กล่าวโดยสรุปแล้ว นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง พระพุทธศาสนากับรัฐโบราณเป็นภาวะพึ่งพาอาศัย โดยต่างฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ใน รูปของอำนาจอุปถัมภ์และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ รัฐและศาสนาเป็นความสัมพันธ์ที่แยก ไม่ขาด เพราะผูกสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกันด้วยอำนาจ ศาสนาอยู่ได้ด้วยอำนาจ รัฐค้ำชูทั้งในแง่เศรษฐกิจ สถานภาพ ในทางกลับกันอำนาจปกครองในยุคโบราณล้วนผูก ผูกติดอยู่กับศาสนา เพราะศาสนาให้อำนาจและอภิสิทธิ์ชนชั้นปกครองในฐานะตัวแทน ของพระผู้เป็นเจ้าบนโลกมนุษย์ หรือบางวัฒนธรรมชนชั้นปกครองก็มีสถานภาพเป็น ส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้า (อวตาร) ในศาสนาพุทธ ซึ่งไม่มีการยอมรับนับถือพระผู้เป็นเจ้า ก็มีแนวคิดเรื่องบุญญาธิการ ที่สั่งสมมาแต่ชาติปางก่อนและสถานะความเป็นธรรมราชา ของผู้ปกครอง ของ พิพัฒน์ พสุธารชาติ (2553) ในหนังสือ “รัฐกับศาสนา: บทความว่า ด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ” สถานภาพของอำนาจรัฐและศาสนาจึงหนุน เนื่องกันอยู่เสมอมา ตั้งแต่รัฐกับศาสนามีความสัมพันธ์สอดคล้องกันในลักษณะศาสนา ของผู้คนส่วนใหญ่ในรัฐยอมรับนับถือ หมายถึง ศาสนาซึ่งเป็นที่ยอมรับ (Established religion) หรือศาสนาทางการ (Official religion) ต่อมาเมื่อแนวคิดเสรีนิยมเริ่มแพร่หลาย จึงเกิดแนวคิดการแยกรัฐกับศาสนา เพื่อเกิดรัฐฆราวาส แยกอำนาบบริเวณทางการเมือง

ออกจากศาสนา ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญ (attribute) ของรัฐสมัยใหม่ที่ต้องการอยู่เหนือความแตกต่างหลากหลายทางศาสนา (ทภิพร สุพร, 2554) กัณฑ์ แสงทอง และภัสสรานุญญฤทธิ์ (2561) ศึกษาเรื่อง “รัฐกับศาสนา: ความไม่ชัดเจนของรัฐไทยในความเป็นรัฐโลกาวิสัยหรือรัฐศาสนา” พบว่า กระบวนการสร้างรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้แยกรัฐออกจากศาสนาแบบประเทศตะวันตก แต่ทำให้ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ผ่านการก่อตั้งมหาเถรสมาคม ทำให้รัฐไทยมีความกำกวมในความเป็นรัฐสมัยใหม่ นอกจากนี้แล้วยังมีการศึกษาของ วัลลภนา แสงไพศรรรค์ (2559) เรื่อง “การปกครองสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505: ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข” ซึ่งพบว่า ประเด็นปัญหาหลักของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 คือประเด็นโครงสร้างการปกครองและประเด็นสมณศักดิ์กับการปกครองคณะสงฆ์ สอดคล้องกับ พระณรงค์ สังขวิจิตร (2558) ซึ่งเสนอในการศึกษาเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข” ว่าปัญหาของคณะสงฆ์คือโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ประสิทธิภาพการปกครอง และหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์

กล่าวโดยสรุป การศึกษาที่ผ่านมาเน้นไปที่การศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและคณะสงฆ์ รวมถึงสถานภาพของศาสนาต่อรัฐ และความพยายามในการสถาปนาอำนาจรัฐในพุทธจักร รวมทั้งการศึกษาปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์และประเด็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งสมณศักดิ์ การศึกษาที่ผ่านมายังขาดมุมมองเกี่ยวกับตัวผู้ใช้อำนาจซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของโครงสร้างอำนาจปกครองคณะสงฆ์ แม้ในไทยโบราณจะชัดเจนว่าผู้ใช้อำนาจคือกษัตริย์ แต่เมื่อเกิดการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นหมุดหมายสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ซึ่งทำให้บริบททางสังคมและการเมืองไทยเปลี่ยนไป หรือกระทั่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แล้วนั้น ตัวผู้ใช้อำนาจที่แท้จริงของการปกครองคณะสงฆ์คือใครหรือคณะใดสิ่งที่ควรศึกษาต่อไปคือตัวผู้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีพัฒนาการพลวัตหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดตามอำนาจนำทางสังคม

การปกครองคณะสงฆ์ก่อน พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

คณะสงฆ์ก่อนมีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 แบ่งคณะสงฆ์เป็นส่วนหัวเมืองและส่วนกลาง มีลำดับชั้นทางปกครอง ซึ่งเป็นแบบแผนมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีโครงสร้างไม่แตกต่างจากสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี โดยแบ่งเป็น 3 ฝ่าย มีเพียงชื่อเรียก

เท่านั้นที่เปลี่ยนไป คือ เปลี่ยนชื่อเรียกจาก คณะหรือฝ่าย เป็น “หน” (หน แปลว่า ทิศ, ทิศทาง, ที่ตั้ง, ฝ่าย) 3 ฝ่าย ดังนี้ (พระณรงค์ สังขวิจิตร, 2558) ความวาสีฝ่ายซ้าย เปลี่ยนเป็น หนเหนือ ความวาสีฝ่ายขวา เปลี่ยนเป็น หนใต้ อรัญวาสีคงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ คือ สมเด็จพระสังฆราช รองจากสมเด็จพระสังฆราช คือ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายนั้น ๆ ผู้บัญชาการคณะสงฆ์รองเจ้าคณะใหญ่ คือ พระราชาคณะ พระครู และเจ้าอาวาสปกครอง ลดหลั่นกันตามลำดับชั้น กล่าวคือ พระราชาคณะปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองที่สำคัญมาก และในบางหัวเมืองพระราชาคณะผู้ปกครองมีตำแหน่งเป็นพระสังฆราชตามแบบอย่างสุโขทัย สำหรับหัวเมืองที่มีความสำคัญน้อยเจ้าคณะผู้ปกครองมีสมณศักดิ์ชั้นพระครู ส่วนตำแหน่งต่ำกว่าพระครู คือ เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539)

แม้การแบ่งการปกครองเป็นเจ้าคณะใหญ่และหัวเมือง แต่พระสงฆ์ในแต่ละหัวเมืองก็ไม่ได้ขึ้นตรงต่อเจ้าคณะใหญ่ ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ หรือแม้กระทั่งสมเด็จพระสังฆราชก็เป็นเพียงตำแหน่งลอยเท่านั้น ไม่ได้มีอำนาจทางปกครองแต่อย่างใด เช่นกรณี พระพุทธานจารย์ พระญาณวิริยะ และพระธรรมราชมนี ไม่เคารพสมเด็จพระสังฆราช จนต้องนำความไปฟ้องถึงในวัง ดังพระราชปรารภในกฎพระสงฆ์จุลศักราช 1145 ว่า

“แลเหตุเป็นครุกรรมใหญ่หลวงลามกมาถึงพระราชถาน ทั้งนี้เพราะพระธรรมราชมนี พระพุทธานจารย์ พระญาณวิริยะ ไม่มีสัมมาคารวะต่อสมเด็จพระสังฆราชผู้เฝ้าอันทรงพระกรุณาโปรดตั้งขึ้น”

ทำให้เห็นว่า การปกครองภายในของคณะสงฆ์นั้นไม่มีอำนาจปกครอง จึงต้องพึ่งอำนาจรัฐ พระสงฆ์ในแต่ละคณะแต่ละหัวเมืองจึงปกครองกันเองในระบบสัทธิวิหาริก และอันเตวาสิก การปกครองจึงหละหลวม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ จึงทรงตรากฎพระสงฆ์ขึ้นจำนวน 10 ฉบับ เพื่อให้กรมสังฆการี กรมธรรมการ และกรมราชบัณฑิตย กำกับพระสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น จึงเป็นรูปแบบที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจปกครองคณะสงฆ์โดยตรงผ่านกรมสังฆการี กรมธรรมการ และกรมราชบัณฑิตย พระสงฆ์หรือคณะสงฆ์ในยุคนั้นถึงจะมีตำแหน่ง แต่ก็ยังเป็นตำแหน่งโดยนิตินัย ไม่มีผลในทางพฤตินัย สอดคล้องกับบรรดาศาสนา พระไพศาล วิสาโล (2542, อ้างถึงใน วัลลภมา แสงไพศรร์, 2559) ซึ่งกล่าวว่า “ตั้งแต่อดีตจวบจนเมื่อร้อยปีที่แล้ว การปกครองคณะสงฆ์ไทยมีลักษณะรวมศูนย์ แต่ในทางทฤษฎีแม้จะมีพระสังฆราชเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดของคณะสงฆ์... แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ไม่เคยมีองค์กรสงฆ์ที่ทำหน้าที่ปกครองหรือดูแลกิจการของพระสงฆ์โดยรวมเลย” และ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ซึ่งกล่าวว่า

“โดยทางทฤษฎีแล้ว ดูเหมือนว่าไทยจะมีองค์กรสงฆ์มาแต่โบราณ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว องค์กรคณะสงฆ์มีอยู่แต่ในทำเนียบเท่านั้น การควบคุมดูแลและจัดการภายในไม่ได้เป็น ปึกแผ่นเพียงพอที่จะเทียบได้กับองค์กรปัจจุบัน”

การปกครองคณะสงฆ์ก่อน พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 พระสงฆ์มีอิสระในการปกครองตนเองตามระบบสหัตถิหาริกกับอันเตวาสิก หรืออุปชฌาย์ อาจารย์กับศิษย์ จึงเป็นรูปแบบการปกครองอย่างหลวม ๆ การว่ากล่าวตักเตือนเป็นไป เฉพาะในกลุ่มศิษย์กับอาจารย์ ไม่มีอำนาจหรือการใช้อำนาจอย่างแท้จริง ผู้ใช้อำนาจและ ทำหน้าที่ปกครองมีเพียงอาจารย์ปกครองลูกศิษย์ของตน ไม่มีโครงสร้างการใช้อำนาจ ที่แน่นอนเมื่อมีอิทธิพลซึ่งไม่สามารถระงับได้ ซึ่งสาเหตุอาจมาจากการปกครองแบบ สหัตถิหาริกและอันเตวาสิกนั้น โทษอย่างมากสุดที่อุปชฌาย์อาจารย์สามารถกระทำต่อ สหัตถิหาริกได้เป็นเพียงการขับจากหมู่คณะหรือที่เรียกว่า อเปหิ เมื่ออเปหิแล้ว ผู้ถูก อเปหิอาจไปเข้ากับหมู่คณะอื่น หรือไปอยู่ในสำนักอุปชฌาย์อาจารย์อื่นก็ยังสามารถปฏิบัติ ตนเช่นเดิมได้อีก ดังนั้นการปกครองในรูปแบบนี้จึงไม่สามารถควบคุมได้ อิทธิพลเดิมใน หมู่คณะใหม่ก็อาจเกิดขึ้นได้กับพระสงฆ์รูปเดิม สภาพการณ์เช่นนี้จึงมีการอ้างอิงอำนาจ พระมหากษัตริย์ในการระงับปัญหา ซึ่งครอบคลุมเขตอำนาจที่มากกว่าอุปชฌาย์อาจารย์

พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์ มีการแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ หนเหนือ หนใต้ และคณะอรัญวาสี เมื่อพระวชิรญาณ ภิกขุ หรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงสถาปนาคณะธรรมยุติกขึ้น รูปแบบการปกครองก็เปลี่ยนไป เพราะมีคณะธรรมยุติก นิภายหลังมาอีกคณะหนึ่ง มีเจ้าคณะใหญ่ปกครองแยกต่างหากจากฝ่ายมหานิกายดั้งเดิม และเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมของคณะสงฆ์ เมื่อถึงรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ จึงทรง มีพระราชปรารภจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้ชัดเจนมากขึ้น จึงทรงตราพระราช บัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ซึ่งนับว่าเป็น พ.ร.บ. การปกครองคณะ สงฆ์ที่เป็นรูปธรรมที่สุดฉบับแรก มีการจัดตั้งมหาเถรสมาคมขึ้นครั้งแรก กำหนดลำดับชั้น ทางปกครองและกระบวนการใช้อำนาจทางปกครองในคณะสงฆ์โดยแบ่งเป็น 8 หมวด

พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นครั้งแรกที่รัฐไทยกำหนดสถานภาพของวัด โดยแบ่งเป็น

- 1) พระอารามหลวง คือ วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างหรือโปรดเกล้าฯ
- 2) อารามราษฎร์ เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ
- 3) ที่สำนักสงฆ์ คือ วัดที่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา นอกจากนี้ยังกำหนดที่ของวัดที่ธรรมเนียมสงฆ์ที่กลบนา ซึ่งถือได้ว่า

เป็นการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ทางภูมิศาสตร์ให้กับวัด และรัฐเป็นผู้รับรองสถานภาพวัดเอง เสมือนเป็นหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ

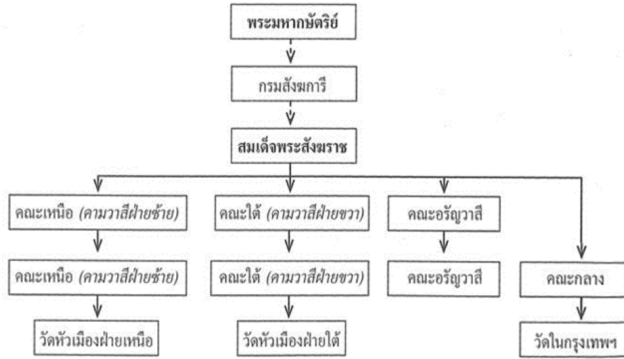
การกำหนดตำแหน่งสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ 4 ตำแหน่ง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง และสมเด็จพระสังฆราชแล้ว 5 รูป ให้เป็นมหาเถรสมาคม การแบ่งคณะเช่นนี้เป็นการจัดตั้งขอบเขตอำนาจการปกครองของคณะสงฆ์ คณะสงฆ์มหานิกายอยู่ภายใต้เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ คณะกลาง คณะใต้ ส่วนคณะธรรมยุติมีเจ้าคณะใหญ่ปกครองแยกเป็นเอกเทศ แต่เจ้าคณะใหญ่ทั้งหมดอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช รวมทั้งการมีอำนาจวินิจฉัยอธิกรณ์ของมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นสิทธิ์ขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งอีกต่อไปไม่ได้ ทำให้มหาเถรสมาคมเป็นคณาธิปไตยที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์

ในหมวดที่ 4 กล่าวถึงการได้มาซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส สาระสำคัญคือ มาตรา 10-12 เจ้าอาวาสพระอารามหลวง หรือวัดราษฎร์ เป็นไปตามพระราชดำริตั้งเจ้าอาวาส ถ้าไม่มีพระราชดำริให้พระราชาคณะผู้ปกครองปรึกษาทนายวัดเลือกเจ้าอาวาส ถ้าเป็นวัดในกรุงเทพฯ ให้ผู้บังคับบัญชากระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือ กระทรวงศึกษาธิการ) ประทับตรากำกับ ถ้าเป็นหัวเมืองให้ผู้ว่าราชการเมืองประทับตรากำกับ ในทำนองเดียวกันกับหมวด 5-7 ซึ่งกล่าวถึงการได้มาซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวง คณะเมือง และคณะมณฑล เป็นไปตามพระราชดำริ หากไม่มีให้เจ้าคณะปกครองแต่งตั้งตามลำดับชั้นปกครอง โดยให้เจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ข้าหลวงมณฑล หรือผู้ว่าราชการเมือง ประทับตราประจำตำแหน่งกำกับ กล่าวได้ว่าการปกครองคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้มีการกำกับดูแลโดยรัฐทุกลำดับชั้น การปกครองอยู่ภายใต้พระราชดำริขององค์พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการปกครองต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างข้าหลวงหรือผู้ว่าราชการเมือง ในหมวดที่ 8 กล่าวถึงอำนาจของเจ้าคณะ โดยกำหนดให้เจ้าคณะกระทำตามหน้าที่ในพระราชบัญญัติและคฤหัสถ์ ผู้ใดขัดขึ้นต่อเจ้าคณะ ผู้นั้นมีความขัดอำนาจเจ้าพนักงาน

ภาพ 1

แสดงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

หมายเหตุ. จาก วาทกรรมอำนาจ “พระสงฆ์ไทย” ว่าด้วย “สังฆราช” โดย ธีระพงษ์ มีโรสง, 2564.

(https://www.silpa-mag.com/history/article_5793).

จะเห็นว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฉบับนี้ มีลักษณะที่ระบุที่มาและการใช้อำนาจอย่างชัดเจน ทั้งการใช้อำนาจแต่งตั้งถอดถอน การพิจารณาข้อพิพาท รวมทั้งการอุทธรณ์ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่เจ้าคณะผู้ปกครองมีอำนาจหน้าที่ในทางรัฐถึงขั้นที่คฤหัสถ์ผู้ขัดขึ้นเจ้าคณะต้องระวางโทษขัดอำนาจเจ้าพนักงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อน การปกครองคณะสงฆ์ในระบบนี้แสดงให้เห็นลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจที่พระสงฆ์ต้องสังกัดเจ้าคณะตามลำดับชั้นทางปกครอง โดยขึ้นตรงต่อเจ้าคณะในแต่ละระดับตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑล และเจ้าคณะใหญ่ และสมเด็จพระสังฆราชซึ่งได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์โดยตรง เจ้าคณะในระดับต่าง ๆ ก็มีอำนาจหน้าที่ชัดเจน รวมทั้งใช้อำนาจนั้นได้อย่างแท้จริงต่างจากก่อนมี พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ดังนั้นตำแหน่งสังฆราชาประจำหัวเมืองใหญ่และพระครูในหัวเมืองเล็กนั้นต้องยุบไป แล้วใช้ระบบเจ้าคณะแทนการตัดสินข้อพิพาทในพระธรรมวินัยก็เปลี่ยนเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะตามลำดับชั้น และสามารถอุทธรณ์ตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม เช่น กรณีครูบาศรีวิชัย ซึ่งมีตำแหน่งหัวหมวดอุปชฌาย์ในการปกครองคณะสงฆ์ตามจารีตล้านนา เมื่อเกิดพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ครูบาศรีวิชัยจึงต้องอภิกรณ์ ครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 ในข้อหาการเป็นอุปชฌาย์เถื่อน ขัดคำสั่งเจ้าคณะผู้ปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 โดยการแจ้งของเจ้าคณะแขวง (มหาอิน) ในการปกครองคณะสงฆ์รูปแบบใหม่ นอกจากนั้นครูบาศรีวิชัยยังต้องอภิกรณ์อีก รวมทั้งหมด 6 ครั้ง (พระพิชัย ปิยสีโล (อินตะขาว), 2561) ซึ่งครูบาศรีวิชัยถูกไต่สวนอภิกรณ์ตั้งแต่เจ้าคณะเมือง

เจ้าคณะแขวง จนกระทั่งถูกไต่สวนโดยสมเด็จพระสังฆราชในที่สุด เป็นกรณี que แสดงให้เห็นถึงการรวบอำนาจและเห็นภาพผู้ใช้อำนาจคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

โดยสรุปแล้ว ที่มาของอำนาจปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีที่มาจากองค์พระมหากษัตริย์ แต่ตัวตนของผู้ใช้อำนาจที่แท้จริง คือ มหาเถรสมาคม และเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับชั้น เพราะมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการแต่งตั้ง ถอดถอน วินิจฉัยระงับอธิกรณ์ในลำดับชั้นการปกครอง ขณะเดียวกันก็มีอำนาจรัฐเป็นส่วนอำนวยความสะดวก สนับสนุนการใช้อำนาจของเจ้าคณะโดยข้าหลวงและผู้ว่าราชการเมือง จะมีข้อยกเว้นก็แต่มีพระราชดำริจากองค์พระมหากษัตริย์ แตกต่างไปจากวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมเท่านั้นจึงสามารถเปลี่ยนแปลงวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมและเจ้าคณะได้

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 แนวคิดการปกครองคณะสงฆ์ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงอีกครั้งตามการปกครองฝ่ายอาณาจักร มีการนำแนวคิดประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์จากรูปแบบของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์คณะเป็นระบบสภา มีการแบ่งแยกอำนาจปกครองเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยระบบรัฐสภา นอกจากนั้นแล้ว รัฐบาลยังพยายามรวมคณะสงฆ์ทั้ง 2 นิกาย คือ คณะธรรมยุติและมหานิกายให้รวมเป็นอันเดียวกัน แม้จะไม่สำเร็จ แต่ก็สะท้อนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาของรัฐในยุคนั้น ในการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ไทยอย่างแท้จริง ดังคำแถลงการณ์ เรื่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า “เมื่อการสังคายนาเสร็จลง... ก็อาจรวมนิกายสงฆ์เข้าเป็นอันเดียวกันได้ ความสามัคคีกลมเกลียวก็จะเกิดมีแก่ชาติไทย ทั้งทางบ้านเมืองและทางพระศาสนา” (แถลงการณ์ เรื่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, 2484)

พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แบ่งเป็น 9 หมวด สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ความพยายามให้การปกครองศาสนจักรกับอาณาจักรเป็นรูปแบบเดียวกัน โดยการแบ่งอำนาจการปกครองและที่มาของผู้ใช้อำนาจ โดยกำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติสังฆานัตติผ่านสังฆสภา บริหารคณะสงฆ์ผ่านคณะสังฆมนตรี และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ผ่านคณะวินัยธร ซึ่งสอดคล้องกับหลักการแบ่งอำนาจตามหลักประชาธิปไตยด้วยการแบ่งอำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการออกจากกัน ภาพของสมเด็จพระสังฆราชตามพระราชบัญญัตินี้ก็เสมือน

ตัวแทนพระมหากษัตริย์ในฝ่ายพุทธจักร ซึ่งจะไม่ทรงใช้อำนาจเองแต่จะแบ่งอำนาจให้ฝ่ายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีสังฆสภา มีจำนวนสมาชิกสังฆสภา 45 รูป มีหน้าที่ออกสังฆาณัติ วินิจฉัยพระธรรมวินัย หรือข้อหาหรือต่าง ๆ เสมือนรัฐสภา นอกจากนี้สมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งสังฆนายกคนหนึ่ง และตั้งสังฆมนตรีอีกไม่เกิน 9 รูป สังฆมนตรีมาจากสังฆสภาหรืออาจมาจากที่มามีอื่นได้ มีการจัดระเบียบคณะสงฆ์ส่วนกลางแบ่งเป็นองค์การ 4 องค์การ คือ 1) องค์การปกครอง 2) องค์การศึกษา 3) องค์การเผยแผร์ และ 4) องค์การสาธารณูปการ และการให้มีเจ้าคณะตรวจการ เหมือนกับฝ่ายรัฐมีนายกรัฐมนตรี และกระทรวงต่าง ๆ ในการบริหารบ้านเมือง ทั้งยังมีการกำหนดให้มีคณะวินัยธร สำหรับวินิจฉัยอธิกรณ์ กำหนดระเบียบวิธีวินิจฉัยอธิกรณ์เหมือนระบบศาลของฝ่ายอาณาจักร

นอกจาก พ.ร.บ. คณะสงฆ์แล้วยังมีสังฆาณัติเป็นกฎประกอบ มีทั้งสิ้น 9 ฉบับ และประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์อีก 1 ฉบับ สังฆาณัติฉบับสำคัญ เช่น สังฆาณัติระเบียบบริหารคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2485 สังฆาณัติกำหนดเขตภาค พ.ศ. 2485 สังฆาณัติให้ใช้ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พ.ศ. 2486 สังฆาณัติระเบียบแต่งตั้งคณะวินัยธร พ.ศ. 2485

เห็นได้ว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 ที่มีลักษณะเป็นสภา แบ่งอำนาจเป็นส่วนตามทฤษฎีแบ่งแยกอำนาจปกครองสูงสุดในระบอบประชาธิปไตย แม้พระมหากษัตริย์จะทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แต่ไม่ได้ทรงใช้อำนาจโดยตรง ทรงใช้อำนาจผ่านคณะสังฆมนตรี สังฆสภา และคณะวินัยธร ดังนี้

1) อำนาจบริหาร คณะสังฆมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจแบ่งเป็น (ก) องค์การปกครอง (ข) องค์การศึกษา (ค) องค์การเผยแผร์ (ง) องค์การสาธารณูปการ แต่ละองค์การมีสังฆมนตรีว่าการเทียบได้กับคณะรัฐมนตรี

2) อำนาจนิติบัญญัติ สังฆสภาเป็นผู้ใช้อำนาจในการออกสังฆาณัติ เทียบได้กับรัฐสภาออกกฎหมาย

3) อำนาจตุลาการ มีคณะวินัยธรเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินอธิกรณ์ แบ่งเป็นชั้นต้น อุทธรณ์ และฎีกา เทียบได้กับศาลยุติธรรมในฝ่ายอาณาจักร

นอกจากนี้ยังแบ่งการปกครองเป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล ทั้งยังกำหนดให้มีคณะกรรมการประจำแต่ละระดับ มีคณะวินัยธรในระดับจังหวัดเป็นคณะวินัยธรชั้นต้น รวมถึงการกำหนดแบ่งทรัพย์สินเป็นศาสนสมบัติกลางและศาสนสมบัติวัด ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อน

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างมาก โดยเฉพาะสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะ สกกลมหาสังฆปริณายกเชิงสัญลักษณ์ ส่วนผู้ใช้อำนาจที่แท้จริงคือสังฆนายก คณะสังฆมนตรี สังฆสภา และคณะวินัยธร ซึ่งเป็นไปตามหลักการแบ่งอำนาจตามแนวคิดประชาธิปไตย แม้นักวิชาการชาวพุทธหลายท่านมองว่าเป็นรูปแบบที่ไม่เคารพความอาวุโสตาม พระธรรมวินัย เกิดการที่ผู้น้อยโต้เถียงผู้ใหญ่ อีกทั้งคณะธรรมยุติมีน้อยกว่ามหานิกาย ทำให้ คณะธรรมยุติมีสถานภาพเป็นฝ่ายค้านในสังฆสภา (สุนทร ฦ รัชชี, 2539) แต่ก็ไม่ สามารถปฏิเสธได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ พระสงฆ์เป็นผู้มีอำนาจเต็มในการบริหาร คณะสงฆ์เอง กำหนดทิศทางการบริหารเองผ่านสังฆนายก สังฆมนตรี หรือกำหนดบทลงโทษ ได้เองผ่านการออกสังฆาณัติ มีคณะกรรมการบริหารศาสนสมบัติอย่างชัดเจน มีรัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้อำนวยความสะดวก ข้อเสนออีกประการหนึ่งของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 คือ บทบาทเชิงอำนาจและความสัมพันธ์ของพระมหากษัตริย์กับคณะ สงฆ์ซึ่งลดลงตามรูปแบบการปกครอง ซึ่งเปลี่ยนแปลงไป อำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ จึงผูกสัมพันธ์กับรัฐบาลในห้วงเวลานั้น ๆ แทนการสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชแม้ จะบัญญัติไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนา แต่วิธีการได้มาซึ่งสมเด็จพระสังฆราช ก็ผ่าน การสรรหาและพิจารณาโดยรัฐบาลตามกระบวนการปกครองแบบประชาธิปไตย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ใช้มาได้เพียง 21 ปี ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงของคณะ สงฆ์อีกครั้ง เมื่อฝ่ายอนุรักษ์นิยมนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐประหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำคณะราษฎรคนสุดท้ายในปี พ.ศ. 2500 เป็นเหตุให้มีการนำแนวคิด การปกครองคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ร.ศ.121 กลับมาอีกครั้ง โดยเหตุผลว่า “การดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มีใช้กิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจ ดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อการถ่วงดุลแห่งอำนาจ ... ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกกลมหาสังฆปริณายกทรง บัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม” (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 79 ตอนที่ 115) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 8 หมวด

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 คือการรวมอำนาจที่เคย แบ่งเป็น 3 ส่วน ตามหลักการประชาธิปไตยเป็นแบบคณาธิปไตย โดยสมเด็จพระสังฆราช และมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร อำนาจบัญญัติกฎ และอำนาจวินิจฉัยอธิกรณ์ ในหมวด 1 กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ทรงบัญชาการ คณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนในกรณี

ที่สมเด็จพระสังฆราชไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่แทนสมเด็จพระสังฆราช เพราะแม้คณะสงฆ์จะเคยว่างเว้นสมเด็จพระสังฆราชหลายครั้ง และบางครั้งมีระยะเวลาเกิน 10 ปี เช่น เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมพระปรมาภิไธยชิโนรส ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการเว้นว่างนานถึง 38 ปี จึงทรงมีพระราชดำริสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แต่ก็ไม่เคยมีการกำหนดให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเลย นอกจากนี้แล้วยังกำหนดให้มหาเถรสมาคมมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน และสมเด็จพระราชาคณะเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบได้ ในด้านอำนาจการวินิจฉัยอธิกรณ์ เจ้าคณะผู้ปกครองให้วินิจฉัยลงนิคหกรรมหรือให้สละสมณเพศเป็นข้อยุติ ไม่มีการอุทธรณ์ใด ๆ

พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ทำการยุบเลิกระบบการปกครองตามแบบประชาธิปไตยซึ่งปรากฏใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ทั้งหมด กลับไปใช้ระบบมหาเถรสมาคมตามแบบ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 แต่ยังมีข้อแตกต่างคือ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 นั้นพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารต่อคณะสงฆ์โดยตรงส่วน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราชและสถาปนาสมณศักดิ์สมเด็จพระราชาคณะโดยคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ส่วนพระราชาคณะระดับรองลงมาเป็นหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมจะพิจารณาให้มีพระบัญชาแต่งตั้งดำรงตำแหน่ง ดังนั้นสมเด็จพระสังฆราชจึงทรงใช้อำนาจบัญชาการคณะสงฆ์โดยตรง นอกจากนั้นแล้วสมเด็จพระสังฆราชยังสามารถตราพระบัญชาได้ ซึ่งใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 นั้นสมเด็จพระสังฆราชจะใช้อำนาจนิติบัญญัตินี้ผ่านสังฆสภาในการออกสังฆานัติ โดยมีสังฆสภาเป็นผู้เสนอ ส่วนในการวินิจฉัยอธิกรณ์ก็ยุบรวมเข้าเป็นอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมและเจ้าคณะผู้ปกครองอีกครั้ง กล่าวได้ว่า พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้รวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง คือ มหาเถรสมาคมและสมเด็จพระสังฆราช โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้อำนาจการตัดสินใจทั้งในด้านบริหาร การบัญญัติกฎระเบียบ การให้สมณศักดิ์ และการลงนิคหกรรม โดยมีอำนาจรัฐบาลเกี่ยวพันผ่านกระทรวงศึกษาธิการและการเป็นผู้เสนอนามสมเด็จพระสังฆราช

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนรายละเอียด มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 21 มาตรา โดยสรุปสาระสำคัญคือ รายละเอียดขั้นตอนการเข้าสู่ตำแหน่ง

สมเด็จพระสังฆราช โดยแก้ไขเพิ่มเติมให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ชั้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช และกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่ง หรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ารายละเอียดวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชได้ปรับให้มหาเถรสมาคมจากผู้เสนอชื่อเป็นผู้เห็นชอบ และนายกรัฐมนตรีมีอำนาจเสนอสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้เมื่อตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช และเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะทรงแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในครั้งนี้ เพื่อให้ชัดเจนในขั้นตอนวิธีการได้มาซึ่งสมเด็จพระสังฆราชเดิม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่มีการกำหนดลำดับความอาวุโสโดยสมณศักดิ์ แต่จะพิจารณาจากสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งโดยมหาเถรสมาคมลงมติเลือก อาจเกิดความสับสนในขั้นตอนและวิธีการเมื่อตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ดังเช่น ในปี พ.ศ. 2532 สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (วาสน ป.ธ.4) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สิ้นพระชนม์ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาสโภ ป.ธ.8) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ผู้อาวุโสสูงสุดโดยพรรษา ได้รับหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุตินฺธโร ป.ธ. 9) วัดสามพระยา ซึ่งอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ในขณะนั้นได้ทำหนังสือแจ้งเจตจำนงต่ออธิบดีกรมการศาสนา ขอสละสิทธิ์ในการรับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคมในขณะนั้นมีมติเสนอชื่อสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒโน ป.ธ. 9) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 19 (โพสตุฑุเดย์, 18 กุมภาพันธ์ 2559) นอกจากนี้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) 2535 ยังแก้ไขเพิ่มเติมการได้มาซึ่งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเมื่อตำแหน่งว่างลงต้องเป็นผู้อาวุโสโดยสมณศักดิ์ ต่างจาก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นผู้อาวุโสโดยพรรษา

พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ให้อำนาจองค์พระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แต่เมื่อถึง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การได้มาซึ่งตำแหน่งในคณะสงฆ์ทุกตำแหน่งต้องผ่านมติและเห็นชอบของมหาเถรสมาคมก่อนทูลเกล้าฯ ดังนั้นอำนาจมหาเถรสมาคมในทางการปกครองคณะสงฆ์โดยเฉพาะหลัง พ.ศ. 2535 จึงเพิ่มขึ้นอย่างมาก ความเป็นผู้ใช้อำนาจของมหาเถรสมาคมทำให้เกิดการใช้

เส้นสาย สำนัก ความสัมพันธ์ส่วนตัวของเจ้าคณะผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองตามลำดับชั้น หรือสายสัมพันธ์พิเศษกับกรรมการมหาเถรสมาคม การเสนอขอสมณศักดิ์ก็ต้องผ่านเจ้าคณะตามลำดับชั้น การลงโทษ การได้รับตำแหน่งหรือให้พ้นเป็นสิทธิ์ขาดของเจ้าคณะผู้ปกครอง ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังก่อให้เกิดการจัดตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2545 โดยมีฐานะเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม และเป็นหน่วยงานอิสระขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีบทบาทที่เห็นได้ชัด 2 ประการ คือ การเป็นส่วนงานในมหาเถรสมาคมในการกิจที่พระสงฆ์ไม่อาจปฏิบัติได้โดยตรง หรืออิกมุนหนึ่งเป็นการใช้อำนาจรัฐโดยนายกรัฐมนตรีในการกำกับดูแลพระสงฆ์ ดั่งนั้นแม้เหมือนว่ามหาเถรสมาคมจะเป็นเหมือนรัฐบาลเอกเทศ มีอำนาจเต็มในคณะสงฆ์ แต่ในความเป็นจริงแล้วมหาเถรสมาคมและรัฐบาลก็ยังมีจุดที่สัมพันธ์อาจจะเื้อ้อำนวยประโยชน์หรือต่อสู้กัน ขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาลในแต่ละยุคมีความสัมพันธ์อย่างไรกับมหาเถรสมาคม

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547

เมื่อใช้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพียง 12 ปี ก็เกิดปัญหาอีกครั้ง เมื่อสมเด็จพระสังฆราช (สุวฑฒโน ป.ธ. 9) (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร) ทรงชราภาพไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) โดยคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ออกพระราชกำหนด แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 10 อีกครั้ง เพื่อเปิดทางให้มีคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งแต่เดิมนั้นจะมีสมเด็จพระราชาคณะเพียงรูปเดียวที่อาวุโสโดยพรรษา (พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) หรืออาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ (พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535) ไม่เคยมีในรูปแบบคณะกรรมการมาก่อน

เมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่หรือตำแหน่งพระสังฆราชว่างลงทำให้เกิดสุญญากาศทางการเมืองของคณะสงฆ์ เพราะถึงแม้จะมีมหาเถรสมาคมมีมติหรือเห็นชอบแล้ว แต่การแต่งตั้งหรือการใช้อำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ยังเป็นหน้าที่โดยตรงของสมเด็จพระสังฆราช ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งถ้าตามมาตรา 10 วรรค 5 พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ต้องเป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้อาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ได้แก่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อุปเสโน ป.ธ. 9) วัดสระเกศ แต่เกิดการออกพระราชกำหนดแก้ไขมาตรานี้ทำให้ต้องแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการ มหาเถรสมาคมจึงมีมติเลือกสมเด็จพระราชาคณะ 7 รูป ทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติ เป็นคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อุปเสโน ป.ธ. 9) วัดสระเกศ เป็นประธาน (ประกาศมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 20/2547)

การเกิดคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นโครงสร้างทางการปกครองใหม่ของคณะสงฆ์ ซึ่งเกิดเป็นคณาธิปไตยโดยคณาธิปไตย คือมีคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้บริหารมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมบริหารคณะสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง ทำให้บทบาทผู้ใช้อำนาจตามพระราชกำหนด แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547 เป็นบทบาทของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560

การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชนั้นนับเป็นข้อถกเถียงในทฤษฎีทุกสมัยที่ตำแหน่งว่างลงในปี พ.ศ. 2556 เมื่อสมเด็จพระญาณสังวร (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร) สิ้นพระชนม์ มาตรา 7 แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติว่า

“พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชพระองค์หนึ่งในกรณีตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลงให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช”

ทำให้เกิดข้อถกเถียงกันเป็นวงกว้างว่าใครจะต้องเป็นผู้เสนอสมเด็จพระสังฆราช ระหว่างมหาเถรสมาคมหรือนายกรัฐมนตรี (มติชนสุดสัปดาห์ 18-24 มีนาคม 2559) เป็นเหตุให้ต้องแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดย พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่งและให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ”

มาตรา 7 แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ถูกแก้กลับไปใช้ข้อความตาม มาตรา 7 พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 เพิ่มเติมเพียง “และให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ” โดยเลิกกำหนดความอาวุโสโดยสมณศักดิ์และอาวุโสโดยพรรษาด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ์ฯ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อมพโร ป.ธ.6) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม แม้จะมีอาวุโสโดยสมณศักดิ์เป็นลำดับที่ 3 เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 20 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการรื้อฟื้นพระราชอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์อีกครั้ง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561

คณะสงฆ์ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 จนถึง พ.ศ. 2561 ในรูปแบบคณาธิปไตยได้ขยายขอบเขตของอำนาจและทรงอำนาจมากขึ้น เพราะการวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมนั้นเป็นสิทธิ์ขาดไม่สามารถอุทธรณ์ได้ การพิจารณาตำแหน่งทางคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสไปจนถึงเจ้าคณะใหญ่ การขอพระราชทานสมณศักดิ์ ขอดังวัด การเดินทางไปต่างประเทศของพระภิกษุ วินิจฉัยอธิกรณ์ ตั้งสำนักเรียนการศึกษาพระปริยัติธรรม ตั้งสถานปฏิบัติธรรมต้องได้รับการเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม จนเมื่อเกิด พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ซึ่งมีสาระสำคัญในการให้อำนาจพระมหากษัตริย์ในการแต่งตั้ง สถาปนาถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ และให้อำนาจพระมหากษัตริย์แต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามพระราชอัธยาศัย พร้อมทั้งกำหนดให้กรรมการมหาเถรสมาคมมีวาระ 2 ปี และบัญญัติให้การแต่งตั้งพระสงฆ์ตำแหน่งต่าง ๆ หากมหาเถรสมาคมพิจารณาแล้ว แต่มีพระราชดำริประการอื่น ก็ต้องอนุวัตตามพระราชดำริ

อาจกล่าวได้ว่า พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 นี้เป็นการถวายนพระราชอำนาจการปกครองคณะสงฆ์สู่องค์พระมหากษัตริย์ จากเดิมตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับตั้งแต่เจ้าอาวาสพระอารามหลวง เจ้าคณะตำบล ไปจนถึงเจ้าคณะใหญ่เป็นอำนาจในการพิจารณาของมหาเถรสมาคมในการเห็นชอบแล้วสมเด็จพระสังฆราชจะออกพระบัญชาแต่งตั้ง แต่เมื่อประกาศใช้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ สถาปนา แต่งตั้ง ถอดถอน สมณศักดิ์ รวมทั้งเป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดวาระกรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งแต่เดิมตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นตำแหน่งตลอดชีพ เว้นแต่ลาออก พ้นจากความเป็นภิกษุ หรือมีพระบรมราชโองการให้ออก

นอกจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 4 นี้แล้วยังมีกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2563) ซึ่งออกตามความในมาตรา 20/1 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ที่น่าสนใจ โดยมีสาระสำคัญคือ การแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา จากนั้นให้สมเด็จพระสังฆราชเสนอไปยังราชเลขาการในพระองค์ เพื่อนำความกราบบังคมทูล เมื่อมีพระราชดำริเป็นประการใด ให้มหาเถรสมาคมมีมติให้มีพระบัญชาตั้งหรือตราตั้งแล้วแต่กรณีตามพระราชดำรินั้น

เห็นได้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ได้นำแนวคิดและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 มาใช้อย่างเต็มรูปแบบทั้งวิธีการได้มา ซึ่งสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาสพระอารามหลวง หรือแม้แต่ตำแหน่งอื่น ๆ ซึ่งมีพระราชดำริล้วนต้องอนุวัตตามพระราชดำรินั้น เช่น ในปี พ.ศ. 2562 สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปลโม ป.ธ.9, ราชบัณฑิต) วัดพิชยญาติการาม เจ้าคณะใหญ่หนกลางมรณภาพ ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนกลางจึงว่างลง มหาเถรสมาคม มีมติให้พระพรหมบัณฑิต (ธมฺมจิตฺโต ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต) วัดประยุรวงศาวาส รักษาการแทน (มติมหาเถรสมาคม มติที่ 365/2562) ต่อมาได้มีมหาเถรสมาคมมติครั้งที่ 18/2563 วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2563 เห็นชอบแต่งตั้ง พระพรหมบัณฑิต (ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.9, ราชบัณฑิต) เป็นเจ้าคณะใหญ่หนกลาง สมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระลิขิต ขอพระราชทาน พระราชดำริ และทรงมีพระราชดำริเห็นควรให้ สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลมุนี (ธงชัย ธมฺมธโช) วัดไตรมิตรวิทยาราม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนกลาง (ไทยรัฐ, 12 ตุลาคม 2563) มหาเถรสมาคมจึงอนุวัตตามพระราชดำริ ซึ่งเป็นไปตามความใน ข้อที่ 5/1 กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2563

อภิปรายผลการวิจัย

นับตั้งแต่คณะสงฆ์ไทยมีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 คณะสงฆ์ซึ่งแต่เดิมปกครองด้วยจารีตประเพณี ความสัมพันธ์กับราชสำนักและตามพระธรรมวินัย ก็ถูกรวมศูนย์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบรัฐเกิดการก่อตั้งมหาเถรสมาคมทำหน้าที่ให้คำปรึกษาพระมหากษัตริย์เกี่ยวกับเรื่องภายในคณะสงฆ์ ภายใต้การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คณะสงฆ์จึงมีผู้ปกครองสูงสุดเป็นองค์พระมหากษัตริย์คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยมีรูปแบบการปกครองไม่ต่างจากระบบการบริหารแบบมณฑลเทศาภิบาล ตำแหน่งสังฆราชหัวเมือง หรือสมเด็จพระสังฆราชของประเทศราชก็ถูกกลืนตรอนไป เปลี่ยนเป็นตั้งเจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะใหญ่ และมหาเถรสมาคม กระบวนการอุปสมบท ซึ่งแต่เดิมพระอุปัชฌาย์ซึ่งมีพรรษาพัน 10 ตามพระธรรมวินัยสามารถให้การอุปสมบทได้ ก็เปลี่ยนเป็นอุปัชฌาย์ที่ได้รับใบอนุญาตจากส่วนกลางจึงสามารถประกอบพิธีได้ กระบวนการดังกล่าวได้ก่อเกิดรูปของโครงสร้างองค์กรที่มีผู้บริหารตามลำดับขั้น มีอำนาจการปกครองอ้างอิงจากส่วนกลาง มีตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการมณฑลต่าง ๆ เช่นเดียวกับข้าหลวงมณฑล

ถ้ามีพระสงฆ์หัวเมืองไม่เห็นด้วย หรือขัดต่อรูปแบบการปกครองใหม่ก็มีการปราบปรามด้วยการกดขี่ สืบสวนหาความผิด ดังกรณีครูบาศรีวิชัย เป็นต้น

ข้อสังเกตอีกประการคือ การที่พระสงฆ์ตามจารีตสังกัตอุปัชฌาย์อาจารย์ตามกระบวนการสัททวิหริกและอันเตवासิกตามพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้รูปแบบการปกครองใหม่ไม่เข้มแข็ง เพราะพระสงฆ์จะเชื่อฟังอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้ให้การอุปสมบทตนเองในฐานะบิดาทางธรรมมากกว่าเจ้าคณะปกครองซึ่งได้รับแต่งตั้งมาจากรัฐ การอุปสมบทจึงเป็นพิธีกรรมที่รัฐต้องรวบยึดเอาไว้ เพื่อให้เจ้าคณะปกครองหรือพระสงฆ์ซึ่งรัฐเห็นว่าจะคล้อยตามหรือเห็นพ้องกับการปกครองเท่านั้นที่มีสิทธิในการให้อุปสมบทแก่พุทธศาสนิกชนได้

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 การเมืองฝ่ายอาณาจักรเปลี่ยนไปส่งอิทธิพลถึงฝ่ายศาสนจักร เกิดเสียงเรียกร้องจากพระสงฆ์หัวก้าวหน้าในสมัยนั้นที่เรียกว่า “คณะปฏิสังขรณ์พระศาสนา” นำไปสู่การผ่านร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เปลี่ยนโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากแบบรวมศูนย์อำนาจ ไปสู่การแบ่งแยกอำนาจตามแนวคิดระบอบประชาธิปไตย โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ สมเด็จพระสังฆราช สังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร การปกครองส่วนภูมิภาคอนุโลมตามฝ่ายอาณาจักร แต่ก็เปลี่ยนจากเจ้าคณะผู้ปกครองเพียงผู้เดียวเป็นต้องมีคณะกรรมการในแต่ละระดับ แม้พระมหากษัตริย์จะทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แต่สมเด็จพระสังฆราชมิได้มีสถานะในการใช้อำนาจปกครองคณะสงฆ์โดยตรงแต่ทรงใช้อำนาจผ่านสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธร การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงพ้องกับโครงสร้างทางปกครองฝ่ายอาณาจักรอย่างเห็นได้ชัด การออกกฎหมายสำหรับควบคุมคณะสงฆ์ก็ใช้วิธีการผ่านการลงคะแนนเสียงแบบเดียวกับรัฐสภาผ่านร่างกฎหมายและต้องนำความกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชเพื่อลงพระนามประกาศใช้ดุจเดียวกับรัฐสภาทูลเกล้าฯ ถวายร่างกฎหมายเพื่อลงพระปรมาภิไธย ฝ่ายนิติบัญญัติคณะสงฆ์มีประธานสังฆสภาเป็นประมุข การบริหารคณะสงฆ์โดยแบ่งเป็นองค์การต่าง ๆ 4 องค์การ ได้แก่ 1) องค์การปกครอง 2) องค์การศึกษา 3) องค์การเผยแผ่ และ 4) องค์การสาธารณูปการ โดยฝ่ายบริหารมีสังฆนายกเป็นประมุขฝ่ายบริหาร และคณะวินัยธรซึ่งแบ่งเป็นชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา ตามแบบศาลยุติธรรมโดยมีประธานคณะวินัยธรเป็นประมุข

กล่าวโดยสรุปพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้ให้อำนาจพระสงฆ์ในการบริหารตนเอง โดยใช้โครงสร้างการปกครองตามฝ่ายอาณาจักร โดยอำนาจนิติบัญญัติคือการออกสังฆมติควบคุมปกครองคณะสงฆ์ สังฆสภาเป็นผู้ใช้อำนาจ อำนาจบริหารคือการกำหนดนโยบายและลงมือดำเนินการมีคณะสังฆมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจ อำนาจ

ตุลาการคือการตัดสินอธิกรณ์และข้อพิพาทต่าง ๆ คณะวินัยธรเป็นผู้ใช้อำนาจ ส่วนสมเด็จพระสังฆราชนั้นถึงแม้จะเป็นตำแหน่งสูงสุดแต่ก็เป็นสัญลักษณ์ของประมุขคณะสงฆ์เท่านั้น ไม่ทรงมีอำนาจในการบริหาร ออกกฎ หรือวินิจฉัยอธิกรณ์ รัฐบาลซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิด พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้ให้การสนับสนุนรูปแบบการปกครองนี้ อย่างเต็มที่ รวมถึงมีความพยายามในการรวมคณะธรรมยุติกนิกายและมหานิกายโดยการอาราธนาพระสงฆ์จากทั้ง 2 นิกายไปร่วมจำพรรษาที่วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรจึงเป็นไปในรูปที่รัฐเกื้อกูลให้เกิดการปกครอง ตามรูปแบบการปกครองแบบใหม่ และศาสนจักรก็เห็นดีเห็นงามให้การสนับสนุนการปกครองของรัฐ สังเกตได้จากรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดหลายแห่งในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2500

เมื่อใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้เพียง 21 ปีก็เป็นอันต้องเลิกใช้ไป เพราะสภาพนิติบัญญัติแห่งชาติในขณะนั้นภายใต้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยให้เหตุผลสำคัญว่า (พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, หมายเหตุ) “การดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มีใช้กิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจ ดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถว้คุณแห่งอำนาจ” ทำให้การปกครองคณะสงฆ์รวมเข้าสู่ศูนย์กลางภายใต้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมอีกครั้ง แต่ภายใต้โครงสร้างเดิมยังมีข้อแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยเฉพาะการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ แต่เดิมเป็นไปตามพระราชอัธยาศัยของพระมหากษัตริย์ แต่เมื่อใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ไม่ทรงใช้พระราชอำนาจในส่วนนี้ ซึ่งจากการศึกษาของพระศพล มาบัณฑิตย์ (2554) พบว่า การพิจารณาสถาปนาสมณศักดิ์ชั้นสูงอย่างสมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระราชาคณะก็ได้ทรงตัดสินพระราชหฤทัยส่วนพระองค์แต่อย่างเดียว แต่ทรงให้เป็นไปตามธรรมเนียมราชประเพณีเรื่องอาวุโสทางสมณศักดิ์จนกลายเป็นนิติราชประเพณีทางศาสนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 - 2532 เมื่อรวมอำนาจคณะสงฆ์เข้าสู่ศูนย์กลางโดยที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยดังแต่ก่อน มหาเถรสมาคมจึงเป็นศูนย์กลางการพิจารณาแต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ แต่การพิจารณาตำแหน่งในระดับสูง เช่น สมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระราชาคณะก็ใช้หลักความอาวุโสเป็นเกณฑ์สำคัญ

อนึ่งแม้จะใช้หลักความอาวุโสเป็นเกณฑ์แต่ยังมีบางกรณีที่ใช้ความใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในการพิจารณาแต่งตั้งโดยมิใช่พระราชดำริ เช่น กรณีพระสาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ. 9) วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเคยอภิบาลพระบาทสมเด็จพระ

พระบรมชนกาทิเบศรา เมื่อทรงผนวช ในปี พ.ศ. 2515 พระศาสนโสภณ (สุวตมโน ป.ธ. 9) ได้รับพิจารณาในฐานะรองสมเด็จพระราชาคณะที่มีอาวุโสลำดับที่ 1 ของทั้งสองนิกาย เพื่อมิให้เป็นกรณีการพิราดราชประเพณีมหาเถรสมาคมร่วมกับรัฐบาลขอให้มีการเพิ่มอัตราสมณศักดิ์สมเด็จพระราชาคณะ (แสง อุดมศรี, 2533) จาก 4 ตำแหน่ง เป็น 6 ตำแหน่ง ทำให้พระศาสนโสภณ (สุวตมโน ป.ธ. 9) ได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะในราชทินนาม สมเด็จพระญาณสังวร

การที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาทิเบศรา ไม่ทรงมีพระดำริในทางปกครองคณะสงฆ์จนกลายเป็นนิติประเพณีประจำรัชกาลนั้น นำไปสู่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 5 ทวิ วรรคที่ 3 และที่ 4 (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535) ซึ่งทำให้นิติประเพณีกลายเป็นกฎหมาย โดยถือหลักความอาวุโสโดยสมณศักดิ์เป็นเกณฑ์ในการเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะเพื่อทูลเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช และนำไปสู่พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547 ในเวลาต่อมาเพื่อใช้เป็นหลักในการแต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช นิติประเพณีประจำรัชกาลอาจเปลี่ยนเป็นกฎหมายได้ ดังกรณีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาทิเบศรา ที่ไม่ทรงมีพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง และเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสูงในวงการปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่การพระราชทานสมณศักดิ์ ตั้งมหาเถรสมาคม และตั้งเจ้าคณะใหญ่เป็นต้น

เมื่อสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร) สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 2556 ก็เกิดข้อถกเถียงมากมายเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการได้มาซึ่งสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ใหม่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งตาม มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ต้องเสนอสมเด็จพระราชาคณะผู้อาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ได้แก่ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (วรปญฺโญ ป.ธ.9) วัดปากน้ำ ฝายมหานิกาย แต่ก็มีผู้คัดค้าน (BBC Thai, 8 กุมภาพันธ์ 2560) เป็นเหตุนำไปสู่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 ซึ่งทำให้เลิกใช้เกณฑ์ความอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ แล้วกลับไปใช้พระราชดำริตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และก่อนหน้านั้นขึ้นไปแทน โดยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อมพโร ป.ธ.6) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ฝายธรรมยุติ ซึ่งอาวุโสโดยสมณศักดิ์เป็นลำดับที่ 3 เป็นสมเด็จพระสังฆราช

พระองค์ที่ 20 ถือว่าเป็นการเลิกนิติประเพณีเรื่องความอาวุโสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ อีกด้วย

หลังจากการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 ในปีถัดมา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ได้ทำให้มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดทางการปกครองคณะสงฆ์กลับไปอยู่ภายใต้อำนาจพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ ในโครงสร้างและรูปแบบเดียวกันกับพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ดังกรณีพระราชดำริแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี (ธมฺมธโช) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นเจ้าคณะใหญ่หนกลาง หรือพระราชดำริพระราชทานสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ อีกทั้งการขยายอัตราสมเด็จพระราชาคณะจากฝั่งละ 4 รูป เป็นฝ่ายละ 5 รูป ทำให้ปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) มีสมเด็จพระราชาคณะ 10 รูป เป็นต้น

ภาพ 2

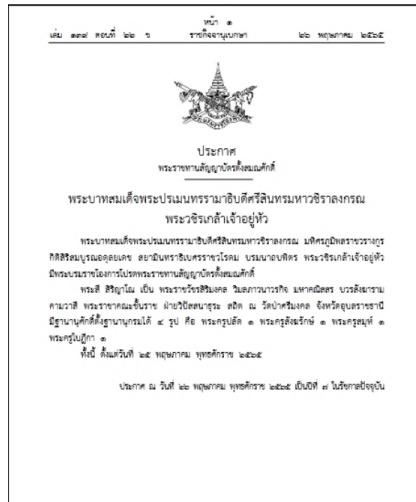
พระบรมราชโองการพระราชทานสมณศักดิ์ มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

หมายเหตุ. จาก “ราชกิจจานุเบกษา” 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 40 ข หน้า 16.

ภาพ 3

พระบรมราชโองการพระราชทานสมณศักดิ์ ไม่มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

หมายเหตุ. จาก “ราชกิจจานุเบกษา” 2565, เล่ม 139 ตอนที่ 22 ข หน้า 1.

สรุปผลการวิจัย

ผู้ใช้อำนาจการปกครองคณะสงฆ์นับตั้งแต่พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2446) จนถึง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 มีอยู่ 2 กลุ่ม ได้แก่

1) พระมหากษัตริย์

ก. พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติออกพระราชบัญญัติและทรงใช้อำนาจปกครองในระดับกำหนดนโยบายและกำหนดผู้บริหารระดับสูงในคณะสงฆ์ ทรงแต่งตั้ง ถอดถอน พระสงฆ์ระดับสูง เช่น สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่ มหาเถรสมาคม เพื่อให้คณะสงฆ์ดำเนินตามนโยบายแห่งรัฐ

ข. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ทรงมีพระราชอำนาจสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

ค. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ทรงใช้พระราชอำนาจได้เช่นเดียวกับ พ.ร.บ.ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 แต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ

ไม่ทรงใช้พระราชอำนาจนี้จนกลายเป็นนิติประเพณีในรัชกาลนี้

ง. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 พ.ศ. 2547 จากนิติประเพณีในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และเพื่อป้องกันความสับสนในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชนำไปสู่การบัญญัติเป็นกฎหมาย และพระมหากษัตริย์ก็ไม่ทรงมีอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

จ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้ทำให้การปกครองคณะสงฆ์อยู่ภายใต้พระราชอำนาจอีกครั้ง โดยการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะเป็นไปตามพระราชอัธยาศัย และเมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาตำแหน่งสำคัญ เช่น เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค ต้องกราบบังคมทูลขอพระราชดำริก่อน หากไม่มีพระราชดำริเป็นประการอื่นจึงจะสามารถแต่งตั้งได้หรือถ้ามีพระราชดำริก็ต้องอนุวัตตามพระราชดำรินั้น

2) คณะสงฆ์

ก. พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมใช้อำนาจปกครองในระดับรองลงมาจากพระมหากษัตริย์หากไม่มีพระราชดำริเป็นประการอื่น อาทิการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาส อนึ่งอธิกรณ์ หรืออำนาจตุลาการ เจ้าคณะผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ใช้อำนาจชี้ขาด แต่ยังสามารถอุทธรณ์ต่ออำนาจในการวินิจฉัยเจ้าคณะในระดับสูงขึ้นไปได้โดยสิ้นสุดที่มหาเถรสมาคมเป็นชั้นฎีกา

ข. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แบ่งอำนาจการปกครองเป็น 3 ส่วน คือนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ไม่มีมหาเถรสมาคมแต่มีสมเด็จพระสังฆราช สังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรแทน สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระประมุขสัญลักษณ์ของคณะสงฆ์ สังฆสภาใช้อำนาจนิติบัญญัติ คณะสังฆมนตรีใช้อำนาจบริหาร และคณะวินัยธรใช้อำนาจตุลาการ และใช้วิธีการออกเสียงลงคะแนนในการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ

ค. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยุบเลิกการแบ่งอำนาจการปกครองกลับไปสู่การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางอีกครั้งโดยมีมหาเถรสมาคมและสมเด็จพระสังฆราชทั้งอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใช้เกณฑ์ความอาวุโส เพราะพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ไม่ทรงใช้พระราชอำนาจโดยตรง แต่ในบางโอกาสมหาเถรสมาคมก็จะแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยพิจารณาจากความใกล้ชิดสถาบันพระมหากษัตริย์อีกด้วย

ง. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 พ.ศ. 2547 มหาเถรสมาคมในช่วงนี้ถือว่า มีอำนาจเต็มในการบริหารคณะสงฆ์การพิจารณาตำแหน่งสำคัญ ๆ ซึ่งใช้หลักความอาวุโส เป็นเกณฑ์หลักโดยไม่คำนึงถึงพิจารณาจากความใกล้ชิดสถาบันพระมหากษัตริย์ทำให้ คณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายมีบทบาทมากขึ้น

จ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้ ลดอำนาจมหาเถรสมาคมลง ซึ่งจาก เดิมการพิจารณาเรื่องสำคัญและการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการสิ้นสุดที่มหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 กำหนดให้การแต่งตั้งถอดถอนตำแหน่ง สำคัญต้องกราบบังคมทูลขอพระราชดำริก่อน หากมีพระราชดำริแล้วต้องอนุวัตตาม พระราชดำรินั้น

ตาราง 1

แสดงผู้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติ/ผู้ใช้อำนาจ	พระมหากษัตริย์	มหาเถรสมาคม/สังฆสภา
ร.ศ. 121	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ
พ.ศ. 2484	ไม่มีอำนาจ	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ
พ.ศ. 2505	มีอำนาจ/งดใช้อำนาจ	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ
ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535	ไม่มีอำนาจ	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ
ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ
ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2561	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ	มีอำนาจ/ใช้อำนาจ

จากตาราง 1 เห็นได้ว่าผู้ใช้อำนาจและการใช้อำนาจในคณะสงฆ์นั้นเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับคณะสงฆ์ โดยประชาชนไม่มี ส่วนร่วมด้วย การเพิ่มขึ้นของอำนาจคณะสงฆ์ หมายถึง การลดลงของอำนาจพระมหากษัตริย์ การเพิ่มขึ้นของอำนาจพระมหากษัตริย์ หมายถึง การลดลงของอำนาจคณะสงฆ์ อีกทั้ง การใช้อำนาจตามโครงสร้างการปกครองในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 จนถึง พ.ศ. 2561 เป็นโครงสร้างที่ไม่คำนึงถึงพระสงฆ์ทั่วไปหรือศาสนิกชนในศาสนา แต่คำนึง ถึงเฉพาะอำนาจของผู้ผู้นำในคณะสงฆ์คือ มหาเถรสมาคม สมเด็จพระสังฆราช และ พระมหากษัตริย์เท่านั้น รัฐบาลหรือองค์กรอิสระไม่มีอำนาจถ่วงดุลมหาเถรสมาคม ทำให้มหาเถรสมาคมขาดการตรวจสอบการใช้อำนาจ ทั้งการบริหาร การนิติบัญญัติ และ ตុลาการ ดังเช่นคำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 1/2545 และ 4/2545 ซึ่งปฏิเสธความเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์กับอำนาจรัฐ โดยวินิจฉัยว่า “วัดไม่ใช่องค์กรทางมหาชนที่จะใช้

อำนาจปกครองได้ จึงไม่เป็นหน่วยงานทางปกครองและเจ้าอาวาสก็มีใช้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทางปกครองที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครองได้” ทั้งยังไม่มีข้อกำหนดขอบเขตอำนาจให้ชัดเจนว่า ศาลปกครองจะมีอำนาจตรวจสอบอำนาจปกครองคณะสงฆ์แค่ไหนเพียงไร (นฤนารถ อาภาศิริผล, 2544)

อำนาจการปกครองคณะสงฆ์นั้นอยู่ในมือของพระมหากษัตริย์และมหาเถรสมาคม ซึ่งขาดการตรวจสอบอย่างเป็นระบบจากทั้งรัฐ องค์กรอิสระ ศาสนิกชน หรือประชาชนโดยทั่วไป การปกครอง คณะสงฆ์ควรเป็นรูปแบบตามพระธรรมวินัย โดยให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองตามหลักพระธรรมวินัยปรับปรุงระบบมหาเถรสมาคมซึ่งใช้อำนาจกับคณะสงฆ์โดยรวมโดยคณะสงฆ์ทั้งนั้นมิได้มีส่วนร่วม รวมถึงองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกจึงสมควรต้องบริหารจัดการความเป็นไปในคณะสงฆ์ประหนึ่งเป็นการปกครองแบบ “สังฆสมบูรณาญาสิทธิราชย์”

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ
แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2563). (2563, 25 กรกฎาคม). **แถลงการณ์
คณะสงฆ์**. เล่มที่ 108 ตอนที่ 7 หน้า 1-3.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2551). **กรมการศาสนา**. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2541). แนวคิดและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. **วารสารพุทธ
ศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 5(2-3), 77-92.

ทวิพร สุพร. (2554). การประกอบสร้างรัฐฆราวาสนิยมในฝรั่งเศส: นัยต่อชาวมุสลิมและ
ผ้าคลุมศีรษะ (ที่สุญหาย). **วารสารยุโรปศึกษา**, 19(2), 94-122.

แถลงการณ์ เรื่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. (2484, 14 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**.
เล่ม 58 หน้า 1415.

ณรงค์ สังขวิจิตร, พระ. (2558). **การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน: ปัญหาและ
แนวทางแก้ไข**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

Thammasat University.

<https://km-ir.arts.tu.ac.th/files/original/ff6f165f24f2e805c36f25dd32191af5b7db9f20.pdf>

ณัฐพล อยู่รุ่งเรื่องศักดิ์ และ วราภรณ์ นิพัทธ์สุขกิจ. (2563). การสถาปนาอำนาจรัฐ
ในพุทธจักร ของราชสำนักสยามผ่านการแต่งตั้งสมณศักดิ์ พ.ศ. 2325-2445.

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 42(1), 24-44.

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/view/242945>

ทศพล จนทวิโส, พระ, (มาบัณฑิตย์). (2562). **ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับ
พระมหากษัตริย์ไทย พ.ศ. 2154-2394.** [ดุสิตนิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. E-Thesis Central Library.

<https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/731>

ทศพล มาบัณฑิตย์, พระ. (2554). หลักเกณฑ์และขั้นตอนบางประการทางศาสนา:
การสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะ พ.ศ. 2490-2532. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์
(Veridian E-Journal) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, 4(1),
748-759.**

[https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/
8558/7306](https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/8558/7306)

ไทยรัฐออนไลน์. (2563, 12 ตุลาคม). ตั้ง “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” เป็น “เจ้าคณะ
ใหญ่หนกลาง”. **ไทยรัฐ.**

<https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1950345>

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระ. (2537). **รัฐกับพระพุทธศาสนา ถึงเวลาชำระล้างหรือยัง**
(พิมพ์ครั้งที่ 3). สหธรรมิก.

ธีระพงษ์ มีไธสง. (2564, 2 สิงหาคม). **วาทกรรมอำนาจ “พระสงฆ์ไทย” ว่าด้วย
“สังฆราช”.** ศิลปวัฒนธรรม.

https://www.silpa-mag.com/history/article_5793

นฤนารถ อาภาศิริผล. (2544). **การคุ้มครองสิทธิของบุคคลอันเนื่องมาจากคำสั่งทาง
ปกครองที่ออกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

<https://doi.org/10.14457/CU.the.2001.51>

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). **อนาคตองค์กรสงฆ์.** ใน เอกวิทย์ ณ ถกลาง (บ.ก.), **มองอนาคต:
บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย** (น.143-150). มูลนิธิภูมิปัญญา.

ประกาศ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์. (2565, 22 พฤษภาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.**
เล่ม 139 ตอนที่ 22 ข หน้า 1.

ประกาศ เรื่อง พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์. (2562, 28 กรกฎาคม).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 40 ข. หน้า 16.

พิชัย ปียสีโล (อินตะชาว), พระ. (2561). **การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย.**

[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (MCU).

<http://lph.mcu.ac.th/userfiles/file/2562/MCU620202140.pdf>

ไพศาล วิสาโล, พระ. (2542). **พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา.** กองทุนวุฒิชัย
เพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม.

พระราชกำหนด แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547
(2547, 17 กรกฎาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 121 ตอน พิเศษ 34 ก. หน้า 1-3.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484. (2484, 14 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 58
ตอน 0 ก. หน้า 1391-1410.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505, 31 ธันวาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 79
ตอนที่ 115. หน้า 29-44.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. (2535, 4 มีนาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.**
เล่ม 109 ตอนที่ 16 หน้า 5-11.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560. (2560, 6 มกราคม). **ราชกิจจานุเบกษา.**
เล่ม 134 ตอนที่ 2 ก. หน้า 1-2.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561. (2561, 17 กรกฎาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.**
เล่ม 135 ตอนที่ 50 ก. หน้า 1-4.

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121. (2445, 29 มิถุนายน).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 19 หน้า 214-223.

พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2553). **รัฐกับศาสนา: บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร
และเสรีภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์ศยาม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก 2500.**
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.** มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาเถรสมาคม. (2562, 15 กรกฎาคม). มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 17/2562
มติที่ 365/2562 เรื่อง เสนอขอความเห็นชอบแต่งตั้ง พระพรหมบัณฑิต
วัดประยุรวงศาวาส ให้เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่หนกลาง.
การประชุมมหาเถรสมาคม. วัดบวรนิเวศวิหาร.

<http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=9025>

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2531). **พระธัมมปัทมฐาคาถาแปล ภาค 2** (พิมพ์ครั้งที่ 11).
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ. (2554). **นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย**. นานมีบุ๊คส์.
เมธีธรรมาภรณ์, พระ. (2539). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. มูลนิธิพุทธธรรม.

วัดโมลีโลกยาราม. (2562, 28 เมษายน). **กฎพระสงฆ์ จุลศักราช 1145.**

<https://www.watmoli.com/wittaya-one/1169/>

วัลทนา แสงไพศรร์ค. (2559). **การปกครองสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505: ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข**. [การค้นคว้าอิสระ ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University.
https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5803011104_5061_4900.

สมาน สุดโต. (2559, 18 กุมภาพันธ์). **เบื้องหลังการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 19.**
Post Today. <https://www.posttoday.com/politic/report/416974>

สุนทร ณ รังษี. (2539). **การปกครองคณะสงฆ์อดีต ปัจจุบัน อนาคต. วารสารพุทธศาสนศึกษา, 3(3), 5-21.**

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2561). **รัฐกับศาสนา ศีลธรรม อำนาจและอิสรภาพ**. สยามปริทัศน์.

แสวง อุดมศรี. (2533). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

BBCNEWSไทย. (2560, 8 กุมภาพันธ์). **เส้นทางการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20.**
BBCNEWSไทย. <https://www.bbc.com/thai/thailand-38905450>

พระสงฆ์ศรีลังกาในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับศรีลังกา สมัยรัชกาลที่ 5-6

นครินทร์ พวงภู

นักวิชาการศึกษาศึกษาปฏิบัติกร สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

E-mail: nakarin615@gmail.com

วันที่รับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2566

วันแก้ไขบทความ: 2 พฤษภาคม 2566

วันที่รับบทความ: 11 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6 โดยใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเอกสารชั้นต้นจากเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ชาวศรีลังกา คือ อนุคาริกธรรมปาละ ผู้ก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ์ และพระมหาศีลรัตน พระสงฆ์ชาวศรีลังกาที่เข้ามาพำนักอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบความสัมพันธ์มีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับศรีลังกาก่อนสมัยรัชกาลที่ 5-6 มีลักษณะเป็นคณะทูตและสมณทูตไปติดต่อเพื่อการฟื้นฟูศาสนา แต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา พระสงฆ์ศรีลังกามีปฏิสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยต่างไปจากเดิม ไม่ได้อยู่ในฐานะสมณทูต แต่เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลกับรัฐ โดยเป็นการติดต่อที่ทำให้ทราบถึงมิติระหว่างไทยกับศรีลังกาในด้านพุทธศาสนา ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและความสัมพันธ์ของศาสนิกชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นญาติมิตรและกัลยาณมิตรที่มีพระสงฆ์ศรีลังกาเป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ ไทยกับศรีลังกา พระสงฆ์ศรีลังกา รัชกาลที่ 5-6

Sri Lankan monks in relations between Thailand and Sri Lanka

During the reigns of King Rama 5 - 6

Nakarin Puangpu

Educator, Practitioner Level, Research and Development Institute,

Chandrasem Rajabhat University

E-mail: nakarin615@gmail.com

Received: February 23, 2023

Revised: February May 2, 2023

Accepted: May 11, 2023

Abstract

This article examines the Buddhist relations between Thailand and Sri Lanka during the reigns of King Rama V and VI through documentary research. The study explores Sri Lankan monks Anagarik Dhammapala, the founder of the Maha Bodhi Association and PhraMaha Silratana, residing at Wat Bowonniwet Vihara Bangkok. The study found that the relationship patterns have changed. The relationship between Thailand and Sri Lanka before the reign of King Rama V and VI had the nature of diplomatic corps and nuncio contacting for religious revival. But since the reign of King Rama V, Sri Lankan monks had interacted differently with the Thai government. Not as a nuncio, it is a contact between the person and the state. It was a contact that made known the friendship between Thailand and Sri Lanka in Buddhism, both state and religious relations, which shows the kinship and friendliness with Sri Lankan monks as the mediator of the relationship.

Keywords: Buddhism, Relationship, Thai and Sri Lankan, Sri Lankan Monks, King Rama 5-6

บทนำ

การศึกษาเรื่องพระสงฆ์ศรีลังกาที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6 เป็นการแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ และยังมีการศึกษาในเรื่องนี้ไม่มากนัก ซึ่งจากการสำรวจมีหลักฐานน้อยชิ้นที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ศรีลังกาและพบหลักฐานการติดต่อกับรัฐบาลไทยอย่างเป็นทางการ คือ กรณีของอนาคาริกธรรมपालะ ผู้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกา (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2447: ร.5 บ.8.3/39) และพระมหาศีลรัตน พระสงฆ์ศรีลังกาที่เข้ามาบวชและศึกษาพระธรรมอยู่ที่ประเทศไทย (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174) ปรีดี หงษ์สดัน (2560) ศึกษาเรื่อง การรื้อฟื้นพุทธศาสนาในศรีลังกาภายใต้อาณานิคมอังกฤษ ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ปรีดีต้องการสำรวจสถานะความรู้เรื่องการรื้อฟื้นพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์ศรีลังกาสมัยใหม่ โดยผู้ที่ร่วมในกระบวนการรื้อฟื้นพุทธศาสนานี้ต่างแสดงตนออกมาในฐานะผู้ต่อต้านระบอบอาณานิคมอังกฤษและคริสต์ศาสนา แต่ในขณะเดียวกันหากพิจารณาในทางสังคมวิทยาของการก่อตัวทางชนชั้นในสังคมศรีลังกาแล้ว จะพบว่ากลุ่มผู้ร่วมกระบวนการนี้กลับพึ่งพิงอยู่กับทุนที่นำโดยเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งอนาคาริก ธรรมपालะเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในเรื่องนี้

ส่วนวิทยานิพนธ์ของพรวิวี ทองประยูร (2562) ที่ศึกษาประวัติและบทบาทของอนาคาริกธรรมपालะ เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคาริก ธรรมपालะ ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาเฉพาะประวัติและบทบาทของอนาคาริก ธรรมपालะ ในการฟื้นฟูพุทธศาสนาที่มีความสำคัญทำให้พุทธศาสนาเจริญขึ้นอีกครั้งในอินเดีย จนเป็นผลให้ชาวอินเดียที่อยู่ในวรรณะจัณฑาลและวรรณะอื่น ๆ หลายคนเข้าร่วมเป็นพุทธมามกะนับถือพุทธศาสนาเรื่อยมา งานศึกษาดังกล่าวเน้นการศึกษาการฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกาเท่านั้น แต่ยังไม่ขาดการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทยและศรีลังกา พิมพ์รำไพ เปรมสมิทธิ์ (2525) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ดังกล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยต้องการศึกษาให้ทราบถึงสาเหตุของความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาที่มีมายาวนานตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายให้การช่วยเหลือกันเรื่องฟื้นฟูพุทธศาสนาโดยตั้งคณะสงฆ์ไปช่วยในการนี้ บทความนี้จึงต้องการต่อยอดเพื่อศึกษาการเชื่อมความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาของไทยและศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6 ผ่านพระสงฆ์ศรีลังกาที่จะทำให้เห็นภาพสะท้อนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

ทั้งทางด้านวิถีชีวิต สังคม และเหตุการณ์ทางการเมืองได้อีกหนึ่งแง่มุม นอกจากนี้ จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของพระสงฆ์ชาวศรีลังกากับรัฐบาลไทยในช่วงเวลาที่ ไทยเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในวิถีชีวิต โดยเฉพาะการเผยแพร่ของศาสนาอื่น ๆ การศึกษาเรื่องดังกล่าวจะทำให้เห็นถึงมิติทางพุทธศาสนาของทั้งสองประเทศ ที่เหนียวแน่นซึ่งส่งผลมาถึงปัจจุบัน

ความสำคัญของพุทธศาสนาในศรีลังกา

พุทธศาสนาในศรีลังกามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก นับตั้งเป็นอาณาจักร อนุราชปุระ (Anuradhapura) ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอินเดีย และทำให้ได้รับอิทธิพล ทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และศาสนามาจากอินเดีย พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่ง พระธรรมทูต คือ พระมหินทเถระ (โอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช) นางภิกษุณีสังฆมิตรรา สุมณสามเณร (โอรสของพระสังฆมิตรเถระ) และภิกษุอื่น ๆ อีก 5 รูป มาเผยแพร่พุทธ ศาสนาในศรีลังกา (दनัย ไชโยธธา, 2526) จึงทำให้กษัตริย์ศรีลังกา ข้าราชการบริวาร รวมถึงพสกนิกรที่นับถือพราหมณ์-ฮินดูเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา (ภารดี มหาจันทร์, 2527) ในรัชสมัยพระเจ้าเวทอานัมปิยติสสะ (พ.ศ. 293 - 333) ทรงเลื่อมใสพุทธศาสนาที่พระมหิน ทเถระนำมาเผยแพร่ พระองค์ถวายมหาเมฆวันอุทยานซึ่งสร้างขึ้นโดยพระเจ้ามุกสิวะ (พ.ศ. 233-293) ให้เป็นสมบัติของพุทธศาสนาต่อมารู้จักกันในนามว่า “มหาวิหาร” (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556) เมื่อถึงรัชสมัยของพระเจ้าทูลุฐคามนี (พ.ศ. 382-406) พระองค์ ยังทรงให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาโปรดให้สร้างศาสนสถานขึ้นอีกมาก เช่น เจดีย์สุวรรณโลกิยเสยะหรือสุวรรณมาลิกเจดีย์ โลหะปราสาท มิริสวัฏฐิเจดีย์ เป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ ทรงสนับสนุนให้พระสงฆ์แสดงธรรมคำสอน และเชื่อกันว่าพระองค์ทรงทำหน้าที่สั่งสอน ธรรมด้วยพระองค์เอง (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556) รัชสมัยพระเจ้าวิภูฏคามนีอภัย (พ.ศ. 454-466) ทรงโปรดให้สร้างอภัยคีรีวิหารขึ้นบริเวณนอกเมืองทางทิศเหนือ การสร้าง ครั้งนี้ทำให้อภัยคีรีวิหารกลายเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาแบบมหายาน แต่ก่อนหน้า ซึ่งก่อน หน้านั้นพุทธศาสนาในศรีลังกาเป็นแบบเถรวาท โดยความแตกต่างของ 2 นิกายต่อไปจะมีความแตกต่างตรงที่ฝ่ายอภัยคีรีวิหารจะรับทัศนะใหม่ ๆ จากอินเดียอย่างมากและทำตัว ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ส่วนฝ่ายมหาวีหารหรือเถรวาทจะยึดมั่นเฉพาะคำสอนของเถรวาท (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556) และต่อมารัชสมัยของพระเจ้าสิริเมฆวัณณะเริ่มมีพิธีเคารพ บูชารูปพระมหินทเถระเป็นงานเทศกาลประจำปี ได้รับพระทันตธาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) จากแคว้นกสิงคราฐในอินเดีย (ทวี ทวีวาร, 2532) และทรงโปรดให้พระภิกษุศรีลังกา สร้างวัดที่พุทธคยาที่อินเดีย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พุทธศาสนารุ่งเรืองและมีความสำคัญอย่าง

มากในศรีลังกา (दनัย ไซโยธา, 2526) ในรัชสมัยของกษัตริย์ของศรีลังกาดังกล่าวข้างต้น เป็นช่วงเวลาที่พุทธศาสนาได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมาก แต่หลังจากนี้กษัตริย์บางพระองค์ยังคงยึดถือปฏิบัติพุทธศาสนาอยู่บ้าง และบางพระองค์นับถือศาสนาฮินดูจนทำให้พุทธศาสนาเริ่มลดบทบาทลง และลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเข้าปกครองเมืองท่าสำคัญของศรีลังกาเมื่อ พ.ศ. 2338 และเข้าครอบครองศรีลังกาได้ทั้งหมดในพ.ศ. 2358 พุทธศาสนาในระหว่างอังกฤษปกครองถูกทำให้กลืนไปกับวัฒนธรรมตะวันตก โดยอังกฤษพยายามทำให้ชาวศรีลังกานับถือคริสต์ศาสนาด้วยข้อเสนอสิทธิพิเศษต่าง ๆ และพยายามแยกอิทธิพลของพระพุทธานอกจากการปกครองท้องถิ่น (สาวิตรี สุวรรณสถิตย์, 2548) ซึ่งในเวลาต่อมาอังกฤษเริ่มผ่อนปรนและอนุญาตให้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในพ.ศ. 2413 และทำให้เกิดการฟื้นฟูพุทธศาสนาแบบสยามวงศ์ขึ้นในเวลาต่อมา

ความสัมพันธ์ไทยกับศรีลังกาก่อนสมัยรัชกาลที่ 5-6

ไทยและศรีลังกามีความสัมพันธ์ด้านพุทธศาสนาร่วมกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 สมัยพระเจ้าลิไทย กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย มุ่งมั่นในการก่อตั้งพระพุทธานุภาพโดยอาศัยรูปแบบของศรีลังกา และพระองค์ส่งมหาเถรศรีสิทธราชาจุฬามณีศรีรัตนลังการเดินทางไปอินเดียและศรีลังกาพร้อมทั้งได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกลับมาบูชา ต่อมาในสมัยพระเจ้าอู่ไทย (พ.ศ. 1890) พระองค์ทรงเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับศรีลังกา โดยอาราธนาในมนต์พระเจ้าสังฆราชจากศรีลังกา มาอาณาจักรสุโขทัยเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่กำลังรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้จากในเวลาต่อมาพระเถระของไทย คือ ธรรมคัมภีร์เถระ มหาเมธังกรเถระ และพระไทยอีกหลายรูปเดินทางไปศรีลังกาเมื่อพ.ศ. 1968 เพื่อเล่าเรียนพระธรรมวินัย สวดมนต์ตามอักขรวิธีอย่างถูกต้อง และได้อุปสมบทตามที่ต้องการ (พระมหาพจน์ สุวโจ, 2559) ซึ่งหลังจากการอุปสมบทครั้งนี้ไทยและศรีลังกามีความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาเรื่อยมา จนมาถึงพ.ศ. 1998 พระเจ้าติโลกราชพระมหากษัตริย์ล้านนาได้ร้องขอหน่อพระศรีมหาโพธิ์แห่งเมืองอนูราธปุระในศรีลังกาเพื่อนำมาปลูกภายในบริเวณวัดโพธารามมหาวิทยาลัยแห่งเมืองเชียงใหม่ และมีการจัดพิธีอุปสมบทขึ้น ส่วนพระสารีริกธาตุที่นำมาจากศรีลังกาโดยพระมหาธรรมคัมภีร์เมื่อพ.ศ. 2021 ได้บรรจุไว้ภายในราชกุฎหรือพระธาตุเจดีย์หลวงกลางเมืองเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2271-2301) อันตรกัษัตริย์ของพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์แห่งศรีลังกา (ครองราชย์ พ.ศ. 2282) พระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในศรีลังกาได้ลดบทบาทและความสำคัญลง เนื่องจากถูกภัยคุกคามจากพวกพหิมิพและชนชาติตะวันตก พระเจ้ากัรติศรีราชสิงห์ กษัตริย์ศรีลังกา ทรงขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ (ครองราชย์ พ.ศ. 2290) หลังจากครองราชย์ได้ 3 ปี พระเจ้ากัรติศรีราชสิงห์ได้ตัดสินใจส่งคณะทูตมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอสมณทูตจากประเทศสยามไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในศรีลังกาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปลาย พ.ศ. 2293 (สมบูรณ บัญญัติ, 2557) คณะราชทูตฝ่ายศรีลังกาประกอบด้วย วิลปาเกตตะละ อายิตตลียัทเท ปัตตะโปละ อัลโลโปละ และอริยะคามะ (พระมหาสมเสียมแสนขัติ, 2535) เดินทางไปสู่สยามเพื่อนำหลักคำสอนพุทธศาสนาเข้าไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและอุปสมบทกุลบุตรชาวศรีลังกา สมณทูตที่เดินทางไปในครั้งนี้ประกอบด้วยพระสงฆ์ 18 รูป นำโดยพระอุบาลี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพรหมโชติและพระมหาบุญเป็นพระคู่สวด พระอริยมุนี พระมหานามะ พระมหาสุวรรณ พระมหามนิศร์ พระมหามณี พระมณีโชติ พระจันทรโชติ พระธรรมโชติ พระบุญโชติ พระอินทรโชติ พระจันทสาระ พระสิริจันทะ พระอินสุพรรณ พระพรหมสร และพระยศทิน และมีคณะราชทูต 5 ท่าน ได้แก่ พระสุธรรมไมตรี หลวงศรีเสนหา ขุนวาจาภิรมย์ ขุนมหาพร และขุนรัตนวิจิตร (พระมหาสมเสียมแสนขัติ, 2535) ผู้เข้าอุปสมบทเป็นพระสยามวงศ์รูปแรก คือ สามเณรโกบแบกัตตุเวเจ้าอาวาสวัดไปยมะลูวิหาร รูปที่สองคือ สามเณรนาวินเน เจ้าอาวาสวัดอัศศิริ ส่วนรูปที่สามคือ สามเณรสรณังกร (ต่อมาเป็นพระสังฆราช) (สมบูรณ บัญญัติ, 2557) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนี้เป็นครั้งสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์ เพราะทำให้เกิดพุทธศาสนาแบบสยามวงศ์ และตั้งมั่นอยู่ในศรีลังกาตั้งแต่พ.ศ. 2296 (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556)

ใน พ.ศ. 2298 คณะสมณทูตไทยชุดที่ 2 เดินทางออกจากสยาม ประกอบด้วยพระสงฆ์ 20 รูป และสามเณร 20 รูป ซึ่งปรากฏนามตามหนังสือสยามบุปผสัมพันธ์ท้าวไตรเพิง 6 รูป นำโดยพระวิสุทธาจารย์ พระวราญาณมุนี พระจันทรสร พระธรรมสร พระอินทรโชติ และพระสุวรรณโชติ และมีราชทูต 3 ท่าน ได้แก่ หลวงวิสุทธิไมตรี ขุนพาทีวิจิตร และหมื่นพิพิธเสนหา (พระมหาสมเสียมแสนขัติ, 2535) และสมณทูตชุดนี้ได้อุปสมบทพระภิกษุจำนวน 300 รูป และบรรพชาสามเณรจำนวนมาก(พระมหาสมเสียมแสนขัติ, 2535) ผลงานของสมณทูตในครั้งนี้มีความสำคัญถือได้ว่าเป็นรากฐานที่แน่นหนาที่ทำให้พระพุทธศาสนาในศรีลังกามีความมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาในพ.ศ. 2302 พระกรมหมื่นเทพพิพิธ พร้อมพระภิกษุอีกหลายรูป ที่รู้จักกันในนามคณะสมณทูตสยามชุดที่ 3

เดินทางถึงศรีลังกาในพ.ศ. 2303 (พระมหาสมเสียม แสนชติ, 2535) และเข้าพักที่วัดมัลลัตตะ เมืองแคนตี (ลังกา กุมาร, 2551) ซึ่งการเดินทางไปศรีลังการของคณะสมณทูตชุดนี้กล่าวกันว่าไม่ได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังเช่นครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เป็นการเดินทางไปเอง โดยที่ไม่ได้มีคณะทูตจากศรีลังกานำพระราชสาส์นมาเชิญ พระสงฆ์สยาม การเดินทางครั้งนี้บ้างก็กล่าวกันว่าเป็นการเดินทางเพราะเหตุผลทางการเมือง เพราะในปีที่คณะพระกรรมพหุเดินทางถึงศรีลังกา สถานการณ์ภายในเกิดการก่อกบฏล้มล้างราชบัลลังก์พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะแห่งศรีลังกาซึ่งพระองค์เป็นชาวอินเดีย (ทมิฬ) ที่นับถือศาสนาฮินดู (พระมหาสมเสียม แสนชติ, 2535)

หลังจากการส่งสมณทูตในนามสยามวงศ์ไปเชื่อมความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วนั้น ต่อมาไม่ปรากฏไมตรีทางศาสนาของทั้งสองฝ่ายอีกเลย เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นความสัมพันธ์ด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาเริ่มปรากฏให้เห็นในปลายรัชกาลที่ 1 พ.ศ. 2352 มีพระสงฆ์ชาวศรีลังกา 1 รูป นามว่า พระวลิตร กับสามเณร 2 รูป คือ รัตนपालะ และหิธายะ (พิมพ์ร่ำไฟ เปรมสมิทธิ์, 2525) เดินทางมาเมืองนครศรีธรรมราชและประสงค์จะเข้ามากรุงเทพฯ รัชกาลที่ 1 ทรงโปรดฯ ให้เข้ามาพำนักในพระอารามหลวง โดยให้พระวลิตรกับสามเณรรัตนपालะอยู่ในสำนักสมเด็จพระสังฆราช (ศุข) ณ วัดมหาธาตุ ส่วนสามเณรหิธายะ ซึ่งไม่ถูกกับสามเณรรัตนपालะ อยู่ในสำนักสมเด็จพระวันรัต ณ วัดพระเชตุพน ต่อมา ในรัชกาลที่ 2 สามเณรทั้งสองรูปอายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุและมีความปรารถนาจะอุปสมบท รัชกาลที่ 2 จึงโปรดฯ ให้เป็นนาคหลวงบวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (เปียนาถ บุนนาค, 2534) หลังจากนั้นก็ได้มีพระสงฆ์จากแคนตีเดินทางเข้ามาอีก ปรากฏว่าได้มีการส่งสมณทูตและสมณลิขิตจากฝ่ายไทยไปศรีลังกา ในขณะที่เดียวกันก็มีสมณสันเทศฝ่ายศรีลังกามายังไทย เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 3 พระองค์โปรดฯ ให้ส่งสมณทูตไปลังกาอีก 2 ครั้ง ครั้งแรกนั้นสืบเนื่องจากมีพระสงฆ์ศรีลังกา 5 รูป เดินทางมานมัสการเจดีย์สถานในไทย รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ พระวชิรญาณเถระ (ต่อมาครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 4) รับไว้ที่วัดบวรนิเวศฯ พระศรีลังกาที่เดินทางมาครั้งนี้อยู่เพียง 2 ปี เมื่อถึงคราวที่เดินทางกลับศรีลังกา รัชกาลที่ 3 ทรงเห็นโอกาสการเชื่อมสัมพันธ์ทางศาสนาจึงส่งสมณทูตฝ่ายไทย 5 รูป ติดตามไปในครั้งนี้ด้วยในพ.ศ. 2385 และกลับถึงกรุงเทพฯ เมื่อพ.ศ. 2386 พร้อมกับยืมพระไตรปิฎกจากศรีลังกามา 40 คัมภีร์ ส่วนการส่งสมณทูตครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2387 เป็นการเดินทางเพื่อนำพระไตรปิฎกไปส่งคืน และได้ยืมกลับมาอีก 30 คัมภีร์ โดยมีพระสงฆ์และคฤหัสถ์ศรีลังกาติดตามมาด้วยถึง 40 กว่าคน (ฐาตุร พานิช, 2553) จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์โปรดฯ ให้ส่งสมณทูตไปศรีลังกาในพ.ศ. 2395 ฝ่ายพระภิกษุสงฆ์

มีพระอโนมศิริมุนี เป็นหัวหน้าคณะ และพระสงฆ์อีก 10 รูป รวมถึงข้าหลวงฝ่ายฆราวาสอีก 6 คน การเดินทางครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ การคุมคัมภีร์หนังสือ ซึ่งสมณฑุตครั้งก่อนยืมมาจากศรีลังกากลับไปส่ง และพระสงฆ์ศรีลังกายกมาอุปสมบทเข้าอยู่ในธรรมยุติกนิกาย โดยทางฝ่ายศรีลังกาขอให้ส่งพระเถระที่จะเป็นอุปัชฌาย์กับคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายออกไปอุปสมบทให้ พระสงฆ์ไทยชุดนี้เดินทางกลับมาถึงกรุงเทพฯ ในพ.ศ. 2396 และนับตั้งแต่นั้นมาไม่ได้มีการส่งสมณฑุตจากไทยไปศรีลังกาอีก (ปิยนาค บุนนาค, 2534)

การเชื่อมความสัมพันธ์ผ่านการเผยแพร่และฟื้นฟูพุทธศาสนา ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 - 6 นี้ จะเห็นได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายต่างมีบทบาทเป็นทั้งผู้สืบทอดและผู้รับการสืบทอด และเกิดเป็นนิกายพุทธศาสนาสยามวงศ์และลังกาวงศ์ (สมบุญธน์ บุญฤทธิ์, 2557) กล่าวคือ ฝ่ายไทยหรือสยามได้รับเอาพระพุทธรูปจากศรีลังกาเข้ามายึดถือปฏิบัติมาก่อนเป็นระยะเวลาเกือบ 1,000 ปี มาแล้ว ส่วนฝ่ายไทยได้นำพระพุทธรูปไปฟื้นฟูและสถิตอย่างมั่นคงในประเทศศรีลังกา

ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีการส่งคณะราชทูตและสมณฑุตทั้งสองฝ่ายมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เผยแผ่พุทธศาสนาซึ่งกันและกัน แต่ช่วงเวลาสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นไปพระสงฆ์ศรีลังกาบางรูปติดต่อกับรัฐบาลสยามเป็นการส่วนบุคคล เช่น พระศิริสมนที่มีความประสงค์และขอเข้ามาบวชแปลงเป็นธรรมยุติกนิกาย ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงมีความยินดีที่ฝ่ายไทยจะได้มีโอกาสให้ความช่วยเหลือเพื่อประโยชน์ของการพระศาสนา และพระองค์ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสทรงเป็นธุระช่วยจัดการในเรื่องนี้ โดยการให้ความช่วยเหลือพระสงฆ์ศรีลังกาในการบวชแปลงเป็นธรรมยุต และก็มีพระสงฆ์ศรีลังกาเข้ามาเพื่อขอบวชและศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดบวรนิเวศวิหารหลายรูป (ปิยนาค บุนนาค, 2534) เช่นในสมัยรัชกาลที่ 6 มีพระมหาศีลรัตนก็ได้เข้ามาจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ นอกจากนี้ พระสงฆ์ศรีลังกาไม่เพียงแต่มาบวชในสยามเท่านั้น แต่ยังปรากฏว่ามีการเชื่อมไมตรีทางศาสนา โดยเชิญฝ่ายไทยเข้าร่วมงานหรือพิธีสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนาดังเช่นกรณีของ อนุคาริก ธรรมปาละ ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไปดังนี้

1. บทบาทอนุคาริกธรรมปาละในการเชื่อมความสัมพันธ์ด้านศาสนากับไทย

อนุคาริกธรรมปาละมีบทบาทอย่างมากในด้านการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกา ซึ่งควรกล่าวถึงประวัติไว้พอสังเขป เพื่อให้เข้าใจความคิดของอนุคาริกธรรมปาละได้ชัดเจนขึ้น เดิมมีชื่อว่า ดอน เดวิด เหวาวิตารเน (Don David

Hewavitharne) เกิดเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2407 ที่ตำบลเปตตาร์ท เมืองโคลัมโบ เป็นบุตรของดอน คาโรลิส เหวะวิตาร์เน และนางมัลลิกา เหวะวิตาร์เน อนาคตริกรธรรมปาละอุปสมบทเป็นพระภิกษุและได้รับภิกษุฉายาในทางศาสนาว่า “ภิกษุ ศรีเทวมิตรธมมปาละ” (พชรวิริ ทองประยูร, 2562)

ในพ.ศ. 2432 อนาคตริกร ธรรมปาละเดินทางไปญี่ปุ่น การเดินทางครั้งนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากการติดต่อระหว่างชาวพุทธด้วยกัน การไปญี่ปุ่นครั้งนั้นอนาคตริกร ธรรมปาละ ได้พูดเน้นย้ำถึงความสามัคคีทางด้านวัฒนธรรมและพุทธศาสนาของประเทศญี่ปุ่นกับศรีลังกา ธรรมปาละกลับสู่ลังกาด้วยความสำเร็จพร้อมกับภิกษุญี่ปุ่น 3 รูปที่ประสงค์จะมาศึกษาภาษาบาลี และพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายเถรวาทที่ศรีลังกา เมื่อธรรมปาละเดินทางถึงศรีลังกา ชาวพุทธศรีลังกาพร้อมใจกันจัดพิธีต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่ (พชรวิริ ทองประยูร, 2562)

อนาคตริกร ธรรมปาละเดินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่สหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2436 โดยเป็นตัวแทนไปร่วมงานประชุมศาสนาโลกที่ชิคาโก สะท้อนให้เห็นการปะทะกันทางความคิดระหว่างผู้ที่เป็นตัวแทนของศาสนาโลกต่าง ๆ อาทิ พุทธและฮินดูและเป็นภารกิจที่อนาคตริกร ธรรมปาละ สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับพุทธศาสนาเถรวาทในเวทีศาสนาสากลอย่างมาก (พชรวิริ ทองประยูร, 2562) นอกจากนี้ การประชุมครั้งนี้ยังทำให้นายซี.ที. สเตราส์ (Mr. C.T. Strauss) แห่งนครนิวยอร์ก มีความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธรูปศาสนา และมีความประสงค์ขออนับถือพุทธศาสนา อนาคตริกร ธรรมปาละ จึงได้จัดให้มีพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธให้กับนายซี.ที. สเตราส์ ขึ้นที่สมาคมธีออสโอฟีแห่งชิคาโก (Theosophical Society of Chicago) และนายซี.ที. สเตราส์ยังมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานของสมาคมมหาโพธิ์อย่างซื่อสัตย์มั่นคง ใน พ.ศ. 2439 อนาคตริกร ธรรมปาละเดินทางไปอเมริกาเป็นครั้งที่สอง ตามคำเชิญของดอคเตอร์พอล คาร์ส (Dr. Paul Carus) ผู้ก่อตั้งมหาโพธิ์สมาคมแห่งอเมริกา เพื่อไปประกาศพระพุทธรูปศาสนา และเผยแพร่งกิจกรรมของสมาคมมหาโพธิ์ขณะที่อยู่อเมริกาเมื่อถึงวันวิสาขบูชา อนาคตริกร ธรรมปาละ ได้จัดพิธีวิสาขบูชาขึ้นท่ามกลางผู้มาร่วมงานจำนวนหลายร้อยคน นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีพิธีวันวิสาขบูชาในอเมริกา ช่วงปลาย พ.ศ. 2440 และอนาคตริกร ธรรมปาละเดินทางไปอเมริกาอีกครั้งเป็นครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2445 เพื่อดูความก้าวหน้าของการรณรงค์ในเรื่องของพระพุทธรูปศาสนา และบรรยายเรื่องธรรมะให้กับนักศึกษา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (พชรวิริ ทองประยูร, 2562)

บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของอนาคตริกร ธรรมปาละ คือ การต้องการเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูพระพุทธรูปศาสนา การมุ่งสถาปนาพุทธคยาให้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาสากล และต้องการสร้างพุทธคยาให้เป็นดังเยรูซาเลมสำหรับคริสต์ศาสนิกชน

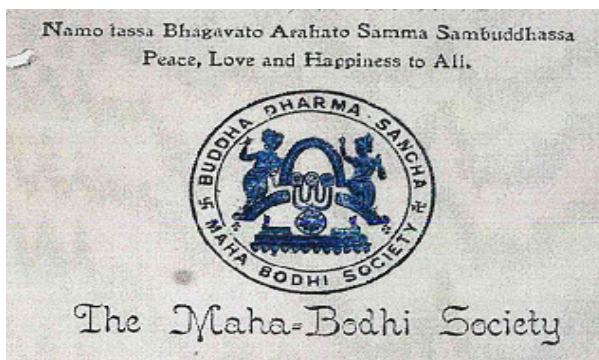
และเมกกะสำหรับอิสลามมิกชน โดยเริ่มจากการรณรงค์บูรณะปฏิสังขรณ์พุทธคยาด้วยการหาเสียงสนับสนุนและเรียกรับเงินจากพุทธศาสนิกชนชั้นสูงศรีลังกา อะระกัน พม่า กัมพูชา ญี่ปุ่น จีน ทิเบต มองโกเลีย และสยาม เพื่อนำเงินมาซื้อที่ดินสำหรับสร้างวัดที่พุทธคยา และต่อมาได้ก่อตั้งสมาคมพุทธคยามหาโพธิ์ เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2434 (ปริทัศน์ 2560)

การก่อตั้งสมาคมพุทธคยามหาโพธิ์ของอนาคาริก ธรรมปาละ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญทำให้ความสัมพันธ์ด้านพระพุทธรศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาและพุทธศาสนิกชนทั่วโลกฟื้นฟูและมีความสำคัญอย่างประจักษ์และเป็นความสัมพันธ์แบบทางการอีกครั้ง กล่าวคือ ในทุกปีศรีลังการจะจัดเทศกาลวิสาขบูชา ชาวพุทธศรีลังกาจะจัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ วัดทุกวัดจะมีการจัดงานฉลอง โดยมีพิธีที่แตกต่างกันออกไป บางวัดเริ่มพิธีตั้งแต่เช้ามืด มีการทำวัตรสวดมนต์ การฟังพระธรรมเทศนา วัดใดที่มีพระบรมสารีริกธาตุหรือพระอรหันตธาตุจะอัญเชิญและเปิดให้พุทธศาสนิกสักการบูชาอย่างใกล้ชิด (ฐาตุรพานิช, 2553) ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2447 อนาคาริกธรรมปาละ เลขธิการ มหาโพธิ์สมาคมสำนักงานใหญ่ที่กัลกัตตา อินเดีย ได้มีหนังสือถึงรัฐบาลสยามเชิญเข้าร่วมเทศกาลวิสาขบูชา (VAISAKHA FESTIVAL) ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2452 เวลา 18.00 น. เนื่องในวโรกาส ดังนี้ (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2447: ร.5 บ.8.3/39)

1. พุทธศักราช 2453 มหาปรินิพพาน
2. ครบรอบ 2498 ปีของพระอภิสมโพธิ์
3. วันคล้ายวันพระราชสมภพของเจ้าชายศากยะ สิทธัตถะโคตมะ “บรมครูแห่งนิพพานและธรรม”

ภาพ 1

ตราสมาคมมหาโพธิ์ จากหนังสือเชิญรัฐบาลสยามร่วมพิธีเนื่องในวันวิสาขบูชา ในสมัยรัชกาลที่ 5

หมายเหตุ. จาก “สมาคมมหาโพธิ์.” โดย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.5 บ.8.3/39). 2564.

จากภาพ 1 บนตราสมาคมมหาโพธิ์ในหนังสือเชิงรัฐบาลสยามร่วมพิธี เนื่องในวันวิสาขบูชาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในศรีลังกาได้อย่างดี การใช้คำสวดมนต์นมัสการพระพุทธเจ้าที่ว่า “นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” ถือได้ว่าเป็นความละเอียดอ่อนด้วยมิตรไมตรีที่งดงามในการติดต่อราชการสำหรับเมืองพุทธด้วยกัน ในส่วนของกิจกรรมในเทศกาลวิสาขบูชาในครั้งนี้จะประกอบไปด้วยการรับฟังการบรรยายธรรม การสวดมนต์ และการฟังคำปราศรัยจากภิกษุสงฆ์และบุคคลสำคัญ อาทิ บทสวดปัญจสีลา (Pancha Seela) บทสวดปาฏิโมกข์จาก “ธรรมบท” โดยอนาคาริก ธรรมปาละ คำปราศรัยภาษาเบงกาลีโดยภิกษุ ปุณณันทน์ และกุนาลันกะเถโร (Punnanda and Gunalankar Thero) คำปราศรัยโดยราย บาฮาดูร์ โนเรนโดร นาท เซ็น (Rai Bahadur Norendro Nath Sen) คำปราศรัยโดยศรีอุตารสา วิหารี มุกเคอร์จีแห่งอุตตรปาระ (Sriyut Ras Vihari Mukharji of Uttarapara) คำปราศรัยโดยศรียุท จารุจันทรา โบส (Sriyut Charu Chandra Bose) พุทธปรัชญา (Philosophy of Buddhism) ปาฐกถา โดยอนาคาริก ธรรมปาละ และการจัดแสดงคัมภีร์พระไตรปิฎกจากพม่า ศรีลังกา และสยาม (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2447: ร.5 บ.8.3/39)

จากหนังสือเชิงรัฐบาลสยามร่วมเทศกาลวิสาขบูชาดังกล่าวถือเป็นหลักฐานที่สำคัญชิ้นหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาในศรีลังกามีความมั่นคงและรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับศรีลังกาที่มีมิตรที่ดีต่อกัน แม้จะมีบางช่วงที่ความสัมพันธ์ห่างหายด้วยสถานการณ์ภายในประเทศต่าง ๆ แต่เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ยิ่งทำให้ประจักษ์ว่าพุทธศาสนาสยามวงศ์ถูกฝังรากลึกในสังคมศรีลังกาด้วยความศรัทธาอย่างแท้จริง

2. พระสงฆ์ศรีลังกาในสยามสมัยรัชกาลที่ 6: กรณีพระมหาศีลรัตน

พระมหาศีลรัตน พระสงฆ์ชาวศรีลังกา ท่านเกิดในตระกูลคฤหบดีที่มีใจเลื่อมใสในพุทธศาสนา บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่วัยเยาว์ จนอายุครบอุปสมบทในสงฆ์ฝ่ายอุบาลีวงศ์และพอใจในการจาริกไปในประเทศต่าง ๆ เมื่อท่านมาที่ไทยได้พำนักอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร การมาศึกษาพระธรรมวินัยของพระมหาศีลรัตนเป็นสิ่งสำคัญที่จะแสดงถึงความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนจากคณะมาเป็นบุคคล มีเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ไม่มีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นถึงความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ พระมหาศีลรัตนเข้ามาพำนักอยู่ในไทยตั้งแต่พ.ศ.2453 เพื่อมาร่วมงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (วัดบวรนิเวศ, 2482) แต่เมื่อมาอยู่ในไทยแล้ว พระมหา

ศีลรัตน์เป็นส่วนหนึ่งสำหรับการเชื่อมไมตรีไทยกับศรีลังกา โดยครั้งหนึ่งพระมหาศีลรัตน์เดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดที่ศรีลังกา การเดินทางครั้งนี้ทำให้เข้าใจสถานการณ์ทางศาสนาในศรีลังกาเป็นอย่างดีจากบันทึกการเดินทางของพระมหาศีลรัตน์ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศศรีลังกาขณะอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมอังกฤษอีกด้วย

พระมหาศีลรัตน์เริ่มเดินทางในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2463 โดยการขึ้นรถไฟไปที่ปิ้งและถึงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พักอยู่ที่ปิ้งเป็นระยะเวลาหลายวัน เนื่องจากต้องรอเรือที่เดินทางไปศรีลังกา เมื่อถึงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ได้ลงเรือไปเมืองย่างกุ้งและถึงเมื่อวันที่ 2 มีนาคม สถานการณ์ภายในเมืองนี้มีความเข้มงวด มีตำรวจคอยสอดส่องอยู่ตลอดเวลาเมื่อมีคนเดินทางเข้าและออก ประชาชนแสดงออกถึงการต่อต้านรัฐบาลด้วยการไม่สนับสนุน (Boycott) ในลักษณะต่าง ๆ เช่น นักเรียนชาวพม่า มอญ และแขกอินเดียออกจากโรงเรียนรัฐบาล และเข้าศึกษาโรงเรียนในวัดที่ประชาชนตั้งขึ้นเอง ดังรายงานบันทึกการเดินทางเมื่อมาถึงเมืองแรงกูนว่า

“...คราวนี้ค่าเรือแพงกว่าเมื่อไปคราวก่อน 3 เท่า วันที่ 2 มีนาคมเวลา 8 ก.ท. ถึงเมืองแรงกูน มีนายตำรวจมาให้เซ็นชื่อ พักอยู่ที่นั่น 8 วัน จะอยู่หรือไปที่ไหนก็มีตำรวจจับตามคุมอยู่เสมอ ในเวลานั้นราษฎรบอยคอตรัฐบาล คือ นักเรียนทั้งพม่า ทั้งมอญ แลแขกอินเดีย ออกจากโรงเรียนรัฐบาลหมด ราษฎรตั้งโรงเรียนตามวัดต่าง ๆ เองทุกเมืองที่หลังรัฐบาล ประกาศไม่สอบไล่นักเรียนในโรงเรียนราษฎร แลนักเรียนที่เรียนโรงเรียนราษฎรไม่ให้เข้ารับราชการ นักเรียนที่ออกจากโรงเรียนรัฐบาลนั้น บางคนไปเรียนที่อินเดียแลที่ลังกา...”

หมายเหตุ. จาก “สมาคมมหาโพธิ์.” โดย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.6 บ.3.2/174). 2564.

เมื่อถึงวันที่ 10 มีนาคม พระมหาศีลรัตน์เดินทางไปศรีลังกา ถึงเมืองโคลัมโบ ในวันที่ 15 มีนาคมมีตำรวจคอยควบคุมอยู่ 2 นาย และได้หยุดพักอยู่ที่วัดวิฆโฆหารามเป็นระยะเวลา 8 วัน ในระหว่างนี้พระมหาศีลรัตน์ได้เล่าถึงสถานการณ์ภายในศรีลังกาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของชาวศรีลังกากับทหารไทย และทหารอังกฤษ รวมถึงการศาสนาไว้ว่า เมื่อทหารอังกฤษมาหยุดพักที่ศรีลังกา เพื่อจะไปทำสงครามที่ยุโรป ประชาชนไม่ได้มีการต้อนรับหรือรับรองและการเอื้อเฟื้อแต่อย่างใด แต่หากเป็นทหารไทยประชาชนจะรับรองอย่างใหญ่โตส่วนพระสงฆ์ก็ได้ทำน้ามนต์และสวดมนต์ให้เป็นการแสดงน้ำใจ (สำนักหอ

จดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับศรีลังกาที่มีมาอย่างยาวนานได้เป็นอย่างดี ดังความในบันทึกการเดินทางระหว่างอยู่ที่เมืองโคลัมโบว่า

“...อาตามาภาพเข้าใจว่ามีเหตุที่เขาสงสัยขึ้น คือ เมื่อคราวสงครามที่ยุโรป ทหารอังกฤษมาจากเกาะออสเตรเลียจะไปยุโรป มาถึงเมืองลังการาษฎรไม่มีใครรับรองเอื้อเพื่อ เมื่อทหารไทไปยุโรป เวลาแวะที่เมืองลังการาษฎรรับรองใหญ่โต ฝ่ายพระก็ทำน้ำนมต์และสวดมนต์...เมื่อทหารไทกลับไปแล้ว เจ้าเมืองอังกฤษเรียกหัวหน้าราษฎรมาถามว่าเวลาทหารอังกฤษมาถึงลังกาไม่เห็นมีใครรองรับ แต่ทหารไทมีคนรับรองเลี้ยงดูมากเพราะอะไร พวกหัวหน้านั้นตอบว่า ทหารอังกฤษไม่ใช่ญาติ...”

หมายเหตุ. จาก “สมาคมมหาโพธิ์.” โดย สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.6 บ.3.2/174). 2564.

วันที่ 23 มีนาคม พระมหาศีลรัตน์ เดินทางไปบ้านและได้ทำบุญอุทิศให้กับญาติที่เมืองแคนดี พักอาศัยอยู่เป็นเวลา 5 วัน แล้วเดินทางไปเมืองอนูราธบุรี ซึ่งเป็นเมืองเก่าและมีศาสนสถานอยู่หลายแห่ง การมาเมืองอนูราธบุรี เปรียบเสมือนการมาศึกษาและสำรวจพุทธศาสนสถาน ในวันที่ 28 มีนาคม ภายในเมืองมีพระเจดีย์ใหญ่ คือ อุปารามเจดีย์สร้างโดยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะและทรงปลุกมหาโพธิ์ทักษิณศาลา นอกจากนี้ยังมีริจวัฏฏ์เจดีย์ สร้างโดยพระเจ้าทูกคามินี ส่วนมหาเจดีย์โลหปราสาทมีลักษณะที่มีเสาหิน 1,600 เสา อภัยคีรีเจดีย์สร้างโดยพระเจ้าวัฏฏคามินี เขตวันเจดีย์สร้างโดยพระเจ้ามหาเสนและยังมีวัดอีกหลายร้อยวัด แต่ในเวลาขึ้นร่างและเหลือแต่เสาหิน จากอนูราธบุรีไป 8 ไมล์ จะถึงภูเขามิสสกบัพพตา เมื่อครั้งพระมหินทรเถระเสด็จมาภูเขาแห่งนี้ไม่มีพระพุทธรูปในศรีลังกา พระองค์ประทับบนยอดเขา และทรงสั่งสอนพุทธศาสนา นอกจากนี้พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงสร้างเจดีย์ใหญ่หนึ่งองค์ และพระเจดีย์อื่น ๆ อีกประมาณ 500 เจดีย์ ณ ภูเขาแห่งนี้ เมืองอนูราธบุรีเคยมีสระใหญ่ 4 สระ แต่ขณะที่พระมหาศีลรัตน์ไปเยี่ยมชมกลายเป็นทะเลสาบ วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2464 พระมหาศีลรัตน์เดินทางกลับไปยังเมืองโคลัมโบ และวันที่ 12 พฤศจิกายน เดินทางถึงกรุงเทพฯ และถึงวัดบวรนิเวศวิหาร โดยพระยุพถการเป็นผู้จัดการและอำนวยความสะดวกในการเดินทาง (สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174)

บันทึกการเดินทางของพระมหาศีลรัตน์ครั้งนี้ได้ถวายเป็นรายงานการเดินทางแต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2464 พระองค์มี

ความชื่นชมในการเขียน และการได้รู้เรื่องราวด้านศาสนาในศรีลังกา ดังพระราชกระแสตอบความว่า “...รายงานนี้ละเอียดและได้เรื่องน่ารู้ต่าง ๆ ดีมาก เป็นที่พอใจยิ่งนัก การที่พระมหาศีลรัตนได้บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ และแผ่ส่วนกุศลนั้น ขออนุโมทนาด้วย...” (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174)

สรุปผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาดำเนินมาด้วยความเป็นมิตรไมตรีมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยพระยาสิทธิไทยแห่งกรุงสุโขทัยที่มีการส่งสมณทูตมหาเถระศรีสิทธิธรรมาจาจุฬามณีศรีรัตนลังการเดินทางไปอินเดียและศรีลังกาพร้อมทั้งได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกลับมาบูชา สมัยพระเจ้าอู่ไทย พระองค์ทรงอาราธนาอินนตพระสงฆ์ราชาจากศรีลังกามาอาณัติกรสุโขทัย เพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยพระเจ้าอู่หัวบรมโกศ กษัตริย์ศรีลังกาส่งคณะทูตมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอสมณทูตจากประเทศสยามไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในศรีลังกาถึง 3 ครั้ง หลังจากพุทธศาสนาในศรีลังกาถูกลดบทบาทลง เมื่อถึงช่วงปลายสมัยอยุธยาที่เกิดสงครามจนทำให้ความสัมพันธ์ได้หยุดไป และกลับมาอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์เมื่อในสมัยรัชกาลที่ 1-4 ไทยได้ยืมพระไตรปิฎกจากศรีลังกามาฟื้นฟู โดยรูปแบบความสัมพันธ์ยังคงเป็นคณะหรือสมณทูต แต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ได้เปลี่ยนรูปแบบจากคณะกลายเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ เช่น กรณีของ อนาคาริก ธรรมปาละ ผู้ก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ์ และทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกาให้ทั่วโลกรู้จัก และกรณีของพระมหาศีลรัตน พระสงฆ์ชาวศรีลังกาที่มาพำนักอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ออกเดินทางไปทำบุญให้กับญาติที่ศรีลังกา และได้เขียนบันทึกการเดินทางเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านศาสนาและการเมือง และถวายรายงานการเดินทางแด่รัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ศรีลังกากับรัฐบาลไทย

เอกสารอ้างอิง

- ฐากร พานิช. (2553). **ไทย - ศรีลังกา กัลยาณมิตรสัมพันธ์ไมตรีแน่นแฟ้นทางพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- दनัย ไชโยธธา. (2526). **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ทวี ทวีวาร. (2532). **ประวัติศาสตร์ศรีลังกา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปิยนดา บุญนาค. (2534). **ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกาสมัยโบราณถึงก่อนสมัยอาณานิคม และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี หงษ์สดัน. (2560). การรื้อฟื้นพุทธศาสนาในศรีลังกาภายใต้อาณานิคมอังกฤษ ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 13(1), 113.
- พชรวีร์ ทองประยูร. (2562). **การศึกษาวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ของอนาคาธิกธรรมपालะ**. [ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา].
- พิมพ์รพี ไพ่เปรมสมิทธิ์. (2525). **ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนา ระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. [ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- พระมหาพจน์ สุวโจ. (2559). **ประวัติศาสตร์ศรีลังกาสมัยอาณาจักรโกฏฏู: ว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร คติความเชื่อ และความสัมพันธ์กับดินแดนอุษาคเนย์**. นครปฐม: สาสะพิมพ์การ.
- พระมหาสมเสียม แสนขัติ. (2535). **สยามวงศ์ในลังกา ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา จากกรุงศรีอยุธยาสู่ลังกาทวีป**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ภาวดี มหาพันธ์. (2527). **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2556). **พุทธศิลป์ลังกา**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ลังกากุมาร. (2551). กบฏสมณทูตไทย: รอยเบื่อนทางประวัติศาสตร์ไทย-ลังกา. **นิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม**, 30(2), 84.
- วัดบวรนิเวศวิหาร. (2482). **พระธรรมเทศนา 3 กัณฑ์ (สุขกถา มุณีกถา ปัญจกถา)**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมบุรณ์ บุญฤทธิ์. (2557). **ลังกาวงศ์ในสยามและสยามวงศ์ในศรีลังกา**. **วารสารมหาจุฬาวិชาการ**, 1(2), 35.

สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. (2548). **ศรีลังกาสันติภาพที่รอคอย**. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 บ.8.3/39 **สมาคมมหาโพธิ์** (8 พฤษภาคม ร.ศ.123).
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6 บ.3.2/174 **พระมหาศีลรัตน์** (25 ธันวาคม –
16 มกราคม พ.ศ. 2464).

อัตวิสัยและเพศวิถีของผู้หญิงโสดในสังคมเมือง: การวิจัยเชิงคุณภาพ

ขวัญสุดา ราชแก้ว¹, เพ็ญจันทร์ ประดับมุข เซอร์เรอร์² และ พิมพัลย์ บุญมงคล³
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล^{1,2,3}
E-mail: K_hwan_suda@hotmail.com¹

วันที่รับบทความ: 24 มีนาคม 2566

วันแก้ไขบทความ: 24 พฤษภาคม 2566

วันที่รับบทความ: 26 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวตนความเป็นคนโสด อัตวิสัยทางเพศ เพศวิถี สุขภาพทางเพศ และการต่อรองต่อต้านในเรื่องเพศวิถีของผู้หญิงโสดในสังคมเมือง โดยใช้แนวคิดเพศภาวะ เพศวิถี แนวคิดตัวตนและอัตวิสัย และแนวคิดสุขภาพทางเพศเป็นกรอบในการศึกษา ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับหญิงโสด อายุระหว่าง 29-45 ปี จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า การย้ายถิ่นมาสู่เมืองทำให้ผู้หญิงโสดพบกับพื้นที่ใหม่ที่เปิดโอกาสให้เรียนรู้เกิดความก้าวหน้า และหล่อหลอมให้มีอิสระทางความคิด พฤติกรรม ตลอดจนการสั่งสมทุนทางเศรษฐกิจ และเกิดการนิยามความเป็นโสดเป็นสถานะอย่างหนึ่ง จุดมุ่งหมายในชีวิตกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่เพื่อการสร้างครอบครัว แต่เป็นการแสวงหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการงานแทน นำมาสู่การแสดงออกตัวตนและการนิยามเพศที่ไม่จำกัดเพียงชายหรือหญิง แต่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ ซึ่งมีความลื่นไหลไปมาเสมอ ด้านสุขภาพทางเพศตระหนักสิทธิเรื่องเพศ และมีพฤติกรรมทางเพศที่ระมัดระวัง เป็นสุข และปลอดภัย ซึ่งเกิดขึ้นกับความสัมพันธ์โดยมักแสดงออกผ่านการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และพูดคุย โดยอาจไม่พัฒนาสู่การมีเพศสัมพันธ์ และมีการต่อต้านต่อรอง โดยมีการรับรู้และป้องกันความคิด ความรู้สึกต่อมุมมองของสังคม ในรูปแบบการให้คุณค่าในตนเอง ผ่านการพัฒนาตนเอง และการมองความสัมพันธ์ทางเพศเป็นเรื่องการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ตนเองไม่ได้ตกเป็นรองฝ่ายเดียว

คำสำคัญ: เพศภาวะ เพศวิถี อัตวิสัย ประสบการณ์ ผู้หญิงโสด

Subjectivity and Sexuality of Single Women in Urban Society: A Qualitative Study

Kwansuda Rachkaew¹, Penchan Pradumook Sherer² and Pimpawun BoonMongKon³
Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University^{1,2,3}
E-mail: K_hwan_suda@hotmail.com¹

Received: March 24, 2023

Revised: February May 24, 2023

Accepted: May 26, 2023

Abstract

This qualitative research on sexual subjectivity and sexuality of single women in urban society: a study in Bangkok, aimed to study the self of singlehood and sexual subjectivities sexuality and sexual health experience as well as the resistance and negotiations on the sexuality of the single women in the urban area. For the conceptual framework, the research used the concepts of sexual, sexuality, self, subjectivity, and sexual well-being. The study applied qualitative methods using in-depth interviews with eight single women aged between 29-45 years old and analyzing data with content analysis.

The study found that the relocation to the urban area allows the women to discover a “New Space” where they can learn, experience, and seek opportunities and advancement, whereas the urban environment shapes independence in these women and develops their behaviors and financial gains. This study also shows that being single is only by status as every single woman has their ‘partner’ in a relationship made unofficial as their aims are not having a family but building financial stability and pursuing higher education. They hinge on these objectives and stand strong in society. Therefore, these women’s backgrounds lead to distinctive attitudes and definitions of “sex”, where the word does not solely mean the physical gender of male and female but a matter of satisfaction in the current stage that can very well be fluid. It was found that everyone acknowledges and understands sexual well-being, where they can cultivate pleasure, happiness,

safety, and sexual rights to show their satisfaction with the relationship. Their relationships are typically demonstrated as partners living together, hanging out, talking, and consulting each other, which do not necessarily develop into intimacy. These women took resistance and negotiations of normative sexuality towards their own sexual choices by realizing their personal value and ability, holding fast to self-improvement, and considering sexual relationships as a tradeoff for one's own interests.

Keywords: Sexuality, Subjectivity, Sexual Experiences, Single Women

บทนำ

บริบทสังคมเมืองในปัจจุบันเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนยุคใหม่ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้หญิงที่เข้าสู่การทำงานเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีรูปแบบการใช้ชีวิตคนเดียว อันเป็นผลพวงจากโครงสร้างทางสังคมที่เปิดกว้าง อีกทั้งผู้หญิงได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับสูง มีความสามารถหลากหลายกลายเป็นผู้ที่มีความรู้ ส่งผลให้มีสิทธิ์ในการเลือกหรือกำหนดทางเดินชีวิตของตนเอง มีความสามารถในการพึ่งพาตัวเอง มีความสามารถในการแสวงหาสถานะทางด้านเศรษฐกิจและมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานไม่ด้อยไปกว่าผู้ชาย รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องการแต่งงานที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมหรือครอบครัวจากการปลูกฝังความสมบูรณ์แบบของความเป็นลูกสาวของครอบครัว ในช่วงวัยเจริญพันธุ์ที่ผูกติดไว้กับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การแต่งงาน การมีลูก และบรรทัดฐานเรื่องเพศภาวะของความเป็นผู้หญิงที่ดีสมบูรณ์แบบ (ธัญดา บุรณวุฒิ, 2553) ก็เปลี่ยนแปลงไปดังที่ได้ปรากฏในพื้นที่ทางสังคม

ภาวะความเป็นโสด มุมมองต่อความเป็นครอบครัว และการแต่งงานของผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตดังกล่าว ทำให้มุมมองต่อการแต่งงานของประชากรไทยเปลี่ยนแปลงไป ดังเห็นได้จากทั้งสถิติการจดทะเบียนสมรสที่น้อยลง ข้อมูลจากนักบริหารการทะเบียน และกรมการปกครองแสดงแนวโน้มการลดลงของการจดทะเบียนการสมรส โดยระบุว่ามีการจดทะเบียนสมรสในปี พ.ศ. 2550 จำนวน 313,546 คู่ แต่ในปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนลดลงเหลือเพียง 297,501 คู่เท่านั้น สอดคล้องกับการรายงานผลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าในกลุ่ม Gen Y ที่เกิดช่วงปี พ.ศ. 2523-2543 หรือผู้ที่มีอายุระหว่าง 22-42 ปี มีค่านิยมในการใช้ชีวิตคู่ที่เปลี่ยนไป คือ การมุ่งทำงานให้ประสบความสำเร็จ ครอบครัวยุคใหม่เป็นโสด ไม่สมรส และไม่มีลูก

ไม่เพียงเท่านั้นในอีกมุมหนึ่งยังส่งผลให้เกิดความหลากหลายเรื่องเพศวิถีของผู้หญิงโสดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแสดงออกของรสนิยมทางเพศอย่างเปิดเผย การทำศัลยกรรม การแสวงหาคู่ความสัมพันธ์ทางเพศ นอกจากนี้ยังมีการดำรงชีวิตที่ไม่ผูกติดกับค่านิยมกระแสหลัก เช่น พฤติกรรมการอยู่เป็นคู่โดยไม่มีการแต่งงาน (cohabitation) รักเพศเดียวกัน (homosexuality) และการแสวงหาความสุขทางเพศกับคู่อุปถัมภ์ของตนเอง อย่างเปิดเผย อีกทั้งการมีเพศสัมพันธ์แบบชั่วคราวชั่วคราว (one night stand sex) การมีเพศสัมพันธ์เพื่อความสนุก (sex enjoy) รวมไปถึงลักษณะการมีเพศสัมพันธ์เพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และเพื่อการต่อรองทางด้าน

เศรษฐกิจ รูปแบบพฤติกรรมทางเพศและลักษณะเพศวิถีที่มีความหลากหลายดังกล่าว ได้ปรากฏอย่างแพร่หลาย ส่วนหนึ่งได้กลายเป็นวัฒนธรรมทางเพศของผู้คนในสังคม (ทิพวรรณ ศิริสัมพันธ์ และคณะ, 2562)

อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าในสังคมไทยยังมีกรอบกระแสจารีตประเพณีที่ใช้อำนาจทางวัฒนธรรมเป็นกลไกควบคุมผ่านความคิด รูปแบบเพศวิถีของผู้หญิงในอดีตจึงถูกให้คุณค่าต่อการปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม การไม่แสดงออกเรื่องทางเพศอย่างเปิดเผย การรักษาพรหมจรรย์จนกว่าจะแต่งงาน อีกทั้งมีการให้ความหมายการมีเพศสัมพันธ์ที่นอกเหนือจากการแต่งงานเป็นเรื่องที่ผิด การยอมรับการมีเพศสัมพันธ์เฉพาะในสถาบัน การแต่งงานเท่านั้น ดังนั้นเรื่องเพศวิถีที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามจึงอยู่ในรูปแบบของการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง ผัวเดียวเมียเดียว และเป็นไปเพื่อการเจริญพันธุ์อันเกิดจากความรัก (ดีโมหะ ที โอะหะยะเน็น และ พิมพัลย์ บุญมงคล, 2555) ด้วยเหตุนี้ในชีวิตของผู้หญิงทุกคน จึงถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นผู้หญิงที่ดี เป็นภรรยา เป็นแม่ การแต่งงานและเข้าสู่การมีครอบครัวที่สมบูรณ์ตามบรรทัดฐาน ของสังคม สิ่งประกอบสร้างเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับระบบคิด และรูปแบบเพศวิถีของผู้หญิงโสด ดังที่ปรากฏในสังคม อีกแง่มุมหนึ่งยังส่งผลทำให้สังคมมีมุมมองต่อตัวตนผู้หญิงที่เป็นโสดไม่ได้แต่งงาน ไม่มีลูก ถูกตั้งคำถามและมองว่าเป็นผู้ที่มีความบกพร่องหรือเบี่ยงเบน เป็นชุดความคิดที่สังคมถูกนำเอามาใช้ตัดสินผู้หญิงจำนวนหนึ่งเนื่องจากไม่ได้มีรูปแบบพฤติกรรมที่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม (กฤตยา อาชวนิจกุล และพิศรา แซ่ก้วย, 2551)

การศึกษาพฤติกรรมทางเพศส่วนใหญ่มุ่งที่กลุ่มวัยรุ่น และที่ให้ความสนใจมุมมอง วิถีชีวิตทางเพศของผู้หญิงโสดในวัยทำงานยังมีจำกัด (Træen and Kvaem, 2022) การศึกษาในครั้งนี้มุ่งเข้าใจบริบทชีวิต ตัวตนทางเพศภาวะ เพศวิถีและอัตวิสัยทางเพศของผู้หญิงโสดในสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปและไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม ทั้งในบทบาทความเป็นครอบครัว เป็นเมีย เป็นแม่และการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ได้อยู่ ในสถาบันการแต่งงาน ผ่านแนวคิดเรื่องเพศวิถี (sexuality) ที่หมายถึงวิถีชีวิตทางเพศ ระบบความคิดและพฤติกรรมที่ถูกกำหนดและสร้างความหมายเรื่องเพศในหลากหลายแง่มุม อันเป็นผลจากบริบท การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มืองค์ประกอบหลายด้านมากกว่าเรื่องพฤติกรรมทางเพศ ทั้งการให้ความหมายเรื่องเพศ คู่ความสัมพันธ์ ความปรารถนาอารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรมทางเพศ (Dixon-Muelle, 1993) การศึกษานี้ มุ่งทำความเข้าใจมุมมอง เสี่ยง และประสบการณ์ของผู้หญิงโสดต่อเรื่องเพศวิถีดังกล่าว สุขภาวะทางเพศ และการต่อ

รองต่อต้านกับบรรทัดฐานทางเพศที่สังคมกำหนด เพื่อดำรงวิถีทางเพศที่ตนต้องการ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมสุขภาพทางเพศให้กับกลุ่มผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานในระบบสาธารณสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวตนความเป็นคนโสดและอัตวิสัยทางเพศ
2. เพื่อศึกษาเพศวิถีและประสบการณ์ทางเพศที่ส่งผลต่อสุขภาพทางเพศ
3. เพื่อศึกษาการต่อรองต่อต้านในเรื่องเพศวิถีของผู้หญิงโสดในสังคมเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยนี้เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยาโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation)

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive selective) คือ พื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นตัวแทนของบริบทสังคมเมือง และผู้หญิงที่มีสถานะโสดจำนวน 8 คน โดยมีเงื่อนไขของความโสด คือ 1) เป็นผู้หญิงที่นิยามความหมายต่อตนเองในสถานะ “โสด” 2) ไม่เคยผ่านการสมรสหรือการหย่าร้างในทางกฎหมายและทางประเพณี 3) มีช่วงอายุระหว่าง 25-45 ปี หรือช่วง Generation Y และ 4) มีระดับการศึกษา ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป เนื่องจากเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่มีความรู้ ความกล้าแสดงออกต่อมุมมอง ความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ และประสบการณ์ทางเพศได้เป็นอย่างดี

วิธีการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการเก็บข้อมูลการสังเกตผ่านการทำกิจกรรม การพบเจอในชีวิตประจำวัน การนัดสังสรรค์ในกลุ่มเพื่อนที่ผู้วิจัยได้ร่วมทำกับผู้ให้ข้อมูลในแต่ละคน และการสังเกตการณ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งในสื่อนี้ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีการแสดงตัวตนของตนเองผ่านการโพสต์หรือการแชร์เรื่องราวมุมมอง ในแต่ละครั้งที่มีการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยจดบันทึกภาคสนามและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในเรื่องราว ประสบการณ์มุมมองในชีวิตที่ถูกถ่ายทอดโดยผู้ให้ข้อมูลผ่านข้อคำถามหลักที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นกลุ่มเพื่อนในแวดวงสังคมเดียวกันกับผู้วิจัย ทำให้ง่ายต่อการขอเก็บข้อมูล และการแนะนำจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง ในเริ่มต้นการเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะชี้แจงเรื่องสิทธิในการให้ข้อมูล การรักษาความลับของข้อมูล และขออนุญาตผู้ให้

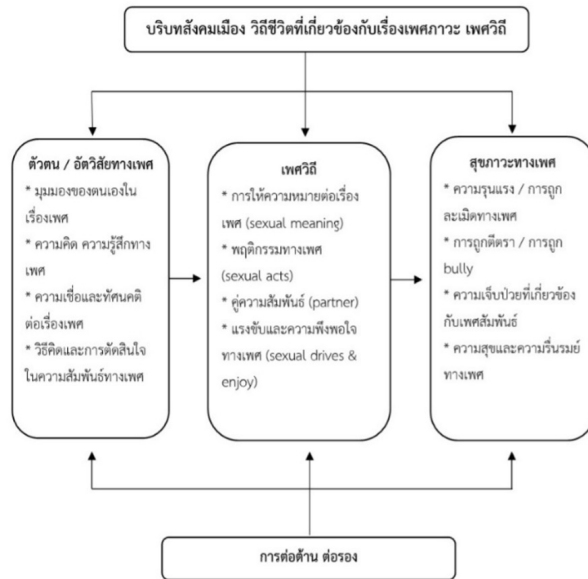
ข้อมูลทุกครั้งก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ ซึ่งในแต่ละครั้งที่ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที จำนวน 2-3 ครั้งต่อ 1 คน จนได้กลุ่มตัวอย่างครบทั้งหมด 8 คน การเก็บข้อมูลการวิจัยนี้ ใช้ระยะเวลา 1 ปี (เมษายน 2563-เมษายน 2564)

จริยธรรมการวิจัย การวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในคนจาก คณะกรรมการจริยธรรม การวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 2020/145 (B2) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคนอย่างเคร่งครัด โดยการชี้แจงรายละเอียดของโครงการ การขอความยินยอม การไม่เปิดเผยข้อมูลข้อมูลส่วนตัว และไม่ละเมิดผู้ให้ข้อมูลหากมีความอึดอัดใจ ไม่สะดวกใจที่จะให้ข้อมูลต่อ เนื่องจากเรื่องราวทางเพศเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน มีความอ่อนไหว ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ในการอธิบายขยายความ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจในบริบทชีวิต มุมมอง ประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องเพศของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลผู้หญิง โสัดทั้งหมด โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้ 1) การถอดเทปจากคำสัมภาษณ์ 2) การอ่านวิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดเทปเบื้องต้น 3) การแยกประเภทและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ผ่านการให้ความหมาย ด้วยความเป็นจริงและเรียบเรียงเป็นเรื่องราวตามลำดับเหตุการณ์ ใช้การสอดแทรกคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลร่วมด้วย เพื่อสะท้อนมุมมองและวิถีคิดมีการบรรยายเชิงพรรณนาเพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปที่แท้จริง โดยใช้ชื่อสมมุติของกลุ่มตัวอย่างในการเขียน และนำมาอภิปรายผล โดยใช้ 5 แนวคิดหลัก คือ เพศภาวะ เพศวิถี แนวคิดตัวตน แนวคิดอัตวิสัยและแนวคิดสุขภาวะทางเพศ นำเสนอภายใต้ความเป็นบริบทสังคมเมือง ชีวิตทางเพศและการต่อรองต่อต้านในเรื่องเพศวิถีของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ตามกรอบแนวคิดการวิจัยภาพ 1 มาร่วมอธิบายการให้ความหมาย มุมมอง และประสบการณ์เรื่องเพศของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษา และนำเสนอผลการศึกษาผ่านวิธีการเล่าเรื่อง (narrative) และการพรรณนา เพื่อสะท้อนชุดความรู้ มุมมองความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ ผลกระทบด้านความรู้สึก ความรุนแรงที่เกิดขึ้นและสุขภาวะทางเพศ

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 คน เป็นกลุ่มผู้หญิงโสดที่มีภูมิลำเนาเดิมมาจากต่างจังหวัด และได้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในสังคมเมืองใหญ่ เพื่อเข้ารับการศึกษาต่อในระดับมัธยมหรืออุดมศึกษา และย้ายเข้ามาเมื่อตนเองเริ่มต้นทำงาน ในลักษณะการอยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จึงเป็นการพักอยู่คอนโดมิเนียมในใจกลางเมืองและอยู่บ้านชานเมืองเพียงลำพัง

ปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสดมีลักษณะการใช้ชีวิตเป็นไปในทิศทางใกล้เคียงกัน คือ ให้ความสำคัญกับหน้าที่การงานเป็นหลัก อันเป็นผลมาจากความสามารถและการศึกษาตามสาขาวิชาที่ตนเองได้เล่าเรียนมา และด้วยสังคมในรั้วมหาวิทยาลัย และสังคมจากการทำงานได้ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสดพบเจอกับผู้คนใหม่ ๆ ที่มีความหลากหลายมากเมื่อเทียบกับการใช้ชีวิตในสังคมชนบท โดยในอดีตกลุ่มตัวอย่างทุกคน ล้วนมีประสบการณ์การมีแฟนที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่าในช่วงที่เว้นว่างจากการทำงาน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมักจะมีกิจกรรมที่ทำตามความสนใจที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสด

นามสมมติ	อาชีพ/ตำแหน่ง	Lifestyle	ประสบการณ์การมีแฟน	คู่ความสัมพันธ์ในปัจจุบัน
เจเจ	พนักงานบริษัทเอกชน	- เกี่ยวตามร้านคาเฟ่/เข้าวัดทำบุญ - เกี่ยวในประเทศเกาหลี - ชอบปิ้งย่าง/buffet	- มีแฟนครั้งแรกขณะเรียนป.ตรี	- คบหากับคู่ความสัมพันธ์เพศเดียวกัน - คู่ความสัมพันธ์เชิงเดียว
มด	พนักงานหน่วยงานเอกชน	- ออกกำลังกาย - เกี่ยวทะเล - เลือกซื้อของ/อาหารตามรายได้ที่มี	- มีแฟนครั้งแรกขณะเรียนป.ตรี - ความสัมพันธ์เพศเดียวกัน	- คู่ความสัมพันธ์เชิงเดียว
คิม	เจ้าของกิจการ	- ออกกำลังกาย - เกี่ยวกับกลุ่มเพื่อน/ร้านอาหารกึ่งบาร์ตามโอกาส	ปิดบังความสัมพันธ์กับแฟนตอนอยู่บนบท	- คู่ความสัมพันธ์เชิงซ้อน/ One Night Stand
ยู้ย	พนักงานบริษัทเอกชน	- ไปช้อปปิ้งและทานอาหารอร่อย ๆ กับน้อง - ชอบของที่ลดราคา	- มีแฟนครั้งแรกขณะเรียนป.ตรี	- คู่ความสัมพันธ์เชิงเดียว
อ้อม	พนักงานบริษัทเอกชน	- ออกกำลังกาย - ชอบของที่ลดราคา - ท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน	ปิดบังความสัมพันธ์กับแฟนตอนอยู่บนบท - ถูกล่วงละเมิดทางเพศ	- คู่ความสัมพันธ์เชิงเดียว
โบว์	พนักงานหน่วยงานของรัฐ	- พักผ่อนอยู่บ้าน - ติดตามข่าว/โซเชียลมีเดีย - ชอบปิ้งออนไลน์	- มีแฟนครั้งแรกขณะเรียนป.ตรี	- คู่ความสัมพันธ์เชิงเดียว
จูน	พนักงานหน่วยงานของรัฐ	- ดูแลและเล่นกับแมว - หุคุดแลกเปลี่ยนประเด็นสังคมบนคลับเฮ้าส์	- มีแฟนครั้งแรกขณะเรียนป.ตรี	- คู่ความสัมพันธ์เชิงเดียว
ตอง	ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	- เกี่ยวในคลับ/บาร์ /ร้านอาหารกึ่งบาร์	- มีแฟนครั้งแรกขณะเรียนป.ตรี	- คู่ความสัมพันธ์เชิงซ้อน / One Night Stand

การศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเมื่ออยู่ในบริบทสังคมเมืองจะมีความเป็นอิสระ และสามารถมีรูปแบบ การใช้ชีวิตได้ตามใจที่ตนเองต้องการ ซึ่งแสดงให้เห็นในรูปแบบของการตามกระแสแฟชั่นและการได้รับอิทธิพลของสื่อที่นำไปสู่การแสดงออก พฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การเที่ยวกลางคืน การดื่มแอลกอฮอล์ รวมไปถึงการไปท่องเที่ยว ในสถานที่ที่เป็นกระแสตามสื่อหรือการพบปะสังสรรค์กันในกลุ่มเพื่อน นอกจากนี้ยังมี มุมมองของ การมีคู่หลายคนหรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศชั่วคราวเป็นเรื่องธรรมดา อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้เริ่มต้นความสัมพันธ์ได้ง่ายจาก 1) เพื่อนหรือคน

รู้จักในวงสังคมเดียวกัน เช่น วงสังคมเรียนมหาวิทยาลัย วงสังคมในที่ทำงาน 2) การไปเที่ยวผับ/บาร์ แล้วพัฒนาไปเป็นความสัมพันธ์แบบชั่วคราวชั่วคราว หรือมีเพศสัมพันธ์แบบชั่วข้ามคืน (one night stand) และ 3) จากเว็บไซต์หาคู่ ทั้งในกรณีหาเพื่อนหรือคนรู้จักใหม่ ๆ และค้นหาความสัมพันธ์ที่ไม่ผูกมัด ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวนี้แตกต่างจากการมีวิถีชีวิตที่อยู่ในสังคมชนบท กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังสะท้อนถึงการได้รับปลูกฝังจากครอบครัว ภายใต้อุดมคติหรือชนบบางอย่าง เช่น การปลูกฝังให้ตื่นเช้าทานอาหารเป็นเวลา อยู่ในกาลเทศะ ใส่เสื้อผ้ามิดชิด เรียบร้อย หรือเรื่องการมีความรักที่ห้ามแสดงออกกว่ามีความรัก ห้ามอยู่กับผู้ชายหรือไปไหนมาไหนกับผู้ชาย 2 คน รวมถึงการปลูกฝังห้ามมีความรักในวัยเรียนที่พบในกลุ่มตัวอย่างบางคนด้วย ลักษณะการใช้ชีวิตของกลุ่มตัวอย่างในบริบทสังคมชนบท จึงเป็นไปตามครรลองคลองธรรมที่ผู้หญิงควรเป็นตามความเข้าใจของสังคม แม้ว่าในบางคนจะมีพฤติกรรมบางอย่างที่ขัดต่อขนบความเชื่อเดิม แต่ก็จะเป็นไปในลักษณะที่ต้องหลบซ่อนไม่ให้ครอบครัวได้รู้

ผลการศึกษาพบว่า มีประเด็นสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงตัวตน อัตวิสัย เพศภาวะ และประสบการณ์ทางเพศที่กลุ่มผู้หญิงโสดพบเจอ โดยมีข้อค้นพบ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ตัวตนความเป็นโสดและอัตวิสัยทางเพศ 2) รูปแบบเพศวิถีของผู้หญิงโสด 3) พฤติกรรมทางเพศ ประสบการณ์ และสุขภาวะทางเพศของผู้หญิงโสด และ 4) การต่อรองต่อต้าน ดังนี้

1. ตัวตนความเป็นโสดและอัตวิสัยทางเพศ

กลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสดมีทัศนคติการมองสถานะความโสดของตนเอง โดยการเปรียบเทียบวิถีชีวิตด้านที่โสดกับวิถีชีวิตในระหว่างที่คบหาอยู่กับคนรัก และมักให้ความหมายของความเป็นโสดต่อตนเองในด้านบวกจากการได้ใช้ชีวิตอยู่คนเดียว ในลักษณะของการมีอิสระ ได้ทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจ ได้อยู่กับการทำงานในรูปแบบของตนเองและให้นิยามความโสด คือ

1.1 มีความเป็นอิสระ ความโสด คือการไม่มีสถานะหรือข้อกำหนดใด ๆ กับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดความรู้สึกอิสระในแง่ของการใช้ชีวิตทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การกินข้าว การเดินทางท่องเที่ยว หรือการตัดสินใจต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องกังวลหรือคำนึงถึงใครคนอื่นเมื่อเทียบจากประสบการณ์การมีแฟนในอดีต

“รู้สึกมีอิสระในการคิดหรือทำอะไรตามใจตัวเอง และสมัยนี้การเป็นโสดก็ไม่ได้เป็นสิ่งไม่ดีอะไร เรากลับคิดว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เรามีเวลาอยู่กับตัวเอง อยากทำอะไรก็ทำ อยากไปไหนก็ไป เวลาเหงาก็มีเพื่อนและครอบครัวคอยให้กำลังใจ รวมถึงมีเรื่องอื่นในชีวิตที่ต้องคิดอีกมากเช่น งาน เรียน สุขภาพ ครอบครัว และการหาเงิน” (โบว์, 29 ปี)

1.2 มีเวลาให้กับตนเอง และกับครอบครัว สถานะความโสดทำให้มีเวลาเพิ่มมากขึ้นและเวลาเหล่านั้นมักจะนำมาใช้ร่วมกับครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมาเป็นอันดับแรก ๆ ในชีวิต และมองว่าการได้ใช้เวลาอยู่ร่วมกับครอบครัวยิ่งทำให้พวกเขามีความสุข และมีความมั่นคงในชีวิตโดยที่ไม่รู้สึกโหยหาความรักอื่นใดอีก

“ได้กลับไปเยี่ยมครอบครัวบ่อยมากขึ้น ไปแทบทุกวันหยุดเลย และพาครอบครัวไปทานข้าว ไปท่องเที่ยวพักผ่อนที่ทะเลบ้าง ภูเขาบ้างในวันหยุดยาว บางสัปดาห์ก็ได้ไปวัดทำบุญ เปลี่ยนสถานที่ไปเรื่อย ๆ มองเห็นครอบครัวมีความสุขเราก็มีเรี่ยวแรงในการทำงานหาเงิน” (มด, 29 ปี)

1.3 ได้ทำกิจกรรมที่ตนเองชอบและหาความสุขให้กับตนเอง ความสุขที่เกิดขึ้นในขณะที่ครองตัว เป็นโสด คือการได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเองตามความสนใจของแต่ละบุคคล

“เราใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับเพื่อน เช่น เที่ยวห้าง ดูหนัง เที่ยวสถานบันเทิงกับกลุ่มเพื่อน ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ” (ตอง, 34 ปี)

“ได้ใช้เวลาทุ่มเทให้กับการเรียนและงานมากขึ้น พอมีเวลาว่างก็จะพักผ่อนด้วยการไปช้อปปิ้งออนไลน์ เดินตลาดคนเดียว ทานอาหารอร่อย ๆ นอนดูซีรีส์ที่ชื่นชอบ เพื่อให้รางวัลตัวเอง” (โบว์, 29 ปี)

1.4 ได้พัฒนาตัวเองและมีโอกาสเลือกมากขึ้น ความโสดทำให้กลุ่มผู้หญิงโสดใช้เวลาไปกับการพัฒนาตัวเองผ่านการทำงาน หรือการศึกษาในสิ่งที่ตนเองสนใจได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องรู้สึกกังวลในการประคับประคองความสัมพันธ์ หรือดูแลความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นขณะที่มีแฟน รวมถึงการมีโอกาสได้เลือกและพบเจอคนใหม่ ๆ ที่อาจนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ คบหา แต่งงาน หรือสร้างครอบครัวร่วมกันในอนาคตได้

“ในชีวิตตอนนี้แพลนเรื่องการมีคู่ฉันไม่มีในหัวเลย ตอนนี้มุ่งหวังแค่ว่าอยากเรียนคอร์สทำนั่นทำนี่ ทำขนมบ้าง เพื่อที่จะมีธุรกิจเป็นของตัวเองอยากทำธุรกิจร่วมกับพี่น้องที่บ้าน มันก็เลยไม่มีเวลาให้ต้องมานั่งคิดเรื่องคู่ไม่ค่อยได้โฟกัสเรื่องอื่นเลย คิดแค่เรื่องงานอย่างเดียว แต่ออนาคตถ้าจะคบใครก็ต้องดูที่ความมั่นคง เมื่อก่อนเคยคิด

ว่าอาจจะยังไม่ต้องสร้างอะไรไปด้วยกันแต่ด้วยวัยตอนนี้ คือ ผู้ชายที่จะมาอยู่เป็นคู่ก็ ต้องมีอะไรข้างหลังมาบ้างแล้ว เราจะดูความมั่นคงเป็นหลัก และผู้ชายในอุดมคติก็ยังคง เป็นคนหล่อและชาวเหมือนเดิม” (ยูย, 30 ปี)

กลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสดเหล่านี้ต่างมีวิถีชีวิตความเป็นโสดที่ผูกโยงไปกับหน้าที่ การงาน การแสวงหาความมั่นคงทางฐานะและด้านเศรษฐกิจ การให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อการพัฒนาตัวเอง และให้ความสุขต่อการได้ทำกิจกรรมที่ชอบ การได้มี เวลาที่ได้พักผ่อนอยู่ร่วมกับครอบครัวและกลุ่มเพื่อนมากกว่าการโหยหาในเรื่องความรัก อารมณ์ความรู้สึกหรือสัมพันธ์ระหว่างคู่ต่อคนรักหรือคนที่เคยคบหา

การได้แสดงออกตัวตน ในพื้นที่ของความเป็นสังคมเมืองที่เปิดกว้าง รวมทั้ง สื่อสังคมออนไลน์ที่เปิดให้เห็นความหลากหลายของวัฒนธรรมทางเพศได้เปิดโอกาส ให้ผู้หญิงที่อยู่ในสังคมเมืองเรียนรู้ ปลดปล่อยความเป็นผู้หญิงหรือความเป็นลูกสาว จากครอบครัวดั้งเดิมที่เคยถูกปลูกฝังวัฒนธรรมทางเพศภายใต้ข้อจำกัดเรื่องในเรื่องเพศ เข้าสู่ความมีอิสรภาพทางเพศมากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งได้สะท้อนออกมาในรูปแบบของ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น 2 รูปแบบ คือ 1) คู่ความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว มีลักษณะความสัมพันธ์กับคู่ความสัมพันธ์เพียงคนเดียว มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น เพื่อน คนคุย เพื่อนกินข้าว เพื่อนเที่ยว เป็นต้น แต่โดยรวมเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะพิเศษ มีบทบาทในชีวิตมีบทบาทในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือการเงิน ช่วยเหลือยามเจ็บ ป่วยหรือมีอิทธิพลต่อความรู้สึกที่มากกว่าความสัมพันธ์ในรูปแบบเพื่อนทั่ว ๆ ไป และ 2) คู่ความสัมพันธ์เชิงซ้อน มีลักษณะความสัมพันธ์พร้อมกันหลายคนในเวลาเดียวกัน โดยในแต่ละคนอาจตอบโจทย์ความต้องการในเรื่องต่าง ๆ ของผู้หญิงโสดไม่เหมือนกันได้

นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสิ้นไหล และการให้ความหมายเพศภาวะ ที่แตกต่างออกไปจากชนบเดิมเช่นกัน คือ

1.5 ไม่จำกัดเพศ กลุ่มตัวอย่างบางรายพบว่า ไม่สามารถนิยามว่าตัวเองมี เพศสภาพแบบใด และไม่จำกัดเพศของคู่ความสัมพันธ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต แม้ว่า ในอดีตจนถึงปัจจุบันจะมีความสัมพันธ์แบบหญิง-หญิง หรือความสัมพันธ์แบบ ชาย-หญิงมาตลอด แต่ในปัจจุบันสามารถเปลี่ยนรสนิยมทางเพศได้เสมอ เนื่องจากยึด มั่นในความรู้สึกรัก และพึงพอใจในช่วงเวลานั้น ๆ มากกว่าความสนใจในเรื่องเพศสภาพ ของคู่ความสัมพันธ์ ประกอบกับทัศนคติที่เห็นว่าความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องปกติ ที่เกิดขึ้นในสังคม

“เราจะเลือกแบบไหนก็ได้ไม่ได้จำกัดเลยว่าวันนี้ฉันรักของเราจะเป็นผู้หญิงหรือ เป็นผู้ชาย มันอยู่ที่ความรู้สึก ณ เวลานั้น ตอนนี้เราชอบผู้หญิงแต่วันข้างหน้าถ้ามันไป

ต่อไม่ได้แล้ว คุณชีวิตคนถัดไปของเราอาจจะเป็นผู้ชายก็ได้หรืออาจจะเป็นเกย์ เป็นทอม
จะเป็นอะไรก็ได้มันอยู่ที่ความรู้สึก ณ ขณะนั้น” (มด, 28 ปี)

1.6 เป็นคู่ partners ไม่ใช่คู่รัก มุมมองที่กลุ่มผู้หญิงโสดบางรายมีต่อเรื่องเพศ
และคู่ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างเปิดกว้าง ไม่จำกัดเพียงความสัมพันธ์กับใครคนใดคน
หนึ่งเพียงคนเดียว เนื่องจากลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น มักเกิดจากความพึงพอใจ
ระหว่างกัน ทั้งในรูปแบบชั่วคราวครั้งชั่วคราวเมื่อเจอกับคนที่ถูกใจในงานเลี้ยง หรือจาก
การเที่ยวกลางคืน (One night stand) และความสัมพันธ์แบบเพื่อน
คู่นอน (Friend with benefit) โดยมองว่าความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นเรื่องปกติ
สามารถเกิดขึ้นได้กับคนที่ตนเองพึงพอใจ และมีมากกว่า 1 คนได้ในเวลาเดียวกัน

“โต ๆ กันแล้ว เรามองว่ามันก็ปกตินะ เพราะตอนนี้เรายังโสด จะมีความสัมพันธ์
กับใครก็ได้ที่เราโอเค แล้วก็เต็มใจด้วย ปกติเราจะแยกเรื่อง sex กับเรื่องงานออกจาก
กันได้ sex ส่วน sex งานส่วนงาน มี sex กันแล้วก็ยังทำงานด้วยกันได้ เพราะเราตกลง
กันตั้งแต่แรก กับบางคนที่เป็นเพื่อนในที่ทำงานก็เป็นเหมือน partners สามารถพูดคุย
ปรึกษา หรือมี sex กันได้ แต่ไม่ใช่แบบเป็นคู่รักกัน ” (ตอง, 34 ปี)

1.7 ความเป็นอิสระ ไม่ต้องอยู่ในกรอบของผู้หญิงที่ตีสมบูรณ์แบบ
ความอิสระ เป็นมุมมองหนึ่งที่ผู้หญิงโสดใช้นิยามตัวตนและเพศภาวะ โดยมองว่าแม้ว่า
ตนเองที่เป็นผู้หญิงสามารถมีอิสระ มีสิทธิเลือก และตัดสินใจเข้าหาคู่ความสัมพันธ์ที่สนใจ
ได้เท่าเทียมกันกับเพศชาย ซึ่งต่างจากกรอบความเชื่อเดิมที่ผู้หญิงจะต้องรักษาวงศ์วานตัว
และอยู่ในครรลองคลองธรรมอยู่เสมอ

“ในจังหวะหรือบรรยากาศเป็นใจเราก็อาจจะเริ่มก่อนได้ แต่ว่าก็เป็นแค่
การสะกิดหรือส่งสัญญาณให้ฝ่ายตรงข้ามรู้เท่านั้น แต่เราก็รับรู้ได้ว่าเราเป็นคนเลือกที่จะ
เริ่มก่อน” (อ้อม, 29 ปี)

2. รูปแบบเพศวิถีของผู้หญิงโสด

จากการศึกษาพบว่าผู้หญิงโสดในสังคมเมืองมีการให้ความหมายรูปแบบของ
การมีเพศสัมพันธ์ที่แตกต่างกันไป ในด้านหนึ่งมีทัศนะเป็นหนึ่งในกิจกรรมพื้นฐาน
สำหรับการมีคู่ความสัมพันธ์ ขณะที่อีกด้านหนึ่งมองว่าเพศสัมพันธ์ไม่ใช่กิจกรรมที่จำเป็น
เมื่อเทียบกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่ได้ทำกับคู่ความสัมพันธ์ อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ต้องคำนึง
ถึงผลลัพธ์ที่ตามมา ทั้งการท้อง การไม่พอใจของทั้งสองฝ่าย และในแต่ละช่วงวัยจะให้ความ
หมายต่อเพศสัมพันธ์แตกต่างกันไป

2.1 เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เป็นปกติของการมีคู่ ที่สามารถเกิดขึ้นได้ เมื่อทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกดี ๆ ต่อกัน และมองว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นปัจจัยหลักของความสัมพันธ์ด้วย เพราะนอกจากจะเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงความรักแล้ว เรื่องรสนิยมทางเพศและพฤติกรรมทางเพศยังเป็นเรื่องที่ต้องสื่อสารให้ตรงกันและร่วมกันสร้างบรรยากาศระหว่างคู่ความสัมพันธ์ด้วย เพื่อที่ในอนาคตหากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอยู่นั้นพัฒนาไปสู่การสร้างครอบครัวร่วมกัน จะได้เป็นไปอย่างราบรื่น ลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

“ส่วนตัวมองว่าการมีเพศสัมพันธ์กับคู่รักเป็นเรื่องปกติ มันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ยิงอยู่ในวัยนี้มันเหมือนก็เป็นปัจจัยหลักในการใช้ชีวิตคู่ ซึ่งเรามองว่ามันเป็นพื้นฐานของการใช้ชีวิตคู่ถ้าคิดจะเรียนรู้อะไรก็จะศึกษาคิดจะมองอนาคตและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมันก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ควรจะมีและเป็นเรื่องที่ควรจะมีตรงกัน ถ้าคนสองคนมีแล้วไม่ตรงกัน เช่น สเปก สไตล์ ไม่ตรงกันมันก็อาจจะทำให้การคบกันไม่สามารถไปถึงจุดหมายได้ บางอย่างมันอาจจะปรับได้หรือปรับไม่ได้ก็แล้วแต่คู่” (อ้อม, 29 ปี)

2.2 เพศสัมพันธ์ไม่สำคัญ แต่ต้องอยู่กันอย่างสบายใจ กลุ่มผู้หญิงโสดส่วนหนึ่งมีทัศนคติว่าเพศสัมพันธ์ไม่ใช่สิ่งจำเป็น เนื่องจากให้ความสำคัญกับความพึงพอใจระหว่างกัน ความสบายใจ และการดูแลซึ่งกันและกัน รวมถึงเรื่องอื่น ๆ ที่มีผลต่อชีวิตของผู้หญิงโสด เช่น การงาน เป็นต้น โดยสามารถแยกเรื่องเพศสัมพันธ์ออกจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น

“คนที่จะมีความสัมพันธ์กันเป็นคนรักกันไม่จำเป็นต้องมีเรื่อง sex เข้ามาเกี่ยวข้อง คนเราคบกันอยู่ด้วยกันแล้วสบายใจไม่จำเป็นต้องมี sex ก็ได้ถ้าสบายใจที่จะอยู่ด้วยกัน จริง ๆ คนเราจะคบกันไม่ได้หวังว่าจะคบเพื่อสืบพันธุ์หรือต้องมีกิจกรรมแบบนี้เพื่อความบันเทิง” (เจเจ, 31 ปี)

2.3 ต้องร่วมกันสร้าง ร่วมกันทำ เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันสร้างร่วมกันทำ ไม่ใช่คู่ความสัมพันธ์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นำหรือผู้ตามอยู่เสมอ ทั้งในแง่ของการชักชวน สัมผัสและการเฝ้าโลมซึ่งกันและกันก่อนจะมีเพศสัมพันธ์

“การกระทำที่เท่า ๆ กันทั้งคู่มีความเต็มใจทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องรุกอย่างเดียว อีกฝ่ายรับแต่เป็นการร่วมกันทำ มันเป็นการค่อย ๆ ร่วมกันสร้างบรรยากาศไม่ว่าจะเป็นมีการสัมผัสกอดจูบลูบลำไย ๆ ก็แล้วแต่มันต้องร่วมกันสร้าง” (อ้อม, 29 ปี)

2.4 การคำนึงถึงผลที่ตามมา การมีเพศสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จำเป็นต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นเมื่อไม่มีการป้องกัน ทั้งการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และโรคติดต่อทางเพศ

“การมีเพศสัมพันธ์ถ้าเป็นเมื่อก่อนก็ต้องดูเรื่องความปลอดภัยเพราะเรายังไม่พร้อม ทุกวันนี้ก็ยังไม่พร้อมนะ แต่ถ้าในอนาคตซัก 30 แล้วทุกคนพร้อมแล้วที่บ้านก็เปิดโอกาสนะว่าถ้า 30 แล้วมันก็เป็นวัยที่มีได้ ถ้าเกิดความผิดพลาดหรือมีลูกโดยที่ไม่ได้ตั้งใจขึ้นมาเราก็สามารถรับผิดชอบเองได้แล้ว” (ยูย, 29 ปี)

3. พฤติกรรมทางเพศ ประสพการณ์ และสภาวะทางเพศของผู้หญิงโสด

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับคู่ความสัมพันธ์มักจะเริ่มต้นจากความรู้สึกต่อกันก่อน ทำให้ผู้หญิงโสดมีมุมมองว่าการมีเพศสัมพันธ์ทางกายเป็นเรื่องรองเมื่อเทียบกับความสัมพันธ์ทางใจที่ต่างฝ่ายต่างรู้สึกพึงพอใจต่อการเกิดการเกิดเพศสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ทางกายจึงเป็นเรื่องที่สามารถตกลงกันได้และยินยอมพร้อมใจกันทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มผู้หญิงโสดเหล่านี้จะเคยพบเจอเหตุการณ์ที่ทั้งสองฝ่ายมีความต้องการ ไม่ตรงกัน เนื่องมาจากสาเหตุ หนึ่งจากการทำงานหรือในสถานการณ์นั้น ๆ ไม่มีความพร้อม เช่น มีประจำเดือน มีเพื่อนหรือรูมเมทอยู่ในห้อง เป็นต้น แต่ฝ่ายชายก็มักจะเลือกถามหรือขอความยินยอมก่อนเสมอ เช่นเดียวกับฝ่ายหญิงที่สามารถปฏิเสธหรือต่อรองความต้องการนั้นได้

“ในคู่ของเราไม่มีการบีบบังคับนะ จะมีบ้างเวลาเขามีความต้องการ แต่เราไม่มีความต้องการและเราปฏิเสธ เขาก็หยุด” (จูน, 32 ปี)

นอกจากนี้ในการดูแล ป้องกัน และรักษาปัญหาสุขภาพทางเพศ กลุ่มผู้หญิงโสดให้ความสำคัญ และตระหนักรู้ถึงภัยจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ทุกรายเข้ารับการตรวจสุขภาพทั่วไปเป็นประจำทุกปี ตรวจภายใน และมีวิธีการป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์ด้วยการใช้ถุงยางจากฝ่ายชาย และใช้ยาคุมฉุกเฉิน รวมถึงใช้ผลิตภัณฑ์ดูแลปัญหาจุดซ่อนเร้น เช่น ยากระชับช่องคลอด ยาสตรีเพ็ญภาค เป็นต้น เพื่อช่วยดูแลเรื่องเลือดลมขณะมีประจำเดือน และช่วยให้ผิวพรรณดูดีอยู่เสมอ

“คือเราจะต้องมีการคุยกันก่อนทำกิจกรรมเพราะว่าระหว่างทำเราต้องแสดงออกให้เขาเห็นว่า เราพร้อมหรือเราไม่พร้อม ซึ่งมันจะต้องมีการตกลงกันก่อนว่า อันนี้ safe อันนี้ไม่safe เช่น จะต้องมีการสวมถุงยางหรือไม่สวมก็ต้องเป็นคนทีคบกันมานานแล้ว โดยที่ฝ่ายเราเลือกที่จะทานยาคุม แล้วก็จะกินพวกรีแพร์กระชับ รักษาดูแลทั้งภายนอก ภายใน” (อ้อม, 30 ปี)

4. การต่อรองต่อต้าน

การต่อต้านต่อรองของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาที่เป็นผู้ย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง และเป็นผู้หญิงโสดปรากฏออกมาในรูปแบบการเห็นคุณค่าของตนเองแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างพยายามเลือกสรรสิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต การแต่งงาน ถูกขยับให้ช้าลง ไม่ใช่ใครก็ได้ที่จะสามารถเป็นคู่ความสัมพันธ์ โดยที่ไม่มีสิทธิเลือก และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคู่ความสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างได้ประโยชน์ หรือต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน เนื่องจากผ่านการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงโสดยังสามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ดังนั้นการเข้ามาของคู่ความสัมพันธ์ที่จะสามารถพัฒนาไปสู่การแต่งงานหรือการสร้างครอบครัวร่วมกัน จึงต้องเป็นบุคคลที่เข้ามาเติมเต็มและสนับสนุนชีวิตของกันและกันให้มีความสุข ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แทนค่านิยมแบบเดิมที่ฝ่ายหญิงเป็นรองฝ่ายชาย อยู่เสมอ

ถึงแม้ว่าผู้หญิงโสดจะมีประสบการณ์การถูกเหยียดตำหนิล้อเลียนรูปร่างหน้าตา รสนิยมทางเพศ ทั้งทางวาจาและท่าทางล้อเลียนจากสังคม การผ่านการมีลูกและกลายเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว หรือเคยพบเจอกับประสบการณ์การถูกขืนใจ ทั้งจากคู่ความสัมพันธ์เอง และบุคคลอื่นที่ไม่เต็มใจ แต่กลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสดที่ศึกษากลุ่มนี้มีวิธีการปกป้องตนเอง ต่อรองกับสังคม และยังมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่างกายตัวเอง ดังที่ปรากฏในแง่ของการแต่งตัว ไลฟ์สไตล์ที่ใช้ชีวิต การมีอำนาจต่อรองกับคู่ความสัมพันธ์ในปัจจุบันที่เมื่อไม่พร้อมจะมีเพศสัมพันธ์ หรือการไม่ลดทอนคุณค่าของตนเองและไม่รู้สึกไม่บริสุทธิ์ หรือมีมลทินตามความคาดหวังของสังคมในแบบเดิมที่ผู้หญิงจะต้องบริสุทธิ์ และยึดถือพรหมจรรย์ไว้เฉพาะกับคู่สมรสเสมอ โดยปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้สามารถก้าวผ่านช่วงเวลาที่เราร้ายไปได้ เป็นเพราะการสนับสนุนจากเพื่อนและครอบครัวในสังคมแบบเดียวกัน ประกอบกับการให้คุณค่าตัวเองและมองว่าตนมีสิทธิเห็นร่างกายของตัวเอง ไม่ใช่ฝ่ายชายหรือประสบการณ์เลวร้ายจากคู่ความสัมพันธ์ คำพูดจากบุคคลภายนอกที่จะทำให้ตัวเองไร้ค่า จนไม่สามารถเริ่มต้นความสัมพันธ์ใหม่กับใครคนอื่นได้อีก

อภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสดที่เลือกจะย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อ ทั้งในระดับปริญญาตรี และในระดับที่สูงกว่าเพื่อการแสวงหาโอกาส ความก้าวหน้า การทำงานที่ตอบโจทย์กับชีวิตของตนเอง โดยมีเป้าหมายคือการใช้ชีวิตที่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม และความเพียบพร้อมที่จะดูแลครอบครัวได้

ผลพวงหนึ่งที่ตามมาคือความรู้สึกเป็นอิสระจากคนรอบข้าง มีความเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ธัญดา บูรณวุฒิ และณัฐสุดา เต้พันธ์ (2554) ที่พบว่า คนโสดพึงพอใจและมีความสุขต่อชีวิตจากการมีความอิสระในทุกด้าน ควบคุมชีวิตตนเองได้อย่างที่คาดหวัง และมีความเป็นตัวของตัวเอง และด้วยความคิดนี้ทำให้สามารถมีเพศวิถี คู่ความสัมพันธ์ และแนวคิดเกี่ยวกับเนื้อตัวร่างกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางใดก็ได้ที่กลุ่มตัวอย่างประสงค์และความต้องการอยากให้เป็นตามความปรารถนาที่สอดคล้องกับตน สอดคล้องกับการศึกษาของ พาร์คและคณะ (Park et al., 2021) ผู้หญิงโสดที่พึงพอใจทางเพศของตนเอง จะมีความสัมพันธ์กับการที่พวกเขามีมุมมองเชิงบวกต่อความเป็นคนโสด และมีแนวโน้มที่จะมีความปรารถนาน้อยต่อการมีคู่ โดยที่พวกเขาเชื่อว่า การไม่มีคู่ จะมีความสุข และมีความพึงพอใจต่อชีวิตในความเป็นคนโสดได้ด้วย

ด้วยเหตุนี้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจึงมีวิถีคิดและการแสดงออกที่ไม่ได้อยู่ในบรรทัดฐานเดิมอีกต่อไป เห็นได้จากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับคู่ความสัมพันธ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่สถานะของกลุ่มตัวอย่างไม่ได้เป็น “รอง” ในรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตำแหน่งแห่งที่ที่ปรากฏเป็นไปในลักษณะที่เท่าเทียมระหว่างตัวเธอและคู่ความสัมพันธ์ และมีอิสระในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้วย เช่น สามารถต่อรองหรือปฏิเสธที่จะไม่มีเพศสัมพันธ์กับฝ่ายชายได้ สามารถแสดงความต้องการทางเพศกับคู่ความสัมพันธ์อย่างตรงไปตรงมา การเปิดเผยรสนิยมทางเพศ การมีความสัมพันธ์ชั่วข้ามคืน (one night stand) และการคบหากับคู่ความสัมพันธ์หลายคนพร้อมกัน โดยที่สามารถเลือกจบความสัมพันธ์นั้น ๆ ได้เมื่อคู่ความสัมพันธ์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการหรือไม่เป็นไปตามความคาดหวังของตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่าผู้หญิงโสดมีความเป็นตัวของตัวเองและสามารถตัดสินใจในการเลือกหรือกำหนดอนาคตของตนเองได้ (empowerment) ทำให้เกิดการตัดสินใจในการเลือกใช้ชีวิตและเลือกสรรคู่ความสัมพันธ์แบบไม่จำกัดเพศ หรือการให้ความหมายในเรื่องของความเข้าอกเข้าใจกัน การเอาใจใส่ดูแลกันและกันมากกว่าความสัมพันธ์ทางเพศกับคู่ความสัมพันธ์ที่จะเข้ามาในอนาคตด้วย

ทั้งนี้ในมิติทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ ได้ส่งผลต่อความคาดหวังในตัวผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงไม่ได้ถูกกำหนดบทบาทไว้เช่นเดิมให้เป็นส่วนหนึ่งของการให้กำเนิดบุตรและไม่สามารถอยู่ได้หากไม่ได้แต่งงานในงานศึกษาผู้หญิงโสดในสังคมเมืองนี้ยังสะท้อนให้เห็นอีกว่า ผู้หญิงที่มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมืองได้ด้วยตนเอง สะท้อนให้เห็นจากนิยาม

ความ “โสด” และ “วิถีปฏิบัติ” ของกลุ่มตัวอย่างที่มองว่าความโสดเป็นแค่สถานะเพียงอย่างหนึ่ง ซึ่งทุกคนล้วนมี “คู่” ทางความสัมพันธ์อยู่ เพียงแต่จุดมุ่งหมายในขณะนี้ไม่ได้ต้องการสร้างครอบครัวมีความรักหวานชื่น แต่ต้องการแสวงหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้กลุ่มตัวอย่างยืนหยัดและสามารถใช้ชีวิตได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานศึกษาของทิพวรรณ ศิริสัมพันธ์ และคณะ (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงยุคใหม่ มีอิสระทางความคิด เป้าหมายในเรื่องของการแต่งงานจะถูกเลื่อนออกไปและมาแทนที่ด้วยความปรารถนาในด้านอื่นก่อน โดยผู้หญิงโสดที่มีฐานะปานกลางจะสร้างความมั่นคงให้ตนเองก่อนที่จะตัดสินใจแต่งงาน

ขณะที่มิติด้านสุขภาพทางเพศของกลุ่มผู้หญิงโสดในสังคมเมืองพบว่ารูปแบบการรับรู้และเข้าใจถึงการมีชีวิตทางเพศที่รื่นรมย์ เป็นสุขและปลอดภัย การรู้สึกมีความพึงพอใจและมีความสุขทางเพศกับคู่ความสัมพันธ์ ปรากฏรูปแบบของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การไปเที่ยว ดูหนัง พุดคุยกัน ปรีกษาปัญหาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยที่ไม่จำเป็นจะต้องพัฒนาไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ แต่หากมีเพศสัมพันธ์เกิดขึ้นจะต้องเป็นการยินยอมพร้อมใจ และเป็นความสุขของกันและกันทั้งสองฝ่าย

ในมิติของการรับมือและต่อรองกับมุมมองของสังคม ผู้หญิงโสดทุกคน มีวิธีการปกป้องตนเองในรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงการมีคุณค่าในตนเอง ศักยภาพที่ตนเองมีในด้านอื่น ๆ และการยึดมั่นต่อการพัฒนาตนเอง แม้ว่าในบางแง่มุมกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงโสดยังไม่ถูกปลดปล่อยจากการกดทับหรือความคาดหวังของสังคมโดยสิ้นเชิงจากภูมิหลังประสบการณ์มีพื้นฐานที่ถูกหล่อหลอมจากชนบแบบเดิม ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลมาจากครอบครัว โรงเรียนและสังคมที่อยู่ในชนบท ก่อนจะถูกปรับเปลี่ยนไปเมื่อได้รับการศึกษาการคบหากับกลุ่มเพื่อนที่มีไลฟ์สไตล์แบบเดียวกัน การย้ายถิ่นฐานมาสู่สังคมเมือง หรือด้วยวิถึชีวิตที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในแง่มุมของชุดความคิดเรื่องเพศวิถีแบบเดิมยังคงกำกับและมีอิทธิพลต่อมุมมองความคิดของกลุ่มผู้หญิงโสดนี้อยู่

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่านิยมหรือชนบแบบเดิมจะมีอำนาจและฝังลึกในกระบวนการคิดของกลุ่มผู้หญิงโสดที่ศึกษา แต่ผลจากการศึกษาในครั้งนี้สามารถชี้ให้เห็นว่าในพื้นที่ของความเป็นสังคมเมือง กลุ่มผู้หญิงโสดสามารถแสดงอัตลักษณ์ตัวตน และเพศวิถีของตนเองได้ รวมถึงการใช้ชีวิตทางเพศ (sex life) มีสิทธิในการใช้ชีวิตและการแสวงหาความสุขทางเพศของตนเองได้อย่างเป็นอิสระ รวมทั้งมุมมองเชิงลบที่สังคมมีต่อผู้หญิงโสดไม่ได้มีส่วนที่ส่งผลกระทบต่อตัวตนและแบบแผนการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมากนัก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์จากครอบครัวของผู้หญิงโสดในสังคมเมืองที่มีผลต่อเพศภาวะ และเพศวิถี

2. ควรมีการศึกษาตัวตนทางเพศ และเพศวิถีในกลุ่มผู้หญิงโสดในสังคมบริบทอื่น ๆ เช่น ผู้หญิงโสดในพื้นที่ชานเมือง ผู้หญิงโสดในชนบท เพื่อหาข้อเปรียบเทียบและทำความเข้าใจในมุมมองที่อาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันในวิถีการใช้ชีวิตแบบคนโสดในสังคมบริบทอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

Dixon-Muelle, R. (1993). The Sexuality Connection in Reproductive Health. *Studies in Family Planning*, 24(5), 269-282.

Miller, L. R. (2021). Single women's sexualities across the life course: The role of major events, transitions, and turning points. *Sexualities*, 24(1-2), 226-251. <https://doi.org/10.1177/1363460720922754>

Park, Y., Impett, E. A., & MacDonald, G. (2021). Single's sexual satisfaction is associated with more satisfaction with singlehood and less interest in marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 47(5), 741-752. <https://doi.org/10.1177/0146167220942361>.

Træen, B., & Kvale, I. L. (2022). Satisfaction with singlehood and sexual activity. *Sexuality & Culture*, 26(5), 1621-1638. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-09961-x>

กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). **วารสารเพศวิถีศึกษา: เพศวิถีศึกษากับเพศวิถีปฏิบัติในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เด็อนตุลา.

กฤตยา อาชวนิจกุล. (2551). **เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ดิโหมะ ที โอะหะยะเน็น และพิมพัลย์ บุญมงคล. (2555). รวมพลคนรู้เรื่องเพศ: 30 ปีของวิวัฒนาการเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีในสังคมไทย. *วารสารเพศวิถีศึกษา*, 2, 27-60.

ธัญดา บุรณวุฒิ. (2553). **ความสุขของผู้หญิงโสด อายุ 35 ปีขึ้นไป**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉันทยุดา บุรณวุฒิ และณัฐสุดา เต้พันธ์. (2554). รายงานเบื้องต้น: ภาวะความสุขของผู้หญิงโสดวัยมากกว่า 35 ปี. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย, 19(3), 199-207.

ทิพวรรณ ศิริสัมพันธ์, สิริรัฐ หนูสี, และณัฐชนัน รุติพันธ์รังสฤต. (2562). การครองโสดของผู้หญิงในยุคโลกาภิวัตน์กับเศรษฐกิจในเมืองไทย. วารสารธรรมศาสตร์, 38(3), 27-44.

ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนางศ์. (2551). ความไม่สมดุลของประชากรชายและหญิงของประชากรไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศุทธิดา ชนวนวัน, ปิยวัฒน์ เกตุวงศา. (2562, 4 กรกฎาคม). ทำไมผู้หญิงไม่แต่งงาน: ผู้ชายหายไปไหน. การประชุมวิชาการประชากรและสังคม 2557: การเกิดกับความมั่นคงในประชากรและสังคม. https://ipsr.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2022/03/2557_conference_full.pdf

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยี ความจริง เสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านและทัศนคติที่มีต่อกีฬา พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

วิรัตน์ สนธิจันทร์¹, सरาลี สนธิจันทร์² และ สมพร ส่งตระกูล³

คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยบูรพา^{1,2,3}

E-mail: wirats@go.buu.ac.th¹, saralee@go.buu.ac.th², somporn_s@go.buu.ac.th³

วันที่รับบทความ: 7 มิถุนายน 2566

วันแก้ไขบทความ: 4 สิงหาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 24 สิงหาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน 2) เพื่อศึกษาทัศนคติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงหลังจากที่ได้รับสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง 3 จังหวัด จังหวัดละ 90 คน รวม 270 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น โดยการจับสลากเลือกอำเภอและจับสลากโรงเรียนในแต่ละอำเภอที่จับสลากได้ จากนั้นดำเนินการประกาศรับอาสาสมัครผู้สนใจเข้าร่วมการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม เรื่อง “ภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง” และแบบสอบถามความพึงพอใจและทัศนคติที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง โดยมีค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 0.7-1.0 และค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ 0.96 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และหาความสัมพันธ์ด้วยการสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson correlation) กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55+0.43 ทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57+0.48 และพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม

ภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับสูง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.734 จากข้อมูลสามารถสรุปได้ว่าสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ไปยังนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้เกิดความพึงพอใจได้ นอกจากนี้ ยังพบว่าความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กับมีทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระดับมากอีกด้วย

คำสำคัญ: สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญา กีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

The Relationship between Augmented Reality Reinforces Folk Sports Wisdom Satisfaction and Attitudes Towards Eastern Folk Sports among Secondary School Students

Wirat Sonchan¹, Saralee Sonchan² and Somporn Songtrakul³

Faculty of Sport Science, Burapha University^{1,2,3}

E-mail: wirats@go.buu.ac.th¹, saralee@go.buu.ac.th², somporn_s@go.buu.ac.th³

Received: June 7, 2023

Revised: August 4, 2023

Accepted: August 24, 2023

Abstract

This research aimed to 1) study the satisfaction among secondary school students in the EEC towards the augmented reality of Eastern folk sport wisdom 2) study attitudes among secondary school students in the EEC towards the Eastern folk sport after participating in augmented reality of folk sport wisdom and 3) study the relationship between the satisfaction of augmented reality of folk sport wisdom and attitudes towards the Eastern folk sport among secondary school students in the EEC. The samples were 90 secondary school students from 3 schools in three provinces in the EEC, totaling 270 students by a simple random sampling method. The lottery was used to select schools of each district and then recruit volunteers to participate in this study. The research tools were the set of augmented reality technology entitled the “Eastern folk sport” and satisfaction and attitudes questionnaires towards augmented reality of folk sport wisdom with accuracy at 0.7 – 1.00 and reliability at 0.96. The descriptive statistics included Mean ($\bar{x}$), Standard Deviation (S.D.). The Pearson Correlation with a statistical significance level of 0.01 was used to analyze the relationship. The findings showed the highest level of satisfaction towards the augmented reality of folk sport at 4.55+0.43 and the highest level of attitudes towards the Eastern folk sport at 4.57+0.48. Also, they revealed that the relationship between satisfaction with augmented reality technology of folk sports wisdom and attitudes towards Eastern folk sports had a correlation coefficient of 0.734. According to these findings, it can be concluded that the set of

augmented reality technology of folk sport wisdom was a tool for knowledge transmission that satisfied secondary school students in the EEC. Moreover, the satisfaction had a high level of attitudes towards the Eastern folk sport.

Keywords: Augmented Reality Technology, Eastern Folk Sport, Eastern Economic Corridors

บทนำ

เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality; AR) เป็นรูปแบบหนึ่งของสื่อผสม (Multimedia) หลักการของเทคโนโลยีความจริงเสริมเป็นการนำเทคโนโลยีความจริงเสริมมาผนวกเข้ากับเทคโนโลยีภาพ เพื่อสร้างสิ่งเสมือนจริงบนหน้าจอให้กับผู้ใช้ รวมทั้งสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับภาพเสมือนดังกล่าวได้ด้วย (Liu, 2016) ซึ่งนับเป็นเทคโนโลยีที่น่าสนใจที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมกีฬาพื้นบ้าน มีการคาดการณ์ว่าเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) จะเป็นเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการเรียนรู้ในอนาคต (Johnson, et al., 2010) จากการศึกษาของ Akçayır & Akçayır, (2017) พบว่ามีการใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมในการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นช่วงวัยของการเรียนรู้ จุดเด่นของเทคโนโลยีความจริงเสริมในผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีต่อผู้เรียน ได้แก่ สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ (Chang, et al., 2015; Ferrer-Torregrosa et al., 2015) จากการศึกษาของ Lu & Liu (2015) ระบุว่า นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมการเรียนรู้เสริมช่วยพัฒนากิจกรรมการเรียนได้ เด็กจะมีความสุข สนุกสนาน เมื่อมีการเรียนรู้ผ่านการเล่น เทคโนโลยีความจริงเสริมสามารถช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียนได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Chiang, et al., (2014) ที่พบว่าการใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมผ่านมือถือสามารถพัฒนาประสิทธิภาพ การเรียนรู้ของนักเรียนได้ นอกจากนี้เทคโนโลยีความจริงเสริมยังช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น ตลอดจนสร้างทัศนคติที่ดีให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้อำนาจการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมโดยใช้การเล่นเป็นฐานจะทำให้การเรียนรู้สนุกมากขึ้น (Bressler & Bodzin, 2013; Mohd Yusof et al., 2014) และยังช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนาน ทำให้การสอนที่น่าเบื่อสนุกสนานยิ่งขึ้น (Ibarez, et al., 2014; Lu & Liu, 2015) ยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดความสนใจเพิ่มขึ้น ช่วยอำนวยความสะดวกในการสื่อสารระหว่างนักเรียนและผู้สอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนเป็นเทคโนโลยีที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ข้อได้เปรียบที่สำคัญอีกประการของเทคโนโลยีความจริงเสริมก็คือ ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น โดยการศึกษาของ Hsiao et al., (2012) พบว่าผู้เรียนจะเรียนรู้การใช้อุปกรณ์ด้วยการลงมือทำด้วยตัวเอง ในขณะเดียวกันยังมีการศึกษาของ Zarranonandia et al., (2013) ที่พบข้อได้เปรียบที่แตกต่างจากการศึกษาอื่น ๆ นั่นคือ เทคโนโลยีความจริงเสริมจะช่วยเพิ่มปฏิสัมพันธ์ในการสื่อสารระหว่างนักเรียนและครูได้ด้วย

กีฬาพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นหนึ่งในกิจกรรมนันทนาการประเภทเกม ที่เน้นความสนุกสนาน เช่น ชักเย่อ กากพิกไข่ ปิดตาตีหม้อ กีฬาพื้นบ้านมีรูปแบบและลักษณะเด่นที่หลากหลาย เล่นกันตามลักษณะของพื้นที่นั้น ๆ เช่น การเล่นสะบ้าในชุมชนที่มีคนไทยเชื้อสายมอญ เป็นต้น และนอกจากกีฬาพื้นบ้านจะเพิ่มเทศกาลพื้นบ้านต่าง ๆ จำนวนมากแล้ว ยังแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ อีกด้วย (Indah, et al., 2019) เช่น ประเพณีวิ่งควายที่นิยมเล่นกันในพื้นที่จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามวิถีชีวิตของการทำกสิกรรม นอกจากนั้นกรมพลศึกษา (2557) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกีฬาพื้นบ้านไว้ว่า ช่วยพัฒนาอารมณ์ให้ผู้เล่นรู้สึกสนุกสนาน และมีส่วนช่วยในการสร้างและพัฒนาพฤติกรรมของเด็กผ่านประสบการณ์การเล่น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง ตลอดจนรู้จักการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข อีกทั้งยังช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม การมีภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพจิตและพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่ต้องเสริมสร้างพัฒนาการให้พร้อมในการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ในระดับสูงขึ้นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ฐิตยาพร สุระพล (2559) ที่กล่าวว่า ประโยชน์ของกีฬาพื้นบ้าน ช่วยบริหารร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีรักหมู่คณะ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นการฝึกปฏิภาณไหวพริบ เป็นการสืบสานด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นอกจากนั้นแล้วกีฬาพื้นบ้านนับเป็นองค์ความรู้ที่ได้มาจากภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจก่อให้เกิดความภูมิใจในถิ่นที่อยู่ได้อีกด้วย แต่ในปัจจุบันพบว่าความนิยมในการเล่นกีฬาพื้นบ้านค่อย ๆ ลดลง อันเนื่องมาจากหลายเหตุผล ซึ่งหนึ่งในเหตุผลที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วของโลกในปัจจุบันทำให้การเล่นกีฬาพื้นบ้านค่อย ๆ หายไป เด็กและเยาวชนห่างเหินจากกิจกรรมร่วมกัน ขาดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ใช้เวลากับโทรศัพท์มือถือ หรือ คอมพิวเตอร์มากขึ้น ซึ่งในอนาคตการเล่นกีฬาพื้นบ้านอาจค่อย ๆ เลือนหายไป อันเนื่องมาจากเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้ามาในชีวิตประจำวันของผู้คนมากขึ้น ดังนั้นการที่จะอนุรักษ์กีฬาพื้นบ้านเอาไว้ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้มีความทันสมัย และสามารถเข้าถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนได้ง่าย หรืออาจนำไปสอนในชั่วโมงพลศึกษาเป็นกิจกรรมพิเศษ หรือส่งเสริมและประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในโลกปัจจุบัน (Wang et al., 2018) นอกจากนั้นจากการศึกษาของ Indah et al., (2019) ยังเสนอแนะว่า การสร้างฐานข้อมูลกีฬาพื้นบ้าน การสร้างแพลตฟอร์ม

ข้อมูลกีฬาพื้นบ้าน รวมทั้งการบูรณาการทรัพยากรข้อมูล เป็นแนวทางที่ควรดำเนินการ เพื่อสืบสานและพัฒนากีฬาพื้นบ้านในยุคข้อมูลขนาดใหญ่

จากข้อได้เปรียบตลอดจนประโยชน์ต่าง ๆ ของเทคโนโลยีความจริงเสริม ที่กล่าวมา จึงทำให้คณะผู้วิจัยเล็งเห็นว่า หากนำเทคโนโลยีความจริงเสริมมาช่วย ในการสืบสานกีฬาพื้นบ้าน โดยรวบรวมข้อมูลของกีฬาพื้นบ้านที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออกจากปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการเล่นกีฬาพื้นบ้าน ในอดีต แล้วนำองค์ความรู้ที่รวบรวมได้ มาจัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม เพื่อให้มีความทันสมัย เข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้ง่าย และนำไปให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาส เรียนรู้การละเล่นกีฬาพื้นบ้านผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริม เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจในการเล่นกีฬาพื้นบ้าน เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาด้านกีฬาพื้นบ้าน ภาคตะวันออก ตลอดจนเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจถึงรากเหง้าของท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่และสืบสานการละเล่นกีฬาพื้นบ้านให้ดำรงอยู่ต่อไป จึงทำให้คณะผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษาระดับความพึงพอใจมีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญา กีฬาพื้นบ้าน ศึกษาทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกภายหลังการรับสื่อเทคโนโลยี ความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจ ที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้าน ภาคตะวันออกของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออกที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออกที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกภายหลังจากที่ได้รับสื่อเทคโนโลยี ความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริง เสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

สมมติฐานการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญา กีฬาพื้นบ้านกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกอยู่ในระดับสูง

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality)

เทคโนโลยีความจริงเสริม เป็นเทคโนโลยีที่มีการแสดงผลที่หลากหลาย โดยสามารถนำข้อมูลตัวอักษร ตัวเลข สัญลักษณ์ ภาพกราฟิกมารวมและทับซ้อนกันได้ ทำให้เป็นการเปิดมุมมองของผู้ใช้งาน เสมือนว่าอยู่ในโลกแห่งความจริง (Aukstakalnis, 2016) เป็นเทคโนโลยีที่อนุญาตให้ผู้ใช้ ผสมผสานระหว่างการรับรู้จากประสบการณ์ในชีวิตจริงเข้ากับการรับรู้สภาพแวดล้อมแบบดิจิทัล (Azuma, 1997) นอกจากนี้ยังช่วยเสริมให้เนื้อหาดิจิทัลสามารถซ้อนทับและผสมผสานการรับรู้ของเราเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริงได้อย่างราบรื่น นอกจากการแสดงผลแบบ 2 มิติ หรือ 3 มิติแล้วยังสามารถใช้ไฟล์ดิจิทัล เช่น เสียง หรือไฟล์วิดีโอ เพื่อรับรู้เสมือนโลกจริงได้อีกด้วย (Yuen, et al., 2011)

Azuma, et al., (2001) กล่าวว่า ลักษณะของเทคโนโลยีความจริงเสริมมีอยู่ 3 ประการ คือ 1) เป็นการรวมกันระหว่างวัตถุจริงและเสมือนที่อยู่ในความเป็นจริง 2) เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างวัตถุจริงและวัตถุเสมือน และ 3) มีการโต้ตอบแบบเรียลไทม์ระหว่างวัตถุจริงและวัตถุเสมือน นอกจากนี้ Wu et al., (2013) ยังแนะนำเพิ่มเติมอีกว่า หากข้อมูลเสริมของวัตถุจริงมีความครอบคลุม ประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการถ่ายทอดความรู้จะมีความแม่นยำ ในทางกลับกัน หากข้อมูลเสริมไม่สมบูรณ์ ข้อมูลทางประสาทสัมผัสและการถ่ายโอนความรู้จะไม่แม่นยำ

ข้อดีและข้อจำกัดของเทคโนโลยีความจริงเสริม

ข้อดีของเทคโนโลยีความจริงเสริม (อรวิ ชุมมิน และคณะ, 2565) คือ 1) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านการโฆษณา ด้านการบริการ และอื่น ๆ 2) สร้างความน่าสนใจของสื่อ นั้น จากการสร้างภาพเสมือนขึ้นซึ่งจะทำให้ผู้ใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมได้สัมผัสถึงประสบการณ์ด้วยตนเอง 3) ช่วยให้เห็นรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการจะสื่อเนื่องจากในบางครั้งสื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์จริงไม่สามารถที่จะใช้แสดงให้เห็นถึงรายละเอียดภายในได้

ในขณะที่ข้อจำกัดของเทคโนโลยีความจริงเสริม คือ ไม่เหมาะสำหรับกลุ่มคนที่ไม่เชี่ยวชาญในเทคโนโลยี ราคาโดยรวมค่อนข้างสูง

ประโยชน์และคุณค่ากีฬาพื้นบ้าน

กีฬาพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมการละเล่นและเกมที่มีรากฐานมาจากวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละท้องถิ่น สะท้อนถึงวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชน กีฬาพื้นบ้านมีรูปแบบการเล่นที่เรียบง่าย เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่า และ มีการเล่นสืบทอดกันมาจนกลายเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นต่าง ๆ และ

จากการศึกษาประวัติของกีฬาสากลต่าง ๆ พบว่า มีกีฬาหลายชนิดที่มีพื้นฐานมาจากกีฬาพื้นบ้าน เช่น กีฬาฟุตบอลที่มีวิวัฒนาการจากการเล่นเตะกระเพาะหมูเป่าลม เป็นต้น (ซัชชัย โภกรมารัตต์, 2549) กีฬาพื้นบ้านมักเล่นรวมกันเป็นหมู่คณะ สามารถเล่นได้ทุกเพศ ทุกวัย ผู้หญิงนิยมเล่นกีฬาพื้นบ้านที่ไม่มีความรุนแรง ส่วนผู้ชายนิยมเล่นกีฬาพื้นบ้านทุกลักษณะ กีฬาพื้นบ้านส่วนใหญ่มักไม่จำเป็นต้องมีอุปกรณ์การเล่น หรือถ้ามีอุปกรณ์ก็จะใช้สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของแต่ละท้องถิ่น กลุ่มวิจัยและพัฒนาสำนักการกีฬา กรมพลศึกษา (2555) สรุปว่ากีฬาพื้นบ้านมีคุณค่าประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในเชิงวัฒนธรรมการสร้างความสุขสนาน คุณค่าทางพลศึกษา และยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทักษะไปสู่ความเป็นเลิศในกีฬาสากลได้อีกด้วย

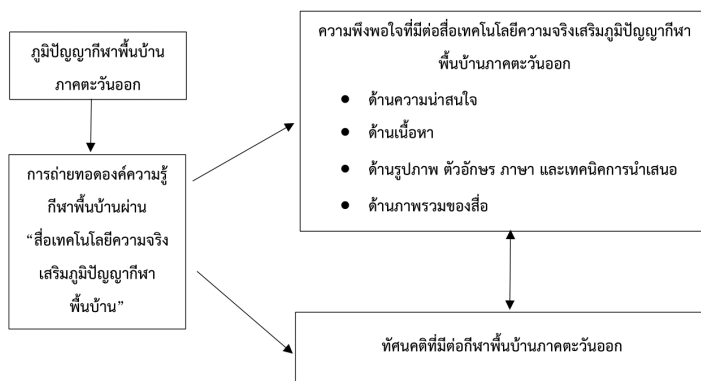
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

McQuail (2000 อ้างถึงใน พนม คลี่ฉายา, 2555) ได้สรุปแนวคิดการใช้สื่อและความพึงพอใจของผู้รับสารว่า ผู้รับสารเป็นผู้เลือกที่จะกระทำ ในการเปิดรับสื่อมวลชน ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้รับสารมีแรงจูงใจส่วนตัวบางประการในการเปิดรับสื่อมวลชน และสื่อมวลชนสามารถให้การตอบสนองตามความคาดหวังของผู้รับสารได้ในด้านเหตุผลหรือความต้องการใช้สื่อนั้น นอกจากนี้ McQuail (1987 อ้างถึงใน พนม คลี่ฉายา, 2555) ยังได้ประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อมวลชนมาใช้อธิบายลักษณะการใช้สื่อและความพึงพอใจของผู้รับสารว่า ผู้รับสารเปิดรับสื่อมวลชนมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ

- 1) ความต้องการข่าวสารเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของสังคมและใช้ในการตัดสินใจ
- 2) การกำหนดเอกลักษณ์ส่วนตัว
- 3) การผสมผสานรวมกลุ่มและติดต่อสังสรรค์ทางสังคม และ
- 4) ความบันเทิง

ภาพ 1

กรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของนักเรียนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในงานวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยได้มาด้วยวิธีการอาสาสมัครจากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 6 โรงเรียนจาก 6 อำเภอ ได้แก่ 1) จังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลราษฎรอำรุง ตัวแทนอำเภอเมือง และโรงเรียนบ้านบึงอุตสาหกรรมนุเคราะห์ ตัวแทนอำเภอบ้านบึง 2) จังหวัดระยอง โรงเรียนระยองวิทยาคม ตัวแทนอำเภอเมือง และโรงเรียนบ้านค่าย ตัวแทนอำเภอบ้านค่าย 3) จังหวัดฉะเชิงเทรา โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ ตัวแทนอำเภอเมือง และโรงเรียนบางปะกง บวรวิทยายน ตัวแทนอำเภอบางปะกง คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการใช้โปรแกรม G*Power version 3.1.9.4 กำหนด Test Family เป็น t-tests ค่าสถิติทดสอบเป็น Correlation: Point biserial model กำหนดพารามิเตอร์ การทดสอบเป็น two tails ที่ Effect size เท่ากับ 0.3 ค่าแอลฟา เท่ากับ .05 ค่า Power เท่ากับ 0.8 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 82 คน เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูล จึงเก็บเพิ่มร้อยละ 10 หรือ 8 คน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจังหวัดละ 90 คน แบ่งออกเป็นโรงเรียนละ 45 คน ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 270 คนอายุเฉลี่ย 15.12+1.46 ปี แบ่งเป็นเพศชาย 156 คน และเพศหญิง 114 คน เพศชายมีอายุเฉลี่ย 15.31+1.42 ปี และเพศหญิงมีอายุเฉลี่ย 14.87+1.49 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม หนังสืออัจฉริยะ เรื่อง “ภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (ธนิดา จุลวนิชย์พงษ์ และคณะ, 2564) ที่รวบรวมวิธีการเล่นกีฬาพื้นบ้านจำนวน 63 ชนิดกีฬา เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังกลุ่มตัวอย่าง

2.2 แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคัดเลือกประเด็นเพื่อนำมาสร้างข้อคำถามแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วยเพศ อายุ และจังหวัด

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 17 ข้อ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความน่าสนใจ ด้านเนื้อหา ด้านรูปภาพ ตัวอักษร ภาษาและเทคนิคการนำเสนอ และด้านภาพรวมของสื่อ

ส่วนที่ 3 ทศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 10 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบให้เลือกตอบตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.3 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ดังนี้

การตรวจสอบความเที่ยงตรง (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านประเมินความเที่ยงตรง จากนั้นนำแบบสอบถามมาแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อทดสอบความถูกต้องและความเข้าใจในคำถามและการสื่อความหมายต่าง ๆ ของแต่ละคำถาม เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์สามารถวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency or IOC) ของแบบวัดทั้งหมด อยู่ระหว่าง 0.7-1.0

การตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถาม จากผลการตอบของกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความสม่ำเสมอของเครื่องมือและมาตรวัดที่ใช้ในการวิจัย โดยการใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของ Cronbach ประเด็นความพึงพอใจต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ที่ 0.92 และทศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ที่ 0.93 รวมทั้งฉบับอยู่ที่ 0.96

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล (SPSS) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์ใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

4.2 การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจที่มีต่อความพึงพอใจต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

4.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือและทศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson correlation) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

4.4 การแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้นำมาแปลความหมาย ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2550)

4.50 – 5.00 หมายความว่า มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจระดับมาก

2.50 – 3.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจระดับน้อย

1.00 – 1.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจระดับน้อยที่สุด

5. การขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ กับคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ก่อนที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง และได้รับการรับรอง เลขที่ใบรับรอง IRB2-010/2565

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามวัดความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออก และทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 270 ชุด และทำการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ตาราง 1

ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง
ของกลุ่มตัวอย่าง ($n = 270$)

ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง	$\bar{x}$	S.D.	แปลความ
1. ด้านความน่าสนใจ			
1.1 สื่อการเรียนรู้มีความทันสมัย	4.67	0.52	มากที่สุด
1.2 สื่อการเรียนรู้มีความน่าสนใจ	4.60	0.59	มากที่สุด
1.3 สื่อการเรียนรู้สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียน	4.61	0.64	มากที่สุด
1.4 สื่อการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย	4.59	0.60	มากที่สุด
1.5 สื่อการเรียนรู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตรงตามความคิดอย่างมี วิจารณญาณของนักเรียน	4.51	0.66	มากที่สุด
รวมด้านความน่าสนใจ	4.60	0.47	มากที่สุด
2. ด้านเนื้อหา			
2.1 ความชัดเจนในการนำเสนอ และอธิบายเนื้อหา	4.51	0.64	มากที่สุด
2.2 การเรียบเรียงเนื้อหาที่เข้าใจง่าย	4.58	0.64	มากที่สุด
2.3 ความเหมาะสมของเนื้อหา	4.62	0.63	มากที่สุด
รวมด้านเนื้อหา	4.57	0.52	มากที่สุด
3. ด้านรูปภาพ ตัวอักษร ภาษา และเทคนิคการนำเสนอ			
3.1 ความสวยงามของฉาก และภาพที่ใช้ในการนำเสนอ	4.27	0.77	มาก
3.2 ความชัดเจนของตัวอักษร	4.59	0.65	มากที่สุด
3.3 ความถูกต้องของภาษา	4.64	0.59	มากที่สุด
3.4 ความน่าสนใจของเทคนิคที่ใช้ในการนำเสนอ	4.60	0.66	มากที่สุด
รวมด้านรูปภาพ ตัวอักษร ภาษา และเทคนิคการนำเสนอ	4.52	0.51	มากที่สุด
4. ด้านภาพรวมของสื่อ			
4.1 ความเหมาะสมในการใช้ป็นสื่อในการเรียนรู้	4.60	0.56	มากที่สุด
4.2 เป็นสื่อที่นักเรียนสามารถใช้ศึกษาด้วยตนเอง	4.61	0.62	มากที่สุด
4.3 ความสะดวกในการดาวน์โหลดแอปพลิเคชันสื่อการเรียนรู้สำหรับการใช้งาน	4.26	0.89	มาก
รวมด้านภาพรวมของสื่อ	4.49	0.53	มาก
รวมทั้ง 4 ด้าน	4.55	0.43	มากที่สุด

จากตาราง 1 พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญา
กีฬาพื้นบ้านรวมทั้ง 4 ด้านเท่ากับ $4.55+0.43$ ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อแยกเป็น
รายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้านโดยด้านความน่าสนใจมีค่าเฉลี่ยสูงสุด
 $4.60+0.47$ รองลงมาคือ ด้านเนื้อหา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ $4.5+0.52$ และด้านรูปภาพ ตัวอักษร
ภาษา และเทคนิคการนำเสนอ มีค่าเฉลี่ย $4.52+0.51$ ตามลำดับ

ตาราง 2

ทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง

ทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง	$\bar{x}$	S.D.	แปลความ
1. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนในภาคตะวันออกเฉียง	4.63	0.55	มากที่สุด
2. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงได้รับความสนใจจากคนในภาคตะวันออกเฉียงเหมือนเดิม	4.44	0.71	มาก
3. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้	4.63	0.44	มากที่สุด
4. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเป็นหนึ่งในแนวทางที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.45	0.62	มาก
5. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงมีความน่าสนใจ	4.59	0.54	มากที่สุด
6. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงมีวิธีการเล่นที่ง่าย ไม่สลับซับซ้อน สามารถส่งต่อไปยังคนรุ่นใหม่	4.60	0.62	มากที่สุด
7. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงสามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัว คนในสังคม และชุมชน	4.62	0.59	มากที่สุด
8. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงสามารถเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างครอบครัว คนในสังคม และชุมชน	4.61	0.58	มากที่สุด
9. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย	4.54	0.58	มากที่สุด
10. ท่านเห็นว่ากีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงมีส่วนช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจแก่ชุมชนของตนเอง	4.58	0.62	มากที่สุด
รวม	4.57	0.48	มากที่สุด

จากตาราง 2 พบว่า ทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเท่ากับ $4.57+0.48$ ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อความที่มีคะแนนมากที่สุดเท่ากับ 2 ข้อ คือ กีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนในภาคตะวันออกเฉียง $4.63+0.55$ คะแนน และกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้ $4.63+0.44$ รองลงมา คือ กีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงสามารถเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างครอบครัว คนในสังคม และชุมชน $4.62+0.59$ คะแนน

ตาราง 3

ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่ต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง

หัวข้อ	$\bar{X} \pm S.D.$	ค่าสหสัมพันธ์ (r)
ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน	4.55±0.43	0.734*
ทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง	4.57±0.48	

* $p < 0.01$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้าน จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 4.55 ± 0.43 อยู่ในระดับมากที่สุดเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ซึ่งสาเหตุที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านอาจเป็นเพราะรูปแบบของสื่อมีความทันสมัย และสามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนได้ดี สอดคล้องกับการศึกษาของ Ciloglu and Ustun (2023) ที่ทำการศึกษานิทธิพลของเทคโนโลยีความจริงเสริมผ่านอุปกรณ์มือถือในการเรียนรู้ชีววิทยาต่อแรงจูงใจ การรับรู้ความสามารถในตนเอง และทัศนคติของนักเรียนในการเรียนออนไลน์ โดยผลการวิจัยพบว่าอัตราการรับรู้ความสามารถในตนเองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติภายหลังการทดลอง 12 สัปดาห์ ประกอบกับลักษณะของสื่อเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมเรื่องกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงมีลักษณะเป็นเกม ซึ่งเป็นจุดเด่นอีกด้านหนึ่งของเทคโนโลยีนี้ ซึ่งเกมนั้นมีลักษณะเด่นที่ประกอบกันคือความสนุกสนาน ความท้าทาย และความอยากรู้อยากเห็น จึงอาจเป็นสาเหตุให้มีตอบโต้ภัยกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ยังมีความสนใจในการเล่นเกมนอกจากนั้นเกมยังสามารถให้ข้อมูลได้ตั้งแต่ 1 คนขึ้นไปและเมื่อได้รับข้อมูลดิจิทัลแล้วจึงนำไปประมวลผลและแสดงออกมาตามข้อมูลที่ได้รับได้ (Kirriemuir & McFarlane, 2004) ทำให้สามารถเรียนรู้ในรูปแบบกลุ่ม สามารถเรียนรู้ได้พร้อมๆ กับเพื่อน ๆ คนอื่นด้วย เมื่อนำมาใช้กับการเรียนรู้เรื่องกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง จึงทำให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานไปกับสื่อ และมีความอยากรู้อยากเห็นว่าสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมจะช่วยให้มีความเข้าใจในการเล่นกีฬาพื้นบ้านได้ เป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของวัชรพล อุณจะนำ และภาสกร เรืองรอง (2563) ที่ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อเทคโนโลยี

ความเป็นจริงเสริม เรื่องการผูกเงื่อนสำหรับลูกเสือสามัญ โดยพบว่าความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายว่า สื่อเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมเป็นสื่อที่มีความแปลกใหม่ โดยสื่อที่สามารถผสมผสานเอาโลกแห่งความเป็นจริงและโลกเสมือนจริงเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว มีการอธิบายวิธีปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน มีเสียงประกอบความน่าสนใจ ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการเรียนรู้และได้ความรู้ไปพร้อมกัน อีกทั้งยังสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็สามารถเรียนรู้ได้ จึงอาจทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่ง Pellas et al., (2019) ยังสรุปว่าศักยภาพการศึกษาของเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมมีความสำคัญ เนื่องจากประโยชน์ที่ส่งผลให้เกิดการรับรู้ที่รวดเร็วในนักเรียน การเพิ่มความสามารถในการจัดการตนเอง และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติ

2. ทศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้าน จากผลการวิจัยพบว่า ทศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่ากับ $4.57+0.48$ อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Ciloglu and Ustun (2023) ที่พบว่า ภายหลังจากทดลอง 12 สัปดาห์พบว่าทศนคติและแรงจูงใจในการเรียนวิชาชีววิทยาของนักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมกับกลุ่มนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติไม่แตกต่างกันทางสถิติ นอกจากนี้ภายหลังจากสัมภาษณ์นักเรียนยังพบข้อมูลว่า การใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมผ่านโทรศัพท์มือถือเป็นนวัตกรรมใหม่ ไม่ได้ทำให้เสียสมาธิ สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ มีความบันเทิง และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ Ustun et al., (2022) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่ใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมที่มีต่อทศนคติ การรับรู้ความสามารถของตนเอง และแรงจูงใจของนักเรียน โดยหลังการสอนเป็นเวลา 10 สัปดาห์ผลการวิจัยพบว่าการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่ใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมช่วยพัฒนาทศนคติของผู้เรียนที่มีต่อหลักสูตรภาษาอังกฤษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและยังเพิ่มความสามารถในรับรู้ของตนเองได้อีกด้วย โดยผู้วิจัยอธิบายว่าเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมทำหน้าที่เป็นเครื่องมือแบบโต้ตอบและให้ความบันเทิง ซึ่งเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้ที่จำเจให้กลายเป็นบรรยากาศที่น่าดึงดูดและมีประสิทธิภาพ และยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ได้ทุกที่ไม่ว่าจำกัดเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ Çetin and Türkan (2022) ที่ทำการศึกษาค้นคว้าผลของการใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทศนคติต่อวิชาวิทยาศาสตร์ในการศึกษา

ระยะไกล ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิชาวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยีความจริงเสริม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่มีต่อสื่อกิจกรรมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านกับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงของนักเรียนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อกิจกรรมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านและทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกัน อธิบายได้ว่า นักเรียนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงที่มีความพึงพอใจต่อสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านในระดับมาก ก็จะมีทัศนคติต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงระดับมากเช่นกัน ซึ่งเหตุผลที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง อาจมีสาเหตุมาจากสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมเรื่องกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง มีลักษณะเป็นเกมซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้ง่าย เนื่องจากเกมนั้นมีลักษณะเด่นที่ประกอบกันคือความสนุกสนาน ความท้าทาย และความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษามีความอยากรู้อยากเรียนรู้อย่างสูง และเมื่อสิ่งที่ได้รับมีคุณลักษณะตรงใจของผู้เรียน จึงทำให้ผู้เรียนพึงพอใจและเมื่อผู้เรียนพึงพอใจต่อสื่อ จึงทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อเนื้อหาที่อยู่ในสื่ออีกด้วย ถึงแม้จะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับกีฬาพื้นบ้านที่นักเรียนอาจไม่มีความรู้ความเข้าใจมาก่อน แต่ด้วยคุณลักษณะของสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมที่มีทั้งภาพและเสียงประกอบกัน จึงทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้นสอดคล้องกับการศึกษาของ Liu et al., (2023) ที่ศึกษาผลของการเรียนวิชาเคมีผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริมที่มีต่อการเพิ่มความรู้อย่างจริงจังในการเรียน และการรับรู้เทคโนโลยีในนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า นอกจากแอปพลิเคชันเทคโนโลยีความจริงเสริมช่วยเพิ่มพูนความรู้ของนักเรียนได้แล้ว ยังช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอีกด้วย

จากข้อมูลสามารถสรุปได้ว่า สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ไปยังนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงให้เกิดความพึงพอใจได้ นอกจากนี้ยังพบว่าความพึงพอใจ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อกีฬาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงในระดับมากอีกด้วย จึงอาจเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอื่น ๆ ให้กับนักเรียนหรือบุคคลทั่ว ๆ ไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยพบว่าสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมสามารถนำมาใช้เป็นช่องทางการสื่อสารไปยังผู้รับสารได้ จึงอาจนำสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมนี้ใช้ในการสื่อสารเนื้อหาอื่น ๆ ไปยังกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้

2. ในการทำวิจัยในอนาคตอาจมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมในกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มนิสิต-นักศึกษา หรือกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงาน ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมพลศึกษา. (2555). **แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนกีฬาพื้นเมืองไทยในการพัฒนาพื้นฐานนักกีฬาไทย**. กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักกการกีฬา กรมพลศึกษา.
- กรมพลศึกษา. (2557). **การละเล่นพื้นบ้านไทย**. โรงพิมพ์เอส: ออฟเซ็ทกราฟฟิคดีไซน์.
- ชัชชัย โกมารทัต. (2549). **กีฬาพื้นเมืองไทย ภาคกลาง: ศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นมา วิถีเล่น และคุณค่า**. สถาพรบุ๊คส์.
- ชูศรี วงษ์รัตน์. (2550). **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย** (พิมพ์ครั้งที่ 10). ไทยเนรมิตกิจ.
- ฐิตยาพร สุระพล. (2559). **แนวทางการพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านและกีฬาไทยของสถาบันการพลศึกษา**. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตรศึกษา สถาบันการพลศึกษา].
- ธนิดา จุลวนิชย์พงษ์, วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์, สมพร ส่งตระกูล, วิรัตน์ สนธิจันทร์, สราลี สนธิจันทร์ และพวงทอง อินใจ. (2564). **หนังสืออัจฉริยะ ภูมิปัญญากีฬาพื้นบ้านเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก**. ชลบุรีการพิมพ์.
- พนม คลีฉายา. (2556). **ความต้องการข่าวสาร การใช้สื่อ และนิสัยการเปิดรับสื่อของผู้สูงอายุไทย**. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 31(2), 1-26.
- วัชรพล อุณจะนำ และภาสกร เรืองรอง. (2565). **การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม เรื่องการผูกเงื่อนสำหรับลูกเสือสามัญ**. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 24(2), 222-231.
- อรวิ ขุมมิน, นฤมล ศิระวงษ์ และนิพาดา ไตรรัตน์. (2565). **เทคโนโลยีความจริงเสริมเพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนในโลกชีวิตวิถีใหม่**. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 21(1), C9-C15.

- Akçayır, M., & Akçayır, G. (2017). Advantages and challenges associated with augmented reality for education: A systematic review of the literature. **Educational research review**, *20*, 1-11.
- Aukstakalnis, S. (2016). **Practical augmented reality: A guide to the technologies, applications, and human factors for AR and VR**. Addison-Wesley Professional.
- Azuma, R. T. (1997). A survey of augmented reality. **Presence: teleoperators & virtual environments**, *6*(4), 355-385.
- Azuma, R., Bailiot, Y., Behringer, R., Feiner, S., Julier, S., & MacIntyre, B. (2001). Recent advances in augmented reality. **IEEE Computer Graphics and applications**, *21*(6), 34-47.
- Bressler, D. M., & Bodzin, A. M. (2013). A mixed methods assessment of students' flow experiences during a mobile augmented reality science game. **Journal of computer assisted learning**, *29*(6), 505-517.
- Çetin, H., & Türkan, A. (2022). The Effect of Augmented Reality based applications on achievement and attitude towards science course in distance education process. **Education and Information Technologies**, *27*(2), 1397-1415.
- Ciloglu, T., & Ustun, A. B. (2023). The Effects of Mobile AR-based Biology Learning Experience on Students' Motivation, Self-Efficacy, and Attitudes in Online Learning. **Journal of Science Education and Technology**, *32*(3), 309-337.
- Chang, Y. L., Hou, H. T., Pan, C. Y., Sung, Y. T., & Chang, K. E. (2015). Apply an augmented reality in a mobile guidance to increase sense of place for heritage places. **Journal of Educational Technology & Society**, *18*(2), 166-178.
- Chiang, T. H., Yang, S. J., & Hwang, G. J. (2014). An augmented reality-based mobile learning system to improve students' learning achievements and motivations in natural science inquiry activities. **Journal of Educational Technology & Society**, *17*(4), 352-365.

- Ferrer-Torregrosa, J., Torralba, J., Jimenez, M. A., Garcia, S., & Barcia, J. M. (2015). ARBOOK: Development and assessment of a tool based on augmented reality for anatomy. **Journal of Science Education and Technology**, *24*(1), 119-124.
- Hsiao, K. F., Chen, N. S., & Huang, S. Y. (2012). Learning while exercising for science education in augmented reality among adolescents. **Interactive learning environments**, *20*(4), 331-349.
- Ibáñez, M. B., Di Serio, Á., Villarán, D., & Kloos, C. D. (2014). Experimenting with electromagnetism using augmented reality: Impact on flow student experience and educational effectiveness. **Computers & Education**, *71*, 1-13.
- Indah, J., Lv, M., & Ali, W. (2019). Research and application of folk sports heritage based on big data. **Malaysian Sports Journal**, *1*(1), 8-10.
- Johnson, L., Levine, A., Smith, R., & Stone, S. (2010). The 2010 Horizon Report. **New Media Consortium**.
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED510220.pdf>
- Kirriemuir, J., & McFarlane, A. (2004). **Literature review in games and learning**. <http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/19/04/53/PDF/kirriemuir-j-2004-r8.pdf>
- Liu, D. Y. (2016). Combined with augmented reality navigation applications in the library. In **2016 International Conference on Advanced Materials for Science and Engineering (ICAMSE)** (pp. 441-443).
<https://doi.org/10.1109/ICAMSE.2016.7840320>
- Liu, Q., Ma, J., Yu, S., Wang, Q., & Xu, S. (2023). Effects of an Augmented Reality-Based Chemistry Experiential Application on Student Knowledge Gains, Learning Motivation, and Technology Perception. **Journal of Science Education and Technology**, *32*(2), 153-167.
- Lu, S. J., & Liu, Y. C. (2015). Integrating augmented reality technology to enhance children's learning in marine education. **Environmental Education Research**, *21*(4), 525-541.

- Mohd Yusof, A., Daniel, E. G. S., Low, W. Y., & Ab. Aziz, K. (2014). Teachers' perception of mobile edutainment for special needs learners: the Malaysian case. **International Journal of Inclusive Education**, **18**(12), 1237-1246.
- Pellas, N., Fotaris, P., Kazanidis, I., & Wells, D. (2019). Augmenting the learning experience in primary and secondary school education: A systematic review of recent trends in augmented reality game-based learning. **Virtual Reality**, **23**(4), 329-346.
- Ustun, A. B., Simsek, E., Karaoglan-Yilmaz, F. G., & Yilmaz, R. (2022). The effects of AR-enhanced English Language Learning Experience on Students' Attitudes, Self-Efficacy and Motivation. **TechTrends**, **66**(5), 798-809.
- Wang, J., Gu, S., Wen, Z., Gan, Y., & Yang, J. (2018). Study on the Main Problems of the Development of Folk Sports and Its Countermeasures. In **3rd International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Humanities (ICCESSH 2018)**, (pp. 1284-1287). Atlantis Press.
- Wu, H. K., Lee, S. W. Y., Chang, H. Y., & Liang, J. C. (2013). Current status, opportunities and challenges of augmented reality in education. **Computers & education**, **62**, 41-49.
<http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/19/04/53/PDF/kirriemuir-j-2004-r8.pdf>
- Yuen, S. C. Y., Yaoyuneyong, G., & Johnson, E. (2011). Augmented reality: An overview and five directions for AR in education. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, **4**(1), 11.
- Zarraonandia, T., Aedo, I., Díaz, P., & Montero, A. (2013). An augmented lecture feedback system to support learner and teacher communication. **British Journal of Educational Technology**, **44**(4), 616-628.

บทวิจารณ์หนังสือ

ระหว่างทางกลับบ้าน: การออกเดินทางไปจากบ้าน เพื่อพบว่า 'ไม่มีที่แห่งไหนต่างจากที่แห่งเดิม'

ผู้วิจารณ์: แอน ศรีวาลี

ตำแหน่ง/ที่ทำงาน: แอดมิน/art4d

E-mail: sriwalee18@gmail.com

อังคาร จันทาทิพย์ ผู้เขียน

ข้อมูลหนังสือ: อังคาร จันทาทิพย์. (2558). ระหว่างทางกลับบ้าน. นนทบุรี: สำนักพิมพ์บอนไซ.

หมายเหตุ: บทความชิ้นนี้ยกตัวอย่างในบางประเทศที่ฉันพรได้กล่าวถึง 'อิสราเอล' และ 'ความคาดหวัง' ซึ่งเป็นประเด็นหลักในหนังสือเล่มนี้

ระหว่างทางกลับบ้าน คืองานเขียนเล่มแรกของ 'ต้อง-ธัญพร หงษ์ทอง' กับการบันทึกห้วงความคิดด้วยถ้อยคำตรงไปตรงมาแสนละเมียดระหว่งการเดินทางไปยังยุโรปและเอเชียอย่างเยอรมนี บาร์เซโลน่า เวียดนาม อินเดีย มาเลเซีย แล้วจบลงที่ประเทศไทย ในจังหวัดพังงา นับว่าเป็นการตั้งคำถามถึงชีวิตในช่วงวันวัย 28-35 ขวบ ปีที่ผ่านมาไปด้วย

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 66 - ธ.ค. 66)

ต้อง-ธัญพร หงษ์ทอง จบคณะอักษรศาสตร์ สาขาศิลปการละคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนหน้านี้เคยเขียนบทละครเวทีในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ กับเพื่อนในกลุ่มละครเล็ก ๆ จนได้รับรางวัลบทละครยอดเยี่ยม จากสดใสอะวอร์ดสมัยเรียนปี 4 เรียนจบก็หันมาทำงานด้านแมกกาซีนเกี่ยวกับศิลปะการออกแบบ และแมกกาซีนไลฟ์สไตล์ ซึ่งรับผิดชอบคอลัมน์ศิลปะเป็นหลัก เช่น *Esquire*, *Wallpaper**, *art4d* (อยู่ในทีมบรรณาธิการ ทำรีดีไซน์เมื่อปี 2016) ช่วงที่ทำนิตยสาร *Wallpaper** ในตำแหน่ง Travel Editor คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้ออกเดินทางท่องเที่ยวด้วยตัวเอง

ด้วยเหตุนี้ จากที่เคยเป็น Travel Editor เรื่องเล่าในเล่มจึงให้กลิ่นอายราวกับมีคู่หูร่วมทริปออกเดินทางสำรวจโลกใบใหม่ไปพร้อมกัน จากนั้นจึงผลัดกันปลอบประโลม เรียนรู้ทำความเข้าใจถึงสภาวะภายในจิตใจที่ทั้งเหนียวรั้งและอยากปลดปล่อยจากเครื่องพันธนาการเหล่านั้นไปสู่ ‘อิสรภาพ’ ที่แท้จริง

‘ความคาดหวัง’ ให้หวนใคร่ครวญ

บทแรก เธอเริ่มต้นสำรวจย่านสบูย ในกรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ ที่เธอผจญภัยท่ามกลางสิ่งแปลกใหม่รอบตัว ซึ่งปราศจากพันธะที่ควรรับผิดชอบ รวมถึงอยากทวงคืนความเป็นอิสรภาพของตัวเอง เพราะผู้เขียนอยากเรียนรู้ถึง ‘ความคาดหวัง’ ซึ่งก็คือบ่วงพันธนาการที่ครอบครัวยึดไว้ สำหรับเธอแล้วมันคือสิ่งร้ายกาจ โจทย์ต่อมาต้องการทบทวนถึงชีวิตการทำงานในวันวัยย่างเข้าสู่สี่สิบแปดปีไปจนถึงสามสิบห้าปี รวมไปถึงการคิดทบทวนเรื่องครอบครัวที่เธอเป็นตัวกลางสานสัมพันธ์จิตใจระหว่างพ่อแม่และญาติพี่น้องของเธอ ให้เข้าสู่รูปเข้ารอยอยู่เสมอ ถึงขนาดที่เธอเปรียบตัวเองเป็น ‘ถังขยะเก่าเขรอะใบหนึ่ง’

จากย่านสบูย จุดหมายถัดไปของเธอคือกรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี ในเบอร์ลิน เธอเลือกพักโฮสเทลในย่านโซนเฮาส์เซอร์อัลเล ที่นี่เธอพบเจอกับมิตรภาพหญิงสาวชาวจีนและชาวญี่ปุ่น แต่ละคนเล่าถึงจุดประสงค์ของ ‘การเดินทาง’ ที่ต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ‘การเดินทางคือการเปิดโลกกว้าง’ แต่ความเป็นจริงก็ไม่ถูกทั้งหมดเสียทีเดียว

ในบทแรก ๆ ฉันเริ่มตะหงิดใจตรงที่ผู้เขียนรีบด่วนตัดสินมิตรภาพต่างหน้าเร็วจนเกินไปนัก แต่แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนกล้าที่จะถ่ายทอดความคิดที่จริงแท้ของตัวเอง ซึ่งพบได้ยากในงานเขียนประเภทเล่าประสบการณ์ การท่องเที่ยว นั่นหมายความว่าสำหรับฉันแล้วไม่เป็นปัญหาเลยแม้แต่น้อย

กรุงเบอร์ลินจะมีความโดดเด่นทางด้านพิพิธภัณฑศิลป์และสถาปัตยกรรมเก่าแก่อย่างแอมเบอร์เกอร์บาห์นฮอฟ พิพิธภัณฑศิลป์ร่วมสมัย ซึ่งมีงานจัดแสดงของ โจเซฟ บอยซ์ (Joseph Beuys) ศิลปินชาวเยอรมัน อดีตทหารผ่านศึกในกองทัพนาซี ทำให้เธอนึกถึงศิลปินที่ชื่อ ฟรีดา คาโลห์ (Frida Kahlo) ศิลปินหญิงแนวเซอร์เรียลลิสต์ชาวเม็กซิโก ที่ประจำอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานเบอร์ลิน ประเทศออสเตรเลีย หรืออย่างศิลปินบางท่านที่ผู้เขียนชอบเปรียบเป็นเพื่อนเก่าของเธออย่าง เดเมียน เฮิร์สต์, มารินา อับราโมวิช, ฟรานซิส เบคอน, หลุย บูร์ชัวร์ส และศิลปินที่เธอเพิ่งรู้จักอย่าง ฮีโธ ฮัสไมเออร์

และที่เบอร์ลินแห่งนี้ เธอบรรยายคล้ายกับมีสิ่งกระตุ้นเร้าจิตวิญญาณจากรอบข้าง ข้อสังเกตที่ชวนให้ตั้งคำถามคือ เมื่อเรา ๆ ดูงานศิลปะที่ไหนก็ตาม หากงานศิลปะชิ้นนั้นปรากฏรูปดวงตา จงตั้งใจสังเกตดวงตาจากภาพวาดของศิลปินคนนั้น เหตุผลนั้นก็เพราะดวงตาเป็นสิ่งสะท้อนและบ่งบอกนัยสำคัญอะไรบางอย่างแก่ผู้ชมได้

“ถ้าเป็นคน เราก็มักถูกดึงให้จ้องดวงตาถ้ามันมีพลังพอ แต่ขึ้นอยู่กับว่าเราถูกดึงดูดด้วยอะไรมากกว่า ซึ่งส่วนมากคงเป็นดวงตาที่สื่อสารได้ดีที่สุด” ธันยพรเล่าเสริม

วันต่อมา ผู้เขียนนัดเจอกับเพื่อนชื่อมาร์ตินและแอนเน็ตรรยาของเขา ทั้งคู่กำลังจะมีลูกด้วยกันในวัยสี่สิบ ในวงสนทนาดำเนินไปด้วยคำถามของคนเป็นพ่อแม่ที่ตั้ง ‘ความคาดหวัง’ แก่ลูกตัวเอง ตัวอย่างนี้มักพบเจอในครอบครัวที่พ่อแม่ดำเนินชีวิตเป็นระบบระเบียบและอยากให้ลูกเดินตามรอยเท้า ต่างจากผู้เขียนเองที่เป็นคนกลัวเรื่องความสัมพันธ์ มาร์ตินจึงบอกกับเธอว่า “เวลาที่เราเจอใครก็ตามที่เรา ‘คาดหวัง’ กับเขา เราจะคิดล่วงหน้าไว้แล้วว่าเขาเป็นคนคนนั้น แต่ถ้าเจอคนที่ถูกกำหนดมาเพื่อเราจริง ๆ จะรู้สึกได้ถึงความแตกต่างนั้นว่าเป็นยังไง” มิตรภาพเหล่านี้คือของขวัญทางใจสำหรับนักเดินทางกระเป๋าหิวเช่นเธอ

จนถึงตอนนี้ผู้เขียนยังผูกติดกับคำว่า ‘ความเป็นอิสระ’ เพื่อหลุดพ้นจากภาวะหนักอึ้งที่เคยเผชิญอย่างการประกอบอาชีพนักเขียน เมื่อคิดทบทวนแล้วพบว่าอาชีพนี้ไม่สามารถเลี้ยงชีพไปได้ตลอด เธอจมอยู่กับความคิดนี้พักหนึ่งแล้วไปนั่งผ่อนคลายลงบนสนามหญ้าที่โซเนาส์เซอร์อัลเล ให้รอบตัวดูดซับความเป็นตัวตนทั้งจากอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต จนเธอสัมผัสถึงความเดียวดายในที่สุด ...แค่ชั่วขณะหนึ่ง

‘ความขัดแย้ง’ บ่วงพันธนาการตรึงอิสรภาพ

ถัดมาที่ประเทศเวียดนาม เธอพบเจอมิตรภาพใหม่เป็นสาวชาวฝรั่งเศสและเกาหลี่ พวกเขาชื่อ ‘จูเลียน’ และ ‘นายอง’ และการเจอกันกับ ‘เอียน’ – นักศึกษาด้านประวัติศาสตร์ศิลปะในฟลอเรนซ์– ในขณะเดียวกับที่เธอเดินเล่นในสวนสนุกเพรเทอร์รียานเพรเทอร์สสเตรนท์ หนึ่งในสถานที่ซึ่งเป็นฉากหลังของภาพยนตร์เรื่อง *Before Sunrise* ที่มีแลนด์มาร์กเป็นซิงช้าสวรรค์ เป็นความบังเอิญที่โรแมนติกไม่เบา

ที่เวียดนามนี้เองเธอมีความรู้สึกหนึ่งผุดขึ้น นั่นคือ ‘ความขัดแย้ง’ จากสภาวะภายในที่เกิดจากความสับสนของตัวเอง ทั้งในแง่การอยู่ตัวคนเดียว ไปจนถึงอยู่ท่ามกลางผู้คนพลุกพล่าน ความขัดแย้งนี้ไต่ว่าน่าจะเป็นบ่วงพันธนาการอย่างหนึ่งในชีวิตของมนุษย์เรา เช่นเดียวกับที่เธอรู้สึก ‘กลวงโบ๋’ ในจิตใจเสียตื้อๆ เพราะโพล้คิดถึงสมัยเรียนตอนที่ได้รับรางวัลเขียนบทละครเวทียอดเยี่ยม ซึ่งมี ‘แม่’ คอยร่วมแสดงความยินดี แต่เธอคิด (เอง) ว่ามีเธอคนเดียวที่ภาคภูมิใจกับรางวัลนี้เท่านั้นเอง

นั่นเป็นเพียงการครุ่นคิดเรื่อยเปื่อยของเธอในช่วงเวลาที่เดินไปเจอกับพิพิธภัณฑศิลป์สมัยใหม่ หรือ ‘มูมิออค’ ภายในจัดแสดงนิทรรศการศิลปะแอ็กชันอาร์ต (Action Art) ของศิลปินชาวเวียดนาม ซึ่งในหนังสือบอกว่า *แอ็กชันอาร์ตคือความเคลื่อนไหวทางศิลปะ* อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังยุคสมัยของ อีฟ ไคลน์ (Yves Klein) ศิลปินหัวก้าวหน้าชาวฝรั่งเศส ซึ่งเหล่าศิลปินชาวเวียดนามได้นำแนวคิดแอ็กชันอาร์ตของไคลน์มาปรับใช้ขึ้นในภายหลัง โดยการใช้เรือนร่างอันเปลือยเปล่าของศิลปินเป็นจุดศูนย์กลางที่จะเสาะหาวิธีแปลกใหม่เพื่อกระทำการกับเรือนร่างตน หรือศิลปินบางคนเลือกที่จะทรมานร่างกายของตนเองจนเปรียบได้ว่า *ความทรมานนั้นคือการหลุดออกจากความโลมมในในชีวิต*

ความขัดแย้งและความรู้สึกกลวงโง่ในใจครั้งชั่วคราวช่างคล้ายศิลปะแอ็กชันอาร์ตเอาเข้าจริง การโคจรมาเจอกันของผู้เขียน จูเลียน และนายอง เท่ากับการได้แลกเปลี่ยนตัวตน ประสบการณ์ชีวิตที่แต่ละคนเผชิญ หรืออย่างการท่องเที่ยวแบบ ‘หัวเดียวกระเทียมลีบ’ ที่ควรกระหายใคร่รู้ในโลกกว้าง รู้จักผูกมิตรสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าที่ผู้เขียนเน้นย้ำว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเดินทาง และการแสวงหาอิสรภาพในชีวิตก็เช่นกัน โดยผู้เขียนยกตัวอย่างเพื่อนชาวเกาหลี่ใต้ซึ่งทำงานในองค์กรยักษ์ใหญ่ เธอเป็นผู้หญิงทำงานเก่ง แต่สังคมเกาหลี่ใต้จะมองกลับกันอีกมุมว่า ผู้หญิงที่ทำงานเก่งอาจผลอทำให้ผู้ชายคิดว่าไม่มีเวลาปลื้มตัวไปดูแลเรื่องในบ้าน

“นั่นละ สังคมเกาหลีใต้” นายองว่า
“สังคมส่วนมากในเอเชียด้วย” จูเลียนแย้ง
เหมือนกับว่าอิสรภาพถูกบดบังเอาไว้เสียอย่างนั้น

หรือ ‘อิสรภาพ’ คือสิ่งสมมติ

อย่างไรก็ตาม ฉันทพรสื่อความถึง ‘ความขัดแย้ง’ พอ ๆ กับการบเร้าหาคำตอบถึงอิสรภาพไปในคราวเดียว คนอ่านเช่นฉันสัมผัสได้ถึง ‘ความราบเรียบ’ ใน ‘วิถี’ ของมนุษย์คนหนึ่งที่มีสิทธิที่จะตั้งคำถามทวงคืนพื้นที่แห่งอิสรภาพให้แก่ตนเอง

เช่นเดียวกัน เมื่อพูดถึง ‘อิสรภาพ’ ฉันทพานนึกถึงบทสนทนาของตัวละคร ‘พัคแชรอย’ และ ‘ผอ. คังมินจอง’ ในซีรีส์เรื่อง *Itaewon Class* ในฉากที่ ผอ.คังมินจองโพล่งถามพัคแชรอยขณะเดินคุยกันว่า “เป้าหมายของเธอคือการ ‘แก้แค้น’ สองคนนั้นใช้ไหม” (สองคนที่คังมินจองหมายถึงช่างแดฮีและช่างกินวอน สองพ่อลูกเจ้าของบริษัทช่างกา ซึ่งช่างกินวอนเคยขับรถชนพ่อของพัคแชรอยจนถึงแก่ความตาย อาจเป็นเหตุผลให้คังมินจองคิดว่าพัคแชรอยต้องการแก้แค้นอีกฝ่าย)

“แก้แค้นอย่างนั้นหรือ” พัคแชรอยพูดทวนคำถาม “สิ่งที่คุณต้องการคือ ‘อิสรภาพ’ ชีวิตที่ผมเลือกได้เอง ผมอยากจะใช้ชีวิตแบบนั้น” เขาบอกคังมินจองด้วยน้ำเสียงที่หนักแน่น

‘อิสรภาพ’ ของพัคแชรอยคือการปลดแกระหว่างตัวเขา พ่อ และบริษัทด้านอาหารยักษ์ใหญ่อย่างช่างกา เพียงเพราะความอยุติธรรมที่เขาได้รับ พัคแชรอยจึงเลือกที่จะต่อสู้ด้วยความเชื่อของตัวเอง และสานฝันให้พ่อด้วยการเปิดร้านอาหารเล็ก ๆ อย่างทันสมัยในย่านอิแทวอน แต่จู่ ๆ ร้านทันสมัยมีชื่อเสียงและขยายสาขาได้ครอบคลุมกว่าช่างกาขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีจีซอเป็นผู้จัดการร้านและลูกน้องของเขาคอยสนับสนุน

ขณะเดียวกัน ‘ระหว่างทางกลับบ้าน’ คล้ายกับในซีรีส์ที่ว่า ‘อิสรภาพ’ ของผู้เขียนคือการวาดหวังให้เธอหรือใคร ๆ กล้าก้าวข้ามเขตแดนออกไปอย่างกล้าหาญเพื่อความปรารถนาใน ‘อิสรภาพ’ ที่อาจให้ได้มากกว่า ‘ความสำเร็จ’ อย่างที่หลายคนทนแบกรับ

สำหรับฉันทพรแล้ว หาก ‘อิสรภาพ’ คือการออกเดินทาง การปลดปล่อย บ่วงพันธนาการ หรือการกลับไปค้นหาตัวตน แต่ข้อจรรยาธิ์สำคัญบอกกล่าวกับเธอว่า ‘ไม่มีที่แห่งไหนต่างจากที่แห่งเดิม’

ขอขอบคุณภาพจาก happening and friends, Bonsai Books

ขอขอบคุณข้อมูลจาก ฟีดด็อก-ฉันทพร หงษ์ทอง ปัจจุบันเป็นฟรีแลนซ์ รับจ้างงานเขียน งานบรรณาธิการ และงานแปล สำหรับงานแปลเล่มแรกคือ Walking ของสำนักพิมพ์ OMG

ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคม

1. เป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ พร้อมบทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมีขอบเขตเนื้อหาด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ได้แก่ 1) อักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2) ภาษาและภาษาศาสตร์ 3) ประวัติศาสตร์และปรัชญาแห่งศาสตร์ความรู้ 4) การพัฒนา และ 5) วัฒนธรรมศึกษา
2. ระบุชื่อบทความ และชื่อ-นามสกุลจริง พร้อมวุฒิการศึกษา ตำแหน่ง สถานที่ทำงานและอีเมลของผู้เขียนบทความอย่างชัดเจน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. บทความมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้าตามรูปแบบที่วารสารฯ กำหนด
4. บทความที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฯ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อนและไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่นในช่วงเวลาเดียวกันกับที่เสนอต่อวารสารมนุษยศาสตร์สังคม
5. การอ้างอิงให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา โดยวงเล็บเฉพาะชื่อ-สกุลผู้แต่ง และปีที่พิมพ์ ต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้าง (ชื่อ-สกุล ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือการอ้างชื่อผู้แต่งก่อนข้อความอ้างอิง ให้วงเล็บหลังชื่อ-สกุลผู้แต่ง และปีที่พิมพ์ ดังนี้ ชื่อ-สกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์) ต่อด้วยข้อความที่อ้างอิง
6. รูปแบบการเขียนอ้างอิงตามรูปแบบที่วารสารฯ กำหนด
7. ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์ตามรูปแบบที่วารสารฯ กำหนด มีลักษณะดังนี้

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กึ่งกลาง	18
ชื่อผู้แต่ง	ปกติ	กึ่งกลาง	13
บทความย่อ	เน้น	ชิดซ้าย	16
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	16
หัวข้อย่อย	เน้น	ใช้หมายเลขกำกับ	16
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	16
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	เอน	-	14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	ชิดซ้าย	16

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงาน

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ

1. บทความต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
2. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของผู้อื่น หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในบทความของตนเอง เช่น รูปภาพ ตาราง เป็นต้น
3. ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิง ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา
4. ผู้เขียนบทความจะต้องปรับบทความตามรูปแบบและขนาดตัวอักษรตามแบบฟอร์ม (Template) ของวารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม
5. ผู้เขียนที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการบทความจริง
6. ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และ/หรือหากมีผลประโยชน์ทับซ้อน จะต้องระบุในบทความอย่างชัดเจน และแจ้งให้กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์กับสังคมทราบ
7. ผู้เขียนต้องไม่นำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิงหรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง
8. การกล่าวขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในกิตติกรรมประกาศนั้น หากสามารถทำได้ ผู้เขียนบทความต้องขออนุญาตจากผู้เขียนประสงค์จะขอบคุณเสียก่อน
9. ในบทความผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่งหรือเลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
10. กรณีที่ผลงานเป็นการศึกษาวิจัยและทำการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง โดยการทดลองในคนอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความปลอดภัย และสุขภาวะของคน ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้ การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์กับสังคมถือเป็นที่สุด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว
2. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น ๆ
3. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้องและให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้แนะว่า สมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
4. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน
5. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
2. หากผู้ประเมินบทความมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนผู้ประเมินบทความ จะต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้น ๆ
3. ผู้ประเมินบทความต้องรับประเมินบทความเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และหากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

บทลงโทษการคัดลอกผลงานหรือส่งผลงานซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น

หากกองบรรณาธิการวารสารมนุษย์กับสังคมตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นหรือตนเองโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลของผู้อื่นหรือตนเองโดยมิชอบ บทความนั้นจะต้องถูกระงับการประเมินและถูกถอดถอนบทความ ทั้งนี้ กองบรรณาธิการจะติดต่อผู้เขียนเพื่อแจ้งปฏิเสธการตีพิมพ์ และผู้เขียนบทความต้องได้รับบทลงโทษที่ทางวารสารฯ กำหนดดังนี้

1) ผู้เขียนที่กระทำผิดจริยธรรมการส่งผลงานตีพิมพ์ จะถูกถอดถอนบทความนั้น โดยบรรณาธิการวารสารฯ จะดำเนินการถอดถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

2) ผู้เขียนที่กระทำผิดจริยธรรมการส่งผลงานตีพิมพ์ จะถูกระงับการส่งผลงานในวารสารมนุษย์กับสังคมเป็นระยะเวลา 3 ปี นับตั้งแต่กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจพบกระทำผิดจริยธรรมการส่งผลงานตีพิมพ์

3) กองบรรณาธิการวารสารฯ จะดำเนินการทำหนังสือแจ้งข้อมูลการกระทำผิดจริยธรรมการส่งผลงานตีพิมพ์ไปยังต้นสังกัดของผู้เขียน เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาลงโทษตามสมควร